

Tekno-Ortaçağ: Deccal
Düzenine Karşı Mehdi
Düzeni

Güneş Kültü; Ateş-Işık-
Altın-Aydınlık-Nur

İnsanın Mükerrerem
Olduğuna İnananlar
Birleşmeli!

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

EYLÜL 2025

*YASİN DEMİRHAN *HANS VOGEL *MUHAMMED ALİ ACAR *PROF. DR. EROL GÖKA
*DR. MEHMET RAKİPOĞLU *ADNAN BOYNUKARA *SİNAN TAVUKÇU *CRISTOPHER KETCHAM
*PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK *MUHAMMED DAVUT ÜNALMIŞ *KEMAL ÖZTÜRK *AHMET DEMİRHAN
*DR. ENDER KORKMAZ *SEVRANUR YETKİN *SELÇUK KÜPÇÜK *DAVID PATRIKARAKOS
*KEMAL ÖZTÜRK *BEKİR GÜNDOĞDU *BINOY KAMPMARK *TURAN KIŞLAĞI
*PROF. DR. METİN HÜLAGU *DR. ENDER KORKMAZ *ABDULLAH BAŞYİĞİT
*PROF. DR. CEM ŞENOL *DR. RESUL TURAN *PROF. DR. NEBİ BOZKURT *AHMET ÖZCAN
*AYŞE DOĞU *ABDULLAH MİROĞLU *DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR *MELİHA ÇELİK

Dergi Adı: Kritik Bakış

Sayı: Eylül 2025

Yayın Periyodu: E-Dergi

Yayın Türü: Siyaset, Jeopolitik, Felsefe

Yayın Ekibi

Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Özcan

Sorumlu Müdür: Bekir Gündoğdu

Yayın Danışmanı: Ramazan Yıldırım

Editörler:

Cengiz Sözübek

Cüneyt Güven

Abdullah Miroğlu

Yavuz Aslan

Ali Karakuş

Sanat Yönetmeni: Halil Kayalı

Grafik-Tasarım: Abdullah Başyigit

Sosyal Medya yönetmeni: Nezir Doğan, Ömer Gündoğdu

Redaktör: Ayşe Doğu

Katkıda Bulunanlar:

Meliha Çelik

Sevranur Yetkin

Yaren Gündoğdu

Yusuf Arslan

M. Akif Yıldırım

Ahmet Özgür Mut

Berhan Altaş

Sena Balkan

Mustafa Ekici

Çevirmenler:

İngilizce: Ali Karakuş, Yavuz Aslan

Almanca: Meryem Ferah

Arapça: Aşur Çuha

Fransızca: Seda Nur

İspanyolca: Yasin Demir

Yayın ve İletişim Bilgileri

Yayıncı Kuruluş: Sencer Ajans

Yayın Yeri: İstanbul

E-posta: kritikbakisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

X:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

ALM : @kritikbakis_de

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

İNSTAGRAM:

TR : @kritikbakis

ALM : @kritikbakis_de

ENG : @kritikbakis_eng

FR : @kritikbakis_fr

ARB : @kritikbakis_arb

WHATSAPP:

Kanalı Görüntüle

TELEGRAM:

Kanalı Görüntüle

FACEBOOK:

TR : @kritikbakis

ENG : @kritikbakis_eng

YASİN DEMİRHAN	<u>FLAMENKO, ENDÜLÜS'ÜN BUGÜNE YAZDIĞI EN UZUN MEKTUP</u>	04
HANS VOGEL	<u>ABD VE DÜNYANIN GERİ KALANI</u>	07
MUHAMMED ALİ ACAR	<u>HUSİLER'İN EN CİDDİ SINAVI</u>	10
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>İNSAN, HER ŞEYİ, KENDİNİ BİLE TÜKETEBİLEN VARLIK</u>	12
DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>BAKU, GAZZE SOYKIRIMINDA NEDEN SESSİZ?</u>	14
ADNAN BOYNUKARA	<u>ERDOĞAN VE YENİ ÇÖZÜM SÜRECİ</u>	16
SİNAN TAVUKÇU	<u>SİVAS KONGRESİ KARARLARINDA “MANDA” REDDEDİLMİŞ MİYDİ?</u>	18
CRISTOPHER KETCHAM	<u>ADAM BECKER İLE; TEKNOLOJİK KURTULUŞUN ÇILGIN DİNİ</u>	27
PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK	<u>PİYASA TOPLUMUNDA MERAK, BİLGİ VE DÜŞÜNCE NASIL CEZALANDIRILIR?</u>	35
MUHAMMED DAVUT ÜNALMIŞ	<u>ŞANGHAY ZİRVESİ VE ÇİN'İN ASKERİ GEÇİDİ: YENİ BİR DÜNYANIN İLANI</u>	39
KEMAL ÖZTÜRK	<u>MAKEDONYA... TARİHİN SAHİLİNE GELMEK</u>	40
AHMET DEMİRHAN	<u>ASPARAGAS'TAN POST-TRUTH'A O “ÖZGÜL TÜRK TUHAFLIĞI”</u>	44
DR. ENDER KORKMAZ	<u>İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ VE İSLAMCILIK (2)</u>	48
SEVRANUR YETKİN	<u>TÜRKİYE'DE EĞİTİM SORUNU: NİTELİK Mİ, NİCELİK Mİ?</u>	50
SELÇUK KÜPÇÜK	<u>KANTODAN ARABESKE MÜZİĞİN DÖNÜŞÜMÜNÜ BESLEYEN MEKAN: KENT</u>	52
DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>SURİYE VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN GELECEĞİ</u>	54
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>TÜKETİM TOPLUMUNDA DİNİ DEĞERLER</u>	56
DAVID PATRIKARAKOS	<u>NETANYAHU'NUN ÖLÜMCÜL KUMARI: İSRAİL DİPLOMASİYİ HEDEF ALDI</u>	58
ADNAN BOYNUKARA	<u>GELECEK TERCİHİ: KİMLİK SİYASETİ Mİ, DEMOKRATİK CUMHURİYET Mİ?</u>	60
KEMAL ÖZTÜRK	<u>NUH'UN GEMİLERİ GEÇİYOR AKDENİZ'DEN...</u>	63
BEKİR GÜNDOĞDU	<u>ABD NEDEN PENTAGON'UN ADINI SAVAŞ BAKANLIĞI OLARAK DEĞİŞTİRDİ?</u>	64
BİNOY KAMPMARK	<u>İSRAİL'İN KATAR'A YÖNELİK HAYDUTÇA SALDIRISI</u>	66
TURAN KIŞLAĞI	<u>İZNİK KONSİLİ'NİN 1700. YILI: TEVHİD İLE TESLİS'İN ÇATIŞTIĞI KAVŞAK</u>	68
PROF. DR. METİN HÜLAGU	<u>İNGİLİZ BELGELERİNDE PAN-İSLAMİZM İLE İLGİLİ BİR RAPOR</u>	72
DR. ENDER KORKMAZ	<u>HARF İNKILABI: PRATİK Mİ, POLİTİK Mİ?</u>	80
ABDULLAH BAŞYİĞİT	<u>BATI DIŞI DÜNYA: HİNDİSTAN, GÜNEY AFRİKA VE TÜRKİYE'DE DIŞ POLİTİKA UFKU</u>	83
PROF. DR. CEM ŞENOL	<u>ZENGEZUR KORİDORU AÇILIRKEN</u>	84
DR. RESUL TURAN	<u>ÇARLIK RUSYA'SI VE SOVYET BİRLİĞİ'NDE GÜRCÜ YAHUDİLERİ</u>	86
PROF. DR. NEBİ BOZKURT	<u>MEKTEP</u>	93
DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>İSRAİL SALDIRGANLIĞINA KARŞI İSLAM ASKERİ İTTİFAKINA DOĞRU</u>	95
AHMET ÖZCAN	<u>BİR EL DÜNYAYI ÇİN'E DOĞRU İTERKEN; 'EMPERYAL ALTERNATİF'</u>	98
AYŞE DOĞU	<u>ULUSLARARASI SİSTEM GAZZE'DE ÖLDÜ!</u>	103
ABDULLAH MİROĞLU	<u>KATAR'IN TUZAKLANMASI BİR “KIZIL DÜĞÜN” VAKASI MI?</u>	104
TURAN KIŞLAĞI	<u>CONSTANTİNUS, ARIUS VE İSTANBUL</u>	108
DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR	<u>KÖRFEZ FONLARI İÇİN YENİ İSTİKAMET TÜRK SAVUNMA SANAYİİ OLABİLİR Mİ?</u>	110
AHMET ÖZCAN	<u>SOY YAHUDİLİK- TOY YAHUDİLİK</u>	113
MELİHA ÇELİK	<u>BİR ‘İNSANLIK’ ÖLÇÜSÜ; UTANMAK</u>	121

Flamenko, Endülüs'ün Bugüne Yazdığı En Uzun Mektup

YASİN DEMİRHAN

www.kritikbakis.com

Flamenko bugün çoğu kulağa yalnızca İspanya'nın güneyinden yükselen ateşli bir çılgılık gibi gelir; oysa bu çılgılığın içinde çok daha derin ve karmaşık bir miras gizlidir. Yüzyılların katmanları, farklı coğrafyalardan taşınmış göçlerin izleri ve bastırılmış kolektif hafızaların titreşimleri, bu müziğin dokusuna işlemiştir.

Endülüs kültürü, flamenkonun hem kök sistemi hem de ritmini tutan kalp atışıdır. Bu kültür, Arap-İslam makamlarının duyarlılığından Yahudi ilahilerinin ezgisel zenginliğine, Berberi ritimlerinden Çingene halklarının dramatik ifade biçimlerine kadar çok sayıda etkileşimi içinde barındırır. Flamenko bu nedenle yalnızca bir müzik türü değil; farklı tarihsel ve toplumsal katmanların birbirine değerek yarattığı özgün bir "hafıza sanatı"dır.

Makam duyarlılığı, flamenkoda melankolik ve içten bir ifade biçimini mümkün kılar; ritmik örgü ise adeta toplumsal bir kalp atışı gibi sürekli tekrarlarla geçmişini bugüne taşır.

Dilin kıvrımları, yani sözlerdeki mecazlar ve ağıt tonları, kuşaktan kuşağa aktarılan acıları ve umutları yeniden üretir.

Bedenin jestleri, el hareketleri, ayak vuruşları, omuz titreşimleri ise bu hafızayı sahnede görünür ve hissedilir kılar.

Dolayısıyla "günümüz flamenkosu"nu anlamak, yalnızca modern sahne performanslarını izlemekle değil, Endülüs'ün uzun tarihine kulak vermekle mümkündür. Endülüs, hem çelişkiler hem de karşılaşmaların mekânıydı: birlikte yaşamın (convivencia) gerilimleri, dinler arası alışverişler, kültürlerin kesişme noktaları... İşte flamenko, bu tarihsel sürekliliğin hem taşıyıcısı hem de yankısıdır.

Katmanlı Köken: Birlikte-Yaşamın (ve Kopuşların) Müziği

Flamenko'nun kökenini anlamak, yalnızca müzikal bir tarih okuması değil; aynı zamanda çok katmanlı bir toplumsal hafızanın izini sürmektir.

8. yüzyıldan 15. yüzyıla uzanan Endülüs deneyimi, Arapların, Berberilerin, yerli Hispano-Roma mirasının, Hristiyan ve Yahudi cemaatlerinin ve daha sonra bölgeye gelen Gitanoların (Çingeneler) bir arada yaşama tecrübesidir. Bu convivencia (birlikte-yaşam), tarih yazımında kimi zaman idealize edilse de müziğin ve estetiğin dokusuna bıraktığı iz silinmez. Bu dokunun oluşmasını sağlayan kişi Bağdatlı bir müzisyen olan Ziryab'tı.

1. Ziryab: Endülüs'ün Estetik Kurucusu

Abbasi sarayından Kurtuba'ya gelen siyahî müzisyen kazanmasında Ebü'l-Hasen Ali b. Nâfi bilinen adıyla Ziryab (789-857), yalnızca udun beşinci telini ekleyen bir yenilikçi değil; aynı zamanda moda, mutfak, şiir ve müzik eğitiminde yepyeni bir estetik ufuk açan bir kültür kurucusuydu. Onun getirdiği üç öğün sistemi, kıyafetlerde mevsimsel ayrımlar ve rafine sofrada düzenleri, Endülüs'ün gündelik yaşamına damgasını vurdu. Daha az bilinen bir gerçek ise Ziryab'ın, astronomiyle ilgilenip gökyüzünü müzikle ilişkilendiren teoriler üretmiş olmasıdır. Böylece, flamenkonun çok katmanlı doğasında yalnızca müzikal değil, kozmik bir estetik damar da gizlenmiştir.

Onun katkıları üç boyutta okunabilir:

- **Müzikal miras:**Ziryab, muwashshah ve zajal gibi formları sistematize ederek Arap-Andalusi melodik evreni kalıcı kıldı. Modal duyarlılık, melizmatik söyleyiş ve ritmik incelikler, yüzyıllar sonra flamenkonun cante jondo damarına sızdı.
- **Yaşam estetiği:**Giyim-kuşamda mevsimsel ayrımları getirdi, yemek kültüründe üç öğün sistemini yerleştirdi; sofrada adabı ve incelikli servis anlayışıyla gündelik hayatı rafine kıldı. Estetiği yalnızca sanata değil, yaşamın bütününe yayılan bir duyarlılık hâline dönüştürdü.
- **Kültürel sentez:**Doğu'nun inceliklerini Batı'ya taşıyarak Endülüs'ü Akdeniz ve Atlantik dünyalarının kültürel kavşak noktası hâline getirdi. Bu sentez, flamenkonun doğasında var olan melezliğin erken bir öncülüydü.

Daha az bilinen bir ayrıntı ise Ziryab'ın astronomiyle ilgilenip gökyüzünü müzikle ilişkilendiren teoriler geliştirmiş olmasıdır. Bu, flamenkonun köklerinde yalnızca müzikal değil, aynı zamanda kozmik bir estetik damar bulunduğunu gösterir.

2. Travmaların Müzikal İzleri

1492'de Granada'nın düşüşü, Yahudilerin sürgünü ve 17. yüzyılda Moriskoların zorla uzaklaştırılması, Endülüs'ün çokkültürlü dokusunu parçalamakla kalmadı; flamenkonun duygusal timbrini de şekillendirdi. Evlerinden koparılan toplulukların yankısı, bu müziğe hüznü bir ağırlık ve dramatik bir gerilim kazandırdı.

Marjinalleştirilen Gitano toplulukları, hayatta kalma mücadelesini ses ve beden aracılığıyla sürdürerek flamenkonun çekirdeğine "acıyla yoğrulmuş haysiyet" duygusunu yerleştirdiler. Ezilmişliklerine rağmen korudukları gurur, flamenkoyu yalnızca bir müzik değil, bir direniş dili hâline getirdi.

3. Quejío: Bastırılmış Hafızanın Yankısı

Flamenkonun en bilinen vokal jesti olan gırtlaktan çıkan inilti (quejío), kelimeyi yara gibi yararak kişisel acının dışavurumunu toplumsal belleğin yankısına dönüştürür. Her notada, sürgünlerin, ayrılıkların ve dışlanmışlıkların izleri duyulur. Quejío, bireysel trajediyi kuşaklar arası bir hafıza zincirine bağlayan estetik bir kod işlevi görür.

4. Flamenko: Yaşayan Bir Estetik

Flamenko'nun kökeni, yalnızca bir müzik türünün tarihi değil; çok katmanlı bir toplumsal hafızanın sanatsal kristalleşmesidir. Endülüs'ün çokkültürlü birlikte-yaşamının izleri, Ziryab'ın yaşam estetiği mirası ve tarihsel kopuşların acısı flamenkoda birbirine dolanarak hem geçmişi hem bugünü yankılar.

Bu nedenle flamenko yalnızca dinlenen bir müzik değil; yaşanan, bedene ve ruha yazılan bir kültürel hafızadır.

Sokaktan Sahneye: Kahvehaneler, Yarışmalar, Mitler

Flamenkonun gelişiminde 19. yüzyıldaki café cantante dönemi bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde flamenko, sokaklardan sahneye taşınarak toplumsal görünürlüğünü artırdı. Kahvehaneler, yalnızca bir eğlence mekânı değil, aynı zamanda flamenkonun repertuarının kodlandığı, paloların (türlerin) ayıklandığı birer sahneye dönüştü. Bu süreç flamenkoya daha geniş bir kitleye ulaşma imkânı tanırken, aynı zamanda "otantiklik" tartışmalarını da beraberinde getirdi: Flamenko, halkın içinden mi sahici kalıyordu, yoksa sahnede sergilendikçe mi özü kayboluyordu?

1922'de Granada'da Manuel de Falla ve Federico García Lorca'nın öncülüğünde düzenlenen Concurso de Cante Jondo, tam da bu tartışmanın içinden doğdu. Amaç, piyasanın cilalı yüzeyini kazıyıp kökün sesini duyurmaktı. Lorca'nın meşhur duende kavramı beden karanlık enerjisi, şimdiki zamana kazınmış hakikat işte bu iklimde flamenko sahnesine bir etik olarak yazıldı. Duende, yalnızca estetik bir ilham değil, sahnede varoluşun çıplaklığı ve derinliği demektir.

20.yüzyıl ortasında, özellikle turizm endüstrisinin ve folklorizasyon baskısının yükselişiyle flamenko, "İspanya kartpostalı"na indirgenmeye çalışıldı. Parlak kostümler, egzotik sahne dekorları ve turistlere dönük yüzeysel performanslar, flamenkonun derin köklerini gölgelemeye başladı. Ancak gelenek kendi içinden her daim yenilikçiler çıkardı. Camarón de la Isla, Paco de Lucía, Enrique Morente gibi öncü isimler, flamenkoyu caz, rock ve çağdaş armonilerle konuşturarak dönüştürdüler. Ancak bunu yaparken Endülüs'ün köklü omurgasını koparmadılar; aksine, modernleşmeyi köklerle bağını sürdürerek inşa ettiler. Flamenko böylece ne turizmin kartpostalına hapsedildi ne de yalnızca geçmişin nostaljisi olarak kaldı; yaşayan, dönüşen, çağdaş bir sanat olarak yol aldı. Öte yandan flamenkonun palos çeşitliliği, yalnızca Endülüs içi bir yaratıcılığın değil, aynı zamanda Atlantik hattının kültürel alışverişlerinin de bir ürünüdür. Guajira, colombianas ve rumba gibi türler, Karayiplerden taşınan ritmik ve melodik unsurların Cádiz limanında Endülüs müziğiyle buluşmasının somut örnekleridir.

Bu, flamenkonun sadece yerel değil, aynı zamanda küresel bir etkileşim ağı içinde şekillendiğini gösterir. Sonuçta flamenko, kahvehanelerden sahnelerle taşınan, yarışmalarla kökünü arayan, mitlerle (duende) beslenen; aynı zamanda turizmin baskılarına rağmen kendi içinden yenilikler üreten ve Atlantik'in ötesiyle ses köprüleri kuran çok katmanlı bir sanattır. Onu hem Endülüs'ün tarihine hem de modern dünyanın müzikal akışına bağlayan şey, bu sürekli dönüşüm ve yeniden yaratma gücüdür.

Bedenin Belleği: Dans ve Toplumsal Jest

Flamenko'da dans (baile), yalnızca virtüozluk ya da teknik bir gösteri değildir; toplumsal bir arkeoloji işlevi görür. Her hareket, bireysel bir estetik tercihin ötesinde, kuşaklardan süzülen kültürel kodları ve toplumsal cinsiyet rollerini sahneye taşır. Flamenko'yu anlamak, onu dört aynada seyretmek gibidir; her aynada başka bir yüz, başka bir titreşim belirir;

• Cinsiyet Kodları ve Koreografik Tersyüzler

Kadın bedenindeki braceo (kol işçiliği, zarif el ve bilek dönüşleri), genellikle “duygusal incelik” ve “içsel zarafet” olarak okunmuştur. Erkek bedenindeki zapateado (ayak vurma, ritmik sertlik), “güç” ve “otorite”yi temsil etmiştir. Böylece dans, tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren bir sahne işlevi görmüştür.

Fakat çağdaş koreograflar bu kalıpları bozup yeniden kurar: kadın dansçılar da güçlü zapateado teknikleriyle sahneyi domine ederken, erkek dansçılar da braceo'nun incelikli zarafetini bedenlerine taşır. Bu tersyüz etme, yalnızca estetik bir yenilik değil; flamenkonun toplumsal eleştirisi yönünün bir devamıdır.

• Kolektif Ritüeller: Palmas ve Jaleo

Flamenkoda müziğin “toplumsal kalp atışı”nı palmas (el vuruşları) oluşturur. El çırpışlarının ritmik örgüsü, dansçıya ve şarkıcıya eşlik etmenin ötesinde, topluluk bilincinin sürekliliğini taşır. Buna jaleo (tezahürat, nidalar) eklenir: “¡Olé!”, “¡Así se baila!” gibi haykırışlar yalnızca teşvik değil; sahnedeki icrayı kolektif olarak sahiplenmenin işaretidir.

Peñas adı verilen küçük topluluk sahneleri, bu kolektif ritim duygusunun en canlı mekânlarıdır. Burada seyirci-icracı ayrımı silinir; flamenko, bireysel bir performanstan çok, ortak bir sosyalliğin bedenselleşmiş ritüeline dönüşür.

• Dini Duygulanımın İzleri: Saeta

Kutsal Hafta (Semana Santa) geleneğinde söylenen saeta, balkonlardan yükselen, hıçkırığa benzeyen yakıcı bir ilahidir. Dinsel duygulanımı, flamenkonun timbral ağırlığıyla buluşturur. Bu gelenek, bireysel acının kamusal bir alanda yankılanmasına, dini iç titreyişin estetik bir dile dönüşmesine örnektir. Saeta, flamenkonun yalnızca bir “sahne sanatı” değil; aynı zamanda toplumsal ve ruhsal bir ifade aracı olduğunun kanıtıdır.

• Flamenko: Bedenin Belleği

Dolayısıyla flamenkoda dans, sadece teknik ustalık değil; bedenin belleğini sahneye çıkaran bir pratiktir.

Her kol dönüşü, her ayak vuruşu, yalnızca anlık bir jest değil, tarihsel bir yankıdır. Kadim toplumsal roller, direniş biçimleri, dini vecd ve kolektif sosyallık, dansın ritmik hareketlerinde yoğunlaşır.

Flamenko dansı bu yüzden bir estetik ifade kadar bir toplumsal hafıza performansıdır.

Modern Flamenko: Küresel Vitrin, Yerel Hafıza

UNESCO'nun 2010 yılında flamenkoya tanıdığı Somut Olmayan Kültürel Miras statüsü, bu sanatı bir “müze vitrini”ne kapatılacak fosil değil, korunarak yaşatılacak bir pratik olarak konumlandırır.

Flamenko böylece yalnızca geçmişin bir hatırası değil, yaşayan ve her daim yeniden üretilen bir kültürel ifade biçimi olarak kabul edilir.

Bugünün nuevo flamencosu, elektronik altyapılar, caz armonileri, senfonik düzenlemeler ve deneysel koreografilerle kendini sürekli genişletiyor. Ancak bütün bu yenilikçi açılımlara rağmen, iyi bir flamenko parçasını sıradan bir çağdaş pop üretiminden ayıran üç temel unsur hâlâ Endülüs kökleridir:

- 1.Modal çekirdek ve Andaluz kadansı:**Flamenko, melodik olarak makam duyarlılığına yaslanır; Endülüs kadansının inişli çıkışlı gerilimi, müziğe tarihsel bir ağırlık ve süreklilik kazandırır.
- 2.Compás'ın bedenle kurduğu sözleşme:** Flamenkonun ritmik omurgası olan compás, yalnızca ölçü değil, bedenle yapılan bir anlaşmadır. Parmak şıklatmaları (palmas), ayak vuruşları (zapateado) ve el hareketleri, ritmi bir matematik olmaktan çıkarıp yaşayan bir bedensel hafıza haline getirir.
- 3.Quejío'nun tarihsel hakikati:** O gırtlaktan yükselen inilti, kişisel bir acıdan öte, sürgünlerin, dışlanmışlıkların, bastırılmış hafızaların yankısıdır. Flamenkonun duygusal derinliği, bu tarihsel hakikatin sese dönüşmesinden gelir.

Küresel sahnede flamenko çoğu zaman “melezlik” etiketiyle pazarlanır.

Oysa flamenko zaten melez doğdu: Endülüs makamları, Sefarad melodileri, yerel romanslar, Gitano yorumları ve Karayip hattından gelen ezgiler, onu baştan itibaren çok katmanlı kıldı.

Dolayısıyla mesele, melezliğin kendisi değil, onun nasıl bir biçimde icra edildiğidir.

Eğer bu melezlik geçmişin hafızasını silip yerine boş bir estetik gösteri koyarsa, flamenko ruhunu kaybeder.

Ama melezlik, hafızayla yaratıcı bir müzakere kurarsa, flamenko hem köklerine sadık kalır hem de çağdaş bir sanat olarak varlığını sürdürür.

Endülüs kültürü bu anlamda “dışarıdan eklenen bir baharat” değil, yemeğin bizzat kendisidir.

Flamenko sahnesine yeni enstrümanlar, armoniler veya koreografiler eklenebilir; ama bu kökün damarları olmadan, ortaya çıkan şey yalnızca taklit olur.

Modern flamenko, tam da bu nedenle, köklerle bağını koparmadan dünyaya açıldığında gerçek anlamını bulur: küresel vitrinde parlayan ama yerel hafızadan beslenen bir sanattır.

ABD ve Dünyanın Geri Kalanı

YAZAR: HANS VOGEL

KAYNAK: [HTTPS://HANSVOGEL.SUBSTACK.COM/](https://hansvogel.substack.com/)

1492 yılında Kristof Kolomb Amerika topraklarına ilk kez ayak bastığında, bunu yapan ilk Avrupalı değildi. 983 yılında Viking kaşifi Eric the Red Grönland'a ulaştı ve burada koloniler kurdu. Biraz sonra, bir grup Viking Newfoundland'a çıktı ve burada bir yerleşim kurdu. Aynı dönemde (1170), Madoc adında bir Galli denizcinin Alabama kıyılarına yelken açtığı söylenir. Hatta, Romalılar tarafından yıkılan Kartaca'dan kaçan Fenikelilerin Güney Amerika'ya ulaştığına dair belirsiz ve doğrulanmamış bazı raporlar bile vardır. Büyük olasılıkla, en azından 1450 civarında, Portekizli ve Breton balıkçıları Nova Scotia kıyılarındaki zengin balıkçılık alanlarına ulaşmışlardı.

Bu nedenle, Kolomb en fazla Yeni Dünya'nın, yeni Atlantis'in sembolik keşfi olarak kabul edilebilir. Ancak, kabul edilen kronolojinin doğruluğuna ilişkin haklı şüpheler göz önüne alındığında, Kolomb'un öncüllerinin Yeni Dünya'ya gerçekte hangi yıllarda ulaştığı merak edilebilir. Bunların hepsi oldukça sınırlı bir zaman dilimine sıkıştırılmış olabilir.

Her ne olursa olsun, bir sonuç haklıdır: Eski Dünya ile Yeni Dünya arasında düzenli temasların kurulması, dünya tarihinin en önemli olaylarından biridir. Birincisi, Avrasya-Afrika kara kütlesi (dünya kara alanının yüzde sekseni) ile geri kalan yüzde yirmisi, çoğu Amerika kıtasında bulunan kara kütlesi arasındaki bağlantının önemi, abartılamaz.

Yerleşim, tarım, hayvancılık ve hemen hemen her türlü faaliyet için sunduğu fırsatların yanı sıra, Yeni Dünya'nın keşfi şüphesiz Avrupalıların zaman ve mekândaki kendi konumları üzerinde düşünmelerine neden oldu. Söylemeye gerek yok ki, kısa sürede bir kıta olduğu ortaya çıkan yeni keşfedilen topraklarla ilgili haberler, birçok Avrupalı için hem sürpriz hem de

şok oldu. Birkaç on yıl içinde, yeni kıtanın sınırları belli oldu ve birkaç on yıl içinde kıtanın büyük bir kısmı İspanyollar ve Portekizliler tarafından fethedildi ve kolonilere dönüştürüldü. İki ana yerli imparatorluk, Aztekler ve İnkalalar, Amerika kıtasındaki yeni İspanyol sömürge imparatorluğunun merkezleri haline geldi. 1552'de, İspanyol Augustine Recollect rahibi Bartolomé de las Casas, İspanyolların Karayipler'in yerli halkına nasıl davrandığını sert bir şekilde eleştiren bir kitap yayımladı: Hint Adalarının Yıkılışının Kısa Özeti. Fransız deneme yazarı Michel de Montaigne, Amerikan yerlilerinin hem görünüş hem de entelektüel gelişim açısından birçok bakımdan çocuklara benzediği sonucuna vardı. Yumuşak bir cilde ve neredeyse hiç sakala sahip olmayan bu insanların düşünceleri saf ve naifti. "Bu, bebeklik çağındaki bir dünyaydı," diyordu, "Korkarım ki, onu kirleterek, fikirlerimizi ve teknolojilerimizi çok yüksek bir fiyata satarak, onun çöküşünü ve yıkımını hızlandırdık" (Montaigne, Essais, Paris: Gallimard, 1950, III:6, s. 1018). Montaigne, Avrupalıların üstün konumda olmaları dolayısıyla Kızılderililere iyi davranmak ve onların gelişip refah içinde yaşamalarına yardımcı olmak gibi ahlaki bir yükümlülüğü olduğuna inanıyordu. Bu tutumda, aramızdaki "ilericiler"in çok değer verdiği "kalkınma yardımı"nın gerekliliğine dair paternalist inancın habercisi görülebilir. İnsanlar dünyasından hayvanlar dünyasına geçiş ise çok da büyük bir adım değildi. Fransız doğa bilimci Georges Buffon (1701-1788) tam da bunu yaptı ve Amerika kıtasında memelilerin hiçbir zaman Eski Dünya'daki benzerlerine kıyasla aynı büyüklüğe, ağırlığa ve hacme ulaşamadıkları sonucuna vardı: Yeni Dünya'daki her memeli türünün en büyük temsilcisi, Eski Dünya'dakinden daha küçüktü.

Örneğin, Amerika'nın en büyük yırtıcısı olan puma, Avrupa'nın en büyük yırtıcısı olan kaplandan çok daha küçüktür; ayrıca, Afrika'nın en büyük yırtıcısı olan aslandan da küçüktür. Benzer şekilde, Eski Dünya'nın en büyük otobur hayvanı olan fil, Amerika'nın en büyük otoburu olan tapirden çok daha büyüktür.

Öte yandan, hiyerarşide daha aşağıda kabul edilen türler arasında, Amerika'nın hayvanları Eski Dünya'daki benzerlerinden tutarlı biçimde daha büyüktü. Örneğin sürüngenler arasında Buffon, Amerikan boa yılanının Eski Dünya'daki benzer yılanlardan daha büyük olduğunu belirtmiştir. Böcekler ve örümcekler için de durum aynıdır: Amerika kıtasındaki tüm böcekler ve örümcekler, Eski Dünya'daki akrabalarından daha büyüktür.

Buffon, Amerika'nın böcekler ve sürüngenler için daha iyi bir yaşam alanı olduğunu çünkü daha nemli ve rutubetli olduğunu, bu nedenle jeolojik olarak daha genç bir kıta olması gerektiğini ve bunun da onu Avrupalılar için doğası gereği sağlıklı hale getirdiğini ileri sürmüştür. Amerika daha gençti; çünkü Buffon'a göre, bir zamanlar yeryüzünü kaplayan büyük tufanın suları, Eski Dünya'dan daha geç bir zamanda Yeni Dünya'dan çekilmişti.

Buffon'un vardığı sonuçlara dayanarak, bir Avrupalının Amerikan çevresinin insan yerleşimine etkilerine dair geniş kapsamlı açıklamalar yapması yalnızca bir zaman meselesiydi. Prusya sarayında görev yapan, Hollanda doğumlu Alman ilahiyatçı ve bilim insanı Cornelius de Pauw (1739-1799), Yeni Dünya'yı hiç ziyaret etmemiş olmasına rağmen, bu konuda açık sözlü olmaktan çekinmemiştir. *Recherches philosophiques sur les Américains* (1768-1770) adlı eserinde, yerli Amerikalıların her bakımdan Avrupalılardan aşağı olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüş, 1730'lar ve 1740'larda Güney Amerika'da kapsamlı geziler yapan iki İspanyol deniz subayı ve bilim insanı Jorge Juan ile Antonio de Ulloa'nın gözlemleriyle örtüşmektedir (*Noticias Secretas de América, sobre el estado naval, militar y político del Perú y provincia de Quito*, 1748). Ayrıca, Amerika kıtasında Avrupalı ebeveynlerden doğmuş olanlar da dahil olmak üzere, tüm Amerikalıların her bakımdan Avrupalılardan aşağı olduğunu iddia etmişlerdir. Her şeyden önce, daha tembel ve daha az zeki olduklarını belirtmişlerdir.

Amerikan Devrimi, Saint-Domingue'un (Haiti) ve İspanyol ile Portekiz kolonilerinin bağımsızlığı (1810-1824), Alman filozof Hegel'i Yeni Dünya hakkındaki önceki yargılarını gözden geçirmeye itti. Hegel, Eski Dünya'nın, özellikle Avrupa'nın bir tarihe sahip olduğunu, buna karşılık Amerika kıtasının yalnızca coğrafyaya sahip olduğunu savundu. Ona göre, Yeni Dünya'nın sonunda önem kazanabilecek ve coğrafyanın hâkimiyetinden kurtulabilecek tek bölümü kuzeydi; çünkü burası Kuzey Avrupalılar tarafından iskân edilmişti. Kuzey Amerika'nın bir geleceği vardı ve bu nedenle sonunda bir geçmişi de olabilirdi, yani tarihe girebilirdi.

Hegel, Amerika kıtasının İspanyolca ve Portekizce konuşulan bölgelerinde ise, Roma Katolik Kilisesi'nin etkisinin o kadar boğucu ve İspanyol ile Portekizlilere özgü özelliklerin o kadar geri kalmış olduğunu yazmıştı ki, bu bölgeler için herhangi bir gelecek mümkün değildi.

Hegel'in gözlemleri son derece keskin ve yerindeydi: çoğu Avrupalı hâlâ Amerika kıtasına onun çizdiği ikili tablo dışında bakamıyor. Genellikle ya kuzeye (ABD) ya da güneye (Latin Amerika) hayranlık duyuyorlar ve otomatik olarak diğerini sevmiyor, hatta küçümsüyorlar. Örneğin, Hegel'in ilkelerini farkında olmadan takip eden Avrupa'daki Latin Amerika uzmanlarının çoğu, geleneksel olarak sosyal bilimciler, ekonomistler, antropologlar, siyaset bilimciler ve benzerlerinden oluşmuştur. Onlar için Latin Amerika'nın görünüşe göre çok az ya da hiç tarihi yoktur.

ABD'de ise, ülkenin bir şekilde tarihin dışında durduğuna inanma eğilimi vardır; adeta bir tepedeki parlayan şehir gibi. Tocqueville de ABD'de birçok kişinin tarih kavramını reddettiğini gözlemlemişti. Daha yakın bir dönemde, Jean-Philippe Immarigeon, tarihin reddinin ABD ruhuna derinlemesine işlemiş olduğunu etkileyici bir şekilde ortaya koymuştur (*American Parano*, 2006; *L'imposture américaine*, 2009). Örneğin, 2009 yılında Başkan Obama, gözünü bile kırpmadan, otomobilin "Amerikan icadı" olduğunu ileri sürmüştür. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra ABD'nin neoliberal öğretisini yeni bir devlet dini olarak benimsemesi de tarih ve geleneğin temelden reddedildiğini göstermektedir. Bu, ABD ile dünyanın geri kalanı arasındaki farkları daha da artırmıştır.

Bu farklılıklar, bazı Latin Amerikalılar için 19. yüzyılın sonlarında bile bariz hale gelmişti. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca, Hegel'in bu konudaki gözlemlerinin doğruluğu giderek daha belirgin hale geldi. Ancak tüm bunları ortaya koymak için keskin gözlemci bir kişi gerekiyordu, o da Uruguaylı yazar ve filozof José Enrique Rodó (1871-1917) idi. Çağdaşlarının birçoğu gibi, o da Latin Amerika'da rasyonalizasyon ve endüstriyel gelişme yoluyla refah elde etme yönündeki genel eğilimin geçerliliğinden şüphe etmeye başlamıştı. Rodó, Latin Amerika'nın parlak bir geleceği olacağına inanıyordu, ancak bunun ABD'nin savunduğu ve o dönemde Brezilya ile Meksika'da küçük bir grup sadık teknokrat tarafından uygulanan türden bir faydacılıkla elde edilemeyeceğine inanıyordu. Kendi döneminde son derece yaygın olan, bilim ve demokrasiye dayalı faydacılık tutkusunu, Rodó'ya göre yalnızca sıradanlığa ve entelektüel ile kültürel yoksulluğa yol açacaktı. Rodó, "Ariel" (1900) adlı denemesinde, demokrasinin tüm estetik, rafine ve asil duyguları bastırdığını ve kültüre olan saygıyı öldürdüğünü savundu. ABD'nin faydacılığın somut örneği olduğunu belirten Rodó, Latin Amerikalıların bu nedenle ABD'ye hayranlık duymaktan vazgeçmeleri gerektiğini ifade etti. Shakespeare'in The Tempest (Fırtına) adlı oyunundan alıntı yapan Rodó, ABD'yi Caliban olarak tanımlamıştır.

Sürekli daha fazla para kazanma arzusu, insanlığa ait olan değerli ve insani olan her şeyi yok etmekteydi. Latin Amerika, ancak maneviyat, güzellik, ahlak ve maddi olmayan değerlere odaklanarak ABD'nin artan gücü ve etkisinden kurtulabilirdi.

Latin Amerika, iyi, sağlıklı ve kalıcı olan her şeyin sentezi olan Ariel gibi olmalıydı.

Avrupa'da —özellikle de Avrupa'da— Yeni Dünya'nın zaman ve mekândaki yeri üzerine süregelen ve Antonello Gerbi'nin ustalıkla analiz ettiği tartışma (La disputa del nuovo mondo, 1955; İngilizce çevirisi 1962'de yayımlandı) yeniden önem kazanmıştır.

ABD imparatorluğu muhtemelen son krizine girmişken, Yeni Dünya'nın kuzey ve güneyi arasındaki eski ikilem yeniden gündeme geldi. İkilem hâlâ varlığını sürdürüyor, ancak sınırlar yeniden çizilmiş durumda. ABD imparatorluğu artık tüm Anglosfer'i, Avrupa Birliği'ni, NATO'yu, Japonya'yı ve Güney Kore'yi kapsıyor. Bu dünyada para her şeydir; her şeyin —hatta sevgi ve dostluğun bile— bir bedeli vardır ve parasal değerle ifade edilebilir. "Woke", cinsiyet çılgınlığı ve "Güvenli Alan" gibi sahte değerler, doğaları gereği aşağılayıcı ve küçük düşürücü olmasalar bile, köklü geleneklerin, gerçek hakikatlerin ve zamanla kanıtlanmış değerlerin bulunduğu gerçek bir dünyada en azından anlamsızdır.

Bu gerçek dünya bazen "Küresel Güney" olarak adlandırılır ve kısmen BRICS ülkeleri tarafından temsil edilir; Afrika, Güney Amerika, Asya ve belki de Macaristan gibi bazı diğer ülkeleri kapsar. Küresel Güney'de tarih ve gelenek —bunların içerdiği her şeyle birlikte— hâlâ saygı görmekte ve "Kurallara Dayalı Uluslararası Düzen", tüm "değerleriyle" birlikte reddedilmektedir.

Tarihi inkâr edenler, iz bırakmadan sahneden çekilmeye mahkûmdur.

MUHAMMED ALİ ACAR
www.kritikbakis.com

HUSİLER'İN EN CİDDİ SINAVI

Ortadoğu'nun en yoksul ülkesi Yemen, son on yılda yalnızca savaşa değil, aynı zamanda siyasal dönüşüm ile de anılıyor. Bu dönüşümün odağında Husi hareketi var. Zeydî Şiî gelenekten beslenen Husiler, 1990'larda Saada'da dini-sosyal bir oluşum olarak ortaya çıkıp dış müdahalelere karşı bir direniş hattına evrildiler; 2014'te Sana'yı ele geçirerek meşruiyeti tartışmalı ama işleyen bir yönetim aygıtı kurdular. Bugün başkent üzerindeki tam siyasi-idari hâkimiyet, onları sıradan bir örgütten çıkarıp Hizbullah'tan daha organize bir siyasi yapı ve örgütten ziyade devlete yakın bir aktör hâline getiriyor. Eğitimden medyaya, sosyal yardımlardan güvenlik mekanizmalarına kadar geniş bir alanda rıza üreten bu aygıt, uluslararası tanınırlığı sınırlı olsa da kuzeyde fiilî bir "devletçik" (statelet) olarak varlığını sürdürüyor. 28 Ağustos 2025 Perşembe günü İsrail tarafından Sana'ya düzenlenen hava saldırısı, Husi yönetiminin yürütme kademesini hedef aldı. Husi hükümetinin başbakanı Ahmed Galib el-Rehavi ve beraberindeki bakanlardan bir kısmı öldürüldü. Bu, İsrail'in Husi üst düzeyini ilk kez doğrudan vurduğu saldırı olarak kayda geçti. Takiben pazartesi günü Sana'da el-Salih Camii'nde 12 üst düzey yetkilinin cenazesi binlerce kişinin katılımıyla yapıldı. Aynı gün Husiler İsrail bağlantılı olduğunu belirttikleri bir tankere Kızıldeniz'de füze attıklarını

duyurdu. Bu durum, salt simge isimleri cezalandırma değil, yürütme-güvenlik eklemine ket vurma operasyonu olarak okunmalı. Zira ileri derecede askeri ve stratejik birikimin ürünü saldırıya rağmen, Husilerin tipik tepki refleksinde herhangi bir değişikliğe sebep olmadığı çok açık. Husiler, bir taraftan cenaze törenlerinde kitlesel mobilizasyonu gösterirken, diğer taraftan Kızıldeniz'de bir tankeri hedef alarak operasyonel kapasitenin baki olduğu mesajını verdi. Sana'da BM ofislerine yönelik baskın ve personel gözaltıları da iç güvenlik aygıtının daha sertleşeceğinin işaretiydi. Bu üçlü (kitle mobilizasyonu, deniz misillemesi, iç güvenlik sertleşmesi) Husilerin kriz yönetiminde standart olarak görmeye alıştığımız refleksler. Alışıldık olmayan durum ise saldırının zımnen Husi yönetim piramidindeki en üst makama bu zamana kadarki en ciddi mesajı taşıyor olmasıdır.

Husi Yönetim Piramidi

Husiler, 2014 sonrası Yüksek Devrim Komitesi ile geçiş idaresini kurdu; 2016'da Yüksek Siyasi Konsey (SPC)'e evrilen bu yapı, fiilen kolektif yürütme rolünü üstlenerek kabineleri atadı, devlet işlerini yönetti. Sivil-asker kararlarının merkezileşmesini sağlarken, resmî bakanlıklar üzerinde gözetmen (müşrif) sistemi kurarak parti-devlet entegrasyonunu derinleştirdi.

Bu müşrif ağı, her bakanlık ve vilayete ideolojik-idari bir komiser yerleştirip personel, ihale ve gelir akışlarını denetleyen bir ikinci katman oluşturdu. Böylece görünür devlet ile görünmez parti aygıtı iç içe geçti.

Güvenlik mimarisi 2019'da kritik bir dönüşüm yaşadı. Siyasi Güvenlik Örgütü (PSO) ile Ulusal Güvenlik Bürosu (NSB), Husi denetimindeki bölgelerde tek çatı altında birleşerek Güvenlik ve İstihbarat Servisi (SIS)'e dönüştürüldü. SIS'in başına getirilen Abdülhakim el-Haivânî, hareketin iç denetim-kontrgerilla yeteneklerini konsolide etti. Siyasi rakipler, medya ve yardım ağları üzerinde homojen baskı kapasitesi doğdu. Bu birleşme, görünür kabine zarar görse dahi çekirdek iç güvenlik aygıtının sürekliliğini garanti eden kurumsal sigorta işlevi gördü/görmeye devam ediyor.

Mali-idari sahada iki örnek ile Husilerin devletçik-statelet olma durumu açıklanabilir (1) Zekât Otoritesi ve 2020 düzenlemeleri ile zekât, ideolojik-sosyal ağların finansmanına yönlendirilen resmî bir vergi rejimine dönüştürüldü. (2) Gümrük-zekât-yakıt zincirlerinden toplanan gelirler merkezi havuzlar üzerinden dağıtılarak savaş ekonomisi sürdürülebilir hale getirildi. Sonuç olarak kendi kendini besleyen bir yönetim-güvenlik-propaganda üçgeni ile her darbeye daha da güçlenen bir yapı oluşturuldu.

Bu piramidin meşruiyet ayağı Haşimîlik ile pekişmektedir. Üst yönetimde Peygamber soyundan geldiğine inanılan seyyid kimliği, Zeydî imamet geleneğinin modern izdüşümü olarak işlev görür. Bu durum, hem dini-tarihsel meşruiyet üretir hem de sadakat zincirini akrabalık ve tarikat-aşiret bağlarıyla güçlendirir. Fakat buna mukabil bu durum, kapsayıcılığı daraltır ve hesap verebilirlik kanallarını ve şeffaflığı kısıtlar. Bu makam yönetim piramidinde en üst tabakayı tabiri caizse ruhani liderliği oluşturur. Özellikle kriz anlarında tam da bu kapalı yapı, yerine ikame mekanizmasını hızla aktifleştirerek gerekli atamaları yaparak kaybın şokunu çok kısa zamanda atlatabilir.

Bu yapı temel manada güçlü darbelere rağmen direniş ve mücadeleyi sürdürebilmelerinin temeli oluşturuyor. Bu temel, 4 ana unsurdan destek almak suretiyle sistemi ayakta tutar.

1) Yeniden ikame hızı: Saldırı perşembe günü kabine toplantısını hedef aldı. Fakat SPC-Müşrif-SIS üçgeni karar alma ve güvenlik denetimini dağıntık merkezler üzerinden sürdürdü ve cenazenin ertesi günü yapılan misilleme (gemi saldırısı) ile operasyonel direnç yeniden gösterildi. Kabinede vekâleten atamalar yapıldı ve yönetim boşluğu günler değil saatler içerisinde kapatıldı. 2) Sosyal Görünürlük: Husiler yalnızca silah değil hizmet de dağıtır. Eğitim, sağlık ve yardım ağlarıyla temas edilen hane sayısı arttıkça, rıza üretimi silahlı zorlama ile yerel meşruiyet arasında hibrit bir yapıya dönüşür. Bu ağ, darbelerle akamete uğratılamaz aksine saldırı sonrası cenazelerde miting havası eser ve seferberlik tazelenir.

3) İdeolojik tehdit algısı: Zeydî zeminde inşa edilen dış güç (müstevli) = varoluşsal tehdit anlatısı, özellikle

İsrail'i kalıcı bir düşman tipine yerleştirir. Önemli figür kaybı, bu anlamda şehadet-intikam döngüsünü besler. Stratejik geri çekilme yerine asimetrik yanıt üretir. Bu yüzden kabineye indirilen darbeler, davranış kalıbını söndürmekten çok sertleştirir.

4) Coğrafya, ekonomi ve savaş rutini: Dağlık kuzey ve yekpare olmayan ikmal hatları, vur-dağıt türü stratejilerin etkisini sınırlar. Üstelik Husi ekonomisi, zekât-gümrük-yakıt üçgeniyle düşük ama sürdürülebilir bir savaş bütçesi üretir. Teknoloji ve lojistikte İran'la iş birliği bu bütçeyi ziyadesiyle destekler. Sert darbe, bu yapının mali-idari damarlarını tek seferde kesmez.

Perşembe günkü isabetli saldırı, istihbarat ve operasyonel hassasiyet bakımından çarpıcıydı. Ancak stratejik sonuç bakımından Husilerin deniz/uzun menzil davranışını dönüştürmedi. Vurulan mekân siyasi kabine ağırlıklıydı dolayısıyla hareketin yanıt verme kabiliyeti ve Kızıldeniz'deki etki gücü aynı kaldı. Başbakanın ölümünün hemen ardından vekâlet ve güvenlik-siyasi gözetim şebekesi işlemeye devam etti dolayısıyla İsrail'in "crushing blow" söylemi, sahada operasyonel süreklilik ile sınırlı karşılık buldu.

Bu saldırıyla Husilerin yıkılmayacağını taraflar biliyordu ancak iki gerçek âyân oldu:

1) Husiler, örgüt değil rejim mantığıyla çalışıyorlar. SPC, Müşrif Sistemi ve SIS'in iç içe geçtiği bu yapı, kabine katmanına dışarıdan vurulan darbeleri şok emici alt yapılarla soğurabiliyor. O yüzden askerî sert saldırılar, Yemen'de sonuç değiştirici kırılma üretmiyor, daha çok maliyet artırıcı sarsıntılar ve insani-ekonomik yan etkiler üretiyor. 2) Bu saldırıyla birlikte bir sonraki saldırının ruhani liderliği doğrudan hedef alma ihtimalinin ne derece ciddi olduğu mesajı piramidin en üstü kısmına doğrudan iletilmiş oldu.

Sonuç

Yemen'de bugün olan, Husilerin kurduğu düzenin ciddi bir sınavıdır. Saldırı, Husilerin yürütme katmanına ağır bir darbe indirse de piramidin en üstüne bir zarar vermedi. SPC'nin karar süreci, müşrif gözetimi ve SIS merkezli iç güvenlik varlığını koruyor. Mali-idari ağlar çalışıyor ve ideolojik anlatı mobilizasyon üretmeye devam ediyor. Bu nedenle, İsrail'in veya herhangi bir dış aktörün (müstevlilerin) sert darbelerle Yemen'deki bu gerçekliği yıkmaya beklenmemeli. Görünen o ki bu darbeyle, savaşı bitiren nihai hamle yapılmadı belki fakat verilmek istenen mesaj istenen yerlere ulaştı.

İNSAN, HER ŞEYİ, KENDİNİ BİLE TÜKETEBİLEN VARLIK

PROF. DR. EROL GÖKA
www.kritikbakis.com

Yaşadığımız modern zamanları, insanlık tarihinin diğer devirlerinden farklı kılan birçok özelliği var. Onlardan birisi de tüketim merkezli olması. Modernliğin ve onun ekonomik görünümü olan kapitalizmin ilk dönemlerinde “tüketim” olgusunun bu kadar merkezi bir yer tuttuğu pek anlaşılmıyordu. Modern endüstri ürünlerinin tüm yaşam alanlarını kuşatabilmesi, teknolojinin insan emeğinin yerine geçebilmesi için ilk olarak “üretim” odaklı bir işleyiş gerekiyordu. Bu nedenle tüm milli ekonomiler, modern fabrikalara ve üretime büyük önem verdiler, yurttaşları her fırsatta daha çok çalışmaya ve üretime çağırdılar. Bu çağrı o kadar güçlüydü ki, kimileri bunun etkisiyle kapitalizmin özünün sanayi ürünleri üretimi olduğunu sandı, analizlerini buna göre yaptı. Teknolojideki gelişmelerin günü geldiğinde insan emeğinin büyük kısmını gereksiz kılacağını, asıl dikkatlerin tüketime, daha çok tüketime verileceğini hesap edemediler. Hala geçen yüzyılın kafasıyla düşünüp meselelere öyle bakan, kapitalizmin teknomedyatik bir biçime evrildiğini göremeyenler için üzülmekten başka elimizden maalesef bir şey gelmiyor. Biz yaşadığımız dünyayı iyi anlamak ve anlatmak durumundayız, işimiz var. İşimize bakacağız.

Tüketim olgusu üretim süreçlerinden çok daha karışık ve anlaması daha güç. Tüketim, neredeyse sonu gelmez, bitimsiz bir süreç. Bu süreçte insan, nesiller, dünya görüşleri, yaşam algısı, gündelik yaşamın ideolojisi yeniden yeniden şekilleniyor. Tüketim süreci, gelenekleri, büyük anlatıları, ideolojileri süpürüp

geçiyor, kimse farkına varmadan onları dahi içselleştiriyor.

Ne tükettiğimize, ne kadar tükettiğimize ve nasıl tükettiğimize çok dikkat etmek zorundayız. Zira ortada birçok diğer problemin yanı sıra ilk bakışta görünmeyen ve diğerlerinden çok daha önemli olan bir kimlik problemi var. Neyi, ne kadar, nasıl tükettiğimiz bizim kim olduğumuzla, inançlarımız ve değerlerimizle de doğrudan ilgili.

“Tüketim”, günümüz kapitalizminin, şu an yaşadığımız toplumun alamet-i farikası. Bizden her şeyi her gün daha çok tüketmemizi, en yeni modeli almamızı isteyen, hatta buyuran duran bir sistemin içindeyiz. Eğer bu sistemin zorlamalarına direnmezsek, kendimizi an be an harıl harıl işleyip duran tüketim çarkının dişlileri arasına sıkışıp kalmaktan kurtaramazsak, bir süre sonra bir de bakmışız ki, tanınmayacak hale gelmişiz. Bizzat kendimiz, bizi biz yapan değerlerimiz tükenip gitmiş. Yapıp etmelerimize zorlama fıkhi cevazlar bulmaya kalkar, başka da bir şey yapmazsak, bir süre altımızdaki araba, oturduğumuz bina, marka giysi ve takılarımızı konuşabilirler evet ama en nihayetinde tüketim toplumunun basit bir aktörü olarak anarlar adımızı. “Tüketim toplumu üyesi” kimliğimiz, o kadar baskın çıkar ki, diğer kimliklerimizin bir önemi kalmayıverir.

Tüketim modern zamanlarda kimlik sorunudur

Modernlik, geleneksel yapıyı çözdükçe ne yapacağını bilemeyen insan teki, pazardaki meta artışının sunduğu ya da mahkûm ettiği imkânlarla, kimlik eldesine girişti.

Gerek yaşamın kendisi gerek bireyin kendi olma durumu ile alışveriş etkinlikleri arasında vazgeçilmez bir ilişki ortaya çıktı. Artık bir kimsenin bedeni, giysileri, konuşması, boş zamanı kullanma şekli, yiyecek ve içecek tercihleri, ev, otomobil seçimleri, onun beğeni ve üslup duygusu bireyselliğinin, kimliğinin işaretleri olarak görülmeye, kimlik böyle inşa edilmeye başlandı. Tüketim, bireyin kimlik oluşumunun belirleyicisi oldu, insanın bireysel psikolojisini ve yaşama tarzını tüketim belirler hale geldi. Küresel tüketim kalıplarının yönlendirdiği günümüz dünyasında, dini hayat bile bu durumdan etkileniyor artık diğer küresel hayat formlarıyla iç içe geçiyor, yer yer eriyor, ancak bir alt-kültür olarak varlığını sürdürebiliyor. Aralarındaki doku farklılığına rağmen tüketim değerleri ve dini değerler aynı toplum içerisinde yaşıyorlar, yaşamak durumunda kalıyorlar... Böyle bir ortamda bir yandan tüketim neredeyse kutsallaşırken bir yandan da kutsal olan bizatihi tüketim nesnesine dönüşüyor. “Tüketimin kutsallaşması” derken, tüketim etkinliklerine ve araçlarına çok yüksek bir önem atfedilmesini, insanlara büyümlü bir atmosferde hizmet sunulmasını kast ediyorum. “Kutsalın tüketim nesnesi” haline gelmesi ise manevi alanın herkes için aynı ve eşit mesafede olması gereken öğelerinin metalaşmasını açıklamaya çalışıyor.

Kapitalizmin kendisi sanki dinin yerine geçiyor

Tüketimin kutsallaşması olgusunu en iyi tüketim toplumunun “özel ayın günleri” diyebileceğimiz Black Friday (Kara Cuma), -bu adın seçilmesindeki İslam karşıtı dürtüyü de bu arada not edelim- gibi özel günlerde görüyoruz. ABD’de her yılın Kasım ayının dördüncü perşembesinde kutlanan Şükran Günü’nün ertesi günü yapıyor.

Noel kutlamalarına dek süren alışverişlerde bir tür bayram indirimi günü olarak şekillenen Black Friday, ABD’den tüm dünyaya bu çılgınlık hızla yayılıyor. Black Friday günü için “toplu çılgınlık”, “alışveriş karnavalı” gibi tabirler kullanılıyor. Oysa en uygun tanımlama “tüketim ayını”...

Tüketimin kendisi böylesine vazgeçilmez, alışveriş adeta kimlik inşasının, psikolojik tatminin en geçerli yolu

haline gelmişse, insan da bu yeni inanca bağlılığı arttıkça sadece tüketici haline gelecektir. Kapitalizm, kendi bağlılar topluluğunu oluşturan tüketicilerine, “indirim” merkezli bir ayın yapmakta gecikmeyecektir. Satıcı da alıcı da bu ayından sonra katartık bir sahte tatmin yaşadığını sanacak, tüketim inancına daha da bağlanacaktır. Bu “tatmin” sözümü hafife almayın zira, uzmanlar alışverişten duyulan hazzın bir bağımlılık olup olmayacağını ciddi ciddi tartışıyorlar. Nobel Ekonomi ödüllerinden biri, tüketici davranışını araştıran bir iktisatçıya veriliyordu.

Tüketim inancının bağlıları, öylesine bu sahte tatminle şartlanmış duruma giriyorlar ki, bu ayın gününün dışındaki zamanlarda ürünlerin niye bu kadar pahalı satıldığını aklına bile getir(e)miyor. Black Friday tatmini sayesinde toplum, birey ve satıcı, “alan memnun satan memnun” halinin tadını çıkarıyorlar.

Tüketimin kutsallaşmasının diğer ucunda da kutsalın tüketime dönüşmesi yani dini değerlerin, sembollerin içinin boşaltılıp tüketim mantığı içerisinde tekrar sunulması olgusu da var. Arzularımız, isteklerimizden sonra kimliğimizin esasını oluşturan değerlerimizin, ideallerimizin, insanın en sağlam limanı olan manevi alanın tüketimle birlikte anılması çok acı verici, can yakıcı ama ne yazık ki gerçek...”

İnanç turizmi, anlatmak istediklerimizin en masum olanı diyeyim de gerisini siz anlayın” diye yazacağım ama zaten biliyorsunuz, her şey gözümüzün önünde cereyan ediyor.

Peki ne yapmak, nasıl davranmak lazım gelir? Cevabı en zor soru bu. Zira hepimiz bizim dışımızda ama bizi de içine alarak akıp giden zamanın çocuğuyuz. İnsan olarak her tarihsel dönemde bize, cüzi irade sahibi varlık olmamız hasebiyle sunulmuş imkanlar günümüzde de var. Bu imkanlar, eleştiri ve özeleştiri diye özetlenebilir. Eleştiri ve özeleştiri kırbacımızı yanımızda bulundurmamak, zaman atını ona göre mahmuzlamak veya dizginlemek zorundayız. Cüzi irade sahibi varlık olmamızın, insan olarak dünyaya gelmemizin hakkını vermek, imtihanın günümüzdeki formunu anlamak ve ona göre davranmak zorundayız.

BAKÜ, GAZZE SOYKIRIMINDA NEDEN SESSİZ?

DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

İsrail'in "Sessiz Dostu" Azerbaycan:

Azerbaycan ile İsrail arasındaki ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının hemen ardından şekillenmeye başlamıştır. İsrail, 1991'de bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'ı tanıyan ilk ülkelerden biri olmuş ve 1993'te Bakü'de büyükelçilik açmıştır. Bu erken diplomatik tanıma, iki ülke arasında ileride gelişecek dostluğun temelini attı. 1997 yılında İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu Azerbaycan'ı ziyaret ederek Bakü'ye gelen ilk İsrail lideri oldu; bu ziyaret sonrasında ticari ve güvenlik iş birliği hızla ivme kazandı. 2000'lerin ortasına gelindiğinde Azerbaycan, İsrail'in en büyük beş ticaret ortağından biri konumuna yükselmişti. Bu ortaklığın omurgasını, "enerji karşılığı silah" olarak özetlenebilecek bir karşılıklı çıkar ilişkisi oluşturdu: Azerbaycan bol petrol ve gaz kaynaklarıyla İsrail'in enerji ihtiyacını karşılarken İsrail ileri teknoloji ürünü silahlar ve güvenlik desteğiyle Azerbaycan'a katkı sundu. Nitekim günümüzde İsrail'in kullandığı ham petrolün %60'ından fazlası Azerbaycan (ve kısmen Kazakistan) kaynaklıdır. Enerji zengini Bakü, Akdeniz'e uzanan boru hatları ve tanker rotalarıyla İsrail'in en kritik petrol tedarikçisi haline gelmiştir. Karşılığında İsrail, modern silah teknolojilerini Azerbaycan'a sunmaktadır. 2020'deki Karabağ Savaşı'nda kullanılan gelişmiş insansız hava araçları (İHA) ve hassas güdümlü mühimmatın önemli bir kısmı İsrail'den tedarik edilmiş, bu da Türkiye'nin desteğinin ardından Azerbaycan'ın askeri başarısında belirleyici olmuştur. İstatistikler, 2016-2021 yılları arasında Azerbaycan'ın toplam silah ithalatının yaklaşık %69'unun İsrail menşeli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sayede Azerbaycan ordusu, teknoloji ve ateş gücü bakımından bölgesindeki

rakiplerine üstünlük sağlayabilmiştir. İsrail tarafı da Azerbaycan'ı resmî olarak "stratejik ortak" ilan ederek bu yakın ilişkiye verdiği önemi vurgulamıştır. İki ülke arasındaki kültürel bağlar sınırlı olsa da (Azerbaycan'da küçük bir Yahudi toplumu bulunmakta), esas belirleyici olan siyasi ve jeostratejik çıkarlardır. İsrail, İslam dünyasındaki izolasyonunu kırmak adına Azerbaycan gibi Şii çoğunluklu laik bir devletle dostluk geliştirmeyi değerli görürken, Azerbaycan da bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren İsrail'i bölgesel dengelerde kendisine destek olabilecek bir ortak olarak konumlandırmıştır.

Azerbaycan'ın Gazze Konusundaki Sessizliği

Öte yandan Azerbaycan'ın İsrail'i Gazze soykırımında eleştirmemesinin yanıtı, büyük oranda Bakü'nün dış politikasındaki pragmatizm ve denge arayışında gizli. 2023 yılında patlak veren Gazze savaşı sırasında İslam dünyasının çoğu İsrail'i sert biçimde kınarken, Azerbaycan yönetimi dikkat çekici bir sessizlik sergilemiştir.

İlham Aliyev'in, Şubat 2024'te Münih Güvenlik Konferansı'nda İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog ile güler yüzlü şekilde bir araya gelmesi ve sonrasında kamuoyuna yönelik herhangi bir eleştirel açıklama yapmaması, bunu açıkça göstermiştir. Hatta Bakü'de İsrail karşıtı protestoların fiilen yasaklandığı bildirilmektedir.

Azerbaycan halkının önemli bir bölümü de Filistin meselesine mesafeli durmaktadır. Sağlıklı kamuoyu yoklamaları olmamakla birlikte, çevrim içi anketler 7 Ekim 2023'teki Hamas saldırısından sonra Azerbaycanlıların yaklaşık üçte ikisinin İsrail'i desteklediğini öne sürmektedir.

Sosyal medyada kimi Azerbaycanlı kullanıcılar, Filistin diplomatik temsilcilerini “Ermenistan yanlısı, Türk düşmanı” olmakla suçlayan paylaşımlar yapmış; İsrail ise aksine Ermenistan ve İran’a karşı “değerli bir müttefik” olarak görülmüştür. Nitekim 2020 Karabağ Zaferi sonrası Bakü’de yapılan kutlamalarda bazı grupların İsrail bayrakları dalgalandırması da halk nezdinde İsrail’e karşı belirli bir sempati veya minnet duygusunun oluştuğunu gösteriyor. Bu algının oluşmasında, İsrail’in Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmesine yardım ettiği inancı önemli rol oynuyor.

Resmî düzeyde ise Azerbaycan, dengeli bir retorik benimsemeye özen gösteriyor. Bakü, Filistin’in devlet olarak tanınmasına ve iki devletli çözüm vizyonuna uzun süredir destek veriyor; başkentte bir Filistin büyükelçiliği açılmış durumda ve Ramallah’ta da Azerbaycan’ın temsilciliği faaliyet gösteriyor. Gazze soykırımını başladığında, Azerbaycan BM Genel Kurulu’nda sivil kayıplara dair endişesini dile getiren ve insani ateşkes çağrısı yapan karar tasarılarına evet oyu verdi. Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov, Ekim 2023’te İslam İşbirliği Teşkilatı toplantısında ve Kasım’da düzenlenen Arap-İslam zirvesinde Filistin halkının meşru devlet talebini destekleyen, çözümün iki devletten geçtiğini vurgulayan konuşmalar yaptı. Ancak tüm bu söylemlerde dikkat çeken nokta, Azerbaycanlı yetkililerin İsrail’i doğrudan hedef alan bir ifade kullanmaktan kaçınmalarıdır. Bu anlamda Azerbaycanlı herhangi bir yetkili İsrail’in Gazze’deki soykırımını veya Filistinli sivillerin maruz kaldığı şiddeti doğrudan kınayan bir beyanatı bulunmuyor. Bu, Bakü’nün dış politikada benimsediği denge siyasetinin sonucudur: insani konularda hassasiyet gösterirken stratejik ortak İsrail’i karşısına almamak.

Ortak Çıkarlar ve Motivasyonlar

Azerbaycan-İsrail ilişkilerinin derinleşmesini açıklayan temel etkenler, pragmatik çıkarların yanı sıra güvenlik kaygıları ve diplomatik beklentilerle yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda, Bakü yönetiminin İsrail ile geliştirdiği stratejik iş birliği, birkaç temel saik üzerinden okunabilir. Birincisi, ulusal çıkarların önceliklendirilmesidir. Azerbaycan, enerji arz güvenliği, savunma kapasitesi ve diplomatik manevra alanlarını genişletme gibi konularda İsrail’i önemli bir ortak olarak görmektedir. İsrail ile ilişkilerden elde edilen ekonomik ve siyasi kazançların, Filistin meselesi gibi konular uğruna riske atılmak istenmemesi, Bakü’nün dış politikasında belirgin bir realpolitik yönelimi yansıtmaktadır. Bu pragmatizm, Azerbaycan’ın devlet çıkarlarını duygusal veya ideolojik tercihlerden daha üstün tuttuğunu ortaya koymaktadır.

İkincisi, İran faktörüdür. Azerbaycan ile İran arasındaki tarihsel, kültürel ve dini bağlara rağmen, iki ülke arasındaki ilişkiler son otuz yılda sürekli gerilimli seyretilmiştir. İran’ın Ermenistan’a verdiği destek ve Azerbaycan içindeki İslamcı gruplara yönelik örtülü teşvikleri, Bakü’nün güvenlik algısında ciddi tehditler

yaratmıştır. Bu nedenle İsrail, İran karşısında doğal bir ortak olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, İsrail’in gelişmiş istihbarat ve savunma teknolojilerini Azerbaycan’a sağlaması, Tahran’a karşı caydırıcı bir güç unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Üçüncüsü, savunma ve istihbarat alanındaki iş birliğidir. İsrail’in insansız hava araçları ve modern mühimmatları, özellikle 2020 Karabağ Savaşı’nda Azerbaycan ordusunun üstünlük sağlamasında kritik bir rol oynamıştır. Savaş sonrasında da ortak projeler artarak devam etmiştir. İnsansız hava aracı üretimi, uydu teknolojisi, radar sistemleri ve askeri eğitim gibi alanlarda kurulan ortaklıklar, Azerbaycan’ın güvenlik mimarisini İsrail desteğiyle güçlendirmiştir. İsrail açısından ise Azerbaycan, yeni savunma ürünlerinin “saha testi” yapılabildiği bir laboratuvar işlevi görmektedir.

Dördüncüsü, diplomatik ve siyasi kazanımlar arayışıdır. İsrail ile yakın ilişkiler, Azerbaycan’a özellikle ABD’de önemli avantajlar sağlamaktadır. Yahudi lobisinin desteği, Washington’da Azerbaycan lehine siyasi atmosfer yaratmış; bu durum Karabağ ihtilafı nedeniyle uygulanan kısıtlamaların gevşetilmesine katkı sunmuştur. Bakü’nün “Section 907” olarak bilinen yasa maddesinin tamamen kaldırılması için yürüttüğü girişimlerde İsrail bağlantılı çevrelerin etkisi hissedilmektedir. Ayrıca Azerbaycan’ın Abraham Anlaşmaları çerçevesine dâhil edilmesi yönündeki çağrılar, bu üçlü iş birliğinin kurumsallaştırılması ihtimalini artırmaktadır.

Sonuç olarak Azerbaycan ve İsrail arasındaki ilişkilerin geldiği nokta, her iki tarafın da çıkar odaklı dış politikalarının bir sonucudur. Bakü yönetimi, yaklaşık otuz yıldır titizlikle inşa ettiği bu stratejik ortaklığı, ulusal çıkarlarının bir bileşeni haline getirmiş durumda. İsrail’i gücendirmemek adına Filistin konusunda sessiz kalmak, Azerbaycan için zor fakat rasyonel bir tercihtir. Bu sayede karşılığında aldığı ödül, toprak bütünlüğünü sağlamada kullandığı askeri avantaj, bölgesel rakiplerine karşı caydırıcılık, büyük ekonomilere petrol satışı ve uluslararası siyasette kendini vazgeçilmez kılma şeklinde tezahür ediyor. Azerbaycan yönetimi Filistin’e yönelik sembolik destek açıklamaları yaparken, perde arkasında İsrail ile askeri ve ekonomik bağlarını derinleştirmesi, bu “ikili oyun”un bilinçli bir strateji olduğunun kanıtıdır.

Gelecekte Azerbaycan-İsrail ilişkilerinin seyrini, büyük ölçüde bölgesel gelişmeler belirleyecektir. Gazze’de kalıcı bir barış veya en azından uzun süreli bir ateşkes sağlanması, Bakü üzerindeki baskıyı azaltacaktır. Öte yandan, İran ile ilişkilerde yaşanabilecek ani bir kriz veya İslam dünyasından gelebilecek beklenmedik bir tepki, Azerbaycan’ın mevcut denge siyasetini gözden geçirmesine yol açabilir. Mevcut konjonktür, Bakü’nün “sessiz dostluk” politikasını devam ettirmekte kararlı olduğuna işaret ediyor. Dolayısıyla, Azerbaycan dış politikası için ulusal çıkarlar ve rejim güvenliği, ideolojik veya ümmet dayanışması söylemlerinin önünde gelmektedir.

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

ERDOĞAN VE YENİ ÇÖZÜM SÜRECİ

Türkiye'nin demokratikleşme serüveninde 2003 sonrasında atılan adımlar, özellikle Kürt meselesi bağlamında ciddi bir kırılmaya işaret etti. Avrupa Birliği uyum paketleriyle başlayan reform dalgası, dil ve kültürel haklar alanında getirilen yenilikler, demokratik siyasetin alanını genişleten düzenlemeler hem dönemin ruhunu hem de AK Parti'nin demokratikleşme perspektifini yansıtmaktaydı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi liderliğinde atılan bu adımlar, yalnızca dış politika vizyonunun değil aynı zamanda iç barışı tesis etme iradesinin de bir yansımasıydı.

Bu dönemin en kritik hamlesi kuşkusuz önce "açılım" sonra da "çözüm" süreci olarak adlandırılan girişimdi. Sürecin en temel motivasyonu, silahların susması ve siyasetin ön plana çıkmasıydı. Ancak, örgütün bu sürece yaklaşımı Türkiye'nin beklentileriyle örtüşmedi. PKK, Suriye iç savaşının sunduğu alan hâkimiyetinden aldığı özgüvenle silah bırakmaktan vazgeçti. O günleri hatırlarsanız, örgüt talimatıyla, birçok şehirde öz yönetim ilan edildi. Bu, paralel bir iktidar alanı kurma girişimiydi. Kurtarılmış şehirler oluşturmak amacıyla hendekler kazıldı ve örgütün "kıra dayalı şehir gerillacılığı" stratejisinin hayata geçirilmesine çalışıldı. Bunlar, çözüm sürecinin ruhunu zehirleyen en kritik gelişmelerdi.

Tüm bunlara rağmen sürecin sona ermesinde örgütün rolü tartışılmadı. Öz yönetim ilanları, şehir savaşları, yabancı istihbarat örgütleriyle etkileşimler göz ardı edilerek Erdoğan hedef tahtasına oturtuldu. Sürecin çöküşüne dair somut gerekçeler dile getirilmeden, iç ve dış birçok çevrede tek taraflı bir suçlama dili hâkim oldu.

Bu durum, Erdoğan'ın Kürt meselesine dair samimiyetini sorgulayan kalıcı bir algının yerleşmesine zemin hazırladı.

Bugün yeniden gündeme gelen çözüm tartışmalarında da aynı soru yineleniyor. "Erdoğan gerçekten çözüm istiyor mu, istemiyor mu?" sorusunu sıklıkla duyuyoruz.

Erdoğan'ın Yeni Sürece Dair İşaretleri

Son yıllarda küresel düzende yaşanan olaylar, bölgesel dengeler, küresel gelişmeler ve Türkiye'nin etrafında güvenlik risklerinin arttığı bir dönemde, İsrail'in ABD-Avrupa desteğiyle yapmış olduğu işgal ve soykırım Türkiye'nin iç bütünlüğünü daha da önemli hâle getirdi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ağustos 2024'ten sonra yaptığı bir dizi konuşma ve kullandığı kavramsal çerçeve, bu gerçeğe işaret eden güçlü vurgular içeriyor. Ağustos 2024 Ahlat konuşmasında Erdoğan, küresel risklere değinirken birlik mesajı da vermeyi ihmal etmedi: "Binyılın yol arkadaşları, dava arkadaşları, mücadele ve kader arkadaşları olarak şimdi de istikbâle yürüyoruz. Herkes şunu bilsin... 85 milyon biriz, beraberiz, tek yüreğiz." Bu ifade, çözümü bir toplumsal seferberlik olarak ele aldığını gösteriyor, yalnızca bir "terör meselesi" değil, aynı zamanda stratejik bir güvenlik ve toplumsal dayanışma sorunu.

30 Ağustos 2024 Zafer Bayramı konuşmasında, milli birlik ve toplumsal huzurun stratejik önemine vurgu yaptı. Erdoğan, Türkiye'nin büyük hedeflerine yürürken iç cephede bütünlüğün olmazsa olmaz olduğunun altını çizdi. 1 Ekim 2024 TBMM açılış konuşması ise demokratikleşme ve iç tahkimat kavramları etrafında şekillendi.

Burada Erdoğan, yeni dönemde “demokratikleşme ile milli güvenlik arasında bir çelişki olmadığı” mesajını vererek sürecin fikri altyapısını kurmaya çalıştı.

Bu açıklamalar, Erdoğan’ın bugün yürütülen sürecin mimarı olduğunu ve çözüm konusunda samimi bir yaklaşım benimsediğini ortaya koyuyor. Ancak sürecin yalnızca söylemde kalmadığını, kurumsal ve siyasi adımlarla da desteklendiğini görmek mümkün.

İlk Adımlar

Nitekim, TBMM açılış konuşmasından sonra, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin DEM Parti milletvekilleriyle tokalaşması, siyasi atmosferde yeni bir dilin doğduğunu gösterdi. Bahçeli’nin gazetecilerin sorusu üzerine yaptığı “Cumhurbaşkanımızın konuşmaları beni heyecanlandırdı” açıklaması Cumhur İttifakı’nın ortaklaşa bir kararla sürece kapı araladığının işaretiydi. Aynı görüntüde AK Parti Genel Başkanvekili Efkân Âlâ’nın bulunması ise, partinin kurumsal düzeyde sürece sahip çıktığını ortaya koyuyordu.

Dahası, Cumhurbaşkanı Erdoğan yalnızca söylem düzeyinde kalmadı. Devletin en kritik kurumunu da harekete geçirdi. Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanı İbrahim Kalın’ı yeni bir çözüm süreci için yetkilendirdi ve görüşmelerin yapılması konusunda talimat verdi. Bu, niyetin ötesinde somut bir adımdı. Sonrasında gelen temaslar, görüşmeler ve siyasi yumuşama işaretleri, sürecin kronolojisini oluşturdu.

Bu tabloya rağmen, kamuoyunda hâlâ “Erdoğan aslında çözüm istemiyor, sadece zaman kazanıyor” algısı dolaşımda. Oysa Erdoğan’ın konuşmaları, siyasi ortaklarının hamleleri ve kurumsal adımlar dikkate alındığında, algı ile gerçek arasındaki makas net bir şekilde görülüyor. Samimiyetin sorgulanmasının, büyük orada politik pozisyonlardan ve ideolojik önyargılardan kaynaklandığı açık. Önyargı o kadar baskın ki, Erdoğan’ın sürece ilişkin “en büyük eserimiz” sözünü dahi duymak istemiyorlar.

Güçlü Liderlik ile Çözüm İlişkisi

Tarih, derin toplumsal çatışmaların çözümünde genellikle güçlü liderlerin belirleyici olduğunu gösteriyor. Güney Afrika’da Nelson Mandela, İrlanda’da Sinn Féin lideri Gerry Adams ve İngiltere’den Tony Blair, Kolombiya’da Juan Manuel Santos... Tüm bu örnekler, çözümün cesaret, irade ve siyasi risk alma kapasitesi gerektirdiğini ortaya koyuyor. Zayıf hükümetler, kırılgan koalisyonlar ya da geçici ittifaklar bu tür adımları atmakta çoğu zaman yetersiz kalır.

O yüzden, Erdoğan ve Bahçeli gibi güçlü liderlerin PKK’nın silah bırakması konusunda inisiyatif alması, kendi içinde önemli bir anlam taşır. Bu, Erdoğan’ın eleştiriden azade olduğu anlamına gelmez. Aksine, bu süreçte eleştirel kamuoyunun varlığı, sürecin sağlıklı ve katılımcı ilerlemesi için elzemdir. Fakat bu, süreci başlatan iradeye hakkını teslim etmeyi ve süreci başlatma iradesinin küçümsememesini de gerektirir. Çünkü bir ülkenin tarihsel sorunlarını çözmek, sadece “iyi niyetli” olmakla değil, aynı zamanda güçlü olmakla, gerektiğinde bedel ödemeyi göze alabilmekle ilgilidir.

Samimiyet Algısının Ötesinde Bir Süreç

Türkiye, 2000’lerin başından bu yana Kürt meselesinde defalarca kritik eşiklerden geçti. Atılan demokratikleşme adımları, bir yandan çözüm arayışlarının önünü açarken, diğer yandan sürecin kırılganlığını da gözler önüne serdi. İlk çözüm sürecinin çöküşü, büyük ölçüde örgütün yanlış taktik arayışlarından kaynaklandı. Ancak süreçten yalnızca Erdoğan’ın sorumlu tutulması, gerçekliği çarpıtan bir anlatı inşa etti.

Bugün ise yeni bir momentle karşı karşıyayız. Erdoğan’ın konuşmaları, Bahçeli’nin çıkışları, devletin kurumsal inisiyatifi ve sürece dair art arda gelen adımlar, Türkiye’nin yeni bir süreç için hazırlıklı olduğunu gösteriyor. Yani bir anda ortaya çıkmış bir durum yok. Bu tabloya rağmen hâlâ kimi çevrelerde, “Erdoğan aslında çözüm istemiyor” şeklindeki algının dolaşımda olması, sürecin kişisel samimiyet tartışmalarına hapsedildiğini ortaya koyuyor. Oysa bugünün ihtiyacı, bu tartışmayı aşmak ve ortak sorumluluklara odaklanmaktır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, çözüm arayışında adım atılmasında Erdoğan’ın iradesinin önemli olduğu gerçeği. Ancak iç barış ve demokratikleşme, ortak sorumluluk gerektiriyor.

Mevcut sürecin önemi nedeniyle asıl olan, enerjimizi ve vaktimizi soyut ‘samimiyet’ tartışmaları yerine, sürece ivme katmak için harcamaktır. Bahsettiğim siyasal iradeyi pekiştirecek çalışmaların yapılması gerekiyor ve bu hepimizin sorumluluğu. Pozisyon almak için bir yerlerden işaret veya talimat beklemek doğru bir davranış değildir. Doğru adım, “Yapılan iş halkımız ve ülkemiz için hayırlı mı değil mi?” sorusunu sormak ve cevap “evet” ise sürecin içinde aktif bir şekilde yer almaktır. Unutmayalım ki “bekleyelim, görelim” anlayışı ya da süreci küçümseyen önyargılar, geçmişte olduğu gibi yeniden kırılganlık üretir. Doğru yaklaşım, hataları eleştirirken doğru adımlara da sahip çıkmaktan, süreci siyasi pozisyonların ötesinde toplumsal bir mesele olarak görmekten geçiyor.

Erdoğan’ın son dönemdeki konuşmaları ve attığı somut adımlar, çözüm iradesinin yalnızca bir “söylem” değil, aynı zamanda ülkenin geleceği için bir “strateji” olduğunu ortaya koyuyor. Bu nedenle bugün sorulması gereken soru, “Türkiye bu defa ortak akılla çözümü sahlıplenebilecek mi?” sorusudur. TBMM Komisyonu’nun kurulmuş olması, bu soruya büyük oranda olumlu cevap verildiğinin göstergesidir. Bize düşen bu tutumu geliştirerek sürdürmek.

Sivas Kongresi Kararlarında “Manda” Reddedilmiş miydi?

SİNAN TAVUKÇU

www.kritikbakis.com

4 Eylül’de başlayan Sivas Kongresi’nde alınan kararlar 11 Eylül 1919 tarihinde, Umumi Kongre Heyeti tarafından “Umumi Kongre Beyannamesidir” başlığıyla kamuoyuna ilân edilmiştir. Ancak ne hikmetse bugün, Umumi Kongre Beyannamesi’nin orijinal metnine ulaşmak neredeyse imkânsızdır. İnkılap tarihçilerinin kitaplarında da Sivas Kongresi kararlarının orijinal metnine rastlanmaz. Bu kitaplarda, günümüz Türkçesine çevirme bahanesine sığınarak, tahrif edilmiş, birbirinden farklı metinler Sivas Kongresi kararları olarak sunulmaktadır.

Mesela, günümüzde bilgi kaynağı olarak başvuru olan Wikipedi’de, Sivas Kongresi kararları olarak 8 maddeden oluşan aşağıdaki metin yer almaktadır. (Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_Kongresi):

1. Milli sınırları içinde vatan bölünmez bir bütündür; parçalanamaz. 2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet topyekûn kendisini savunacak ve direnecektir. 3. İstanbul Hükümeti, harici bir baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa, vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır. 4. Kuvay-ı Milliye’yi tek kuvvet tanımak ve milli iradeyi hâkim kılmak temel esastır.

5. Manda ve himaye kabul edilemez 6. Milli iradeyi temsil etmek üzere, Meclis-i Mebusan’ın derhal toplanması mecburidir. 7. Aynı gaye ile, milli vicdandan doğan cemiyetler, “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında genel bir teşkilat olarak birleştirilmiştir. 8. Genel teşkilatı idare ve alınan kararları yürütmek için kongre tarafından Temsil Heyeti seçilmiştir. Ortalama bir Türk vatandaşının Sivas Kongresi hakkında bildiği, belki de tek şey, bu kongrede “Manda ve Himaye Kabul Edilemez!” kararının alınmış olduğudur. Halbuki, aşağıda orijinal metnine yer verdiğimiz gibi, bu kongrede “Manda ve Himaye Kabul Edilemez!” kararı alınmamıştır. Orijinal metnin inkılap tarihi kitaplarında yer almamasının sebebi, zihinlerde oluşturulan bu ezberin bozulması tehlikesidir. Sivas Kongresi’ne dönecek olursak, bu kongre aslında Erzurum Kongresi’nde alınan kararları bazı değişikliklerle onaylayan bir kongreydi. Gerek Erzurum gerekse Sivas Kongresi’nde teyid ve tekrar edilen önemli kararlardan ikisi; “her türlü işgal ve müdâhaleyi Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine hizmet etme” olarak kabul etme kararı ile, “milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin fennî, sınaî, iktisadi muavenetini memnuniyetle

karşılama” kararlarıydı.

Bu kongre beyannamelerinde işgalci İtilaf devletlerine (İngiltere, Fransa ve İtalya) yönelik doğrudan bir meydan okuma söz konusu olmadığı gibi, onları rahatsız etmeyecek bir dil kullanılmasına bilhassa özen gösterilmiştir. Nitekim, Erzurum Kongresi beyannamesini Erzurum’da elden alan İngiliz istihbarat subayı Rawlinson, 14 Ağustos’ta İstanbul’a ulaşır mezkûr beyannamenin bir kopyasını İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı’na vermiş ve daha sonra gelişmeleri değerlendirmek üzere çağrıldığı Londra’ya gitmiştir.

İtilaf devletlerini rahatsız etmeyecek bir dil kullanılmasına özen gösterildiği iddiamızı tevsik etmek bakımından, Erzurum Kongresi’ni müteakiben Sivas’ta bir kongre hazırlığı yapılması için Heyeti Temsiliye tarafından Sivas Valisi Reşit Paşa’ya gönderilen 21 Ağustos 1919 tarihli aşağıdaki telgraf dikkate değerdir (Telgraf, Heyeti Temsiliye adına M. Kemal, Hüseyin Rauf, Raif, Hüsrev ve 15.Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir tarafından imzalanmıştır):

“Fakat milletin azim ve iradesi Allah’ın yardımıyla Kongre’nin yapılmasını kolaylaştırdığından Beyannamenin yayımlanması üzerine İtilaf devletleri, milletin bağımsızlığını ve varlığını kurtarmak meşru emeliyle toplandığını, hiçbir fikri tecavüz beslemediğini görerek İngilizler bile memnuniyet gösterdiler. Hatta bu konuda ayrıntılı bilgi vermek üzere Erzurum Temsilcisi Kaymakam (Yarbay) Rawlinson Londra’ya hareket etti ve yazdığı mektubunda aynen şunları söylemektedir. “Daha sonra tekrar gelmem mümkündür. Bu halde daha mesut şartlar altında görüşmek hazzına ulaşacağım.” Dersaadet’ten aldığımız bilgide de, bütün İtilaf devletlerinin meşru ve makul olan bu milli cereyanı pek tabii gördükleri, bilhassa Amerikalıların milletin genel fikirlerini anlamaya son derece önem verdikleri, genel bir şekilde toplanacak olan Sivas Kongresi kararlarının beklendiği, hatta milletle doğrudan doğruya temas için Sivas’a İstanbul’daki heyetten iki Amerikalı siyasi memuru göndermeye karar verdikleri bildirilmektedir” Bu telgraftan sonra, M. Kemal Paşa’nın Heyeti Temsiliye adına Sivas’ta 3. Kolordu Erkânı Harbiye Riyaseti’ne gönderdiği telgrafta da: “İstanbul’daki yabancıların milletin bu gibi gösterilerini pek tabii ve meşru bulduğu istihbar kılındığı gibi, Erzurum Kongresi’nin İngiliz ve Amerikalılara pek iyi etki yaptığı ve hatta Amerika heyetinden iki sorumlu temsilcinin Sivas’a gönderilmek üzere bulunduğu da ayrıca kayda değerdir” denilmektedir.

Bu telgraflardan görüleceği üzere, İtilaf devletleri arasında yer almayan Amerika’dan iki kişilik bir heyetin gelmesi Heyeti Temsiliye’ce dört gözle beklenmektedir. 18 Ocak 1919’da toplanan Paris Barış Konferansı’nda İngiltere ısrarla, Ermenistan ve İstanbul-Boğazlar mandasını Amerika’nın üstlenmesini istemiş, Paris Konferansı ABD’nin mandalar konusunda görüşünü belirleyene kadar Türklerle barış görüşmesi yapılmasını ertelemişti. ABD Başkanı T.W.Wilson, eğitimci Henry

C.King ve işadamı C.R.Crane’i Arap toprakları da dâhil olmak üzere, Osmanlı topraklarında bir Amerikan mandası kurulması imkânlarını araştırmak maksadıyla görevlendirmişti. İşte beklenen bu iki Amerikalı, “King-Crane Komisyonu” olarak da bilinen komisyonun üyeleri Henry C.King ve C.R.Crane’ di. Ancak, bu komisyon Sivas’a gelmedi. Yerlerine Chicago Daily News muhabiri Louis Edgar Browne’u gönderdiler.

Browne, 13 Ekim 1919 tarihli Chicago Daily News’ta yayımlanan haberinde Sivas Kongresi’ne katılma nedenini aşağıdaki gibi açıklıyordu: “Küçük Asya’ya araştırma yapmak üzere gönderilen Amerikan Komisyoneri C.R.Crane Sivas Kongresi’ne gözlemci olarak katılması için davet edildi, fakat zamanı yoktu ve yerine ben gittim. Az veya çok Arap geceleri deneyimim ve Türkçem vardı. Kemal Paşa, Rauf Bey ve bugünün Osmanlı İmparatorluğu liderleri ile aynı odaları paylaştım. Kongre’nin birçok oturumuna katıldım.”

Louis Edgar Browne’un Sivas’taki faaliyetleri konusunda daha geniş bilgi için, tarafımdan yazılan “Sivas Kongresi’nde Manda Tartışmaları ve Bir Amerikalının Şahitliği” isimli makaleye bakılabilir. (Bkz. <http://www.haber10.com/makale/20972/>).

Gerek Erzurum, gerekse Sivas Kongre beyannamelerinin 7’inci maddelerinde; “milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen devlet” olarak tarif edilen ve fennî, sınâî, iktisadî yardımlarının memnuniyetle karşılanacağı devlet olarak bahsedilen, Amerika Birleşik Devletleri idi. Heyeti Temsiliye telgraflarında bahsedilen ve Sivas’a gelmeleri beklenen Amerikalı ziyaretçiler, bu mevzuları konuşmak üzere davet edilmişlerdi. Amerikan mandası ve şartlarının müzakere edildiği Sivas Kongresi’nde, “Manda ve Himaye Kabul Edilemez!” cümlesinin yer aldığı bir karar alınmadığı gibi, yayınlanan beyannamede de böyle bir ifadeye yer verilmemiştir. Üstelik Amerikan Senatosu’na, senatörlerden oluşan bir tahkik heyetinin Türkiye’ye gönderilmesini talep eden bir mektup yazılmış ve gönderilmiştir. (Mektup, Sivas Milli Kongresi adına Mustafa Kemal Paşa, Başkan Vekili Rauf Bey, İkinci Başkan Vekili İsmail Fazıl Paşa ve iki divan kâtabi tarafından imzalanmıştır. (Bkz.Prof. Dr. Recep Toparlı, Sivas Kongresi’nin Tutanakları) Kazım Karabekir’in İstiklal Harbi hatıralarını ihtiva eden “İstiklal Harbimiz” isimli kitabının 216 ve 217’inci sayfalarında , yine, Prof. Dr. Recep Toparlı tarafından hazırlanan “Sivas Kongresi’nin Tutanakları” isimli kitabın 257-259’uncu sayfalarında Sivas Kongresi kararlarının Latin alfabeli orijinal metni mevcuttur. Aşağıda, Sivas Kongresi kararlarının Kazım Karabekir tarafından yayımlanan 10 maddelik metni (8 değil) ile, her maddenin altında günümüz Türkçesine uyarlanmış haline yer verilmiştir. Sivas, 11/9/1335 **UMUMİ KONGRE BEYANNAMESİDİR** Bütün milletlerce malûm olan mehaliki hariciye ve dahiliyenin tevlid etmiş olduğu (iç ve dış tehlikelerin doğurduğu) intibahı milliyeden (milli uyanıştan) doğan kongremiz mukarreratı (kararları) âtiyeyi ittihaz etmiştir.

1- Devleti Aliye-i Osmaniye ve Düvel-i İtilâfiye arasında mün'akit mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrinievvel 334 tarihindeki hududumuz dâhilinde kalan ve her noktası İslâm ekseriyeti kahiresiyle meskûn olan memâliki Osmaniye aksamı yekdiğerinden ve camiai Osmaniye'den gayrı kabili tecezzî ve hiçbir sebeple iftirak etmez bir kül teşkil eder; Memâlik-i mezkûrede yaşayan bilcümle anâsırı islâmiye yekdiğerine karşı hürmeti müteakabile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhûn ve hukuku ırkiye ve içtimâiyeleriyle şerâiti muhiyiyelerine tamamıyla riayetkâr öz kardeşirler. (Osmanlı Devleti ile itilaf Devletleri arasında yapılan Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırlarımız içinde kalan ve her noktasında çok büyük bir İslâm çoğunluğunun bulunduğu Osmanlı ülkesinin parçaları birbirinden ve Osmanlı topluluğundan parçalanamaz ve hiçbir sebeple ayrılmaz bir bütündür. Bu ülkede yaşayan bütün müslüman halklar, birbirine karşılıklı hürmet ve fedakârlık duygularıyla dolu, birbirlerinin ırkî ve sosyal haklarına saygılı, yaşadıkları muhitin şartlarına tam olarak riayetkâr özkardeşirler.)

2- Câmiaiyi Osmaniye'nin tamamıyeti ve istiklâli millîmizin temini ve makam-ı muallâyı hilâfet ve saltanatın masuniyeti için Kuvayı millîye'yi âmil ve irâdei millîyeyi hâkim kılmak esastır. (Osmanlı toplumunun bütünlüğü, milli istiklalimizin sağlanması, Hilâfet ve Saltanat yüce makamının dokunulmazlığı için Kuvayı millîye'yi etkili ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır.)

3- Memlâiki Osmaniye'nin herhangi bir cüz'üne karşı vaki olacak müdahale ve işgale, ve bilhassa vatanımız dâhilinde müstakil birer Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine mâtuf harekâta karşı Aydın, Manisa, Balıkesir cephelerindemühâcedâtı milliyede olduğu gibi müttehiden müdafaa ve mukavemet esâsı meşruu kabul edilmiştir. (Osmanlı topraklarının herhangi bir parçasına karşı yapılacak müdahale ve işgale ve özellikle vatanımız içinde müstakil birer Rumluk ve Ermenilik kurulmasına yönelik hareketlere karşı, Aydın, Manisa ve Balıkesir Cephelerindeki milli cihatlarda olduğu gibi, elbirliğiyle savunma ve direnme esası meşru kabul edilmiştir.)

4- Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bilcümle anâsırı gayrı müslimenin her türlü hukuku tabiiyetleri tamamıyla mahfuz olduğundan, anâsırı mezkûreye hâkimiyeti siyâsiye ve muvâzenet-i içtimâiyemizi ihlal edecek imtiyazat itâsı kabul edilmeyecektir. (Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız, bütün gayr-i müslim azınlıkların her türlü hakları bütünüyle mahfuz olduğundan, bu azınlıklara siyasî egemenlik ve toplumsal dengemizi bozacak imtiyazlar verilmesi kabul edilmeyecektir.)

5- Hükûmeti Osmaniye bir tazyîki hâricî karşısında memleketimizin herhangi bir cüz'ünü terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu takdirde makamı hilâfet ve saltanatla vatan ve milletin masuniyet ve tamamıyetini kâfil her türlü tedabir ve mukarrerat ittihaz olunmuştur. (Osmanlı Hükûmeti bir dış baskı karşısında

memleketimizin herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek zorunda kalırsa, Hilâfet ve Saltanat makamı ile vatan ve milletin dokunulmazlığını ve bütünlüğünü sağlayacak her türlü tedbir ve kararlar alınmıştır.)

6- Düveli itilâfiyece mütarekenâmenin imza olunduğu 30 Teşrinievvel sene 334 tarihindeki hududumuz dâhilinde kalıp azim ekseriyeti İslâmiyye ile meskûn olan ve harsî ve medenî faikiyeti müslümanlara ait bulunan vahdeti mülkiyemizin taksimi nazariyesinden bilkülliye feragatle bu topraklar üzerindeki hukuku târihiye, ırkiye, diniye ve coğrafyamıza riayet edilmesine ve buna mugayir teşebbüsâtın iptaline ve bu suretle hak ve adle müstenit bir karar ittihaz olunmasına intizar ederiz. (İtilaf Devletleri'nce Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihindeki sınırlarımız içinde kalıp İslâm çoğunluğunun oturmakta olduğu, kültür ve medeniyet üstünlüğünün Müslümanlarda bulunduğu ve bir bütün teşkil eden vatan topraklarının taksimi görüşünden büsbütün vazgeçip, bu topraklar üzerindeki tarihi, ırki, dini ve coğrafi haklarımıza riayet edilmesine ve buna aykırı teşebbüslere son verilmesine ve böylece hakka ve adalete dayalı bir karar alınmasını bekleriz.)

7- Milletimiz insani, asri gayeleri tebcil ve fennî, sınaî ve iktisadi hâlve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dâhilî ve haricî istiklali ve vatanımızın tamamıyeti mahfuz kalmak şartıyla altıncı maddede musarrah hudut dâhilinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin fennî, sınaî, iktisadi muavenetini memnuniyetle karşılarız. Ve şerâiti âdile ve insâniyeyi bir sulhün de acilen takarrürü selâmeti beşer ve sükûnu âlem namına âhzı âmâli milliyemizdir. (Milletimiz insani, muasır (çağdaş) gayeleri yüceltir, teknik, sınaî ve ekonomik durumu ve ihtiyacımızı takdir eder. Böylece **devlet ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütünlüğü saklı kalmak şartıyla, altıncı maddede yazılı sınırlar içinde, milliyet esaslarına saygılı olan ve memleketimize karşı istila emeli gütmeyen herhangi bir devletin teknik, sınaî, ekonomik yardımını memnuniyetle karşılarız.** Bu adaletli ve insani şartların (gerçekleşmesi), bir barışın acilen kararlaştırılması, insanlığın selameti ve dünyanın esenliği adına, en has milli emelimizdir.)

8- Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tâyin ettiği bu tarihî devirde hükûmeti merkeziyemizin de irade-i millîye tâbi olması zaruridir. Çünkü: irade-i millîyeye gayrı müstenit herhangi bir hey'eti hükûmetin indî ve şahsî mukarreratı ve milletçe mutâ olmadıktan başka, haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı şimdîye kadar mesbuk ahval ve netayic ile sabit olmuştur. Binaenaleyh milletin içinde bulunduğu hali zecret ve endişeden kurtulmak çarelerine bizzat tevessüle hacet kalmadan hükûmeti merkeziyemizin meclisi millîyi hemen ve bilâ ifadeden toplaması ve bu suretle mukadderatı millet ve memleket hakkında ittihaz ettiği eyleyeceği bil cümle mukarreratı meclisi millinin murakabesine arz etmesi mecburidir. (Milletlerin kendi geleceğini bizzat kendilerinin tayin ettiği bu tarihi

dönemde İstanbul Hükümeti'nin de milli iradeye bağlı olması zaruridir. Çünkü milli iradeye dayanmayan herhangi bir hükümetin keyfi kararlarına milletçe baş eğilmediği gibi, böyle kararların dışta da muteber olmadığı ve olamayacağı, şimdiye kadar geçen olaylarla ve sonuçlarla ortaya çıkmıştır. Böylece, milletin içinde bulunduğu sıkıntı ve endişeden kurtulmak çarelerine bizzat başvurmasına gerek kalmadan, İstanbul Hükümeti'nin milli meclisi hemen ve hiç zaman yitirmeden toplaması ve böylece milletin, memleketin geleceği üzerinde alacağı bütün kararları milli meclisin denetimine sunması mecburidir.)

9- Vatan ve milletin mâruz olduğu mezalim ve âlam ile ve tamamen aynı gayeye maksatla vicdan-ı milliden doğan vatani ve milli cemiyetlerin ittihadından mütehasıl kitle-i umumiye bu kere “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” ünvanıyla tesmi olunmuştur. Bu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından ve ihtirasatı şahsiyeden külliye müberra ve münezzehtir. Bircümle Müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin azâyı tabiyesindendirler. (Vatan ve milletimizin maruz kaldığı zulüm ve elemeler ile ve hepsi aynı amaç ve maksatla milli vicdandan doğan vatansever ve milli cemiyetlerin birleşmesinden oluşan genel topluluk, bu kez “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adını almıştır. Bu cemiyet her türlü partililik akımlarından ve şahsi ihtiraslardan uzaktır ve arınmıştır. Bütün Müslüman vatandaşlarımız bu Cemiyet'in tabii üyeleridir.)

10- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4/Eylül/1335 tarihinde Sivas şehrinde in'ikad eden umumî kongresi tarafından maksadı mukaddesi takip ile teşkilâtı umumiye için bir (Hey'eti Temsiliye) intihab edilmiş ve köylerden vilâyet merkezlerine kadar bircümle teşkilâtı milliyeye takviye ve tevhid olunmuştur. (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas'ta toplanan Genel Kongresi tarafından, mukaddes maksadı takip ve genel teşkilâtı idare etmek için bir Heyet-i Temsiliye seçilmiş ve köylerden il merkezlerine kadar bütün milli teşkilatlar takviye edilmiş ve birleştirilmiştir.) Umum Kongre Heyeti

Kaynaklar

ATATÜRK, Kemal. Nutuk c.III, Vesikalar, TDT Enstitüsü, İstanbul-1961.

BİLGİN, Dr. Deniz. ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci Louis Edgar Browne'in Faaliyetleri, Kaynak Yayınları, İstanbul Ocak-2004.

TOPARLI, Prof.Dr. Recep. Sivas Kongresi'nin Tutanakları, Sivas Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları-2010, Ek.19.

KARABEKİR, Kazım. İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul-1960.

Dipnotlar

[1] ATATÜRK, Kemal. Nutuk c.III, Vesikalar, TDT Enstitüsü, İstanbul-1961, Vesika:43, s.934-935.

[2] ATATÜRK, Kemal. Nutuk c.III, Vesikalar, TDT Enstitüsü, İstanbul-1961, Vesika:44, s.935-936.

[3] BİLGİN, Dr. Deniz. ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci Louis Edgar Browne'in Faaliyetleri, Kaynak Yayınları, İstanbul Ocak-2004.

[4] TOPARLI, Prof. Dr. Recep. Sivas Kongresi'nin Tutanakları, Sivas Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları-2010, Ek.19, s. 291.

[5] KARABEKİR, Kazım. İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul-1960, s. 216-217.

*Bu yazı 1 Mayıs 2012 tarihinde Haber10 sitesinde yayınlanmıştır

II.

Bir Amerikalının, Sivas Kongresi'ndeki Manda Tartışmalarına Şahitliği

Louis Edgar Browne, Chicago Daily News Gazetesi'nin muhabiri olarak 26 Ağustos-20 Eylül 1919 tarihleri arasında Sivas'ta bulunmuştu. Browne, Sivas Kongresi'nin bazı oturumlarına katılmış, burada edildiği intibaları ve lider kadroyla yaptığı röportajları Amerikan Yüksek Komiseri M.L.Bristol'e rapor etmiş, raporlarında yer alan bilgilerin bir kısmını da muhabiri olduğu gazetede haber olarak yayımlamıştır. Browne'u, dolayısıyla raporlarını önemli kılan husus, Kongre sırasında Sivas'ta bulunan tek yabancı olmasıdır.

Daha önce bahsettiğimiz gibi, King-Crane Komisyonu Louis Edgar Browne'u Sivas Kongresi'nin çalışmalarını izlemek üzere gözlemci olarak görevlendirmişti. Browne, 13 Ekim 1919 tarihli Chicago Daily News'te yayımlanan haberinde Sivas Kongresi'ne katılma nedenini aşağıdaki gibi açıklıyordu:

“...Küçük Asya'ya araştırma yapmak üzere gönderilen Amerikan Komisyoneri C.R.Crane Sivas Kongresi'ne gözlemci olarak katılması için davet edildi, fakat zamanı yoktu ve yerine ben gittim. Az veya çok Arap geceleri deneyimim ve Türkçem vardı. Kemal Paşa, Rauf Bey ve bugünün Osmanlı İmparatorluğu liderleri ile aynı odaları paylaştım. Kongre'nin birçok oturumuna katıldım.”

L.E.Browne (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:7) sayılı raporunda, Kongre'ye Milli Hareket tarafından davet edildiğini yazıyordu:

“Kongre'deki tartışmaları bizzat duymam ve Kongre oturumlarında hazır bulunacak şekilde, Milli Hareket beni Sivas'a davet etti. Kongre sonuna kadar Sivas'ta kalacağım ve genel durumu ve çözümleri iletmek için gayret edeceğim.”

L.E.Browne Sivas'a gitmek üzere 17 Ağustos 1919'da İstanbul'dan ayrılmış, Karakol Teşkilatı'nın liderlerinden Kara Vasıf Bey'in himayesi altında önce Ankara'ya götürülmüştü. Burada 8 gün kalan Browne, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ve Refet Bey'le görüşmeler yapmış, gözlemlerini İstanbul'da bulunan Amerikan Yüksek Komiseri M.L.Bristol'e rapor etmişti. Ankara'dan 26 Ağustos'ta ayrılan Browne, 1 Eylül günü Sivas'a varmıştı.

L.E.Browne, 26 Ağustos-20 Eylül tarihleri arasında bulunduğu Sivas'ta, Milli Kongre'ye katılmış, İstanbul Hükümetini istifa etmek zorunda bırakan Ali Galip hadisesine bizzat şahitlik etmişti. Gerek Sivas Kongresi ile ilgili yayımlanan haberlerinin ve raporlarının güvenilirliği, gerekse Sivas Kongresi delegeleri nezdindeki konumunu anlamak bakımından, Mustafa Kemal Paşa'nın direktifi altında Sivas'ta yayımlanmakta olan “İrade-i Milliye Gazetesi”nin 17 Eylül 1919 tarihli sayısında yer alan aşağıdaki teşekkür yazısı hayli önemlidir:

“Teşekkür.

Teşkilât-ı Milliye nezdinde Amerikan matbuat-ı umûmiyesi mümessili Mister Braun 15 günden beri

Sivas'ta bulunarak Mustafa Kemal Paşa ve Bahriye esbâkı Rauf Beyefendiyle vesair Kongre azalarıyla mülâkatlar ve temaslar yaparak Kongre'nin âmal-i kesb-i vukuf ve nüfuz edip Âmal-i Milliye'ye tercüman olacak surette raporlar verdiğinden dolayı kendisine teşekkürü vecibe biliyoruz.”

11 Ekim 1919 tarihli Tan ve 31 Ekim 1919 tarihli Vakıf Gazeteleri'nde, Sivas Kongresi'nin sona ermesi dolayısıyla Sivas Lisesi'nde verilen yemekte, L.E.Browne'un yaptığı konuşmanın Rauf Bey tarafından yapılan tercüme metni ve Browne'un konuşmasını müteakip, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine teşekkür konuşması da haber yapılmıştı.

Bu bilgiler, L.E.Browne'un yazdığı raporların Heyet-i Milliye'nin bilgisi dâhilinde olduğunu göstermektedir.

Gazeteci Louis Edgar Browne'ın faaliyetleri Dr. Deniz Bilgin tarafından etraflı bir araştırma konusu yapılmıştır. Araştırma, “ABD’li Gözüyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci Louis Edgar Browne’ın Faaliyetleri” adlı altında, Ocak-2004 tarihinde Kaynak Yayınları'ndan kitap olarak yayımlanmıştır. Kendisi de Türkiye’de bir Amerikan mandasının gerekliliğine inanan ve buna Amerikan yönetimini ve kamuoyunu ikna etmeye çalışan L.E.Browne, 11 Ağustos 1919 tarihli Chicago Daily News gazetesinde kendi manda görüşünü anlatmıştır. Ona göre, İran Azerbaycan'ını Türk Azerbaycan'ı ile birleştirerek bir hükûmet yapmak, bu oluşumda Gürcüleri ihmal etmek, Erzurum ve Trabzon’u Ermenilere ilhâk etmek suretiyle bir Ermenistan hükûmeti meydana getirmek, Azerbaycan, Ermenistan ve Memâlik-i Osmaniye olmak üzere teşkil edilen bu üç hükûmeti Amerikan mandası altında toplamak fakat, Ermenistan’ı bağımsız değil Türkiye’ye bağlı muhtar bir hükûmet yapmak gerekmektedir. Browne, Türkiye’nin parçalanmadan bir arada tutulması gerektiği kanaatini ekonomik bütünlüğün önemine dayandırmaktadır. Ona göre, ekonomik bütünlük yerine ekonomik hudutların oluşması, ABD gibi gelişme potansiyeli taşıyan bu bölgenin, etkin bir gelişme göstermesine engel olacaktır. Bu hükûmetler arasındaki ekonomik bütünlük ancak Amerikan mandası ile sağlanabilirdi.

İstanbul’daki Amerikan Yüksek Komiseri Mark L.Bristol, gazeteci L.E.Browne başta olmak üzere, Türkiye’de görevli Amerikalıların pek çoğu, ABD’yi Türkiye üzerinde bir mandaya ikna etmeye çalışıyorlardı. Ağustos ayından itibaren Amerikan basınında Türk Milli Hareketi ve mandacılık hakkında yoğun haberler yer almaya başlamıştı.

The New York Times’ın 1 Ağustos 1919 tarihli sayısında, “Türkler Birleşik Devletler’e Dönüyor” başlıklı haberde: “The Daily News’a L.E.Browne tarafından çarpıcı bir hikâyenin telgrafı çekildi. Bu telgrafta, Türklerin yeni Milliyetçi Hareketi’nin amacı, Birleşik Devletler’in bütün Türkiye’nin mandasını kabul etmesine ilişkin artan talebi ortaya koymak ve anayasal kuralları gözetken bir hükûmet kurmak olduğu” bildiriliyordu.

L.E. Browne (H.Inst.Arch.-Browne’s Paper: Bn:I,FID:17) de kayıtlı raporunda, Türkiye’de yaşayan Amerikalıların, Türkiye’de anayasa lehinde, mutlâkiyete ve zulme karşı

bir mücadele başladığını gördüklerini, Milli Mücadeleyi yürüten Kuvâ-yi Milliye'nin İngilizlerin bütün suçlamalarına rağmen kan dökülmesini istemediklerini ve Anadolu'da hiçbir düzensizlik ve eşkiyalığın söz konusu olmadığını, çünkü her asker ve köylünün Mustafa Kemal'in arkasında olduğunu yazıyordu.

Bu yazıların haber verme dışındaki diğer amacı, yönetimi ve kamuoyunu Amerikan mandaterliğini kabule ikna etmektir. L.E.Browne 11 Ağustos 1919 tarihli Chicago Daily News'te yayımlanan haberinde Türk tarafının manda taleplerini şu şekilde bildiriyordu:

“...Her Türk gazetesi günlük sütunlarını Amerikan Komisyonu'nun (King-Crane Komisyonu) yaptıklarına ayırıyor ve açıkça Birleşik Devletler'i bir bütün olarak Türkiye'nin mandaterliğini kabul etmeye zorluyorlar.”

“Türkler ABD'den bütün Osmanlı İmparatorluğu'nun manda gücü olmasını istiyorlar, çünkü Türkler ekonomik gerekçelerle farklı ırkların bir arada, birlikte yaşam sürmeleri gerektiğine inanıyorlar.”

Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da henüz toplanmadan önce, bir “İhzâri Encümeni” (Hazırlık Komisyonu) kurulmuş ve bu Encümene delegeler tarafından konuşulacak konuları tespit etme görevi verilmişti. Bir kısım delegeler tarafından, Amerikan mandasının Kongre gündemine alınmasını sağlamak üzere bir muhtıra hazırlanmış ve muhtıra teklifi Encümenden geçmişti (Muhtıra metni için bakınız; Prof. Dr. Recep Toparlı. Sivas Kongresi'nin Tutanakları, Sivas Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2010, Ek.3, s. 260). 4 Eylül'de başlayan Sivas Kongresi'nde, 8 Eylül 1919 Pazartesi günü Amerikan mandası meselesi görüşülmeye başlandı.

Görüşmelerde Amerikan mandası taraftarları, “manda”nın siyasi anlam taşımadığını, “istiklâli muhâfaza şartıyla manda” kavramının memleketin imar ve îlâsı için lazım gelen muâvenet ve müzâharet demek

olduğunu savunuyor ve manda kelimesinden korkulmasının yersiz olduğunu savunuyorlardı. Mustafa Kemal Paşa bu konudaki görüşünü daha önce, 19 Temmuz 1919 tarihli telgrafında 20.Kolordu Komutanı Ali Fuad Paşa'ya bildirmişti. Telgrafında, Dersaadet'te tartışılmakta olan Amerikan mandası taleplerine temkinli yaklaşılması gerektiği yolundaki görüşlerini belirttikten sonra, "İstiklâl ve hâkimiyete hiçbir veçhile hâlel gelmemek şartıyla, Amerikalıların iktisadi ve fenni müzâharetlerine taraftar olmaktan bir mazarrat tahaddüs etmeyebilir." kanaatini ifade etmişti.

L.E. Browne, Sivas Kongresi'nde cereyan eden mandacılık tartışmalarını 14 Ekim 1919 tarihli (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:15)raporunda, şu şekilde anlatır:

"... delegeler mandacılıkta hem fikir değiller ve manda sözcüğüne bazı itirazları var. Onun yerine 'yardım' denmesini istiyorlar. Mustafa Kemal'de 'bizim için böyle kullanılırsa, anlamı daha hafiflemiş olacak, bizim için daha iyi olacak' diyor."

Chicago Daily News Gazetesi'nin 16 Ekim 1919 tarihinde yayımlanan nüshasında Browne, Kongre'de alınan kararları aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

"... Kongre, daha önce size bir kopyasını gönderdiğim Erzurum Kongresi kararlarını oy birliği ile kabul etti. Delegeler bir iki gün Amerikan mandası üzerinde tartıştılar ve sonuçta, Sivas Kongresi'ndeki Kuvâ-yı Milliye, Türk milli hayatının her alanında yardım etmesi için, Amerika'nın davet edilmesine karar verdi. Bu hususta, Amerika'dan bir garanti alınamadığı için Sivas Kongresi'nde Erzurum Kongresi kararları kabul edildi. Bununla beraber Kongre, Amerikan Senatosu'na müracaat ederek, Amerikalı senatörlerden oluşan bir heyetin Türkiye'ye gönderilmesine karar verdi... Delegelerin genel eğilimi aşırı derecede İngiliz aleyhtârı olup, Amerikan mandasını destekleme doğrultusundadır. Bugünkü tartışmaların neticesinde iki çözüm yolu önerildi; ilki, Amerika'nın Türkiye'ye yardım için açıkça davet edilmesi, ikincisi de Amerikan Senatosu'na müracaat ederek, manda konusunda (Amerika) olumsuz bir karar vermeden önce, ülkeyi bir Senatörler Komisyonu'nun gönderilmesini talep etmektir..." (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3 No.9)

Sivas Kongresi'nde oylanarak kabul edilen Erzurum Kongresi kararlarının 7'inci maddesinde, "Milletimiz insânî, asrî gayeleri tebci; ve fennî, sınıî, iktisadî hâl ve ihtiyâcımızı takdir eder. Binâenaleyh, devlet ve milletimizin, dahilî ve haricî istiklâlî; ve vatanımızın tamâmisi mahfuz kalmak şartıyla, altıncı maddede musarrah hudud dahilinde; milliyet esâslarına ri'ayatkâr ve memleketimize karşı istilâ emeli beslemeyen herhangi bir devletin: fennî, sınıî, iktisadî muavenetini memnuniyetle karşılıyoruz. Ve bu şerâit 'adile ve insaniyyeyi muhtevî bir sulhunda, acilen takarruru, selâmeti beşer ve sükûni alem nâmına, ahassî ââmî milliyemizdir." İfadesi yer alıyordu. Bu metinde kastedilen, ancak kapalı bir ifade ile "herhangi bir

devlet" olarak bahsedilenin ABD olduğunu bütün delegeler biliyordu.

L.E. Browne 14 Ekim 1919 tarihli (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3 No.9) raporunda Delegelerin "Amerika'nın kendi şartlarına göre belirleyeceği bir Amerikan mandasını istemeye" karar verdiğini yazmaktadır.

Browne söz konusu raporunda; "Komite (Heyet-i Temsiliye) bana, eğer Birleşik Devletler mandayı kabul edeceğine dair, Kongre'ye bir garanti verir ise, Kongre'nin de kararlarını hemen bütün Türkiye'ye ve özellikle de İslâm dünyası'na ilân edeceğini" ifade etmiştir.

(H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3, No.9) dosyada kayıtlı raporunda Browne, Amerika'nın manda talebini reddetmesi halinde olacakları Rauf Bey'in kendisine şöyle anlattığını yazmaktadır:

"Türkiye savaşı kaybetti ve sonuç olarak da Irak ve Suriye'de ki topraklarını kaybedeceğini tahmin ediyoruz, ama biz bu toprakları da kaybetmememiz gerektiğine inanıyoruz. İngiliz ve Yunan askerlerinin Türkiye'deki varlıklarının devamı halinde ve Amerika'nın mandayı reddetmesi durumunda, Kuvâ-yı Milliye genel seferberlik çağrısında bulunacak. Geride önemli ölçüde bir gücümüz var. Ben bir hafta içinde, eski (dağıtılmış) askerlerden 250.000 kişilik bir ordu oluşturabilirim. Biz, bu kuvvetleri donatacak cephanelere ve silahlara da sahibiz. Samimiyetle söylüyorum ki, Amerika'nın bizim yardımımıza gelmemesi yeni bir savaşın çıkması demektir."

L.E. Browne'un Eylül 1919 tarihinde gönderdiği (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3, No.9-13) raporunda, Kongre'deki manda tartışmaları ile ilgili olarak aşağıdaki tartışmaların yapıldığını bildirmiştir:

"...Amerikan mandası isteyen duygular oldukça yoğun. Mustafa Kemal Paşa "Türkiye, Amerika'nın yardıma (assistance) –manda kelimesi yabancı menşelidir ve biz de yabancı bu terimi kullanamayız- gelmesini istiyor, dolayısı ile de delegeler Amerikan yardımını talep ediyorlar. Eğer Amerika bunu kabul eder ise, sizi temin ederim ki, Türkiye Amerika'nın bütün şartlarını kabul edecek. Kongre direkt olarak Amerikan mandasını istemiyor, çünkü evvela biz, Amerika'nın bunu kabul edip etmeyeceğinden emin değiliz. İkincisi de, eğer biz Amerika'dan (Amerikan yardımından ve mandasından) bahsedersek ve Amerika'da bunu kabul etmez ise, İngilizler bütün İslâm dünyasına şunu söyleyecekler: 'Türklerin kendileri de hükûmetlerini idare etmeye muktedir olmadıklarını kabul ediyorlar.' Her ne kadar bir Amerikan mandasını kabul edeceksek de İngiliz müdahalesini (veya mandasını) kabul edemeyiz. Yeni bir Avrupa savaşı'na sebebiyet verecek olsa da biz sonuna kadar İngilizlerle savaşaçağız' dedi."

Browne, (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3L) kayıtlı dosyada yer alan raporunda, Sivas Kongresi'nin kendisinden "Birleşik Devletler'in, Türkiye'de mandater olmasını arzuladıklarını Amerikan halkına bildirmesini" istediklerini yazmaktadır.

Browne tarafından yazılan (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:14, No.43) kayıtlı rapor, 16 Ekim 1919 'da Chicago Daily News Gazetesi'nde gazeteci Scott Mower imzası ile haber olarak yayımlanmıştır. Söz konusu yazıda:

“Sivas Milli Kongresi'nden Birleşik Devletler Senatosu'na Davet.

Avrupa ve Küçük Asya Türkiyesi'nin Müslüman halkını temsil eden ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli merkezlerinden gelen delegelerin oluşturduğu Sivas Milli Kongresi, İmparatorluk halkının isteklerini güvence altına almak, bütün azınlıklar dâhil, yaşam özgürlüklerini, mal-mülk haklarını korumak amacı ile 4 Eylül 1919'da toplandı. Sivas Milli Kongresi 9 Eylül 1919'da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki halkın çoğunun isteklerini içeren bir kararı kabul etti ve Kongre dağılmadan önce Milli harekete önderlik edecek merkezi bir komiteyi seçti... Kongre, aldığı kararın politikasına bağlı olarak, bugün oybirliği ile Amerika Birleşik Devletleri Senatosu'ndan tarafsız bir millet gözü ile araştırma yapmak için, Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinin gezmeleri için Senato üyelerinden oluşan bir komitenin gelmesini istedi.”

Aynı gün Chicago Daily News Gazetesi'nde, “Himâye İçin Birleşik Devletlere Türkiye'nin Başvuru Metni” başlığı altında, Sivas Kongresi'nin hazırladığı davet mektubu yayınlanmıştı. Sivas Kongresi'nin 10 Eylül Çarşamba günü yedinci oturumunda, ABD Senatosu'na gönderilecek mektubun suretinin hazır edildiği Rauf Bey tarafından açıklanmış ve Amerikan Kongresi'ne hemen keşide edilmek üzere Mister L.E.Browne'a tevdi edilmişti. Browne 20 Eylül'de Sivas'tan ayrılırken bu mektubu yanında götürmüştü. Browne'nin belgeleri arasında bu mektubun ikisi imzalı, birisi imzalanmamış üç nüshası çıkmıştır. Mektup, Sivas Milli Kongresi adına Mustafa Kemal Paşa, Başkan Vekili Rauf Bey, İkinci Başkan Vekili İsmail Fazıl Paşa ve iki divan kâatibi tarafından imzalanmıştı. Mektupların imzalı bir örneği de Paris Konferansı belgeleri arasında mevcuttur. İlginçtir, konuyu araştıran Dr. Deniz Bilgin, Sivas Kongresi'ne ait Cumhurbaşkanlığı'nda bulunan belgeler arasında bu mektubun herhangi bir nüshasına ulaşamadığını yazmaktadır.

Mektup metni aşağıdaki gibidir:

“Birleşik Amerika Devleti Ayan Meclisi Reisliğine, Rumeli ve Anadolu'nun bütün Müslüman halkını temsil eden ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu ve Rumeli'deki vilâyetlerinin temsilcilerinden mürekkep olan Sivas Milli Kongresi, 4 Eylül 1919' da bir araya gelmiştir, gayeleri şunlardır: Memleket halkının ekseriyetinin arzularını yerine getirmek, bütün azınlıkları himâye altında bulundurmak, bütün vatandaşlara can ve adalet yolundaki haklarını teminata bağlamak. Sivas Milli Kongresi, Osmanlı İmparatorluğu halkının ekseriyetinin arzularını ifade eden bir karar suretini, 9 Eylül 1919. da rey birliği ile kabul etmiştir. Bu kararın hâvi olduğu prensipler, Sivas Kongresi'nin, kongre dağılmazdan evvel azası arasından seçeceği

merkez komitesinin ve imparatorluk hudutları içinde bütün tali teşkilatların istikbaldeki hareketlerine rehber olacaktır. Takip edilebilecek siyasetle alakalı olan bu karar mucibince, Sivas Milli Kongresi, Birleşik Amerika Devletleri Ayan Meclisine şu ricada bulunmayı, bugün yine ittifakla kararlaştırmıştır. Azanızdan mürekkep bir komiteyi Osmanlı İmparatorluğunun her köşesine göndermenizi diliyoruz. Bu komite tarafsız olarak, Osmanlı İmparatorluğunda fiili suretle hüküm süren hal ve şartları tetkikten geçirmelidir. Böyle bir tetkik, Osmanlı İmparatorluğu'na ait nüfus ve arazi hakkında bir sulh muahedesi mucibinde keyfi kararlar verilmesine meydan bırakmazdan evvel yapılmalıdır” (EROL, Mine, Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi, Giresun, 1972. s.94.)

Rauf Orbay'ın “Telgraf haline getirilen bu mektubu imzaladık ve derhal telgrafhaneye göndererek çekilmesini temin ettik” dediği (Rauf Orbay'ın Hatıraları, Yakın Tarihimiz, C.III, 1962-1963, s.147), Kazım Karabekir'in “Bu telgraftır ve çekilmiştir. General Harbut heyetine bu vazife verilmiştir.” dediği mektup hakkında Atatürk, Nutuk'ta şu açıklamayı yapmıştır:

“Efendiler, pek uzun ve münakaşalı devam eden bu manda müzâkeresi, taraftarlarını iskât edecek [susturacak] mutavassıt [orta yolcu] bir çare ile hitâm buldu [sona erdi]; hem de bu çareyi teklif eden yine Rauf Bey oldu... Bu teklif ittifâk-ı ârâ [oybirliği] ile kabul olundu. Kongre divan riyasetinin [başkanlığının] imzalarıyla bu yolda bir mektup tesvîd olunduğunu [müsveddesinin hazırlandığını] hatırlıyorsam da, bu mektubun gönderilebilip gönderilmediğini pekiyi hatırlamıyorum. Esasen bu mektuba suret-i mahsusada [özel olarak] ehemmiyet atfetmiş değildim.” (Nutuk, 1927, s. 68)

Bu mektuba ABD Senatosu'nca herhangi bir cevap verilmemiştir.

L.E.Browne, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine, 18 Eylül'ü 19 Eylül'e bağlayan gece özel bir toplantıya davet edilmiştir. Browne'un Sivas'tan ayrılmasından bir gün önce katıldığı toplantı, Sivas'a gelmek üzere olan General J.G.Harbord ve Heyeti ile yapılacak görüşmeler üzerineydi. Browne bu görüşmeleri (H.Inst.Arch.-Browne's Paper: Bn:I,FID:3 ve , No.42) 'de kayıtlı raporunda yazmış ve 16 Ekim 1919 tarihli Chicago Daily News Gazetesi'nde “Birleşik Devletler İsteniyor Başka Birisi Değil” başlıklı yazısında aşağıdaki gibi anlatmıştır: “Kemal, General J.G.Harbord geldiğinde ona ne söyleyeceğini, Sivas'ta Milli Kongre'deki delegeler ile tartışarak ve hazırlık yaparak çok zaman harcamıştı. Generalin gelmesinden önceki gün Sivas'tan ayrıldım. Önceki gece Kemal, Rauf Bey, Vasıf Bey, Bekir Sami Bey ve diğer muhtelif kimseler, Kemal'in Milli Kongre nâmına General J.G.Harbord'a takdim etmeyi düşündüğü isteklerini anlatacağı bir toplantıda hazır bulunmam için benden ricada bulundular. Kongre, Amerikan mandasını sağlamak için sabırsızdı ve Amerikan kamuoyu, Amerikan Hükûmeti, ABD'nin Barış Konferansı'ndaki delegeleri ve Harbord Heyeti

önünde manda şanslarını tehlikeye atacak herhangi bir şey söylememek için her önlemi düşünmüştü.”

Bu dosyada yer alan metne göre Mustafa Kemal Paşa, General J.G.Harbord’a söylemeyi düşündüğü şeyleri aşağıdaki şekilde anlatmıştır:

“Biz, Birleşik Devletler’in Türkler için baştan sona yeni bir eğitim sistemi tesis etmesini istiyoruz. Dini eğitimden ayrılmış okullar, altı ve on altı yaş arasındaki bütün kız ve erkek çocuklar için zorunlu bir eğitim istiyoruz. 5.000 seçilmiş kız ve erkek çocuğunu Amerikan okulları ve üniversitelerine eğitim için göndermeyi istiyoruz... Sultan’ın mânevî bir başkan olarak tanınacağı demokratik yapıda yeni bir hükûmet sistemi arzuluyoruz, ancak bu reformları yapabilmek için dış yardıma ihtiyacımız var ve hiçbir şekilde, Birleşik Devletler’den başka bir milletin yardımına rıza göstermeyiz ve Birleşik Devletler’in yardımımıza geleceğini ümit ediyoruz. Demiryollarımızı inşa etmek ve endüstrimizi kurmak için Amerikan kapitali istiyoruz ve bu Amerikalı yatırımcıyı da tatmin edecek. Bu özel yatırımların kazançlı olacağını garanti edebiliriz. Birleşik Devletler’in vereceği resmi yardıma gerekirse iki misli para ödeyebiliriz. Türkiye’de bir Amerikan mandası, nihai olarak, Birleşik Devletler’e bir tek dolara mal olmayacak, aksine manda vasıtası ile yatırılan milyonlarca kapital, işletmeler ve endüstriyel gelişmenin muazzam gelirleri sayesinde bol kâra dönüşecektir... Türkiye ve Müslüman halk, Batı’daki gelişmiş kardeş milletlere ayak uyduracak ise, iyi bir eğitim ve iyi bir hükûmete sahip olmak zorundadır. Eğitim, okullar anlamına gelmektedir (eğitimden kastedilen okullardır). Türk köylülerinin çok azı okuyabilir ve yazabilir, fakat bu köylüler gelişmek için heveslidir ve çocuklarının da iyi bir eğitim ve terbiyenin avantajlarına sahip olmasını isterler. Türkiye’de bugün, entelektüel ve maddi gelişme için olan heves, şimdiye kadar olanın en yüksek noktasındadır. Biz, hükûmetimizin çok eski usulde olduğunun idraki içindeyiz, sistemimizin vergi toplamada etkisiz olduğunun idraki içindeyiz, bulunduğumuz yerle gurur duymak ve Batı Dünyası İlkelerini ülkemize yerleştirmek isteğindeyiz. Türkiye, demiryollarına, araba yollarına ve mineral kaynaklarının gelişmesine, elle harman dövmek yerine motorla harman döven makinelerin kullanımına ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye fakir bir ülkedir, ancak çalışmak için istekli ve buna alışkın muazzam bir toplum ile geniş ekilebilir dönüşlere sahiptir. Bir dış yardım almadan, Türkiye ekonomik olarak geliştirilemez ve bu zavallı ülke pulluk demirlerinden lokomotif kadar her şeye ihtiyaç duymaktadır...

Müttefiklerin bugün bile planlarının bir parçası olarak farklı ırklar ve inançlar üzerinde oyunlar oynandığını, kan dökmeye ve karışıklığa sebep olduğunu görüyoruz. Amaçlarının Hristiyanı Hristiyana, Hristiyanı Müslümana ve Müslümanı Müslümana karşı kıskırttığının kanıtlarına sahip olduğumuzdan dolayı, bu tehdit ve entrikalardan korunmak istiyoruz.”

L.E.Browne, daha sonra, M.Kemal Paşa ile aralarında şöyle bir konuşmanın geçtiğini yazmaktadır:

“Farzedin ki, Birleşik Devletler mandayı kabul etmedi. Ne olacak? diye sordum. Cevaben şöyle dedi: Türkiye, bütün diğer mandalara karşıdır, eğer İngiltere Türk mandasını alır ise bayrağını dikecek ve asla indirmeyecek ve Türkiye bir sömürge olacaktır. Fransa’ya da güvenmiyoruz; o da materyalist ve oldukça bencil. İtalya kapasitesiz. Bahsettiğim bu üç millet Türkiye’nin iyi olmasını arzu etmez. Bunlar, İmparatorluğu (Osmanlı) kolonileştirmek, savaş borçlarını ödeyecekleri, sömürecekleri bereketli topraklar olarak görüyorlar, oysa her Türk, Birleşik Devletler ve Küba’dan haberdardır. Biz Filipinler’deki davranışlarınızı ve oradaki Müslümanlar için neler yaptığınız biliyoruz. Ümidimiz odur ki, oralardaki mandacılığınız uzun yıllar devam eder. Şimdi, Türkiye’de köyler de dâhil tekrarlanan bir hikâye var: Savaşın başlarında Türk Hükûmeti, Birleşik Devletler’den bir nota aldı. Bu notada Müslümanların ruhani yaşamlarını yönlendirmek için, Sultan tarafından Filipinler’e İslâm âlimleri gönderilmesi isteniyordu. İşte, bu İslâm âlimleri, Filipinler’deki Amerikan yönetimini öven mektuplar gönderdiler. Birçok İrlanda, az da olsa Küba var, fakat İngiltere tarihinde bana bir Küba gösterebilir misiniz? Oysa birçok İrlanda var, dedi Kemal Paşa ve ben, ‘Sivas Kongresi, kayıtsız şartsız manda isteyen kararı geçirecek mi?’ diye sordum. Kemal şöyle cevapladı: Teklif edildiğinde, Birleşik Devletler’in mandayı kabul edeceğine dair bize güvence verersen, evet. Crane Komisyonu’na bir manda istediğimizi söyledik. Sana söylüyoruz ve General J.G.Harbord’a aynı şeyi söyleyeceğim. Birleşik Devletlerin bir mandayı kabul etmeyeceğini söylediğimde Kemal Paşa; Türkiye’nin dış yardıma ihtiyaç olduğunun resmen itiraf edilmesi ile İngiltere’nin ve Fransa’nın kucağına düşme riskini, Hâlifeliğin prestijinin tahrip edilmesi riskini, Kongre’nin göze alamayacağını açıkladı.”

Görevi biten L.E.Browne, 20 Eylül 1919 günü Sivas’tan ayrılarak İstanbul’a dönmüştü.

Ertesi gün Sivas’a gelen General J.G.Harbord, düzenlediği raporunda; Fransa ve İngiltere tarafından işgal edilen Suriye ve Mezopotamya hariç, İstanbul ve Rumeli (Trakya) dâhil, bütün Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde bir manda rejiminin kurulması gerektiğini, manda yönetimini üzerine almakla Amerika’nın en az bir kuşak boyu bu işe bulaşacağını, askeri bakımdan, değişen şartlara göre, 25.000 ile 200.000 arasındaki bir askeri kuvvetle bu rejimi desteklemek zorunda kalacağını, manda yönetiminin ilk beş yılda 756 milyon dolarlık bir mali yükü de sırtlaması gerekeceğini yazacaktı.

Harbord Sivas’ta yaptığı görüşmelerle ilgili olarak hatıralarında, Milli hareketin kastettiği mandayla kendilerinin ki arasındaki farklılığı şu cümlelerle ifade ediyordu: “... Onların manda sözü ile anladıkları, bizim görüşlerimizden farklıdır. Onlara göre manda, ağabeyin kardeşine önerileri gibi bir şey.

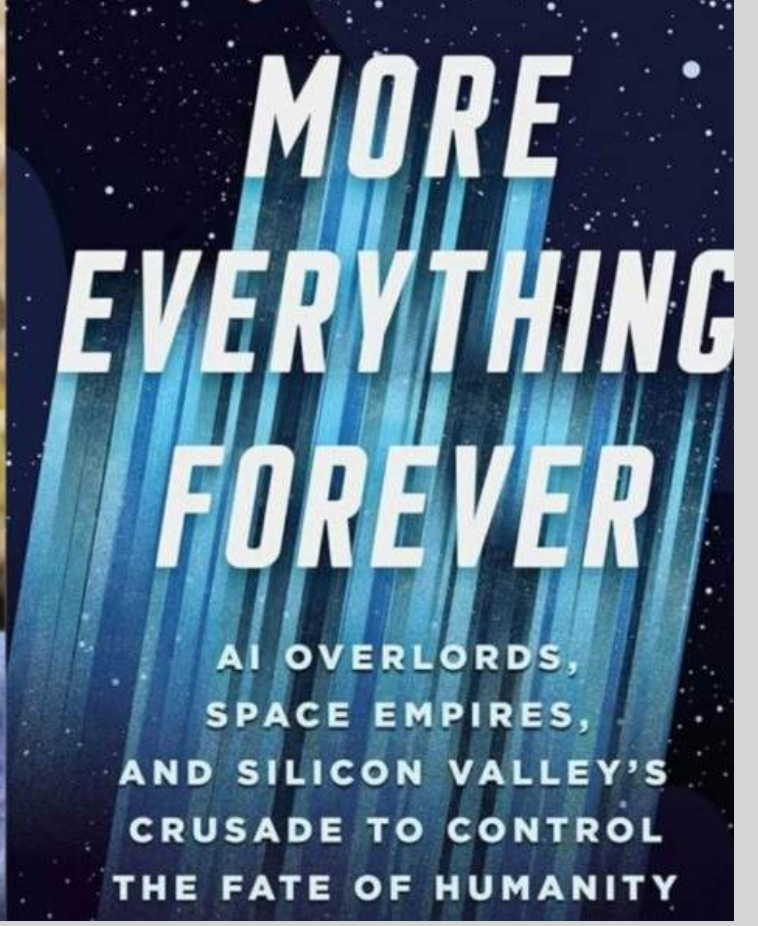
İç işlerine ve uluslararası ilişkilere karışmadan, her hangi bir otorite ortaya koymadan uygulanan bir ilişki” (J.G.Harbord, “Mustapha Kemal Pasha and His Party” World’s Work, Vol. XL, June 1920, s.11)

Harbord’un raporundan bir ay sonra, 19 Kasım 1919’da, Amerikan Senatosu 28 Haziran 1919 tarihli Versay Antlaşması’nı ve ona bağlı olarak kurulan Milletler Cemiyeti Paktı’nı onaylamayı reddetmiş, böylece Amerikan Mandacılığı tartışmaları sona ermişti. Zira, manda rejimleri Milletler Cemiyeti’ne bağlı bir sistemdi, Milletler Cemiyeti’ne üye olmayı reddeden Amerika için mandaterlik kapısı kapanmıştı.

Yararlanılan Kaynaklar

ARMAOĞLU, Fahir. “20. yy Siyasi Tarihi”, Ankara-1989
ARMAOĞLU, Fahir. “Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri”, TTK Yayınları, Ankara-1991.
ATATÜRK, Mustafa Kemal. “Nutuk”, Ankara-1927.
AYTEPE, Doç. Dr. Oğuz. “Milli Mücadele’de Manda Sorunu ve Mustafa Kemal’in Yaklaşımı”, A.Ü. Türk inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 24, Kasım 1999-2003 s. 475-486
BİLGİN, Dr.Deniz. “ABD’li Gözüyle Sivas Kongresi: Amerikan Mandası ve Gazeteci Louis Edgar Browne’in Faaliyetleri”, Kaynak Yayınları, İstanbul Ocak-2004.
EROL, Mine. “Türkiye’de Amerikan Mandası Meselesi”, Giresun-1972.
KARAKAYA, Ali. “Milli Mücadelede Manda Sorunu, Harbord ve King Crone Heyetleri”, Ankara-2001
***Bu yazı 15 Eylül 2010’da Haber10 sitesinde yayınlanmıştır.**

Adam Becker İle; Teknolojik Kurtuluşun Çılgın Dini

SÖYLEŞİ: CRISTOPHER KETCHAM*

Bilim gazetecisi ve astrofizik doktoru Adam Becker, son birkaç yılını teknoloji zenginlerinin fütürist vizyonlarını araştırarak geçirdi – ve bunların büyük ölçüde saçmalık olduğunu ortaya koydu.

Yeni kitabı *More Everything Forever*'da hedef aldığı kişiler, Becker'ın “teknolojik kurtuluş dini” olarak tanımladığı büyük atılımlarla özdeşleşmiş isimler: yapay zekânın dahiyane öncüsü Sam Altman; teknokratların en önde geleni ve SpaceX patronu Elon Musk; uzay kolonizasyonunun gurusu ve Amazon'un tanrısal lideri Jeff Bezos; milyarlar yazılım mühendisi, girişim sermayesi yatırımcısı ve açıkça beyan ettiği üzere teknofaşist olan Marc Andreessen; ve Facebook'un kurucu ortaklarından Dustin Moskowitz – ki kendisi, sözde “uzun vadeciliği” (longtermism) savunan düşünce kuruluşlarına yüz milyonlarca dolar bağışlamıştır ve bu yapılar teknolojik kurtuluş ideolojisinin temelini oluşturmaktadır.

Becker ayrıca yazılım mühendisliğinin baş büyücüsü, mucit ve insan yaşamını dijitalleştirerek ölümsüzleştirmeyi amaçlayan “Tekillik” (the Singularity)

KAYNAK: [HTTPS://WWW.COUNTERPUNCH.ORG](https://www.counterpunch.org)

fikrinin mimarı Ray Kurzweil'i de hedef alıyor; yapay genel zekâya (AGI) – şu anda var olmayan – fantastik güçler atfeden yazar ve araştırmacı Eliezer Yudkowsky'yi; ve Moskowitz ile diğer Silikon Vadisi baronlarının fon sağladığı Oxford Üniversitesi'ndeki uzun vadeci teknoloji savunucularını da.

Bu kişileri birleştiren şey, teknolojinin insanlığın tüm sorunlarını çözeceği ve insan olmanın doğasını aşacağı inancıyla motive olan güç ve kontrol arzusudur. Becker şöyle yazıyor:

“Bu fikirler aşkınlık vaat ediyor. Uzaya giderseniz kaynak kıtlığını görmezden gelebilirsiniz... Uzun vadeci olursanız geleneksel ahlâkı hiçe sayabilirsiniz, çünkü yaptığınız her şeyi insanlığın gelecekteki güvenliği adına meşrulaştırabilirsiniz. Tekillliği hızlandırırsanız, ölümün kendisini görmezden gelebilirsiniz.”

Musk ve Bezos'un uzay kolonizasyonuna dayalı “güç fantezileri” ve “yapay zekâ ölümsüzlüğü” vizyonları, Dünya'nın, Güneş Sistemi'nin ve galaksinin sınırlarının ötesinde sınırsız zenginlik ve kaynaklara sahip bir geleceği müjdeliyor.

Ray Kurzweil'in Tekillik hayali, zihinlerin dijital simülasyonlara yüklenmesini ve bu sayede sonsuza dek yaşamayı içeriyor. Tüm bunlar, Becker'a göre, ölüm korkusunun itici gücüyle ortaya atılan ve gerçeklikten kopuk bir satış söylemi. Bunun merkezinde ise "mühendis hastalığı" (engineer's disease) olarak adlandırılan bir zihinsel bozulma var: mühendisliğin her şeyi – ama her şeyi – çözebileceğine inanmak.

Becker'ın anlatımına göre Kurzweil, örneğin, ölmüş babasını bir yapay zekâ "Baba Bot" (Dad Bot) ile diriltmeye takıntılı, akıl sağlığı yerinde olmayan bir hayalperesttir. Bir Hristiyan kıyamet peygamberi gibi, teknolojik kurtuluş kilisesinin başrahibi olarak Tekillik'in 2045 gibi erken bir tarihte geleceğini vaat eder – o noktada yapay zekâ hesaplamaları o kadar hızlı ve güçlü hâle gelecektir ki, toplum, Dünya ve evrenin kendisi dönüşerek zaman, yaşlanma, fizik yasaları ve entropi gibi "kozmolojik güçlerin" üstesinden gelinecektir. Tüm varlık, uzayın sonsuzluğuna doğru dönen dev bir bilgisayara dönüşecektir. Becker şöyle yazıyor:

"Amaç, evreni evcilleştirmek, onu yumuşak yastıklarla kaplı bir oyun alanına dönüştürmektir. Kimse yaşlanmaz, kimse hastalanmaz ve – her şeyden öte – kimsenin babası ölmez."

"Kontrol vaadi mutlak" diye açıklıyor, "özellikle de bilgisayarları kontrol etmeyi bilenler için. Bu, gerçekliğin tüm boyutlarını belirleyen tek şeyin bilgisayar programlaması olduğu bir dünya fantezisi. Tüm insanlık bir bilgisayarda çalışıyor olacak..."

Bu, "ineklerin intikamının" doruk noktasıdır – ama daha da kötüsü, bizim onların devasa servetlerine ve abartılı etkilerine boyun eğmiş olmamızdır. Peki ne yapmalı? Bu fanatiklerin otoriter doğasını kavramalıyız ki, toplumu ele geçirme girişimlerini püskürtebilelim ve çılgın makinelerinin iskeletlerini parçalayıp dağıtabilelim. Becker, George Orwell'in 1984 romanına atıfla şöyle diyor:

"Geleceğin bir resmini görmek istiyorsanız, bir milyarderin dijital botunun bir insan yüzüne sonsuza dek bastırıldığını hayal edin."

Yakın zamanda Becker ile Zoom üzerinden kitabı hakkında konuştum. Konuşma, uzunluk ve açıklık açısından düzenlenmiştir.

Ketcham: Bu kitabı yazma fikri sizde nasıl ortaya çıktı, onunla başlayalım. Yani, neden Sam Altman, Ray Kurzweil, Bezos, Musk ve tüm bu teknoloji iyimserlerini hedef aldınız?

Becker: Bu tür alt kültürleri – uzun vadecilik, genel teknoloji iyimserliği, Tekillik (Singularity) meseleleri – çok uzun zamandır takip ediyorum. Tam bir bilim kurgu bağımlısıyım ve bu fikirlerin çoğuyla ilk kez lisede ya da daha önce bilim kurgu eserlerinde karşılaştım. Ray Kurzweil'i sanırım ilk kez üniversitedeyken duydum. Ve düşündüm ki, evet, bu fikirler kötü ama pek de rağbet görmüyorlar. Sonra çok komik bir şey oldu: teknoloji milyarderleri bu şeyleri ciddiye aldı ve bu insanlara yüklü miktarda para vermeye başladı.

Yaklaşık 13 yıl önce Bay Area'ya taşındım. Ve tabii ki burası olayın merkez üssü. Tekillik, yapay zekâ heyecanı, teknolojinin her problemi çözeceği fikri, uzaya gideceğimiz ve bunun tüm sorunları çözeceği gibi düşünceler bu kültürün içine ne kadar derinlemesine yerleşmiş, bunu fark ettim. Bu fikirlerin ne kadar eleştirilmeden ve yaygın bir şekilde benimsendiğine çok şaşırdım. Kendi kendime, "Bu saçmalık," dedim.

Bir diğer mesele de şu: İnsanların bu fikirleri eleştirdiğini gördüğümde, bunların neden işe yaramadığına dair detaylı, bilimsel bir analizle karşılaşmadım. Yudkowsky ya da Kurzweil gibi isimleri doğrudan reddeden birçok insan vardı ama genelde söyledikleri sadece "Bu saçma" oluyordu. Neden? Genellikle verilen cevap şu şekildeydi: "Bu saçma çünkü deli işi bir fantezi." Evet, bu çılgınca bir fantezi. Ama neden? Dedim ki, demek ki yeterince derinlemesine analiz yok, çünkü bu toplulukların dışındaki insanlar bu fikirleri ciddiye almıyor. Oysa kimse farkında değil ama bu topluluklar büyüyor ve giderek daha fazla etki kazanıyor. Dolayısıyla, bu fikirler ilk bakışta saçma görünse bile, etkileri arttığı için onlarla meşgul olmak zorundayız. Temelde kitabı yazma dürtüsü buradan doğdu.

Ketcham: Peki, ilk bakışta saçma olduğunu söylediğiniz bu fikirleri teknokratların böylesine coşkulu şekilde benimsemesine ne sebep oluyor?

Becker: Çünkü bu fikirler, onların zaten yapmak ve söylemek istedikleri şeyleri yapıp söylemeleri için her türlü bahaneyi sağlıyor ve bu da bu fikirleri onlar açısından gerçekten cazip, ikna edici ve çekici kılıyor. Çünkü insan psikolojisi böyle işler. Eğer zaten yapmak istediğiniz bir şey için size bir bahane sunuluyorsa, o şeye gerçekten inanma olasılığınız artar – çünkü inanması çok kolaydır. Dünyayı basitleştirir. Yön ve anlam duygusu verir. Onların kendilerini insanlığın hikâyesinin kahramanları olarak görmelerine imkân tanır; hepimizi uzaya götürerek ve bir yapay zekâ tanrısıyla birlikte sonsuza dek yaşamamıza izin vererek bizi kurtaracaklarını düşünürler. Onlar, insanlık için kalıcı bir cennet getirecek kişiler olacaktırlar. Bundan daha önemli ne olabilir ki?

Ve elbette, tüm bunlar saçmalık. Ama bu, gökten biri inip size "Sen seçilmiş kişisin, sen lanet olası Luke Skywalker'sın, al ışın kılıcını, tek yapman gereken sana söylediklerime inanmak – o zaman herkes seni bir kahraman olarak görecektir" dese ne olurdu, gibi bir şey. Sana bu kişinin yalan söylediğini söyleyen olur muydu? Sen ve ben eleştirel düşünmeye alıştık, ama teknoloji milyarderleri öyle değil. Hatta aslında düşünme alışkanlıkları bile yok. Düşünmek, büyük çaba ve eleştirel bir öz değerlendirme gerektirir – ve eğer hayatınızda olabilecek tüm ihtiyaçlarınız zaten karşılanmışsa, geriye sadece "kim daha çok milyar dolara sahip" yarışması kalıyorsa, neden kendinizi sorgulayasınız ki? Bunun için hiçbir neden yok. Üstelik etrafınızdaki herkes, sırf milyarder olduğunuz için yaptığınız her şeyin doğru olduğunu söyleyecektir.

Kendinizi dalkavuklarla kuşatırsınız.

Ketcham: Anlattığınız şey, elbette bir din; çünkü anlam, amaç, yön ve bir tür tanrı gibi zihinsel olarak rahatlatıcı tüm unsurları sağlıyor.

Becker: Hatta bazı durumlarda bir tür topluluk duygusu da sağlıyor.

Ketcham: Doğru. Azımsanacak bir şey değil bu. Haydi teknolojik kurtuluş dininden konuşalım. Bu din, aslında bu hareketten çok daha önceye dayanıyor, değil mi? Neredeyse Descartes'ın dünya görüşüne, Aydınlanma bilimine, yani bilimin ve bilginin dünyayı nihai mükemmelliğe ulaştıracağı fikrine kadar geri gidebiliriz. Bu teknolojik kurtuluş dininin günümüzdeki hali, sanayi toplumunun tarihine nasıl oturuyor, anlatır mısınız?

Becker: Bu gerçekten çok iyi bir soru. Ama açık olmak isterim. Bilimin harika bir şey olduğunu düşünüyorum. Ve gerçekten de bilimin olağanüstü şeyler ortaya çıkardığı doğru. Ama aynı zamanda korkunç şeyler de getirdi. Bize aşılardı verdi, ama aynı zamanda termonükleer silahları da. Bence bu aslında ölçekle ilgili: Aşılarda muhtemelen bilimin bugüne kadar yaptığı en iyi şey. Termonükleer silahlar ise, bana göre, tartışmasız biçimde bilimin olanak sağladığı en kötü şeydir.

Ama nihayetinde bilim bir araçtır. Ve tıpkı diğer tüm teknolojiler gibi, insan tercihine ve tesadüflere tabidir. Hangi bilimsel gerçekleri keşfedeceğimiz tam olarak bizim elimizde değildir. Ama o bilimsel ilerlemeler üzerine nasıl teknolojiler inşa edeceğimiz tamamen bizim elimizdedir. Teknoloji, önceden belirlenmiş raylar üzerinde ilerleyen ya da bir video oyunundaki teknoloji ağacı gibi sabit bir yol izleyen bir şey değildir.

Bu da, teknolojinin bizi kaçınılmaz olarak belirli bir geleceğe götüreceği fikrinin yanlış olduğu anlamına gelir. Teknoloji, önceden yapamadığımız şeyleri yapmamıza imkân tanıyabilir — ama bu şeylerin hangileri olacağı, doğanın koyduğu sınırlar ile insan tercihleri arasındaki etkileşimle belirlenir.

Teknolojinin bizi mutlaka bir ütopyaya ya da felakete götüreceği yönündeki anlatılar sadece hikâyelerdir. Ve sizin de belirttiğiniz gibi, bu ütopya anlatısı oldukça eskidir. Bugün teknoloji oligarklarının, finanse ettikleri entelektüellerin ve destekledikleri alt kültürlerin savunduğu bu teknolojik kurtuluş ideolojisinin güncel versiyonu, aslında 20. yüzyılın başlarından ortalarına uzanan bilim kurgu ile çeşitli Hristiyan apokaliptik hareketlerinin bir karışımından türüyor. Çünkü bu Hristiyan hareketlerinde, teknolojinin bir tür cenneti ve “ikinci gelişi” getireceği fikrinin oldukça uzun bir geçmişi vardır.

Kitabı yazarken öğrendiğim kelimelerden biri “soterioloji”ydi — yani kurtuluş doktrinlerinin incelenmesi. Bu düşünce hattı, en azından Rus kozmizmi fikrine ve ardından Teilhard de Chardin'e kadar gider; kitapta bu konulardan bahsediyorum.

Bir de teknokrasi hareketi var — Elon Musk'ın dedesi bu harekete dahildi — bu da bir tür faşist teknoloji ütopyası. Hareketin temel varsayımı şuydu: Teknolojiyi geliştiren

kişiler, onun ne yaptığını gerçekten anlayabilen tek kişilerdir. Ve madem teknoloji geleceği belirleyecek, o zaman toplumu da yalnızca bu kişilerin yönetmesine izin verilmelidir.

Bunu böyle anlattığınızda kulağa oldukça tanıdık geliyor, değil mi? Marc Andreessen'in tekno-iyimser manifestosuna çok benziyor. Ve gerçekten de, o manifestoda Marinetti'nin Fütürist Manifestosuna atıfta bulunuyor — ki bu metin, Mussolini'nin Faşist Manifestosunun öncüsüydü ve yine Marinetti tarafından yazılmıştı.

Tüm bu fikirlerin o döneme ait yankıları var. Ve dediğim gibi, erken ve orta dönem 20. yüzyıl bilim kurgu eserlerinde de bu izleri net biçimde görebilirsiniz — çünkü o yazarlar da fikirlerini bu kaynaklardan almışlardı. Temel fikir şudur: İdeal gelecek, mühendislerin yönettiği bir gelecektir. Uzay kolonizasyonu ve yapay zekâ sayesinde, dünyanın önlenemez bir ilerleme yoluyla ütopyaya dönüşeceği inancı... Bu, altın çağ bilim kurgu eserlerinin neredeyse tamamında karşımıza çıkar.

Ketcham: Peki neden mühendislerin yönetiminden çekinmiyoruz?

Becker: Çünkü bu tür bir yönetimde hiçbir demokratik hesap verebilirlik yok. Ayrıca mühendisler genellikle “mühendis hastalığı” (engineer's disease) denilen durumdan muzdariptir — ki bunun birkaç farklı tanımı vardır. Öncelikle, beşeri bilimlere ve STEM dışındaki her şeyi tamamen önemsiz görme eğilimi vardır. Ama esas mesele şudur: Eğer bir teknik alanda uzmansanız ve çok zor bir problemi çözebiliyorsanız, bu sizi her alanda uzman yapar gibi bir yanılgıya kapılırsınız — çünkü her türden karmaşık problemi çözebileceğinizi düşünürsünüz. Ama dünya böyle işlemez. Hangi sorunun en zor olduğu ya da hangi alanın daha karmaşık olduğu konusunda tek bir ölçüt yoktur. Ve uzmanlık bilgisi çoğu zaman bir alandan başka bir alana aktarılamaz.

Mesela sicim teorisinde çok iyiyseniz, bu sizi jeopolitik konusunda da yetkin yapmaz. Ya da bilgisayar bilimi, genetik, genomik, ekoloji gibi diğer teknik alanlarda da başarılı olacağınız anlamına gelmez. Albert Einstein teorik fizik yerine Freudcu psikoterapiye yönelseydi, dünyanın en iyi terapisti olurdu diyemeyiz.

Uzmanlık doğuştan gelen bir şey değildir ve kolayca transfer edilemez. Bu durum özellikle bilgisayar bilimi söz konusu olduğunda daha da belirginleşiyor. Yazılım mühendisliğinde çözmeyi öğrendiğiniz problemler, temelde insan yapımı sistemlerle ilgilidir. Bu sistemler insanlar tarafından tasarlanmıştır, belirli sorulara cevap verebilecek şekilde yapılandırılmışlardır. Genellikle de çözülmesi mümkündür.

Elbette bazen bu sistemlerin doğal dünyayla uyumlu hâle getirilmesi gerekir. Bu zor olabilir ama nihayetinde yapay, insan ürünü bir sistemle uğraşıyorsunuzdur. Doğal evrimle gelişmemiştir, tasarlanmış bir dildir — bir programlama dili.

Şimdi bunu, temel fizik, sosyoloji, dilbilim, siyaset

bilimi, biyoloji gibi alanlarla karşılaştırın. Bunların hepsi doğaldır. İnsan dili bile — ki az önce bahsettiğim gibi — doğal yollarla evrimleşmiştir, kimse onu tasarlamamıştır. Diğer sistemler ise bundan da az tasarlanmıştır. Hücrelerimizdeki ribozomları kimse inşa etmedi. Güneş sistemini de kimse kurmadı. İçinde yaşadığımız dünya son derece insan dışı bir dünyadır — ve bu dünyayı yöneten mantık, insan mantığı değildir.

Ketcham: Evet, kitabınız boyunca insan merkezilik denen dar görüşlülüğe dair örtük bir eleştiri fark ettim. Şu fikirden bahsediyorum: İnsanlar evrenin merkezidir; teknosferde aklımızdan ve baş parmaklarımızdan çıkan her icat, evrenin tanımlayıcı gerçeğidir. Ray Kurzweil'in yaklaşımı bu insan-merkezli körlüğü bence absürd seviyelere taşıyor. Evrenin her yerine yayılan "çoğaltıcı" (replicator) robotlardan söz ediyor; tüm maddeyi dev bir bilgisayara dönüştürecekler ve biz de beyinlerimizi oraya yükleyeceğiz. Bu — sizin de belirttiğiniz gibi — bilinen hiçbir bilime dayanmayan, fiziksel olarak mümkün olmayan bir fantezi. Kurzweil gibi birini bu tür bir söylemle nasıl ciddiye alabiliriz?

Becker: Mükemmel bir dünyada, onu ciddiye almamıza gerek kalmazdı. Ama sorun şu ki, bu fikirleri gerçekten ciddiye alan güçlü ve etkili insanlar var. Mesela Marc Andreessen — hayattaki en güçlü ve zengin kişilerden biri — Kurzweil'in fikirlerine ciddi şekilde inanıyor. Ve maalesef bu da şu anlama geliyor: Bizim de bu fikirleri ciddiye alıp, neden saçma olduklarını ayrıntılı biçimde açıklamamız gerekiyor — bilirsiniz, basit kelimelerle, Marc'ın da anlayabileceği şekilde.

Elbette Marc Andreessen'in kitabımdan bir ders çıkaracağına dair hiçbir umudum yok. Onun böyle dürüst ve eleştirel bir öz değerlendirme yapabilecek kapasitede olduğunu sanmıyorum. Ama buyur Marc, beni haksız çıkar!

Bakın, bu fikirler — söylediğim gibi — güçlü insanlar için fazlasıyla baştan çıkarıcı. Üstelik bu fikirlerin bilimden kaynaklandığını iddia ediyorlar. Ama bu doğru değil. Bu fikirler bilimden gelmiyor. Nereden geliyor peki? Bilimkurgudan ve Hristiyan kıyamet hareketlerinden. Eğer biraz tarih, siyaset, sosyoloji ya da dinler tarihi okumuşsanız, Kurzweil'in fikirlerinin çok daha eski fikirlerin birer yankısı olduğunu hemen fark edersiniz.

Kitabımın sonunda da referans verdiğim çok güzel bir kitap var: God, Human, Animal, Machine (Tanrı, İnsan, Hayvan, Makine). Bu kitap, Kurzweil'in düşünceleriyle Hristiyan eskatolojik (kıyamet sonrası) hareketler arasındaki bağlantıları çok güzel ortaya koyuyor.

Ama bu insanlar böyle analizleri tamamen görmezden gelir. Ve bu bizi sizin bana ilk sorduğunuz soruya geri getiriyor: "Bu kitabı neden yazdınız?" demiştiniz. Ben de şöyle düşündüm: "Tamam, o zaman bu analizleri onların anlayacağı bir dille yapayım."

Ketcham: Dikkatimi çeken bir ifadeniz var, sık sık kullanıyorsunuz: "Dünya böyle çalışmaz." Görünüşe göre bu insanlar gerçeklikten tamamen kopmuş durumdalar.

Becker: Evet, öyleler. Dünyanın nasıl işlediğini, bilimin

nasıl işlediğini, insanların nasıl işlediğini tamamen yanlış anlıyorlar. Farkındayım, sürekli Andreessen'e yükleniyorum ama bu kitapta en az hoşlandığım kişi o. O saçma manifestosunda, kendisini gerçek bilimsel yöntemin koruyucusu olarak sunuyor — hem de akademik bilim insanlarını küçümseyerek.

Dostum, bak: Eğer söylediklerin gerçekten doğru olsaydı, bu kadar bağırman gerekmezdi.

İkincisi, gerçek bilimsel yöntem bir tür inanç bildirgesi yayınlamak değildir — ne dünyanın nasıl olduğu, ne nasıl işlemesi gerektiği, ne de teknolojinin geleceği hakkında. Gerçek bilimsel yöntem; dünyaya karşı meraklı, sorgulayıcı bir yaklaşım içinde olmak ve her zaman ama her zaman, yanılıyor olabileceğini kabul etmeye açık olmaktır. Hatta çoğu zaman, yanlış olduğunu varsayarak işe başlamaktır.

Ve bu, bu insanların pek beceremediği bir şey değil.

Ketcham: Bu hareketin her yanına işlemiş bir teknoloji otoriterliği var gibi görünüyor. Mühendislerin yönetiminden neden çekinmemiz gerektiğini daha önce konuşmuştuk — çünkü ortada demokratik bir hesap verebilirlik yok. Bu konuyu biraz daha açar mısınız? Ve bunu, Andreessen'in İtalyan fütürist ve faşist Filippo Tommaso Marinetti'ye duyduğu hayranlıkla ilişkilendirebilir misiniz?

Becker: Şöyle açıklayayım: Eğer teknolojik geleceğin her şeyden daha önemli olduğuna inanıyorsanız — bu da genellikle mühendis hastalığına işaret eder — ve başka hiçbir şeyin anlamlı olmadığını düşünüyorsanız; ayrıca teknolojik geleceğin zaten önceden belirlenmiş bir rotada ilerlediğine inanıyorsanız — yani teknolojik kurtuluş ideolojisine bağlıysanız — o zaman dünyayı bu şekilde görmeyen herkesi ya önemsiz ya da geleceğin önünde bir engel olarak görmeye başlarsınız. İster o gelecek bir ütopya olsun ister sizin engellemeye çalıştığınız bir felaket senaryosu...

Her iki durumda da, karşınızdakiler sizi yavaşlatan kişiler hâline gelir.

Eğer o ütopyanın mutlaka geleceğine inanıyorsanız — ya da yaklaşan kıyameti durdurmanız gerektiğine — o zaman kim karşı çıkarsa çıksın, kaç kişi engellemeye çalışırsa çalışsın, bunun önemi kalmaz. En iyi strateji, ütopyayı hayata geçirmek ve kıyameti önlemek adına mümkün olduğunca çok güç toplamaktır.

Ve bu bakış açısında demokrasi nedir? Yalnızca bilgisizlerin yönetimi demektir, değil mi?

Ve eğer halk sizin kutsal bildiğiniz geleceği göremiyorsa, o zaman onlara güvenilmez.

Ketcham: Demokrasi, ortadan kaldırılması gereken bir engel gibi görülüyor. Teknolojik bir rahipler sınıfı, otoriter bir yapı istiyor.

Becker: Kesinlikle. İşte burada devreye Curtis Yarvin gibi isimler giriyor — mühendis hastalığının adeta vücut bulmuş hâli.

Dünyanın nasıl işlediğini bildiğini sanıyor ama aslında hiçbir şey bilmiyor.

Bahsettiği metinleri nasıl analiz ettiğine baktığınızda, açıkça görülüyor ki ne okumakta başarılı ne anlamakta.

Ve bu çevredeki birçok insan gibi, düşünme konusunda da pek başarılı değil.

Ketcham: Yarvin hakkında kısa bir değerlendirme yapabilir misiniz? Dünya görüşü nedir, bu hareket içinde neyi temsil ediyor?

Becker: Curtis Yarvin bir yazılım mühendisi ve aynı zamanda Peter Thiel'den fon alan, J.D. Vance'in gözde "saray filozofu" olarak anılan biri. Thiel'le de oldukça yakın. Kendisi aynı zamanda açıkça bir monarşisttir. Bir kral istiyor — ve bu kralın, temelde bir teknoloji CEO'su olması gerektiğini savunuyor. Çünkü ona göre dünyayı gerçekten anlayan insanlar sadece onlar.

Toplumun kral olmadan işleyemeyeceğini, bugün yaşadığımız tüm sorunların kral eksikliğinin bir sonucu olduğunu söylüyor. Onun ifadelerine göre, çağımızın temel problemi "kronik kralsızlık" ve demokrasi de "ortadan kaldırılması gereken bir hastalık."

Bu kişi, neredeyse köleliği savunacak noktaya gelmiş durumda. Kölelik ve apartheid hakkında tamamen gereksiz şekilde olumlu yorumlarda bulunmuşluğu var.

Ayrıca insan ırkları arasında zekâ ve diğer yetenekler açısından doğuştan gelen genetik farklar olduğuna inanıyor — ki bu, bilimsel olarak defalarca çürütülmüş bir iddia.

Ve tıpkı diğer örneklerde olduğu gibi, kendisinin genetikçilerden daha iyi genetik bildiğini sanıyor.

Yani yine aynı mesele: Mühendis hastalığı.

Ketcham: Mühendisler, ne pahasına olursa olsun, hayal ettikleri o ütopayı gerçekleştirmek zorundaymış gibi davranıyorlar. Bezos ve Musk'ın ütopyalarından biri de uzay kolonizasyonu. Siz de kitabınızda çok net bir şekilde gösteriyorsunuz ki bu vizyon, yine, gerçeklikten tamamen kopuk. Ne kadar büyük bir fanteziden söz ediyoruz burada? Ve neden gidip Mars'a yerleşelim ki? Geçenlerde bir arkadaşşıma şunu söyledim: Mars'ta ne şarap var, ne kadınlar, ne kır çiçekleri, ne akan su, ne de hava.

Becker: Bu noktada kesinlikle konuşulmayı hak eden bir diğer kişi de Elon Musk. Mars konusundaki vizyonunu ve gerekçesini başından beri tutarlı biçimde ortaya koyuyor. Diyor ki: "Bilinç ışığını korumak için gezegenler arası ve yıldızlar arası bir tür hâline gelmeliyiz; bunun da ilk adımı Mars'a gitmektir."

Planı şu: 2050 yılına kadar Mars'ta bir milyon kişilik, kendi kendine yeten bir koloni kurmak. Yani, Dünya'dan roket gönderilmediği durumda bile hayatta kalabilecek bir "yedek insanlık." Bunun amacı da Dünya'da yaşanacak büyük bir felakete karşı önlem oluşturmak.

Bu, hayatım boyunca duyduğum en aptalca fikirlerden biri olabilir. O kadar çok yönden saçmalık barındırıyor ki...

Mars tam anlamıyla berbat bir yer. Radyasyonu çok yüksek. Yerçekimi çok düşük. Evet, atmosfer yok! Toprağı toksik maddelerle dolu. Yaşanması gerçekten korkunç bir yer.

Musk, Mars'ı yaşanabilir kılmak için kutup buzullarını nükleer bombalarla patlatıp atmosfer oluşturmaktan söz ediyor. Ama bu işe yaramaz.

Böyle bir atmosfer, insan yaşamı için yeterli olmaz. Radyasyon ve yerçekimi sorunlarını çözmez. Zehirli toprak sorununu da çözmez.

Musk, Mars'ı, Dünya'ya bir asteroid çarptığında sığınabileceğimiz bir yer olarak sunuyor. Oysa Mars'a, Dünya'dan daha fazla asteroid çarpıyor. Ve dinazorları yok eden o büyük asteroid çarpmasından sonra bile, Dünya hâlâ Mars'tan daha yaşanabilir bir yerdi. Bunu nereden biliyoruz? Çünkü memeliler hayatta kaldı — oysa Mars yüzeyinde, korumasız bir şekilde hiçbir memeli hayatta kalamaz.

Ve bir düşünün: Mars'a bir milyon insan götürmek ne demek? Diyelim ki bir şekilde, bir roketin içine 100 kişiyi sığdırmayı başardınız. Bu sayı, şimdiye kadar uzaya çıkan insan sayısının toplamının on katından fazla olurdu.

Üstelik bu görevler yalnızca Dünya yörüngesine gidiyordu. Birkaç saat içinde geri dönülebiliyordu. Yörüngeye çıkmak bile yalnızca birkaç saat sürüyordu.

Oysa Mars'a gitmek en az altı ila dokuz ay süren bir yolculuk.

Ketcham: Ve o yolculuk boyunca maruz kalınan radyasyon, ya da gemide biriken radyasyon, korkunç kanser vakalarına yol açmaz mı?

Becker: Evet, kanser riskini ciddi ölçüde artırır. Muhtemelen gemideki bazı insanların kısır kalmasına yol açar ya da en azından çocuk sahibi olmalarını son derece zorlaştırır.

Ketcham: Umarız o kişiler Bezos ve Musk olur?

Becker: Musk için biraz geç kaldık, ne yazık ki.

Tüm bu saçmalıkları bir kenara bırakalım. Diyelim ki bir roketin içine 100 kişiyi sığdırdınız ve onları, altı ila dokuz aylık Mars yolculuğu boyunca hayatta tutmayı da başardınız. Tamam, belki gelecekteki bazı roket teknolojileri bu süreyi biraz kısaltabilir — ama 2050'ye kadar mı? Hayır, hiç gerçekçi değil.

Ama diyelim ki her roketle 100 kişiyi gönderebiliyorsunuz. Bir milyon kişiyi Mars'a yerleştirmek istiyorsunuz? Bu, 10.000 roket fırlatışı anlamına gelir. Gerekli sayı bu.

Ve Musk da bunu kabul ediyor: "Evet, yıllar boyunca her gün 100 kişiyi fırlatmamız gerekecek" diyor.

Dostum, senin roketlerin hâlâ sürekli patlıyor.

İnsanlı uzay uçuşları tarihinde başarısız fırlatma oranı %1 ile %5 arasında değişiyor.

Diyelim ki bu oranı %0,1'e kadar düşürdünüz. Diyelim ki SpaceX bir mucize gerçekleştirdi ve uzay yolculukları tarihindeki en güvenli şirket hâline geldi — hem de 10 kat daha iyi olacak şekilde. Pekâlâ. %0,1 hata oranıyla bir milyon kişiyi gönderecekseniz — ne olur bakalım?

10.000 fırlatmada, bu da 10 başarısız fırlatma demek.

Tebrikler: Bin kişiyi öldürdünüz.

Ketcham: Tüm bu çaba, o büyük ütopayı gerçekleştirmek uğruna. Diyelim ki Mars'a vardın — büyük ihtimalle yer altında bir kolonide yaşayacaksın. Gökyüzünü hiç görmeyeceksin. Bu kulağa tam anlamıyla bir kâbus gibi geliyor. İnsanların aklını yitireceği bir ortam.

Becker: Cehennem gibi bir yer.

Bakın, Güney Kutbu'nda kışı geçirmek için bile gönüllü insan bulmak yeterince zor. Orada kışı geçiriyorsanız, yine de dışarı çıkabiliyorsunuz. Gökyüzünü görebiliyorsunuz. Evet, çok soğuk, dışarıda fazla kalamıyorsunuz ama en azından çıkılabiliyor.

Kışın, kutup istasyonunu terk edemezsiniz; çünkü hava koşulları ve karanlık nedeniyle uçak ya da helikopter gönderilemez. Aynı insanlarla birlikte mahsur kalırsınız. Ama nefes alacak oksijen vardır. Havayı borularla içeri pompalamak zorunda değilsiniz. Yiyeceğiniz varsa ve aynı insanlarla altı ay boyunca geçinmeyi başarabiliyorsanız mesele çözülür.

Ve yine de — bu kadar oksijen ve gökyüzü varken bile — o kadar psikolojik olarak zorlayıcı bir deneyimdir ki, bunu yapmayı kabul edecek insan sayısı çok azdır.

Birçok insan yapabileceğini sanır ama yapamaz. Çünkü bu gerçekten çok özel bir psikolojik dayanıklılık gerektirir.

Ve bu, Mars'a kıyasla çocuk oyuncağı kalır.

Kitabımda şöyle yazmıştım: Mars, Antarktika'yı Tahiti gibi gösterir.

Birisi — kim olduğunu hatırlamıyorum — bana bu benzetmenin aslında Mars'ın gerçekliğini hafife aldığını söyledi.

Dedi ki: Mars ile kıyaslandığında, Güney Kutbu İstasyonu'nda kutup gecesinin ortasında olmak, Central Park'ta güneşli bir yaz gününde yürüyüş yapmak gibidir. Şu anda sahip olduğumuz teknolojiyle Mars'ta oluşturulabilecek herhangi bir yaşam koşuluna göre bu durum gerçekten bir lüks.

Ketcham: Kitabınızda açıkça gösterdiğiniz gibi, uzay kolonizasyonu vizyonu aslında büyümeyi sürdürme ve “büyümecilik” ideolojisini meşrulaştırma çabasına hizmet ediyor. Özellikle Limits to Growth (Büyümenin Sınırları) adlı 1972 tarihli Roma Kulübü-MIT raporunu anmanızdan dolayı sizi ayrıca tebrik ederim. Bu belge, 20. yüzyılın en önemli metinlerinden biri ve daha iyi bilmesi gereken birçok kişi tarafından tamamen unutulmuş durumda.

Kitapta belirttiğiniz gibi, hem Musk hem de Bezos, eğer Güneş Sistemi'ni ve ötesini kolonileştirmesek durağanlığa saplanacağımızı söylüyor. Çünkü gezegenin kaynakları sınırlı. Ekosfer sonlu. Teknolojik gelişim, sınırlı kaynaklar üzerinde sınırsızca devam edemez.

Aslında burada söylenen şu: “Uzaya gideriz, o hâlde şu anda herhangi bir sınır koymamıza gerek yok. Mevcut sistemle devam edebiliriz.”

Becker: Kesinlikle doğru.

Bezos'un açıklamalarında hoşuma giden şeylerden biri de bu konuları çok açık şekilde dile getirmesi. Musk'ın Mars hakkındaki açıklamalarını da bu yüzden biraz seviyorum; çünkü öylesine doğrudan söylüyor ki çürütmesi çok kolay. Çünkü tamamen bir yanılsamadan ibaretler. Bezos da aynı şekilde.

Biliyorsunuz, Bezos Musk'la dalga geçti — ve bu gerçekten hoşuma gidiyor. İkinin birbirine laf sokmasını izlemek çok keyifli!

Bezos'un Musk'la dalga geçmesi boşuna değil: “Musk Mars'a gitmek istiyor ama Mars berbat bir yer,” diyor. Evet, Mars gerçekten berbat!

Bezos ise Gerard O'Neill'dan ilham aldığı dev uzay istasyonları fikrini savunuyor.

Ve bu konuda çok net: Kişi başına enerji tüketiminin sürekli olarak artmasını istiyor — sonsuza kadar. Bu büyümeyi özellikle vurguluyor.

Ve bu yüzden, kişi başına enerji tüketimini sürdürülebilir biçimde artırmak için uzaya gitmemiz gerektiğine inanıyor — ve bunda haksız da sayılmaz: Dünya'daki kaynaklar en geç birkaç yüzyıl içinde tükenir.

Ama sorun şu ki: Uzaya gitseniz bile, kaynaklar yine tükenir — üstelik uzayda yaşamının zorluğunu göz ardı etsek bile. Evet, teorik sınırlar çok daha yukarıda olabilir, ama pratikte bu kaynaklara erişim çok daha önce sona erebilir.

Yani teknolojik kurtuluş fikrinin içinde yer alan bu büyüme ideolojisi başlı başına sorunlu. Uzaya gitmek, sizi sınırlı kaynaklardan kurtarmaz.

Çünkü enerji kullanımı, son birkaç yüzyıldaki gibi aynı hızda artmaya devam ederse, yaklaşık bin yıl içinde Güneş'in tüm enerjisini kullanıyor olursunuz.

Birkaç bin yıl sonra, gözlemlenebilir evrendeki tüm yıldızların enerjisini kullanıyor olursunuz.

Ve birkaç yüz yıl daha geçince evrendeki tüm enerjiyi tüketmiş olursunuz.

Ama elbette, bu fiziksel olarak mümkün değil — çünkü ışık hızının bir sınırı var.

O uzak noktalara o kadar sürede ulaşamazsınız. Fizik yasaları sizi kurtarmayacak, anlıyor musunuz?

Işık hızını geçmek yok. Bu olmayacak.

Ketcham: Kitabın ana temalarından biri de, insanlığın en nihai sınır olan ölüme duyulan derin korku. Bu insanlar ölümden korkuyor — hem de feci şekilde. Her şeyin bir sonu var, insanlar ölür. Hepsi bu. Olayın doğası böyle. Senin de dediğin gibi: “Dünya böyle işler.”

Kitaptaki en dokunaklı bölümlerden biri, Kurzweil'in saçma sapan “Baba Bot”uydu.

Ben de babamın kısa süre önce vefat ettiğinden bahsetmiştim. Bilirsin işte, bilinci bir bilgisayara yükleyip sonsuza dek yaşatma şakaları yapıyoruz — ama tamamen saçmalık tabii. Sen ise yazında diyorsun ki, Kurzweil bunu gerçekten inanarak yapıyor. Okuyunca düşündüm: Aman Tanrım, bu adam ciddi bir ruhsal sorun yaşıyor olmalı.

Becker: Ölümden korkmakta hiçbir sorun yok.

Ama onun kaçınılmaz olduğunu inkâr etmekte ve bu korkunun tüm hayatını kontrol etmesine izin vermekte büyük bir sorun var.

Yani biraz yaşa artık, bir hayatın olsun!

Hayatını korkunun yönetmesine izin verirsen, aslında yaşıyorsun demektir.

Bu düşünce çok da orijinal sayılmaz tabii. Muhtemelen 90'lardan kalma en az altı hüznü Hollywood filminde geçen bir klişeyi az önce benimsedim, değil mi?

Ama bu adamlar bunu bile kavrayamıyor.

Dünyadaki tüm para ve gücün seni pek çok şeyden koruyabileceğini ama ölümden koruyamayacağını anlayamıyorlar.

Evet, teknoloji birçok şeyi mümkün kılabilir, bilim pek çok şeyin açıklamasını yapabilir — ama ölümü ne engelleyebilir ne de geri döndürebilir.

Hatta şöyle söyleyeyim: Bilimi ne kadar iyi anlıyorsak — termodinamiği, kimyayı, biyokimyayı, biyolojiyi ne kadar derinlemesine kavırıyorsak — ölümün neden hem kaçınılmaz hem de geri döndürülemez olduğunu da o kadar iyi anlıyoruz.

Ve elimizdeki en sağlam bilimsel veriler şunu söylüyor:

Biz bedenimizin içinde dolaşan bir “ruh” değiliz.

Biz bizzat bedenimizin kendisiyiz.

Ketcham: Beden öldüğünde biz de ölürüz. Beynin çalıştığı fiziksel ortamdan ayrılamayız. Bu yüzden, bilincin bir bilgisayara yüklenmesi fikri baştan sona saçmalık. Yine gelip Descartes’a dayanıyor gibi, değil mi? Aklı ve bedeni yapay biçimde birbirinden ayıran anlayış?

Becker: Bu fikir sadece Descartes’a kadar gitmiyor aslında.

Evet, Descartes bu düşüncenin rasyonel ya da deneyci Batı felsefesi geleneğindeki başlangıç noktalarından biri olabilir ama asıl kökeni orası değil.

Bu düşünce, “ruh” kavramına dayanıyor — yani maddi olanın içinde maddi olmayan bir şeyin bulunabileceği fikrine. Ve bu da pek çok kültürde çok eskiye dayanan bir inanç.

Ama eğer bilim temelli bir dünya görüşünüz varsa, durum farklıdır.

Bilincin bir bilgisayara yüklenebileceğine dair hiçbir sağlam bilimsel kanıt yok.

Bu, olmayacak.

Farz edelim ki bir gün bir şekilde mümkün oldu — bu durumda bile ortada iki büyük sorun var.

Birincisi, bu işlemin gerçekten “siz” olup olmadığı ya da sadece sizin bir “kopyanız” mı olduğu meselesi, felsefede hâlâ çözülememiş bir tartışma konusudur.

İkincisi, bu işlemi mümkün kılacak şeyin bilgisayar teknolojisi olacağına dair elimizde hiçbir garanti yok.

Beynin nasıl çalıştığını açıklamak için kullanılan “hesaplama benzetmesi” sadece bir benzetmedir.

Ve bu, beynin işleyişini anlamaya çalışırken kullandığımız uzun bir teknolojik metafor zincirinin yalnızca son halkasıdır.

Ketcham: Ama beynin nasıl çalıştığı hâlâ — senin de kitapta belirttiğin gibi — büyük ölçüde bir muamma. Gerçekte orada neler olup bittiğini hâlâ bilmiyoruz.

Becker: Evet, hâlâ çözülmemiş çok şey var.

Ama bildiğimiz şu ki, beyin bir bilgisayara pek benzemez.

Bilgisayarlar tasarlanır ve üretilir. Beyinler ise tasarlanmamıştır. Beyin, dünyadaki uzun bir evrimsel sürecin sonucudur. Bu, bir gün teknolojik bir aygıtın insan düşüncesine benzer işler yapamayacağı anlamına gelmez. Ama bu duruma “zeka” dersek, o zeka beynin ürettiği zeka ile aynı şey olmaz.

Ketcham: Peki ya yapay zekâ (AI) ve şu anda “genel yapay zekâ” (AGI) dediğimiz şey etrafında dönen tüm bu abartılar?

Becker: “Yapay zekâ” terimi zamanla büyük ölçüde anlamını yitirdi. Gitgide daha az şey ifade etmeye başladı ve işte bu yüzden “AGI” kavramı ortaya çıktı.

Ben çocukken, AI dediğimizde Star Trek’teki Commander Data gibi şeyleri kastediyorduk. Bugün, bu tür şeyleri AGI, yani “genel yapay zekâ” olarak adlandırıyoruz.

Şu anda AI dediğimiz şey ise, birkaç yıl önce “makine öğrenimi” dediğimiz şeyle neredeyse aynı.

Ondan önce “veri bilimi” diyorduk. Daha da öncesinde adı istatistikti.

Şunu söylemeye çalışmıyorum: Derin öğrenme modelleri, mesela büyük dil modelleri (LLM’ler), yalnızca istatistik yapıyor demiyorum. Ama temelde yaptıkları şey, büyük veri kümelerinde örüntüleri tespit etmek ve sonra o örüntüleri kendi ürettikleri yeni verilerde yeniden üretmek.

Yani, metin için bir sonraki kelimeyi; görsellerde ise bir sonraki pikseli tahmin etmeye çalışıyorlar.

Bazı ilginç şeyler yapabiliyorlar, hatta bilgisayarlardan daha önce görmediğimiz bazı becerileri sergiliyorlar.

Ama temel olarak, bu sistemlerin bir dünya modeli yok.

Dünyanın nasıl işlediğine dair bir kavrayışları yok.

Doğru ya da yanlış kavramlarıyla herhangi bir ilişkileri yok.

Yapabildikleri tek şey, bir sonraki kelimeyi kulağa makul gelecek biçimde tahmin etmek.

Ama bu makinelere “konuşuyor” ya da “hata yapıyor” demek — hepsi onları insansılaştırmanın farklı yolları.

Ve biz insanlar, özellikle dil üreten sistemler söz konusu olduğunda, her şeyi insana benzetmeye fazlasıyla eğilimliyiz.

Bu, yapay zekâ tarihindeki eski örneklerde bile yaşanmış bir durum.

Mesela Eliza... 1960’lardan kalma bir chatbot’tu.

Belirli bir psikoterapi stilini taklit etmesi için tasarlanmış, son derece basit ve şeffaf bir algoritmaydı.

Diyelim ki kullanıcı şöyle dedi:

“Eliza, bugün kendimi kötü hissediyorum.”

Eliza da şöyle yanıt veriyordu:

“Bunu duyduğuma üzüldüm. Bugün neden kendini kötü hissediyorsun?”

Kullanıcı devam ediyordu:

“Eşimle tartıştım, bu beni çok üzdü.”

Eliza şöyle yanıtlıyordu:

“Bunu duyduğuma üzüldüm. Eşinle neden tartıştınız?”

Belki 10-20 kalıp cümlesi vardı, aralara boşluklar yerleştirilmişti. Ama o dönemde insanlar gerçekten şöyle diyordu:

“Eliza beni anladı, bana yardımcı oldu.”

Ama o program düşünmüyordu.

Ketcham: Kurzweil’in “Baba Bot”uyla yaptığı o konuşmaya benziyor. Hadi son olarak, bana göre kitabın en rahatsız edici figürleriyle bitirelim: Senin deyimle “beslemeli entelektüeller.”

Bu kişiler, tüm bu absürt ve kimi zaman tamamen saçma “görkemli teknoloji geleceği” iddialarına ideolojik zemin sağlayan isimler.

Oxford Üniversitesi’nden Toby Ord, William MacAskill ve Nick Bostrom’dan söz ediyorum — hepsi de “uzunculculuk” (longtermism) adı verilen felsefi akımın merkezindeki faydacı ahlakçılar.

Becker: Bu insanların etik yaklaşımı da, diğer fikirleri gibi, dünyanın nasıl işlediğini temelden yanlış anlıyor.

Her şeyin — en azından prensipte — sayısallaştırılabileceğine inanıyorlar.

Ketcham: Mutluluk da ölçülebilir, bütün faydacı teorilerde olduğu gibi.

Becker: Evet, mutluluk ölçülebilir derler.

Hatta bir dünyanın insanlar için ne kadar “iyi” ya da “kötü” olduğu da ölçülebilir, derler.

Ketcham: Sence bu da “mühendis hastalığı”nın başka bir tezahürü mü?

Becker: Bence öyle, evet.

Şöyle bir inanç var: bir şeyi sayıya dökebilirsen, herhangi bir durumda neyin doğru eylem olduğunu da belirleyebilirsin.

Ama ahlâkın neden zor olduğunu açıklayan bir sebep var:

Çünkü biz insanların yaratmadığı, karmaşık ve kaotik bir dünyada yaşıyoruz.

Ve bu dünyada, neyin doğru olduğu belli olmayan birçok durum ortaya çıkıyor.

Faydacılık yüzyıllardır var.

Bu fikrin farklı versiyonları binlerce yıldır dolaşımda.

Ama birçok filozofun bu görüşü ciddiye almamasının temel nedeni şu:

Gerçek bir faydacı olabilmek için, insan mutluluğu ve acısının her türlüşünü — en azından ilkesel olarak — ölçebileceğine ve bunları tüm insan deneyimini kapsayacak şekilde tek bir sayıya indirgemeye inanman gerekir. Üstelik sadece bir yaşam için değil, tüm hayatlar için.

Ve bu adamlar uzunculculuğa yöneldiklerinde, şunu söylüyorlar:

Bu hesaplamayı, evrenin gelecekteki tüm tarihçesi boyunca var olabilecek her bir insan hayatı için yapabilmelisin.

Bu saçma. Ve daha da kötüsü, bu düşünce onları tümüyle saçma sonuçlara götürüyor.

Toby Ord, şöyle diyor:

“Gelecekte öyle çok insan olacak ki, onların mutluluğunu sağlamak adına bir milyon insanı işkenceyle öldürmek mantıklı olabilir.”

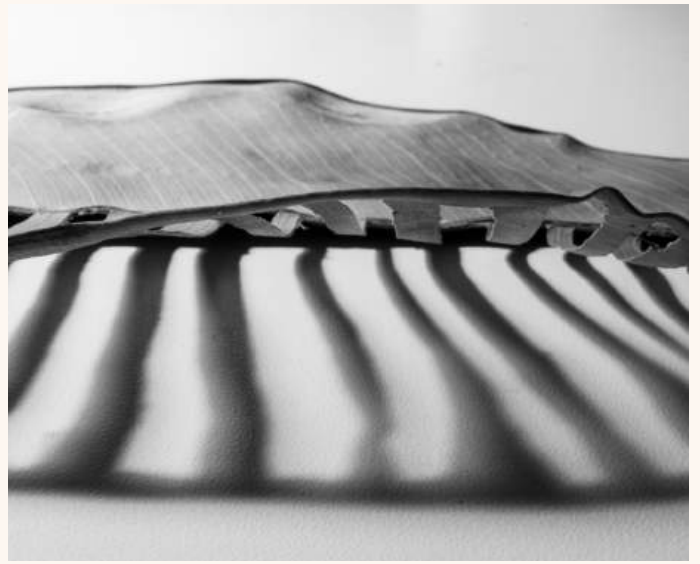
Ve ona göre bu “gelecek insan” sayısı gerçekten astronomik.

Bense şöyle düşünüyorum:

Bırak pratikte olmayı, prensipte bile öyle bir insan sayısı yok.

Ketcham: Sence bu adamlar aslında gerçekleri biliyor ama teknoloji milyarderlerinin hoşuna gidecek bir felsefeyi savunmaları için mi para alıyorlar?

Becker: Bence gerçekten inanıyorlar.

Bu, onlar hakkında söyleyebileceğim en iyi şey.

Kitapta bahsettiğim herkes arasında şundan eminim: Ord, MacAskill ve Bostrom bu fikirlere samimi şekilde inanıyor.

Evet, fikirlerinin teknoloji milyarderlerinden aldıkları paradan etkilendiğini düşünüyorum — ama bu, bilinçli ve hesaplı bir ikiyezlülükten değil.

Muhtemelen bu maddi ilişkinin önyargılarını nerede şekillendirdiğini fark etmediler ya da üstünde hiç düşünmediler.

Ve tekrar edeyim: Eğer zaten inandığınız bir şey size para kazandırıyorsa, o şeye daha güçlü biçimde inanma eğiliminiz artar.

Ayrıca şunu da belirtmek gerek:

Bu kişiler genellikle “uzmanlığı” küçümseme eğilimindedir.

Bu da büyük ihtimalle, uzmanlığı küçümseyen teknoloji milyarderlerinden gelen paranın etkisiyle oluşmuş, sorgulanmamış önyargılarla ilgili.

Toby Ord’dan örnek verelim:

Ona göre, insanlığın yapay genel zekâdan (AGI) kaynaklı yok olma ya da geri döndürülemez bir medeniyet çöküşü yaşama ihtimali — ki burada tanımı bile net olmayan, henüz var olmayan bir makineden söz ediyoruz — iklim değişikliği ya da nükleer savaş tehdidinden 50 kat daha büyük.

Bu tam anlamıyla delilik.

Oxford’da profesörlük yapan ve kültürel nüfuzu olan bir insanın bu kadar sorumsuz ve bilgisiz bir açıklama yapması kabul edilemez.

Üstelik bu adam Birleşik Krallık Parlamentosu’na yapay zekâ konusunda danışmanlık yapıyor!

Ketcham: Sorumsuz, bilgisiz — ama iyi maaşlı.

Becker: Evet. Ve gerçek bir inanan.

Dipnot:

*Christopher Ketcham yazılarını Christopherketcham.com adresinde yayımlıyor ve yeni gazetecilik girişimi Denatured için bağış topluyor. Kendisine christopher.ketcham99@gmail.com adresinden ulaşılabilir.

Piyasa Toplumunda Merak, Bilgi ve Düşünce Nasıl Cezalandırılır?

PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK

www.kritikbakis.com

Piyasa toplumunda yaşıyoruz. Ne ki bunun ne anlama geldiğini henüz tam manasıyla idrak edebilmiş değiliz. Bunu idrak edebilmek için bir nebze de olsa piyasa toplumunun dışında kalanlara bakmak yeterli olabilir. İçinde yaşadığımız piyasa toplumunda, merak duygusu körelmemiş, bilginin peşinde, düşünmek, anlamak isteyen insanların içinde bulunduğu hâle ve geleceğe dair düşünceleri genellikle kötümserdir. Piyasa toplumunda insan merak ettikçe aptal, bilgilenmek istedikçe saf, düşünmek istedikçe de kendini yabancı gibi hisseder. Ya da içinde bulunduğu toplum tarafından kendisine böyle hissettirilir. Gittikçe kendisini İbn Bacce'nin Tedbirü'l-Mütevahhid'de anlattığı ayırık otu gibi hissetmeye başlar. Toplumun normatif akışına uymayan birey, sistem tarafından görünmez kılınır, yalnızlığa mahkûm edilir.

Piyasa toplumunda yaşadığımız gerçeğini yüzümüze vuran en net hadiselerden biri, merak, bilgi ve düşüncenin adı konulmamış, yasalarda geçmeyen kurallar tarafından cezalandırılmasıdır. Bu cezalandırmayı bizatihi içinde yaşadığımız toplum yapmaktadır. Peki, piyasa toplumunda merak, bilgi ve düşünce nasıl cezalandırılır?

Burada Gramsci'nin hegemonya kavramına müracaat edeceğim. Gramsci'nin Hapishane Defterleri'nde sarahatle izah ettiği üzere, egemen sınıflar, salt zor aygıtlarıyla (devlet, ordu, polis) değil, aynı zamanda rıza üretimi yoluyla toplumsal hâkimiyetlerini sürdürürler. Bu rıza, kültür, eğitim, din, medya ve gündelik hayat pratikleri aracılığıyla inşa edilir. İşte bu kültürel ve ideolojik tahakküm biçimine hegemonya adı verilir. Hegemonyada yasaklar konulmaz, sadece istenmeyen unsur seçenekler arasından çıkarılır. Hangi seçeneğin nasıl seçileceğine dair arzuların harekete geçirilmesidir. Buna göre kapitalizm, yalnızca ekonomik bir sömürü sistemi değil, aynı zamanda insanların zihinlerini, değerlerini ve arzularını şekillendiren bir dünya görüşüdür. Piyasa toplumu, merak, bilgi ve düşünceyi nasıl cezalandırır? Öncelikle bu ceza bir mahkeme huzurunda iddialar ve savunmalar yapıldıktan sonra açıklanan bir kararla olmaz. Görünürde ortada ne yasa, ne mahkeme, ne iddialar ne de savunma vardır. Ama yaşanan gerçeklik ve uygulanan hegemonya mahkemeden de beterdir. Piyasa toplumunda merak, bilgi ve düşüncenin peşindeyseniz size peşin peşin kaybetmiş gözüyle bakılır.

Yaptıklarınıza bırakın iltifat etmeyi, saygı bile duymazlar. Sadece acırlar. Herkesin pragmatist ve oportünist olduğu bir yerde siz baştan kaybetmeyi seçmişinizdir. Çünkü bu toplumda her şey ya alınır ya satılır. Alınması ve satılması için de ölçülmesi gerekir. Merak, bilgi ve düşünce ise ne alınır ne de satılır. Piyasa toplumunun kriterlerine göre ölçülemez de. O hâlde işe yaramazdır. Buna göre piyasa toplumu, bireylere merakın “işe yaramaz bir lüks”, bilginin, eğer doğrudan piyasada satılamıyorsa “boş uğraş”, düşüncenin, piyasanın mantığını sorguluyorsa “tehlikeli” bir durum olduğunu fısıldar. Sonuçta, merak edenler, bilgilenmek isteyenler ve düşünenler, toplumun hegemonik yargısı tarafından sessizce ama etkili biçimde cezalandırılır.

Bir kenarda sessizce kitabını okuyan, düşünen, notlar alan, merak ve heyecan sahibi, gerçekten bilmek isteyen, her biten kitabın diğer bir kitaba başlangıç olduğunu fark eden insanlara, o “güzel insanlara” yok muamelesi yapmak bir cezalandırma biçimidir. Gerçekten öğrenmek isteyenler, merak edenler ve düşünenler değil, sadece dersi geçmek isteyenler ödüllendirilir. Konunun ya meselenin bizi kendisine değil, yüksek not almaya odaklananlar ödüllendirilir. Bir üniversiteye akademisyen alınırken adayın merak, bilgi ve düşünme yeteneğine değil, sadece puanlarına bakılır. Puanına bakılmadığı durumlarda ise bağlantıları dikkate alınır. Bir akademisyen adayının yazdıklarının kalitesine ve derinliğine, verilen emeğin büyüklüğüne ve yaptığı işin önemine bilgi ve düşünme yeteneğine genellikle bakılmaz. Peter Fleming Karanlık Akademi Üniversiteler Nasıl Ölür kitabında “üniversitelerin işletmelere dönüştürme sürecinin toplumun neoliberalleşmesiyle paralellik içinde” (s. 37) olduğunu belirtir. Neoliberalleşen toplumda bilgi erdem değil, alınıp satılan bir metadır. İşte bu durum bir cezalandırma biçimidir. Sadece yayın sayısı ve puanları değerlendirme sürecine dâhil edilir. Öğrenciler konunun kendisine değil, notlara odaklandığında ödüllendirilir. Akademisyenler derinlik ve özgünlükle değil, yayın sayısı ile değerlendirilir. Üniversiteler, bilgi üretim merkezleri değil, puan ve veri üreten fabrikalar gibi çalışır. (Pek çok örnek kitap arasında mesela Gerald Raunig’in Bilgi Fabrikaları – Yaratıcılık Endüstrileri kitabına bakın isterseniz) İşte bunların her biri birer cezalandırma biçimidir. İşin daha da vahimi, sistem de bunun üzerine kuruludur. Sistem sadece verilere bakar ve yukarıdan aşağıya otomatik olarak sıralama yapar.

Piyasa toplumunda her işin bir bedeli yani ücreti vardır. Mesela pek çok sivil toplumda, dernek ya da vakıfta temizlik işlerini yapanlardan kurum yöneticisine kadar herkesin bir işi ve bir ücreti vardır. Piyasa toplumunda herkes aldığı ücret kadardır. Aldığı ücrete göre muamele görür. Kazancına göre toplumsal statüsü vardır. Bunun tek bir istisnası vardır. Bilgi. Bilginin bir ücreti yoktur. Çünkü o bir “iş” değildir. Yıllarca okumuş bir insandan bir konferans talep ederler, bir dergiye yazı yazmasını isterler. Ama karşılığında çoğu zaman hiçbir şey vermezler.

Hem de herkesin kazancına göre sınıflandırıldığı bir toplumda. İnsanın parası kadar adam sayıldığı bir ortamda. İşte bu da bir cezalandırma biçimidir. Toplumda pek çok şey gönüllü olarak yapılsa, “teşekkür ederim”, “Allah razı olsun” söylemleriyle diğer işler de görülse bu aslında çok da sorun olmaz. Ama bir toplumda sadece bir konuda, yani bildiklerini paylaşma, bir dergiye yazı yazma salt “teşekkürle” yapılıyorsa işte bu bir cezalandırma biçimidir.

Kültür ve sanat, eğitim ve akademi işleriyle hayatını sürdürmeye çalışan hemen her kesimin başına gelecekler bellidir. Dergi çıkarması, dergiye yazı göndermesi, kitap yazması ya da yayıncılık faaliyetleriyle uğraşması gibi bütün aşamalar tahammülü zor şartlar altında icra edilmeye çalışılır. Mesela bir kitap yazarsınız, bir yayınevine gönderirsiniz, piyasa toplumunun yayınevi bu kitabı kimlerin satın alabileceğini hesaplar. Piyasa toplumunda satmayacak kitaplara telif vermek şöyle dursun yazardan kitap basım ücreti istenir. İşte bu da bir cezalandırma biçimidir. Vatandaş, sınava hazırlanan oğluna özel ders için saatlik astronomik ücretler verir ama sizin anlattıklarınıza dilinden sadece bir zoraki “teşekkür” çıkar. Çünkü çocuğuna verilen özel dersin piyasa toplumunda bir “karşılığı” vardır. Ama sizin anlattığınızın piyasa toplumunda bir karşılığı yoktur. Bu yüzden bir bedeli de yoktur. İşte bu da bir cezalandırma biçimidir. Konuşma yapan veya yazı yazan kişi de hayatındaki işleri teşekkürle halletse bu elbette bir sorun olmazdı. Ama hayatında teşekkürle halledebileceği hiçbir şey yoksa kendisine yapılan bu muamele bir cezalandırmadır. Byung-Chul Han’ın Şeffaflık Toplumu’nda vurguladığı gibi, piyasa toplumu görünürde “teşekkür” ve “takdir” doludur; fakat bu sahte pozitiflik, hakiki değersizleştirmenin üstünü örten bir maskeden ibarettir.

Merak, bilgi ve düşünmenin önemli yollarından birisi kitaplardır. Ciddi okurların ciddi kütüphaneleri olur. Ama bütün işkence de bu aşamada başlar. Kitapların fiyatı bir derttir, piyasa toplumunun kaosu içinde bu kitapları sadece merak, bilgi ve düşünce için okumak ve anlamak bir derttir, bu kitaplarla bir evde yaşamak ise bambaşka bir derttir. Ne kitapları almak için bir destek bulabilirsiniz, ne okumak için huzurlu bir zamana sahip olabilirsiniz, ne de onlarla birlikte yaşayabilecek genişlikte bir eve sahip olabilirsiniz. Her aşamada ayrı ayrı cezalandırılırsınız. Sanki bütün bir toplum sizin okumamanız için organize olmuş, kitaplarla bağınızı koparmaya ant içmiş, aralarında gizli bir anlaşma yapmış gibi her aşamada okuduklarınızı hatta okuyacaklarını ağızınızdan ve burnunuzdan getirir.

Piyasa toplumunda bireyin eğitimde geçen süresi artar ama merakı azalır. Birey sınavlara hazırlık için binlerce test çözer ama düşünme kapasitesi gittikçe azalır. Her konuda malumat sahibi olur, pek çok enformasyona maruz kalır ama herhangi bir konuda derinlemesine bilgi sahibi olamaz. Yarış, hız ve rekabet semptomlarını gösteren piyasa toplumunda gerçekten merakın,

bilginin ve düşünmenin peşine takılsa sınavlardan düşük not alır, herkesten geride kalır, hayatı heba olur. Bir fabrikaya dönüşen beyni, her türden malumatı bir an evvel çıktıya, ürüne veya görünür sonuca dönüştürme baskısı altındadır. Zira sürekli bir zaman tehdidi altındadır. Hiçbir şeye yetişemez. Byung Chul-Han'ın Zamanın Kokusu Bulunma Sanatı Hakkında Felsefi Bir Deneme kitabında da bahsettiği üzere "Sahih bir varolan her zaman zamana sahip olur. Zaman, Benlik olduğu için her zaman zamana sahip olur. Kendini kaybetmediği için zaman kaybetmez. Gayrisahih olarak varolanlar, sürekli zaman kaybederler ve hiçbir zaman yeterli zamana 'sahip' olamazlar." (s. 75)

Piyasa toplumunun pragmatist bireyleri her fırsatta ülkenin eğitim, kültür, düşünce seviyesinin geriliğinden şikâyet ettiklerinde, şikâyet ettikleri şeyin bizzat faileri olduğunu da bilmezler. Davranış psikolojisinde bir ilke vardır. Bir davranışın yerleşebilmesi, tekrar edilebilirliği ve sürekliliği o davranışın pekiştirilmesine bağlıdır. Pekiştirilmeyen davranışlar sönerler. Şimdi samimi olarak soralım, bu toplumda hangi davranışlar pekiştiriliyor, hangi davranışlar sönmeye maruz bırakılıyor? Bu toplumda gerçekten merak, bilgi ve düşünce pekiştirilen bir şey mi, yoksa cezalandırılan bir şey mi? Bu toplumsa yaptıklarınız sadece ekonomiye tercüme edilebiliyorsa anlamlıdır. Ekonomiye tercüme edilemeyen şey koca bir "hiçtir." Piyasa toplumu, pragmatizm, rekabetçilik, kısa vadeli kazanç ve "verimlilik" davranışlarını ödüllendirir. Merak, bilgi ve düşünce ise sistematik olarak cezalandırılır, görmezden gelinir, "boşa zaman harcama" diye küçümsenir. Piyasa toplumunda sadece piyasa toplumunun "işine yarayacak" merak, bilgi ve düşünceye izin verilir. Tabii bunlara da gerçekten merak, bilgi ve düşünce denilebilirse...

Bir toplumda merak, bilgi ve düşüncenin gelişmesi için yasalara, yönetmenliklere gerek yoktur. Toplum kendi içinde değişip bu işlere bakışını değiştirdiğinde her şey bambaşka hâle gelir. Her şeyin sıradanlaştığı, alınıp satıldığı, mekanikleştiği bir dünyada merak, olağan dünyayı sorgulayan bir hayrete dönüştüğü için kıymetlidir. Hayret, dünyanın verili düzenini doğal kabul etmeyi reddeder; farklı olanı düşünmeye davet eder. Bu nedenle merak, yalnızca bireysel bir yetenek değil, toplumsal hayatın dönüştürücü enerjisidir. Malumatın enformasyon bombardımanına dönüştüğü bir çağda bilgi, eşyanın hakikatini göstermesine imkân tanıdığı için bizatihi değerlidir. Heidegger'in Düşünmek Ne Demektir kitabında uyardığı gibi, enformasyon "her şeyi bildirir, ama hiçbir şeyi düşündürmez." Gerçek bilgi ise, eşyanın hakikatini açığa çıkarma kudretini taşır. Byung-Chul Han'ın Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü'ndeki ifadesiyle, "veri" sessizlikten koparıldığında sadece gürültüye dönüşür; oysa hakiki bilgi, anlamı sükûnetle birlikte taşır. Düşünce, bilgi ve merakı, idrakin, ihatanın, tevhidin ufkunda mezcettiği için kendinde önemlidir. Günümüzde dijital kapitalizmin algoritmik yönlendirmeleri, dikkat ekonomisi ve veri sömürüsü,

merak, bilgi ve düşünceyi görünmez biçimlerde baskılar. Algoritmalar, merakı belirli sınırlar içinde yönlendirir; bilgi, veri akışına indirgenir; düşünce, hız ve performans ölçütleriyle cezalandırılır. (s. 51) Bu nedenle bugün, merak eden, hakikati arayan ve derin düşünceye direnen kişi, bir bakıma toplumsal statükoya meydan okuyan "ayrık otuna" dönüşür.

Merak, bilgi ve düşünce ancak toplumsal ethos içinde değer bulduklarında özgürleşebilirler. Yasalar, düzenlemeler ya da politikalar değil, toplumun bu değerlere bakışı belirleyici olmalıdır. Bir toplum, merakı hayretin kaynağı, bilgiyi hakikatin kapısı, düşünceyi ufuk açıcı bir meşale olarak gördüğünde, yalnızca bireyler değil, bütün bir toplum olarak yükselir. Şimdi içinde yaşadığımız toplumu göz önünde bulundurarak iki soru sorup cevabını düşünelim. Bu toplumda sadece okuyarak, yazarak ve düşüncelerini anlatarak geçinmek mümkün müdür? Yani düşünsel emeğin kendisini bir geçim kaynağına dönüştüren, resmî görev ya da bürokratik bir pozisyon dışında, yalnızca merak, bilgi ve düşünceyle hayatını sürdürebilen kaç isim gösterebiliriz? Resmî görevleri dışında sadece sivil bir vatandaş olarak bu faaliyetleri yapmak suretiyle geçimini temin eden herhangi bir örnek gösterebilir misiniz? Ya da yüz yıllık Cumhuriyet tarihinde sözü edilen durum için kaç tane isim sayabilirsiniz? Buna mukabil, bu toplumda herhangi bir anlam ve değer üretmeyen, devlete, millete katkısı olmamakla birlikte medya, magazin, futbol ya da sosyal şöhretin etkisiyle zenginleşmiş kaç örnek sayabiliriz? Burada listenin uzadıkça uzayacağı herkesin malumudur; sporcular, popüler şarkıcılar, televizyon yüzleri, sosyal medya fenomenleri, influencerlar, hatta hiçbir vasfı olmadığı hâlde "tanınmış" olduğu için geçinen insanlar... İçinde yaşadığımız piyasa toplumunda "değer üretmek" ile "değer görmek" arasındaki bağ tamamen kopmuştur. Hatta çoğu zaman, anlam üretmek yerine anlamı tüketmek kişiye daha fazla kazanç sağlamaktadır. Yasalara gerek yoktur, piyasa toplumu kendi hegemonyasını her alanda ödül ve ceza olarak göstermektedir.

Genç arkadaşlar piyasa toplumunda merak eden, bilgiyi arayan ve düşünmek isteyen insanların hâlini gördükçe bu duruma “düşmemek” için vaziyet almaya başlarlar. Toplumun yegâne değer ölçüsünün para olduğunu iliklerine kadar hissettikleri bir ortamda merak, bilgi ve düşünmenin kazandıran bir duruş değil bilakis kaybettiren bir iş olduğunu gördükçe, toplumda değer görmek yerine önem kazanmanın yollarını bulmaya çalışır. Merak, bilgi ve düşünce yönündeki telkinlere boş boş bakarlar. Piyasa toplumunda genç arkadaşları merak, bilgi ve düşünceye “özendirecek”, “teşvik edecek” herhangi bir emare yoktur. Zira piyasa toplumu merak, bilgi ve düşünceyi hegemonik bir şekilde cezalandırır. Piyasa toplumu, gerçek bilgeliğin peşinde koşan gençlere yok muamelesi yapar, onları görmezden gelir, her hâliyle değersiz hissettirir. Byung-Chul Han’ın Psikopolitika Neo-Liberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri kitabında tespit ettiği gibi, piyasa toplumunda performans ve görünürlük baskısı, değer üretmenin değil, görünür olmanın ödüllendirildiği bir düzen yaratır. Gençler bu düzeni sezdğinde, bilgi ve düşünceye yönelmek yerine, “görünürlük” ve “algılanan değer” üretmeye odaklanır. Bu durum, piyasa toplumunun hem kültürel hem ideolojik işleyişinin doğrudan bir sonucu olarak, merak, bilgi ve düşünceyi sistematik olarak değersizleştirir.

Gençlere yönelik toplum tarafından yapılan yakınmalar ve şikâyetlerin de bu anlamda hiçbir anlamı yoktur. Zira piyasa toplumunda tam da teşvik edilen, özendirilen ve ödüllendiren davranışlar ve karakterler ortaya çıkmaktadır.

Kendilerine “sözde” tepki gösterilen, eleştirilen gençler tam da bu toplumun eseridir. Yapısal olarak bencil, sosyal olarak dağınık ve politik olarak güçsüz genç bireyler, toplumun önlerine koyduğu ölçülere göre hareket etmekte, erdemi, bilgeliği, merakı ve hayreti değil, fırsatçılığı, kolaycılığı, çıkarı ve kazancı öncelemektedir. Genç arkadaş bu toplumda idealist olduğunda başına neyin geleceğini çok iyi bilmektedir. Bu anlamda genç arkadaşların çoğu ilginç bir şekilde piyasa toplumunun hegemonik normlarıyla son derece uyumlu, uysal ve itaatkâr hareket etmektedir. İlginçtir diyorum, zira tarihin her döneminde gençler, toplumun normlarıyla sorunlar yaşamış, toplumun kendilerine dayattığı normlara itiraz ve isyan etmişlerdir.

Belki de ilk kez içinde yaşadığı toplumsal normları bu kadar kabullenmiş bir gençlik ile karşı karşıyayız. Daha önce böyle bir genç kuşak olmamıştı. Piyasa toplumunun bir “başarısından” söz edeceksek, bu uyum ve rızanın tarihsel olarak benzeri görülmemiş düzeyde genç kuşak tarafından içselleştirilmiş olmasıdır. Ancak bu durum, bireysel merak, düşünce ve eleştirel bilincin görünmez kılınmasını da beraberinde getirir; yani piyasa toplumunun hegemonik normları, gençleri sistemin işleyişine entegre ederken, yaratıcı ve eleştirel kapasitenin gelişimini öldürür.

Can yakıcı sorumuzu soralım o hâlde; gerçekten merak eden, bilgiyi arayan ve düşünen bir toplum istiyor muyuz?

Yoksa piyasa toplumunun görünmez cezalarına rıza göstererek, kendi mana, anlam ve değer ufkumuzu daraltmaya ve karartmaya devam mı edeceğiz?

MUHAMMED DAVUT ÜNALMIŞ

www.kritikbakis.com

Şanghay Zirvesi ve Çin'in Askerî Geçidi: Yeni Bir Dünyanın İlanı

Pekin'in yalnızca 150 kilometre uzağında, Asya, Avrupa ve Orta Asya'dan devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Şanghay İşbirliği Örgütü Zirvesi düzenlendi. Bu tablo, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından şekillenen uluslararası düzenin daralmış yapısına karşı büyüyen stratejik bir dönüşümü ve yeni arayışları yansıtıyordu. Zirve, dünya siyaseti açısından kritik bir dönemde toplandı. Rusya-Ukrayna savaşı çözümsüz şekilde sürüyor, ABD'nin İsrail'e verdiği sınırsız destek Avrupa'da bile rahatsızlık yaratıyor ve küresel sistem giderek tıkanmış görünüyor. İşte bu atmosferde birbirleriyle farklı çıkarları ve hatta çatışmaları olan güçler, daha dengeli ve çok kutuplu bir düzen arayışı için bir araya geldi.

Zirvenin en dikkat çekici yönlerinden biri Hindistan ve Pakistan'ın aynı masada bulunmasıydı. Daha birkaç ay önce sınır çatışmasına giren bu iki rakip ülke, Şanghay çatısı altında yan yana oturdu. Çin'in en büyük rakiplerinden biri olan Hindistan'ın da ABD yaptırımlarının baskısıyla Pekin'e kısmen yaklaşması, aslında Yeni Delhi'nin tüm seçeneklerini açık tutma çabasını ortaya koydu. Öte yandan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in uzun aradan sonra ülkesinden çıkıp zirveye katılması, sembolik açıdan çok önemliydi. Bu, Moskova'nın Batı'nın iddia ettiği gibi izole edilmediğini göstermek isteyen güçlü bir mesajdı.

Yoğun gündeme rağmen öne çıkan bazı kararlar, zirvenin uluslararası ilişkilerde yeni bir sayfa açma niyetini açık biçimde gösterdi.

En kritik adım, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırganlığının topluca kınanması oldu. Farklı çıkarları olan bu ülkelerin aynı noktada buluşması, Washington ve Tel Aviv'e karşı güçlü bir diplomatik mesaj niteliği taşıyordu. Ayrıca Şanghay çatısı altında yeni bir Kalkınma Bankası kurulması fikri gündeme geldi. Bu, Batı merkezli finansal düzene ve dolar hegemonyasına alternatif oluşturma girişimi olarak görülebilir. Çin, Rusya ve Hindistan'ın sahip olduğu ekonomik potansiyel, bu girişimin ciddiye alınmasını zorunlu

kılıyor. Zirvede ayrıca çok kutupluluğun benimsenmesi ve Batı tekelinin kırılması yönünde çağrılar yinelendi. Çin, sadece Şanghay Zirvesi'ni organize etmekle kalmadı, aynı zamanda bu toplantıyı Japonya'ya karşı zaferin yıldönümüne denk getirerek görkemli bir askerî geçit düzenledi. 55'ten fazla ülkenin temsilcilerinin izlediği bu geçitte, Rusya Devlet Başkanı Putin ve Kuzey Kore lideri Kim Jong Un'un yanı sıra Kazakistan, Belarus ve Azerbaycan liderleri, ayrıca Türkiye Dışişleri Bakanı da yer aldı. Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in Putin ve Kim ile yan yana yürüyerek tören alanına gelişi, ardında ise Orta Asya ve Avrasya liderlerinin bulunması, tek başına Batı'ya karşı yeni bir dengenin kurulmakta olduğunun sembolüydü.

Dünyanın dikkatini çeken asıl unsur ise Çin'in sergilediği askerî gücün boyutuydu. Pekin, ilk kez tam anlamıyla nükleer üçlüsünü ortaya koydu: kıtalararası balistik füzeler, denizaltılardan atılan balistik füzeler ve havadan fırlatılan nükleer başlık taşıma kapasitesine sahip füzeler.

Bununla birlikte, hipersonik füzeler, savaş uçağı büyüklüğünde insansız hava araçları, elektronik harp sistemleri, akıllı zırhlı araçlar, lazer silahları ve hatta insansız denizaltılar görücüye çıktı. Bu tablo, yalnızca askerî bir geçit değil; aynı zamanda Çin'in artık sadece ekonomik değil, askerî alanda da küresel güç dengesini değiştirecek kapasiteye ulaştığının ilanıydı.

Bu gelişmelerin siyasi ve stratejik yansımaları oldukça geniştir. Çin, ekonomik gücünü uzun süre temel araç olarak kullandıktan sonra artık bunu askerî kapasiteyle birleştirmektedir. Ortaya çıkan yeni ittifak görüntüsü, küçük ya da orta ölçekli birçok ülkenin ABD karşısında Pekin ve Moskova'yı denge unsuru olarak görmeye başladığını gösteriyor. Ayrıca bu törenler, dışarıya verilen mesajların ötesinde, içeride Çin yönetiminin meşruiyetini pekiştirme işlevi de görüyor. Japonya'ya karşı zaferin hatırlatılması, millî gururla bugünkü askerî gücün birleştirilmesi, Şi Cinping'in liderliğini sağlamlaştırıyor.

Batı'ya verilen mesaj ise çok açıktı: Çin artık caydırıcı bir güçtür. Sergilenen geniş cephanelik, Pekin'in kendi güvenliğini garanti altına almakla kalmayıp, küresel dengelerde yeni bir oyun kurucu olduğunu da ortaya koydu.

Sonuçta Şanghay Zirvesi ve Çin'in görkemli askerî geçidi bir araya geldiğinde tek bir mesaj üretti: Dünya artık tek kutuplu değil. Şi, Putin ve Kim'in yan yana görüldüğü fotoğraf sadece diplomatik bir an değil; Batı'ya karşı yükselen yeni bir siyasi-askerî blokun işaretiydi. Buradaki en temel gerçek, Çin'in artık yalnızca ABD'nin ekonomik rakibi olmadığı, aynı zamanda onun askerî nüfuzuna da doğrudan meydan okuduğudur. Bu dönüşüm, önümüzdeki on yıllarda uluslararası düzenin nasıl şekilleneceğini belirleyecek büyük stratejik rekabetin kapısını aralamaktadır.

Makedonya... Tarihin Sahiline Gelmek

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

Balkanların çoğu ülkesine gitmiştim geçmişte. Kendime şaşıyorum, bugüne kadar neden Makedonya'ya gitmedim? Hele bu toprakları gördükten sonra soru, hayıflanmaya dönüştü. Birçok dostum var buralı, onların davetlerini hep erteleye erteleye oldu bu ihmal.

Neden bu denli sorun ettim bu ertelemeyi diye soruyorsunuzdur okurken. Eğer yakın tarih okumalarına ve olaylarına düşkünseniz benim gibi hayıflanırsınız tabi. Tarihin akıp gittiği o toprakları görünce, bir anda bugünden kopup o günlere gidiyorsunuz.

Hüzünlü Balkan Türküleri

Üsküp'ten, sanırım yakın tarihin en önemli şehri Manastır'a giderken 2 saatlik yolda Balkan türkülerini dinletme görevi bana düştü. Eski dostum, Uluslararası Balkan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Lütfi Sunar aracı sürüyordu. Onun bilim insanı olarak tarihe son derece mesafeli (soğuk demek istemedim yine de!) bakışıyla oldukça çelişkili, son derece duygusal ve acı dolu Balkan müzikleri çalıyordum. Ben de bu müzik temalarındaki duygusallık içindeydim hocaya inat. Osmanlı'nın son yüz yılında yaşanmış tüm acı hikayeler, kopuşlar, savaşlar, isyanlar bu topraklarda olmuştu ve çoğunu türkü olarak yakmışlardı.

Lütfü Hoca "Osmanlı bir Balkan imparatorluğuymuş" diye yine mesafeli tespitini yaparken, yemyeşil dağların arasından giden kıvrımlı yolda direksiyonu sabit tutmaya çalışıyordu. Evet Osmanlı'nın neredeyse tüm insan kaynağını ve nitelikli devlet adamlarını yetiştirdiği topraklar burasıydı ve bu yüzden elimizden çıkması İmparatorluk için ciddi yıkımdı.

"Bir fırtına tuttu bizi deryaya karşı

O bizim kavuşmalarımız a yârim mahşere kaldı..."

Manastır... tarihin sahilinde gelmek

Sanırım Makedonya içinde en çok merak ettiğim yer Manastır'dı. O yüzden bir an önce oraya varmak ve merak ettiğim yerleri görmek istiyordum. Enver Paşa'nın, Mustafa Kemal'in, Ali Fuat Cebesoy'un okuduğu askeri lise, 2. Meşrutiyetin ilan edildiği meydan ve postane, Resneli Niyazi'nin evi, İttihat Terakki'nin temellerinin atıldığı, en sıkı örgütlendiği yer de burasıydı.

Manastır'da yaşayan Türkleri bulduk ve yolda giderken arayıp buraları görmek istediğimi söyledim. Garibim gençler bunların bir kısmını yeni duymuş olacak ki şaşırdılar. Sonra biz varana kadar araştıracaklarını söylediler.

Manastır'da ilk olarak Askeri İdadi'ye gittik. TİKA restore etmiş ve müze haline getirilmiş. Sadece bir yer Atatürk hatıra odası olarak yapılmış, gerisi Makedonya kültürüyle ilgili objelerin sergilendiği yer olmuş. Mesela Enver Paşa, Resneli Niyazi, Ali Fuat Cebesoy'la ilgili ne azından bir fotoğraf görseydik iyi olurdu. Ancak bunlar konulmamış.

Tarihin döndüğü kavşak

Manastır, 2. Meşrutiyetin ilanında Selanik ve Üsküp'le birlikte Balkanları domine eden yerdi. Meşrutiyetin duyurulduğu yerin adı Hürriyet Meydanıydı ama şimdi Manolya Meydanı olmuş adı. Osmanlıdan kalma birkaç cami ve postane var sadece. Bu postane İstanbul'a telgraf yağmurunun tutulduğu ve bir an önce Meşrutiyet ilan edilmezse buraların düşeceğinin yazıldığı yerdi. Köhnemiş ama görkeminden bir şey kaybetmemiş. Jön Türklerin ve İttihat Terakki'nin örgütlendiği bu yeşil ve muhteşem güzellikteki şehir, bir dönem Osmanlı'nın en yoğun Müslüman nüfusunun yaşadığı yerdi. Şimdi Müslüman nüfus %10'a kadar düşmüş.

Manastır üzerine çok Türkü yakılmış. Ama en güzelini açıyorum buradan ayrılırken. Türküde geçen yerleri görmeye çalışarak dinliyoruz:

"Manastırın ortasında

Var bir havuz

Canım havuz

Bu yurdun kızları hepsi de yavuz

Biz çalar oynarız...

Manastırın ortasında

Var bir çeşme

Canım çeşme

Bu yurdun kızları hepsi de seçme...

Manastırın ortasında

Var bir pınar

Canım pınar

Bu yurdun kızları hepsi de çınar

Biz çalar oynarız..."

Resne... isyankar ruhun şehri

İttihat Terakki ekibi içinde Enver, Cemal, Talat Paşa'dan daha fazla meşhur olan isim Kolağası Resneli Niyazi'ydi. Gözü kara bir asker, son derece siyasi bir kafa yapısı ve ölümüne Abdülhamit karşıtı bir İttihatçıydı. Bulgar çetelerine karşı dağlarda verdiği mücadele ile ünlenmişti. Uyguladığı gayri nizami harp taktikleri, gerilla yöntemleriyle çeteleri alt etmesi sadece Manastır, Resne ve Üsküp'te değil, İstanbul'da bile dilden dile dolaşıp, basının ilgi odağı olmuştu. Geyik beslerdi, bu sıra dışı tutumu çok konuşulurdu ve "geyik muhabbeti yapmak" deyimini buradan gelir.

Resneli Niyazi askerlikten ayrılıp bir grup adamıyla Abdülhamit yönetimine karşı isyan bayrağı açtığından 2. Meşrutiyetin ilanındaki en önemli isimlerden biri olarak bilinir.

Resneli Niyazi'nin doğduğu ve büyüdüğü yer olan Resne'ye girerken hatıralarındaki acımasız ve sert Abdülhamit eleştirilerinin biraz ayarını kaçırıldığını düşünmeden edemedim. Kitabı yazma gerekçesi ilginç, Hürriyetin ilanında adının çok fazla öne çıkartıldığını, bunun diğer ittihatçılara haksızlık olduğunu, bu nedenle bu kitabı yazdığını söylüyor. 1908'de yazdığı bu kitapla sanırım başına gelecekleri anlamış gibi.

Niyazi Bey, 2. Meşrutiyet ilan edildikten sonra diğer İttihatçı liderler gibi İstanbul'a gitmedi ve Manastır, Resne bölgesinde kaldı. Resne'ye evinin karşısında bir hükümet konağı yaptırdı buradan devlet işlerini yönetiyordu. Fakat diğer İttihatçı liderleriyle görüş ayrılığına düştü ve 1914 yılında şüpheli bir şekilde öldürüldü. Manastır'daki postanenin önünde çıkan bir kavgaya müdahale ederken kurşunlandı ve öldü. Kimin öldürdüğü ve neden öldürdüğü bilinmedi. Ancak İttihatçıların kendi içindeki güç mücadelesinde tasfiye edildiği söylendi hep.

Bugün hala kullandığımız, "ne şehittir ne gazi pisi pisine gitti Niyazi" sözü Resneli Niyazi'nin öldürülmesi üzerine söylenmiştir.

Resne'de evinin önünde oturup hikayesinin dramatik bitişini düşünüyorum.

Bu yazıyı yazarken Resneli Niyazi için yakılmış bir türküyü buldum, sözleri son derece ilginç.

Resneli Niyazi Türküsü

"Makedonya dağlarının taştan olur yolları
Niyazi Bey Resnelidir, zaptedecek dağları
Kirli, pash, silahlı, komitadır işin aslı
İsli, puslu, hem bulutlu, kurtuluştan umutlu
Görmüyor musun, duymuyor musun
Bak geçiyor Niyazi Bey, görmüyor musun
Altı Nisan sabahında Galata Köprüsünde
Hasan Fehmi'yi vurdular gözlerimin önünde
İttihatlı, şeriatlı, hem alaylı hem subaylı
Hem darbeli, vukuatlı, hep ısrarlı, hep ısrarlı
Avlonya Limanına sekiz kişi geldiler
Niyazi Bey geçerken üç el ateş ettiler
Kalpakları, sakalları, hem karanlık suratları
Resneli'nin kalbi durmaz, atar "vatan deyu deyu"
Görmüyor musun, duymuyor musun
Resneli'yi vurdular, görmüyor musun
Hürriyet için adam vurmali
Adam vurmak için önce adam bulmalı..."

Balkanlardaki Türkler

İttihat Terakki, nefret ve aşk ile anılan tarihin en ilgi çekici ve en çok incelenmeye değer hareketidir. Hainlik ve kahramanlık arasında gidip gelen algısının yerli yerine oturması için sanırım Lütü Sunar gibi bilim insanların mesafeli okumalarına ve analizlerine ihtiyacımız olabilir. Yoksa romantik devrimcilerin meseleyi soğuk kanlı analiz etmesine imkan yok. Zira hikaye hem çok cezbedici, hem heyecan verici, hem de duygusal...

Lütü Hoca Uluslararası Balkan Üniversitesi'nde iki yıldan beri rektörlük yapıyor ve bir fark yaratmak için uğraşıyor. Aslında burada kalan Türkler için kurulmuş bu üniversite, bir anlamda tarihin hızlı aktığı bu topraklardaki hikayenin devamı anlamına geliyor. O nedenle üniversite ve diğer misyonlar son derece anlamlı bir görev icra ediyorlar.

Uluslararası Balkan Üniversitesi hakkındaki iddialar Lütü Sunar ve birlikte üniversiteyi yönettiği arkadaşları Rumeli'de, gurbette iyi bir üniversite kurmak ve Türkiye'nin adına yakışır bir eğitim hizmeti vermek için uğraşırken Türkiye'deki "sahte diploma" tartışmalarına adı karıştı üniversitenin.

Ben oradayken NTV'den bir ekip konuyla ilgili röportaj yaptı Lütü Hocayla. Hoca haklarında çıkan tüm iddialara tek tek cevap verdi ve tartışmalardan ne kadar mustarip olduklarını anlattı.

Konunun detaylarına girmeyeceğim ama uzun yıllardır tanıdığım Lütü Hoca'nın yönettiği bir yerden sahte diploma almak ya da torpille mezun olmak mümkün değil.

Çoğu Balkan ülkelerinden gelen öğrenci ve hocaların çalışmalarını izlerken, aslında bu insanların heyecanlarına ve hayallerine nasıl darbe vurulduğunu gördüm. Sadece bir söylenti üzerine çıkan haberlerde, "sahte diplomayla buradan mezun olunuyor" iddiasının aslında neleri tahrip ettiğini bilmiyor bu sözleri söyleyenler. Yıllarca emek verilerek inşa edilmiş bir isim, büyük maddi yatırımlar, umutla okuyan öğrencilerin hayalleri, buraya emek vermiş balkan Türkleri... hepsi basit, asılsız bir iddianın haberleşmesi sonucu derin darbeler aldı.

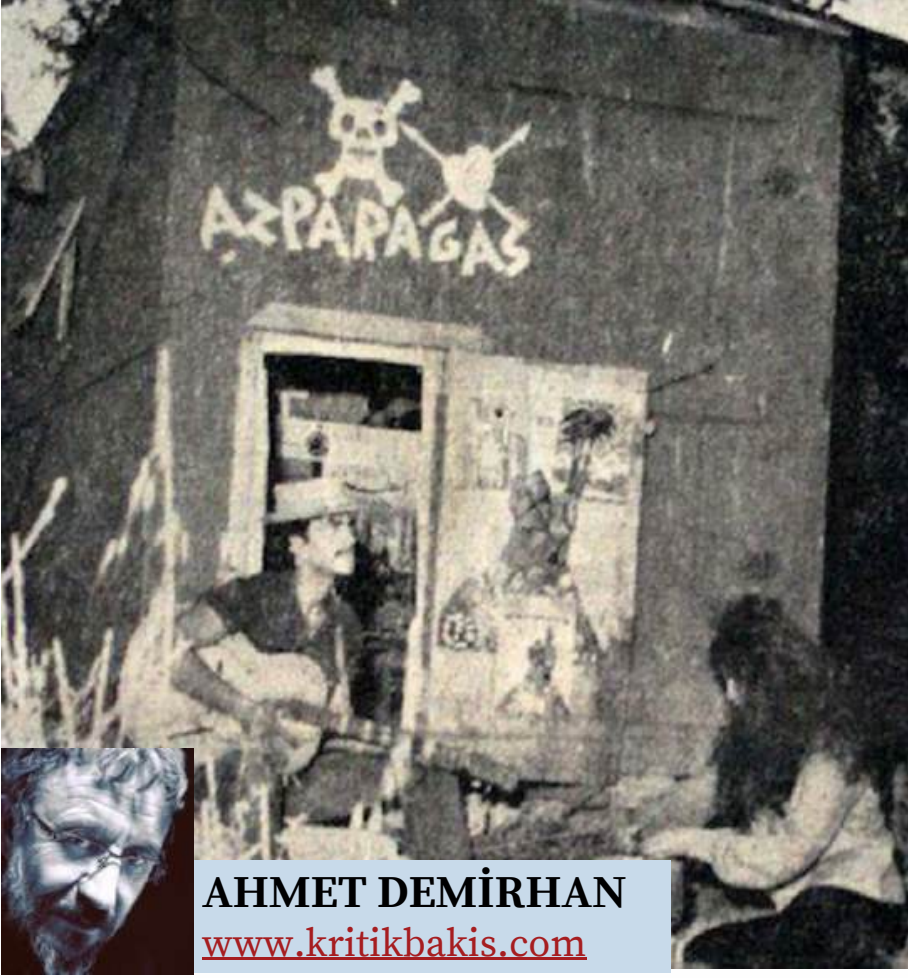
Okulun kurulmasına hem maddi hem manevi çok emek vermiş Makedonyalı bir iş adamı gözleri buğulu halde haberi yapanlara ve ona inanlara sitem ediyor karşılıklı çay içerken. Sonra sitemi Resneli Niyazi isyanına dönüşüyor ve bunu yapanlara hesap sorulması gerektiğini bol küfürlü cümlelerle talep ediyor.

Türkiye'deki bir haberin, basit bir iddianın dışarıdaki misyonlarda nasıl büyük moral bozukluğuna ve tahribata neden olduğunu gördüm Üsküp'te. O zaman Resneli Niyazi'yi çok iyi anlıyorsunuz...

Makedonya'ya bir kez daha gitmem gerekiyor... Daha anlatılacak çok hikaye var...

Asparagas'tan Post-Truth'a O "Özgül Türk Tuhafılığı"

AHMET DEMİRHAN

www.kritikbakis.com

"Asparagas" kelimesi, Şarkiyatçı Andreas Tietze'nin Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nda "argo" olarak sunulur ve karşılığı olarak da "yalan haber" verilir. Tietze'nin kelimeye verdiği anlam ve onun "argo" oluşu için gösterdiği kaynak, muhtemelen kelimenin ilk kez bir sözlükte yer aldığı Hasan Eren'in Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'dür. Ancak Tietze, Eren'in yapmadığı bir şey yaparak, kuşku da olsa kelimenin Yunanca'dan geçmiş olabileceğini ileri sürer. Oysa Eren, "asparagas"ı "Kökenini bilmiyoruz" diye sunar. Yaşar Çağbayır ise Orhun Yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığına yer verdiği Büyük Türkçe Sözlük'te "asparagas"ın kökenini Tietze'ye dayanarak -yine kuşkuyla- Yunanca olarak sunsa da İngilizcesinin de "asparagus" olduğunu belirtir. Ancak İngilizcede "kuşkunmaz" anlamında "asparagus" diye bir kelime varsa da "asparagus"a rastlanmaz. Dolayısıyla Çağbayır'ın "asparagas"ın İngilizcesinin "asparagus" olduğuna dair iddiası doğru değildir. İddiasına kaynak göstermediğinden onu neye dayandığını tespit etmemiz de mümkün değildir. Ancak Çağbayır, TDK'nin online sözlüğünde, hayret verici bir biçimde İngilizce (olmayan bir "asparagus"tan değil) "asparagus"tan (yani

"kuşkunmaz"dan) türeterek "şişirme haber"; Kubbealtı'nın online lugatında ise "kökeni belli değildir" diyerek "Yalan haber, şişirme haber" karşılığını verdiği "asparagas"a en ayrıntılı karşılığı sunar: "Gazetecilikte olmamış fakat olmuş gibi yayınlanan haber; düzmece/ şişirme haber". Yani, asparagas, olmamış olmuştur gibi sunan haber demektir. Asparagas haberin olgusal herhangi bir karşılığı yoktur, uydurulmuştur.

Ancak asparagas'ın ilk ortaya çıkışı, şaşırtıcı derecede komiktir, şaka gibidir. Uzun yıllar yurtdışında görev yapan gazeteci Doğan Uluç'un 2009 yılında yayınlandığı Kupa Ası: Olaylar İçinde Olaylar adlı eserinde "Yalan Haberi Tanımlamakta Kullanılan 'Asparagas'ın Aslı Nedir?" diye bir bölümde anlattığına göre, asparagas, aslında "para az, gerisi gaz" kelimelerinden müştakmış. İşin arkasındaki hikaye de şu: Haziran 1963'te Hürriyet'te "Amerikalı Kız Türk Sevgilisiyle Gecekonuda Yaşıyor" başlıklı fotoğraflı bir haber yayınlanır. Haberde Betty adında zengin bir Amerikalı kızın, babasının evlenmelerine izin vermemesi üzerine Yaşar adlı sevgilisi Türk'le Türkiye'ye kaçarak Bebek sırtlarında bir gecekonuda yaşamaya başlamaları anlatılır.

Habere eşlik eden fotoğraflara bakıldığında “çift”in yaşadığı gecekonduyun üzerinde “Azparagas” diye bir duvar yazısı yer almaktadır. Haber fotoğraflarıyla önüne konulduğunda haber müdürü, “Azparagas”ın ne anlama geldiğini sorar. Haberi yazan ve fotoğraflayan”acar” muhabirler “Bunlarda para az, gerisi gaz” cevabını verir. Haberin uydurma olduğu çabuk anlaşılır, ancak şimdilerde unutulmuş olsa da uzunca bir dönem yaygın olarak kullanılan asparagas’ın sadece o haber müdürünün masasıyla sınırlı kalmayarak sözlüklere girecek kadar nasıl yaygınlaştığı, hala bir muammadır. Öte yandan, işin aslı gerçekten böyle midir, bundan emin olamayız; ancak şundan emin olabiliriz ki -şahitliklerden biliyorum- örneğin 80 sonrasının ciddi haftalık haber dergilerinden ilki olan Nokta’nın kapaklarının arasında kaç tanesinin, fotoğrafları dahil, asparagas olup olmadığı araştırılmaya muhtaçtır. Üstelik 6-7 Eylül olaylarının Atatürk’ün Selanik’teki evinin bombalandığına dair doğru olmayan bir haberle başlaması, 4 Haziran 1960 tarihli Akşam’ın manşetini oluşturan Menderes iktidarı muhalifi birtakım kayıp öğrencilerin yem makinelerinden geçirilerek toz haline getirildiğine dair haberlerin 27 Mayıs sonrasının yaygın uygulamalarından olması gibi asparagas öncesi asparagasların (genelde yapıldığı gibi) sadece basın tarihi açısından değil, sosyolojik, hatta siyasal tarih açısından da bugüne etkileri itibarıyla incelenmesi de gereklidir. Aynı şekilde asparagasla mücadele tarihi de: Meşum örgütün eline geçmeden önceki kısa hayatında Zaman gazetesinin, yalan haberlerin takibi için muhabirler görevlendirmeye başlaması; Ahmet Tezcan’ın önce televizyon kanallarında, sonra internet yaygınlaşmaya başladığında online olarak yayınladığı Dördüncü Kuvvet Medya’sı bu kısa tarihin nadir örneklerinden (Tezcan, on yıl kadar süren gazetecilik hayatında kısa süreliğine içerden, sonrasında dışardan izlediğim bu kısa tarihe dair herhalde muazzam bir dosyaya sahiptir). Gazetelerin kendi içlerinde, İsveççe “halkın temsilcisi” anlamına gelen, şimdilerde “kamu denetçiliği” olarak kavramsallaştırılan ombudsmanlık oluşumları ise maalesef çok işe yaramadı. “Balon haber” veya “şişirme haber” de denilen asparagas, giderek yerini “masa başı haberciliği” gibi bir ifadeye bıraktı; post-truth ifadesiyle birlikte “yalan haber” yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ama haberin (yani maddi veya şahsi tanıklığa muhtaç bir rivayetin veya hikayenin) arkasındaki gerçekle ilgili felsefi, sosyolojik, siyasal, toplumsal vesaire boyutlarını birden kucaklayan ciddi bir uğraş maalesef hiç yok. Bizde olabildiği kadarıyla bir haberin doğruluğu “teyit”le sınırlı kaldı. Ötesine hiç geçemedi. “Teyit” de, sonrasında ortaya çıkan “dezenformasyon” da sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla olgu tespitinden ziyade bazen etkili ve yetkili isimlerin de doğruluğunu araştırmadan paylaştıkları sosyal medya dedikodularını takip eden bir işe evrildi. Yine de asıl konumuz post-truth ve Türkiye olduğundan, asparagas meseleye girmek için bir başlangıç noktası olarak alınabilir.

Ancak ilk elden söylenmesi gereken şey, post-truth ifadesinin ve onun etrafındaki tartışmalarının Türkiye gündemine burada oldukça silüet bir şekilde sunmaya çalıştığım bu arkaplana hiç dikkat edilmeden girivermesinin dikkat çekici olmasıdır. Bu da post-truth’a tıpkı Trump veya Brexit gibi bir kırılma noktasının bulunması ihtiyacını doğurur. Elbette bu ihtiyaç, altını çize çize belirtilmesi gereken bir husus olarak, post-truth’un Amerikan politikasına içkin olduğuna hiç dikkat edilmeden; Amerikan dış politikasının iç politikasına yansıma biçiminin siyaset mekanizmalarına vurduğu bir darbe, Amerikan dış politikasının içine düştüğü bir bataklığın iç politikadaki izleri olarak hiç okunmadan, bir küreselleşme işareti olarak da giderilmelidir. Ötesi suya-sabuna dokunmak olur çünkü.

Bu durumda siyaset, hakikat, olgu, gerçeklik, örgütlü yalan gibi “büyük anlatılar” (!) üzerine ciddi bir fikriyat geliştirilmeden post-truth gibi Amerikan siyasetine içkin bir olgunun birden Türkiye gündemine hem de küreselleşmiş bir durum olarak girivermesiyle ne oldu? Post-truth ve Türkiye konusunda bulabildiğim çalışmalar, Gezi’den 15 Temmuz darbe girişimine, neo-Osmancılıktan siyasette komplo teorilerinin yaygınlığına, pandemi sürecinde üretilen yalanlardan 2023 Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyasındaki post-truth unsurlara kadar muazzam bir alana yayılmış olarak karşımıza çıkar. Bunların birçoğu akademik dergilerde yayınlatılmak amacıyla yazılmış birtakım makaleler hüviyetindedir ve aslında analitik olarak çok da bir kıymet taşımazlar. Kemal Kılıçdaroğlu ile Ümit Özdağ arasında imzalanan protokolün mahiyetine dair tarafların birbirini inkar eden iddiaları veya tıp fakültelerine Katarlı öğrencilerin sınavsız alınacağı iddiası gibi açık örneklerle hiç yer verilmeden, asparagas’ın tarihine de hiç girilmeden, post-truth (varsa eğer Türkiye’de) hükümet üzerinden izah edilmeye çalışılır. Ancak bir tanesi var ki ister bilinçli olarak olsun, ister hiç farketmeden, burada Arendt üzerinden geliştirerek yapmaya çalıştığımız siyaset-hakikat-olgusal gerçeklik üçgenine oturabileceğimiz bir özelliği haizdir ve bu nedenle ilgi çekicidir. 31 January 2017 tarihli opendemocracy.net’teki bir yazısında Julian de Medeiros, artık küreselleştikçe inanılan bir post-truth’un Türkiye’deki mahiyetinden birşeyler öğrenilebileceği iddiasıyla yola çıkar. İlk bakışta yazısı, müzakereci demokrasinin içine girdiği çıkmazları göstermekmiş gibi görünür, ancak örneğin müzakereci demokrasiye hasım bir agonistik demokrasiye de taraftar değildir; post-truth çağında, ona göre, liberalizm de, sol Schmittçi bir duruşu olan agonizm de çare değildir. Çare artık artık hakikate başka bir gözle bakılması gerektiğinde aranmalıdır. Medeiros’a göre Türkiye örneği işte bunu gösterir. Elbette Türkiye’nin bu örnek alınması, post-truth’un küreselleşmesi bağlamında gerçekleşir. Medeiros, bu bağlamı, “ABD, Birleşik Krallık ve Avrupa’da post-truth siyaseti fikrine yakın zamanlardaki kamusal ilgi patlaması, beni hem şaşırttı, hem de kuşkularımı teyit etti.

Özellikle özgül Türk tuhaflığı [eccentricity] olarak görülen şeyin, aslında, sözde rasyonel ve müzakereci siyasetin küresel bir reddinin bir parçası olduğunu teyit etti” diye açıklar. Bu açıklamada dikkat çekici olan, (her neyse o) “özgül Türk tuhaflığı”dır. Ancak ona geçmeden önce Medeiros, post-truth’a yol açan nedenleri sıralar.

Medeiros’a göre post-truth’u doğuran birtakım nedenler vardır. Örneğin, en sağlıklı bir demokrasi için bile özgürlük ile eşitlik arasındaki dengeyi bulmak kolay değildir; eşitlik özgürlüğü bozar, özgürlük de eşitliği ortadan kaldırabilir. Kısacası üstü örtülü bir biçimde demokrasinin havass’ı (özgürleri) ile avam’ı (eşitleri) arasındaki dengenin nasıl sağlanacağı, hep ciddi bir sorundur ve eşitlik popülizme, özgürlük de totalitarizme kapı açabilir. Öte yandan, “Demokrasi deneyiminin ta kendisinde gömülü olan, demokrasi uğruna asla tam olarak uzlaştıramaması gereken bir hakikat(ler) müzakeresi” de post-truth’un ortaya çıkış nedenlerinden birisidir ve bu da, zımni olarak, aslında varsa bir hakikat iddiası demokratik olarak müzakereye açık olmamalıdır demenin başka bir yoludur.

Böylece Trump ve Brexit öncesi post-truth için başka öncüllerle karşılaşırız: Bunlardan birisi, değişik versiyonlarıyla 1980’lerden 2010’lara kadar geliştirilen liberal ve sosyal demokrat siyasetin birleştirilmesi önerileri, kısacası merkez sağ ile merkez solu kaynaştıran “üçüncü yol”dur (Medeiros, Tony Blair’in adını hiç anmaz). Demokratlar ile Cumhuriyetçilerin tezlerinin en iyi taraflarını alarak bu iyi yanlardan bunları da aşan üçüncü bir müzakere tarzı geliştirmek anlamındaki “Bill Clinton’ın 1990’lardaki üçgenleme stratejisi” (“triangulation strategy”) de böyle başka bir örnektir. Böylece Medeiros, mevcut post-truth durumuna yol açan şeyin, “Trump’ın popüler kişiliğinin tuhaf maskaralıkları” değil, “üçüncü yol” veya “üçgenleme stratejisi” olduğunu iddia eder. Bu nedenle zaten, post-truth’tan kurtulmak için bir pre-post-truth (hakikat sonrası öncesi) duruma geri dönüşü savunmak yeterli değildir. Bunu (her neyse o) “özgül Türk tuhaflığı” zaten göstermektedir.

O zaman (her neyse o) “özgül Türk tuhaflığı”, nasıl öğretici olabilir? Medeiros gayet nettir: “Türkler ve Türk siyasetini takip edenler için, post-gerçek terimi, uzun zaman önce öğrenilmiş bir dersi tanımlamak için kullanılan cafcacı bir adlandırma listesinden [nomenclature] başka bir şey olamaz: Herhangi bir hegemonik sistemde, herhangi bir konunun hakikati, güçlü adam siyasi projesinin kapsayıcı kaprislerine tamamen ikincildir. Kendi retorik entrikalarının derinliklerinden türetilen hakikat, tam da kendi gerekçelendirmesinin öncülünü içinde barındırdığı için bir post-gerçek oluşturur. Başka bir deyişle, saf bir pre-post-truth [hakikat sonrası öncesi] tarafsızlık [impartiality] arayarak post-truth’la mücadele edilemez. Bu, yalnızca post-truth siyaseti denen tuzağın sağlamaşmasına yol açacaktır”.

Bu pragraf birkaç nedenden dolayı çarpıcıdır: Öncelikle artık (her neyse o) “özgül Türk tuhaflığı”nın nasıl

tanımlandığını görürüz: “Özgül Türk tuhaflığı”, bizatihi post-truth’dur. Üstelik, Gramsci’ninkiyle uzaktan bile alakası olmayan “Özgül Türk tuhaflığı”na özgü bir hegemonya, kendisini inşa etmeyi “yalnızca güç kullanarak değil, demokratik kurumları hegemonik bir şekilde ele geçirerek” gerçekleştirmekle ve ardından kendini meşru bir popülist demokrasi olma gibi rahatlatıcı bir mefhumla rahatlıkla” örtmekle gerçekleştirdiğinden kurumsal temellere dayanmak da yeterli görülmez. Sanki onlar da derinden post-truth’tur. (Tuhaf olanı, Clinton’ın “üçgenleme stratejisi” veya Blair’inki gibi üçüncü yolcuların tercihleri her ne kadar sonradan post-truth’a yol açacaksa da, hegemonik olarak sunulmaz; sanki Clinton’ın ya da Blair’inki salt siyasal tercih iken, Türkiye’nin o “özgül Türk tuhaflığı” bir mecburiyet üretir.) Bu tanımlamalar, küreselleştirilmiş bir post-truth tartışmasında Türkiye’yi aslında ikincilleştirdiği için çarpıcıdır.

İkincisi, siyasal alana illa ki “tarafsızlık” gibi bir yanılma içeren bir bakış açısıyla bakılmasına izin verilmemesi gerektiğinin iddia edilmesidir. Üstelik, sadece liberaller değil, “hakikat”i elinde tuttuğunu düşünen “güçlü adam ve destekçiler”i de aslında post-truth’tan rahatsızdırlar. Oysa ne post-truth’un “hakikat”i vardır ve ne de post-truth öncesinin veya sonrasında. İşte bu nedenle zaten “saf bir hakikat sonrası öncesi [pre-post-truth] tarafsızlık arayarak post-truth ile mücadele edilemez”. Bu da “hakikat”in başka türlü tanımlanmasını gerektirdiği için çarpıcıdır.

O zaman ne yapılmalıdır? İşte Türkiye’den öğrenilecek ders, bu soruya verilecek cevapta yatar. Çünkü Türkiye’de “hakikat”in yeri, hegemonyanın “şahsi” temsilcilerinin sahipliği altında olsa da, zaten boştur. Bu durumda yapılması gereken, o meşhur kamusal entelektüel mottosuyla, “iktidara gerçeği söyleme” çabasında, ne “bilimsel” ve ne de “entelektüel” bir karşılığı olan “gerçeği ortaya koyma gücüne sahip olmak için can atmak”tan vazgeçmektir. Bu durumda örneğin Frankfurt Okulu’nun ilk kuşağı için yöneltilen teoride iyiler de pratikte hiç yoklar türü bir eleştiriye konu olan “feda” (resignation) ile mi yetinmek gerekir? Adorno’nun 68 olayları esnasında sınıfını basarak isyanlarının başına geçmesini isteyen çığırtkan öğrenci kalabalığı karşısında kendisini çantasıyla koruyarak “ama benim teorilerim molotof kokteyli değil ki” demesi gibi bir tavır mı gösterilmelidir? (Geçerken belirtelim, Adorno, son yazılarından olan “Resignation”da, bizde birtakım akademisyenlerin arada bir yayınladıkları bildirilerde görülen “imzanız gerekiyor” taleplerini, “Kantçı kategorik emperatifin aşık bir kalıntısı” olarak değerlendirerek, bunu “ego”nun “kolektifin kaderine ortak olma” isteğiyle “kendini feda etmesi” biçiminde değerlendirir. Böylece elde edilen “yeni güvenlik hissi” de, “özerk düşüncenin feda edilmesiyle kazanılır”. Oysa Adorno, eylemin mutlaklaştırılması karşısında feda edilebilecek bir düşünceye razı gelmez. Çünkü “düşüncenin kendisinden alınmasına izin vermeyen kişi vazgeçmemiştir” Ancak burada “düşünce” derken

kastedilenin ne anlama geldiğini görebilmek için Arendt'in Zihnin Yaşamı'nın ilk bölümünün teşkil eden "düşünce" bahsine bakılabilir. Arendt'e göre "düşünce" esnasında "görünür"ün alanından uzaklaşılır; oysa eyleme dönük "irade", yanılısamadan başka bir şey değildir.)

Aslında Medeiros, çok da "düşünce"ye çağırılmaz; ama eylem adına "düşünce"ye bir çağrısı vardır. Ancak bu çağrı için önce liberal bir naiflikten kurtulmak gerekmektedir: "Liberalizmin mevcut tarzı, özünde ilerici bir hakikatin teminatı olarak bütün umudunu demokratik kurumlarımıza bağlayan, aslında demokrasiyi tehdit eden tehlikeli bir naifliktir". İşte küreselleşmiş bir post-truth çağında o "özgül Türk tuhaflığı"nın yararı da burada ortaya çıkar. Türkler, özellikle muhalif Türkler ve daha özelde de Türk akademisyenler, "güçlü bir adam"la veya genel olarak post-truth'la mücadele ederken, iddialarını "hakikat" ve "bilim" temelinde sunmaktadırlar (Geçerken belirtelim: Bu elbette kuşkuludur.

Türkiye'de hala büyük bir kesim "bilim" deyince pozitivist bir şeyi akla getirmektedir. Ama söylenende şöyle de bir hakikat payı vardır: "Bilim ışıktır". "Işık" da aydınlanma ve hakikate erme.)

Böylece Medeiros küreselleşmiş bir post-truth çağında genel bir ne yapmalı mottosu oluşturmaya çalışır: "Akademisyenlerin kabul edilebilir derecede tehlikeli olan post-truth alanına meydan okumaları, akademinin sözde saf bir ampirizm tarzında öncelikli olarak 'bilimsel' bir özdeşleşmeden ziyade entelektüel bir sorumluluk olarak anlaşılmasını gerektirir". Bu ifadelerde dikkat çekici olan da "saf bir ampirizm"dir. Medeiros aslında saf ampirizmi olgusal gerçeklikle neredeyse aynı anlamda kullanır.

Ona göre, nasıl ki "hakikat" alanı boştur, olgusal gerçeklik peşinde koşmak da post-truth'a özgü bir hali süreklileştirmek anlamına gelebilir. Bu nedenle kamusal entelektüellerin, herhangi bir konunun "uzman"ı imiş gibi konuşmak, böylece de "olgu kontrolü" (fact-checking) yapmak yerine "düşünce kontrolü" (thought-checking) yapmaları gerekmektedir:

"Çalışmalarımızı düşünce kontrolü yerine gerçekleri kontrol etme olarak görme fikrine karşı koyun".

Hatta Medeiros, "Akademisyenlerinden kendisine daha güçlü bir dozda 'hakikat' sunmasını isteyen millete yazıklar olsun" bile der.

O zaman "hakikat"e ne olmuştur? Medeiros post-truth çağında pre-post-truth'a geri dönüş anlamı da taşıyacak bir olgusal gerçekliğe tabi olmak yerine Muhammed Ali'den ilhamla, şaka anlayışının her zaman gerçeği söylemek olduğunu şaka yollu söylemeyi tercih etmek gibi bir cevap verir: Olgusal gerçeklik aramak veya olgu kontrolü yapmak yerine, "efsanevi boksör Muhammed Ali'nin muhabirlerle şaka anlayışının her zaman doğruyu söylemek olduğunu söyleyerek nasıl dalga geçtiğini kendimize hatırlatsak daha iyi olabilir.

Sonuçta, saf ve yalın bir gerçek fikri, aslında dünyanın en komik şakasından başka bir şey değil midir?"

Daha ilginç yazının kapanış cümlelerinde gelir ve o "özgül Türk tuhaflığı"nın altını bir kez daha çizer:

"Post-truth siyasetinin gerçek panzehirinin, tescilli bir ampirik hakikat talebini ciddiye almamak olduğunu kabul etmek, yalnızca olguya veya akla dayalı bir söylem fikrinden uzun zaman önce vazgeçmiş Türk meslektaşlarımızdan öğrenebileceğimiz bir şeydir".

O zaman "olguya veya akla dayalı bir söylem fikrinden uzun zaman önce vazgeçmiş Türk meslektaşlar" ne yapmaktadır?

Muhammed Ali gibi mi davranmakta; kendisine bir soru sorulduğunda dalga geçmenin gerçeği söylemek olduğunu söyleyerek dalga mı geçmektedir? Yoksa aslında sadece "güçlü adam" siyaseti değil, ona muhalif kamusal entelektüeller de derinden post-truth siyaseti mi içindedir?

Muğlaktır elbette ama asıl dersi o özgül Türk tuhaflığı" olmayan Medeiros ekler:

"Eğer böyle bir farkındalıkta alçakgönüllülük varsa, o da belki de post-truth deneyiminin bize daha darbeye dayalı ve umut edilir ki daha bilgece bir demokrasi inşa edebileceğimiz bir temel sağlayabileceğidir".

Gerçekten şaka gibi.

Türk entelektüellerinin gerçeklikten kopuk olduklarını temel alarak gerçekliğin yerinin boş olduğunu; bu nedenle sadece Türklerin değil arz üzerindeki bütün entelektüellerin boşu boşuna olgusal gerçeklikle uğraşmaması gerektiğini; bu boşluktan daha bilgece bir inşa başlatılabileceğini iddia etmeye şaka denmez de ne denir?

Herşey yalan, gelin gerçeği o yalana bakarak inşa edelim!

Ancak işin bir de ciddi tarafı var. Medeiros o "özgül Türk tuhaflığı"nı tarif ederken "Türkler ve Türk siyasetini takip edenler için, post-gerçek terimi, uzun zaman önce öğrenilmiş bir dersi tanımlamak için kullanılan cafcıflı bir adlandırma listesinden [nomenclature] başka bir şey olamaz" demiyor muydu?

Ya Amerikan dış politikasına ayarlı kamusal entelektüellerin dilinden düşmeyen "tek adam", "rejim", "otoriterlik", "totaliterlik", hatta "millet", "sandık", "seçim" vesaire de birer "cafcıflı bir adlandırma listesinden [nomenclature] başka bir şey" değilse?

(Eğer varsa Türkiye'de) bir post-truth siyaseti, biraz buralarda aranmalı.

Siyasal bir rakibinden kuşku uyandırmaya çalışmak için onu bir parantez olarak "hakikat"i veya olgusal gerçekliği o parantez dışına konumlandırmak, Medeiros'un bahsettiğinden farklı da olsa, bir boşluk üretir.

Ama o boşluk boş kalmaz, sizi trajediye de, ama en çok farsa da sürükleyebilir.

Zaten asparagas da sanki bir şaka gibi ortaya çıkmamış mıydı?

Sayırsız örnek verilebilir ama yakınlardaki birini vermekle yetinirsek, Sinop'taki test merkezinde denenilen füzelerin seslerinin turistleri ve balıkları ürküttüğü türü iddialar o boşluğun ürünü değil mi?

DR. ENDER KORKMAZ
www.kritikbakis.com

İttihat ve Terakki Cemiyeti ve İslamcılık (2)

Şeyhülislam Cemaleddin Efendi, Trablusgarp tecrübesinin İttihat ve Terakki Cemiyetini değiştirip dönüştürdüğünü ileri sürerken, Amerikalı denizci ve askerî tarihçi William Henry Beehler de benzer bir dönüşümün Trablusgarp'taki Araplar için de geçerli olduğunu belirtir. Beehler'e göre, daha önce Osmanlı'ya mesafeli duran bazı "radikal" Araplar, İttihatçı subayların gelişle birlikte canlanan İttihad-ı İslam fikri sayesinde tavır değiştirerek Osmanlı'ya bağlılık göstermiş ve İtalyanlara karşı savaşmışlardır. Gerçekte yaşanan ise, Osmanlı Devleti'nin uzak eyaletlerine yabancı olan ağırlıklı olarak Rumelili subaylarla yerel halkın tanışması, birbirlerini anlamaları ve ortak bir zemin bulmalarıdır. Cemaleddin Efendi'ye göre, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Arap nüfusun yoğun olduğu bölgelerde mahkeme kararlarının Arapça yerine Türkçe yazılmasını öngören genelge gibi uygulamalar, Arap toplumunda ciddi bir hoşnutsuzluk yaratmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti bir imparatorluktu; ancak İstanbul'da şekillenen "Osmanlılık" normlarının uzak eyaletlerde herhangi bir geçiş sürecine yer verilmeden dayatılması hem Arapların hem de Arnavutların tepkisine yol açıyordu. Merkezi bürokrasi, taşradaki insanlara çoğu zaman "Osmanlılaştırılması gereken bedeviler ve dağlılar" gözüyle bakarken, yerel önderler de merkezi otoriteyi "yüzyıllık geleneklerimizi altüst etmeye çalışan Türkler" olarak görüyordu. İşte İttihatçıların Trablusgarp'taki faaliyetleri, bu kopukluğu kısmen gidermiş; merkez ile çevreyi yakınlaştıran bir tanışma ve uzlaşma zemini yaratmıştı.

Enver Paşa ve beraberindeki genç subaylar Trablusgarp'a vardıklarında, yerel halka yukarıdan bakan buyurgan bir tavır takınmadılar. Bölgenin diline, dinine, kıyafetlerine ve geleneklerine karışmadılar; aksine bunlara saygı gösterdiler. Kendileri gündelik hayatlarında İstanbul'un Osmanlı-Türk kültürünü sürdürürken, yerel halkla samimi ve doğrudan bir şekilde iletişim kurdular. Bu karşılaşma sayesinde iki taraf birbirini tanıdı ve İslam ortak paydasında bir araya gelerek, farklı kültürlerin tek bir devlet çatısı altında yaşayabileceği görüldü. Nitekim Müslüman-Türk subaylarla Şeyh Ahmed eş-Şerif es-Senusî, Süleyman el-Barunî ve Ömer el-Muhtar gibi önde gelen yerel liderlerin uyumlu işbirliği, hem Osmanlı hem de bölge halkı için yeni bir yolun mümkün olduğunu ortaya koydu. Yerel halk, Müslüman bir Türk olan Enver Bey'i öylesine benimsedi ki onun peşinde ölüme yürüdü, mallarını borç verir gibi (tekâlif) ona emanet etti ve farklı biçimlerde desteğini sundu.

İttihatçı karşıtı öğelerin yoğun olduğu Gazi Ahmet Muhtar Paşa hükûmeti, yerel halkın aksi yöndeki itirazlarına rağmen I. Balkan Savaşı başlar başlamaz İtalya ile barış antlaşması imzaladı. Ne var ki bu durum, bölge halkının Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığını sarsmadı. Üstelik 18 Ekim 1912'de imzalanan bu antlaşmadan (Uşi Antlaşması) yalnızca bir gün önce Osmanlı Devleti tarafından Trablusgarp ve Bingazi'ye muhtariyet (özerklik) verilmesi, merkeziyetçi Osmanlıcılık siyasetinin artık sürdürülemez olduğunun devlet tarafından da kabulü anlamına geliyordu. Muhtariyet, bundan sonra Osmanlı Devleti'nin kendine bağlı uzak coğrafyalarla ilişkisinin temel terimlerinden biri olacaktı.

Bu muhtariyet kararı, imparatorluğun uzak coğrafyalarıyla ilişkilerinde yeni bir dönemin kapısını araladı. Nitekim Cemaleddin Efendi, İttihatçıların Arap nüfusun yoğun olduğu bölgelerde mahkeme kararlarının Türkçe yazılması zorunluluğundan geri adım attığını aktarır. Bu, merkezden yerele kayan ve vatandaşlık bağının temelini İslam'da arayan yeni anlayışın somut bir göstergesiydi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra germi verilen merkeziyetçi politikalarından geri adım atılmasında İttihatçıların Trablusgarp tecrübesinin önemli bir yeri vardı.

İttihad-ı İslam siyasetinin değiştirici ve dönüştürücü gücünü en çarpıcı biçimde gösteren örneklerden biri, yıllarca Osmanlı'ya başkaldırmış bir liderin, İmam Yahya'nın hikâyesidir. Yemen Zeydîlerinin 87'nci imamı Mütevekkil-Alellah Yahya Hamidüddin, uzun yıllar boyunca Osmanlı otoritesini tanımamış, isyanlarıyla devletin başını ağrıtmıştı. Ancak 9 Ekim 1911'de, İttihatçı ağırlıklı İbrahim Hakkı Paşa hükûmeti ile imzalanan Daân Antlaşması dengeleri değiştirdi. Bazı yerel yetkilerin Zeydîlere devredilmesiyle yıllardır süren çatışma sona erdi. İttihatçılar, Yemen'de merkeziyetçi baskının sonuç vermediğini görmüş, bunun yerine İslam ortak paydasına dayalı merkeziyetçilikten taviz veren adem-i merkeziyetçi bir düzenlemeyi tercih etmişti. Bu sayede Yemen, Osmanlı'ya yeniden bağlandı. Öyle ki, yılların isyancısı İmam Yahya, İngilizlerin cazip vaatlerine rağmen 1924'e kadar Osmanlı'ya ve ardından Türkiye'ye sadık kaldı. Hatta Birinci Dünya Savaşı sırasında bölgede görevlendirilen içlerinde İttihatçıların olduğu Osmanlı subayları, Mondros Mütarekesinin aksi yöndeki şartlarına rağmen burada uzun süre görev almaya devam ettiler. Ancak Millî Mücadele sonrası oluşan yeni siyasî ve diplomatik koşullar, Türkiye'nin bölgeyle doğrudan bağını koparınca Yemen bağımsızlığını ilan etti.

Bazı tarihçiler İTC'nin İttihad-ı İslam siyasetini dönemsel pragmatizmle şeklinde açıklıyor ve devlet yönetiminin diğer alanlarında İslamcılığın etkisini ıskalıyorlar. Aslına bakılırsa İttihatçılar, Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik yapısını kurumsal anlamda değiştirip devleti bir ulus-devlet haline getiriyor ancak "ulus" kavramının içini İslam'la dolduruyordu.

Dönem içinde yaşanan başka uygulamalar da İttihatçılığın İslamcılıkla ilişkisinin pragmatik olmaktan öte ideolojik temelleri olan bir ilişki olduğunu gösteriyor. Talat Paşa'nın sadrazamlığı döneminde 25 Ekim 1917'de ilan edilen Hukuk-ı Aile Kararnamesi bu örneklerden biridir. Osmanlı'da aile hukuku yüzyıllardır şer'i (dinî) mahkemelerde, yazılı bir aile kanunu olmadan yürütülüyordu. Gayrimüslimler ise davalarını kendi cemaat mahkemelerinde görebiliyorlardı. 1914 yılında kapitülasyonlar kaldırılınca yayınlanan bir kararname ile cemaat mahkemeleri de kapatıldı. Daha sonra adalet alanındaki kurumsal dağınıklığın giderilmesi adına Şeriye Mahkemeleri, Adliye Nezaretine bağlandı. Aile hukuku olarak ise ağırlıklı olarak İslam fıkhnının Maliki yorumuna dayanan Hukuk-ı Aile Kararnamesi yürürlüğe konuldu. Yani İTC, devletin yeni yapısını modern ulus-devlet modeline göre inşa ederken kurumların içini İslamî ilkelerle dolduruyordu. Hukuk-i Aile kararnamesi İslam'ın kadın erkek arasındaki miras taksimi ve taaddüd-i zevcat gibi meseleleri Batı perspektifli düzenlemelerle ele almıyordu.

Eğitim alanında atılan adımlar da İTC'nin İslam'ı devletin kurumsal omurgasına yerleştirme çabasının açık göstergelerindendi. Evkaf Nezaretine bağlı okulların Maarif Nezaretine devredilmesiyle tüm eğitim kurumları tek çatı altında toplandı. Bu, yalnızca idari bir düzenleme değildi. Medreselerin yüksek öğretim sistemine entegre edilmesi ve diploma denkliği kazandırılmasıyla, dinî eğitim görmüş gençlerin mahkemelerde ve mülki idarede görev almasının önü açıldı. İTC, Medresetü'l Eimme ve Huteba (İmam Hatip Okulları) ile Medresetü'l Kudat (Kadı Medreseleri) gibi kurumları kurarak, II. Abdülhamid döneminde geri planda kalan medreselere yeniden saygınlık kazandırdı. Bugün "İmam Hatip" olarak bildiğimiz okul modelinin ilk örneği de işte bu dönemde ortaya çıktı. Böylece İslamî eğitim modernleşen eğitim sistemi içinde sürdürülebilir bir nitelik ve saygınlık kazandı.

İttihat ve Terakki'nin kadro tercihleri de İslamcılık ile kurduğu ideolojik bağın bir başka göstergesiydi. Partinin hükümetlerinde ve bürokrasisinde, dönemin önde gelen İslamcı siyasetçi ve düşünürleri önemli görevler üstleniyordu. Öyle ki İslamcılığın en önemli ideologlarından sayılabilecek Said Halim Paşa, İTC hükümetlerinde en uzun süre Sadaret makamını üstlenen kişi olduğu gibi en uzun süre parti başkanlığı yapan kişiydi. Enver Paşa'dan Necmeddin Molla'ya, Emrullah Efendi'den Ürgüplü Hayri Efendi ve Musa Kazım Efendi'ye kadar pek çok dindar veya İslamcı kimliğiyle tanınan isim kabinelerde yer aldı. Her ne kadar modern bazı kuramcılar İTC'ye Türkçülük yakıştırması yapsalar da devrin önemli Türkçülük ideologlarından Rıza Nur, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Yusuf Akçura'nın İTC dışı kalmaları ve Ziya Gökalp ile Ahmed Ağaoğlu'nun İTC'de bulunmalarına rağmen kabinelerde yer almaması; buna karşın İslamcı ideologların hükümetlerde, meclislerde (mebusan ve ayan) görev yapması bu çıkarsamayı yanlışlar mahiyettedir.

Üstelik İTC içindeki en önemli Türkçü ideolog sayılabilecek Gökalp'in Türkçülüğü de seküler bir çizgide değildi.

Gökalp, İslam'ı Türklüğün ayrılmaz bir parçası olarak görüyor ve Arap harflerinden vazgeçilmesini savunuyordu.

Bu tablo, İTC'nin ideolojik omurgasında İslamcılığın ne kadar belirleyici ve etkili olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

İTC iktidarlarının İslam içerikli politika ve uygulamaları sadece hukuk, diplomasi ve eğitim alanıyla sınırlı kalmadı. İTC'nin Manastır kolunun ruhunu teşkil eden Enver Paşa'nın Harbiye Nazırlığı zamanında İstanbul kadınlarının çarşaflarını topuklarına kadar uzatmasını emreden ve parklarda kadın erkek karışık dolaşılmasını yasaklayan düzenlemeler; İTC'nin günlük hayata da İslam içerikli bir şekil verme gayretinin somut örneklerindendi.

Ayrıca Orduda tabur imamlarının maaşlarının üsteğmen maaşının üstüne çekilmesi de bu tür icraatlar içinde zikredilebilir.

Enver Paşa'nın kutsal mekanları ziyareti ve buralara gösterdiği ihtiram, yine Ramazan ayında çöl şartlarında tüm ordu adına tek başına oruç tutması; bu ideolojik çizginin sembolik ama güçlü göstergeleriydi.

Bu tür uygulamalar, İTC'nin yalnızca devletin kurumlarını değil, toplumun gündelik yaşamını da İslamî bir çerçeveye oturtma iradesini ortaya koyuyordu. Bir önceki yazıdan bu yana sıralanan örnekler, 1913-1918 döneminde İttihat ve Terakki'nin izlediği İslamcılık politikasının basit bir siyasî manevra ya da geçici bir pragmatizm olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

İTC iktidarı döneminde hukuktan eğitime, diplomasiden günlük yaşama kadar geniş bir yelpazede İslamî teori ve pratiklerden beslenen reformlar hayata geçirildi. Osmanlı'nın uzak vilayetlerinde edinilen tecrübeler, merkeziyetçi otoritenin geniş Osmanlı coğrafyasında yaşayan farklı özelliklere sahip İslam toplumlarında işlemeyeceğini göstermişti.

İttihatçılar, bu gerçeği görerek Trablusgarp ve Yemen gibi bölgelerin; Arnavutluk örneğinde olduğu gibi tamamen kopmasını engelleyen adımlar attılar.

Nitekim her iki bölge de Birinci Dünya Savaşı boyunca devlete sadık kaldı, İtilaf Devletleri'nin cazip tekliflerini geri çevirdi.

Üstelik, klasik anlatının çoğu zaman göz ardı ettiği bir başka gerçek daha vardı: Suriye ve Irak'ta da pek çok Arap aşireti savaş boyunca Osmanlı'nın yanında durdu. Miskal Paşa'dan (Mithqal al-Fayez) Uceymî Sâdûn'a kadar birçok lider; canını ve malını ortaya koyarak devletin savaş çabasına destek verdi.

"Arap İsyanı" diye anılan Şerif Hüseyin hareketi ise sanıldığı kadar yaygın değildi; aksine, görece sınırlı bir etki alanına sahipti.

Trablusgarp Savaşı ve Birinci Dünya Savaşında güdülen İslamcılık siyaseti Milli Mücadele'ye de sirayet edecekti.

- Son -

Türkiye’de Eğitim Sorunu: Nitelik mi, Nicelik mi?

SEVRANUR YETKİN
www.kritikbakis.com

“Kalem, bir milletin kaderini yazan en sessiz güçtür.”

Türk eğitim sistemi bilindiği üzere biraz merkeziyetçi, sınav odaklı ve devlet denetiminde işliyor. Zorunlu eğitim 12 yıl sürüyor, ardından üniversite aşaması geliyor. 2012 yılında getirilen sistemle 12 yıllık eğitim 4+4+4 olarak üç kademeye ayrıldı. Şimdi bunu tekrar iki kademeye indirmek tartışılıyor. Sistem yaz-boz tahtası gibi. Eğitim, toplumun geleceğini şekillendiren en temel unsurlardan biri... Türkiye’de eğitim sistemi, Cumhuriyet’in ilanından bu yana birçok kez reformlarla yeniden düzenlenmiş, farklı dönemlerin siyasi, ekonomik ve kültürel şartlarına göre biçimlenmiştir. Ancak günümüzde sistemin yapısı, sınav odaklılığı, fırsat eşitsizlikleri ve sık değişen müfredat, tartışmaların merkezinde yer almakta. Öğrenciler sınavlardan sınavlara sürüklenirken, öğretmenler ve aileler bu değişimlere ayak uydurmaya çalışıyor.

Peki, toplumun geleceğini inşa etmesi gereken eğitim sistemi neden kalıcı bir istikrar sağlayamıyor?

Türkiye’de yaklaşık 19 milyon öğrenci ve 1 milyondan fazla öğretmen, her gün aynı sistemin bir parçası olarak sınıflarda buluşuyor. Bu rakam, birçok ülkenin nüfusunu aşan bir büyüklüğe işaret ediyor. Böylesine geniş bir kitleyi etkileyen Türk eğitim sistemi, yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda ülkenin geleceğini de belirleyen en önemli faktörlerden biridir.

Dolayısıyla sistemin güçlü ve zayıf yönlerini anlamak, eğitim politikalarını yeniden düşünmek için hayati bir gereklilik taşımaktadır. Şimdi biraz da sistemin işleyişi, karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerilerini ele alalım.

Sorunlar

Şehir ile kırsal bölge arasında eğitim imkânları farklıdır, Özel okullarla devlet okulları arasındaki imkan farkı büyüktür. Yoksul ailelerin çocukları genelde düşük nitelikli okullarda eğitim görmektedir. Öğrenciler eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılığa değil, sınav başarısına yönlendirilmektedir. Müfredat yoğun, uygulamalı eğitim ise sınırlıdır. LGS, YKS gibi merkezi sınavlar öğrenciler üzerinde büyük stres yaratır. Eğitim süreci, çoğunlukla bu sınavlara hazırlık şeklinde ilerlemektedir. Öğretmen atamaları ve kadro eksiklikleri sorunludur. Sözleşmeli ve ücretli öğretmenlik sistemi, öğretmenlerin motivasyonunu ve iş güvencesini azaltır. Öğretmenlerin mesleki gelişim olanakları yetersizdir. Müfredat sık sık değiştirilmektedir. Eğitim politikalarında bilimsel yaklaşım yerine siyasi etkiler öne çıkabilmektedir. Yıllarca yabancı dil dersi alınmasına rağmen öğrencilerin çoğu mezun olduğunda yeterli seviyeye ulaşamamaktadır. Bazı okullarda sınıflar kalabalık, fiziki koşullar yetersizdir. Teknoloji kullanımında eşitsizlik vardır (bilgisayar, internet erişimi).

Meslek liseleri, iş dünyasının ihtiyaçlarına uygun nitelikli eleman yetiştirmekte yetersizdir. Üniversite mezunlarının işsizlik oranı yüksektir.

Çözümler

Türkiye’de eğitim sistemi büyük ölçüde sınav odaklı, ezberci ve eşitsizliklerle dolu bir yapıya sahiptir. Eğitim sistemimizin düzelmesi uzun vadeli, köklü ve kararlı adımlar gerektirir. Sorun yalnızca müfredat ya da sınav sistemi değil; aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutları da var. Kalıcı bir çözüm için:

Eğitim Politikalarının İstikrarlı Olması

Sık sık değişen müfredat ve sınav sistemleri yerine, uzun vadeli bir plan yapılmalı. Eğitimin siyasi gündemden bağımsız, devlet politikası haline gelmesi gerekir.

Öğretmen Kalitesinin Yükseltilmesi

Öğretmen yetiştirme süreci güçlendirilmeli; pedagojik eğitim, mesleki gelişim sürekli hale getirilmeli. Öğretmen maaşları ve özlük hakları iyileştirilerek mesleğin itibarı artırılmalı

Ezberci Eğitimden Kurtulmak

Öğrenciler sadece sınav odaklı değil, eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık ve iletişim becerileriyle yetiştirilmeli. Proje, araştırma, deney ve uygulamalı öğrenme yaygınlaştırılmalı.

Fırsat Eşitliği Sağlanması

Köy ve şehir okulları arasındaki uçurum kapatılmalı. Dar gelirli ailelerin çocukları için destekleyici programlar artırılmalı.

Mesleki Eğitimin Güçlendirilmesi

Sadece üniversite odaklı değil, meslek liseleri ve teknik eğitim kurumları iş dünyasıyla uyumlu hale getirilmeli. Gençlere iş becerileri kazandırılmalı.

Yabancı Dil ve Teknoloji Eğitimi

Yabancı dil eğitimi küçük yaşta başlamalı ve pratik ağırlıklı olmalı. Dijital okuryazarlık, yapay zeka, yazılım gibi alanlar erken yaşlarda öğretilmeli.

Aile ve Toplum Katılımı

Eğitim sadece okulda değil, evde ve toplumda da devam eden bir süreç olmalı.

Ailelerin bilinçlendirilmesi ve eğitime aktif katılımı sağlanmalı.

Psikolojik Destek ve Rehberlik

Sınav stresi, gelecek kaygısı ve sosyal problemler için her okulda güçlü rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri olmalı.

Öğrenci merkezli, uygulamalı ve eleştirel düşünmeyi destekleyen yöntemlere ağırlık verilmesi, öğretmenlerin desteklenmesi, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, müfredatın istikrarlı ve çağın gereklerine uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Her şeye rağmen Türk eğitim sistemi, genç ve dinamik nüfusuyla büyük bir potansiyele sahip.

Gerekli reformlar yapıldığı takdirde geleceğin nitelikli bireylerini yetiştirmek mümkün...

Eğitimde atılacak doğru adımlar yalnızca bireyi değil, tüm toplumu ileriye taşıyacaktır.

Kantodan Arabeske Müziğin Dönüşümünü Besleyen Mekan: Kent

SELÇUK KÜPÇÜK

www.kritikbakis.com

Zamanın ve hayatın çok daha durağan, hatta anonim olduğu geleneksel dönemlerde müziğin tematik ve teknik sınırları modernleşme ile beraber kendinden önceki çağdan adeta koptu. Enstrümanlara standartlar getirilmesi, -senkronik biçimde- bir fabrikanın birbirinden bağımsız işleyen ama bütünde büyük bir eşgüdüm ortaya koyan kompartımanları gibi çoksesli koroların teşekkülü, kayıt teknolojisinin gelişmesi, bir müzik sektöründen bahsedilmeye başlanması modern zamana ait biçimlenmeler. Oysa geleneksel dönemlerde enstrümanlara ait standart kalıplardan, çoksesli korolardan, bir müzik piyasasından ve tabi ki kayıt imkanlarından söz etmek olası değildir.

Mekanı kent olan modernleşme ile beraber ortaya çıkan yeni tür müziklerde kuşkusuz tema da değişiyor. Sanayileşme, fabrikalaşma, kırsalın bu fabrikalarda işçi olmak için yer değiştirmesi, geldiği yeni mekanda daha evvel yaşamadığı, tecrübe etmediği başka sorunlarla karşılaşması gibi birçok durumdan bahsedebiliriz. Kültürel yabancılaşma, insani yaşamın sınırlarını aşan ağır çalışma şartları, politik kimlikler, öteki ile yaşamak,

gelir dağılımındaki adaletsizlikler başta olmak üzere artık kentte bulunmak zorunda kalan bireyin başka meseleleri vardır. Doğal olarak bu yeni meseleler, kırdan gelirken getirilen müzikal bellek ile

Türkiye’de müzik ve modernleşme ilişkisi hiç kuşkusuz Batı’daki gibi kendi sosyolojisi içerisinde olağanlaşarak seyir etmedi. Kökleri Osmanlı modernleşmesine kadar uzanan müzik devrimi, yeni yaratmak istediği ulusa yakışan(!) yeni bir müzik bileşimi icat etmeyi planladı denilebilir. Bu bir bakıma, kırdan türküyü alıp, Batı müziğinin kentte inşa edilmiş çok sesli yapısına oturtmak anlamına gelen bir zihinsel kurgu koydu önümüze. İyimser ya da operasyonel bir zihin ürünü olan bu kurguyu besleyecek tarihsel öyküyü içerisinde barındırmayan bir toplumda ise müziği zoraki çok seslendirmek her şeyden önce anakronik bir durumla açıklanabilir. Batı’nın kentleşmeden anladığı yaşama biçimi ile Doğu’nun mekana yüklediği anlamın aynı olmadığını da ayrıca belirtelim. vermeyeceği öngörülemedi. Zaten toplumun müzik devrimine yönelik direncini de burada aramak gerekli.

Osmanlı modernleşmesinin uzantısı olarak ortaya çıkan ve bütünüyle kentin (İstanbul) doğurduğu operetler, kantolar, tangolardan caza, oradan rock'n roll ve aranjmanlara ulaşan tarihsel seyir gelip "Anadolu pop", "Anadolu rock" ve "Arabesk" biçiminde adlandırılan yerli arayışlara dayandı bizde. Devletin tepeden inme yöntemlerle topluma dayatmaya çabaladığı zorunlu modernleşme/çok seslileşme anlayışına uzak bir zihinsel dünya ve mekanda kendisini konumlandıran Türk toplumu, kent ile kurduğu ilişki düzeyine göre ürettiği müziği de kendisi şekillendirmiştir. Anadolu pop/rock arayışının içerisinde -daha doğrusu teknik zemininde- yer alan Batı'nın çok sesli müzik bilgisi, doğru zaman ve mekanda yerli nosyonla bir araya gelerek bu formları çıkarmıştır da diyebiliriz.

Sınıflı bir toplumda çatışmalar yaşayıp birbirinden koparak gelen bir siyasal öyküye (feodalite, krallık, cumhuriyet) sahip ve kendine mahsus gerekçeler içeren sanayileşme, kapitalistleşme, uluslaşma, modernleşme, aydınlanma, kentleşme süreçlerini yaşamış Batı toplumunun bu tarihsel verilerini içerisinde barındırmayan Osmanlı-Türk toplumuna, bu sürecin ürünlerinden birisi olan çok sesli müziği zor ile dinletmeye çalışmak, yaralarını kapatmanın uzun yıllar aldığı bazı arızalar doğurdu. Toplum bu arızalarını aynı zamanda kendisi, kendi bilgisi, görgüsü, enstrümanları kadar sarmaya çalıştı. Kentlerin kenarlarına "gecekondu"lar kurarak, kenti etraftan (sosyolojik olarak "çevre"den) kuşatmak bunun cevaplarından birisidir mesela.

Kentin Araftaki Sesi: Arabesk

Kenti çevreden kuşatmaya yönelen bu yeni yerleşim mekanları, kendine mahsus yeni bir müzik formu da doğurdu. Artık ne kır ama henüz ne de kentli olamayan bu mekan (gecekondu), müzikal anlamda ne türkü olan ama ne de kentin müziklerine benzeyen (opera, kanto, tango, caz, rock'n roll, pop, rock) arafta bir sesin peşinden gitti: "Arabesk". Arabesk sadece doğuş mekanı olan kente yeni gelen toplumsal katmanın müziği değil, bu katmanın kendisine dayatılan Batı tipi modernleştirme pratiğine yönelik itirazını da barındırır içerisinde. Bu yönü ile kendi varoluşunun bir tarafında naif bir protesto vardır diyebiliriz. Kentin donanımlı dünyasına karşı siyasal, ekonomik, kültürel anlamda bir enstrüman geliştirebilecek sermayesi o yıllarda

(1950-80 arası) bulunmayan bahsettiğimiz bu katmanın çığlık çığlığa şarkı söylemesi, feryat figan sokaklara doğru bağırması bu enstrümansızlıkla (ekonomik, siyasal, kültürel) açıklanabilir belki.

1980 sonrası ise artık kenar mahallelerden kentin merkezine doğru gerçekleşen huruç (siyasal ve ekonomik. ANAP ile siyasete girme ve orta ölçekli bir sermaye birikimine sahip olma) ile göreceli enstrümanlara erişmenin, üretilen müziğin tematik ve teknik dilini dönüştürdüğünü görürüz. Artık bağırıp çağırarak bir durum yoktur bir bakıma. İbrahim Tatlıses'in konfor içeren temsiliyeti üzerinden belki bu durumu anlamak mümkün.

2000'lerden sonraki toplumsal ve siyasal değişim ile birlikte ise arabesk artık bütünüyle doğduğu mekanın beton duvarlarına iyice yerleşen "kentli" bir müzik haline geldi. Bu süreç aynı zamanda onun kendisini de imha ettiği, en azından duygusunu taşıdığı toplumsal katmanın öyküsünün tamamlanıp, yeni bir öykünün başladığını gösterir. Yeni bir "baba" figürünün çıkmaması ve yeni arabesk bestelerin kendisine alan aralayamamasını da bir kenara koymak gerekli. Bununla birlikte kente ait bir başka form olan rock müzisyenlerinin ve gruplarının arabeskin kült şarkılarını okumayı tercih etmesi, Müslüm Gürses'in Murathan Mungan ile ortak çalışma yapması, Bülent Ortaçgil ve Teoman bestelerini okuması 2000 sonrası değişimin önemli temsilleri olarak düşünülebilir.

Kentin Yeni İtirazı: Rap

Kent, içerisinde sürekli itirazlarını barındıran bir mekan. Tarihsel belleğinde taşıdığı politik bilinç bunu zorunlu kılıyor. 2000'lerde arabeskin kentte öyküsünü tamamlaması ile beraber yine kentte doğan yeni bir formun ortaya çıktığını fark etmemek mümkün değil. O da "hiphop". Kentte oluşan yeni sosyolojik "çevre" hareketlerini ve muhtemelen yeni toplumsal dili bu müzikal form üzerinden takip edeceğiz gibi gözüküyor. Batı Avrupa'da özellikle göçmen kimliği taşıyan Kuzey Afrikalı, Ortadoğulu, Uzakdoğulu ve tabi ki genç Türkler nasıl, sisteme ilişkin protesto ve dışlanmışlık duygularını bu müzikle kamusal alana çıkartıyorsa, Türkiye'de de 2000 sonrası itibarıyla benzer bir sürece tanıklık ediyoruz. Temaları bütünüyle kente ait kültürel yabancılaşma, ötekileştirilme, gelir dağılımındaki adaletsizlik vs. gibi olan hiphop'ın arabesk ile akrabalık izleri barındırdığını da söyleyebiliriz. Bir anlamda 1950 sonrası Türkiye'sinin kentsel değişim ve bu değişime koşut toplumsal tepkilerini temsil eden arabesk, yerini sessiz sedasız biçimde 2000 sonrası hiphop'a bırakmıştır.

SURİYE VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER'İN GELECEĞİ

DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

8 Aralık 2024'te Suriye muhalefetine başlattığı askeri operasyon, Esed rejiminin yıkılması, Suriye'nin özgürlüğüne kavuşması ile sonuçlanmıştır. Bu dönüşüm ve değişim süreci altmış yıllık otoriter düzenin sona ermesini sağlarken aynı zamanda yeni bir sürecin önünü açmıştır. Bu anlamda Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şara'nın önderliğinde başlayan bu dönem, yalnızca rejim değişikliği değil, aynı zamanda devlet inşasının yeniden tanımlandığı bir aşama olarak görülüyor. Bu bağlamda Müslüman Kardeşler'in geleceği hem iç politikada hem de bölgesel dengelerde belirleyici bir tartışma haline gelmiştir.

İç Dinamikler

Müslüman Kardeşler'in Suriye'deki varlığı, yaklaşık yarım yüzyıldır sürgün, baskı ve yasaklı olma koşullarında şekillenmiştir. Hareket ilk olarak 1945'te Mustafa Sıba'nın Genel Murakıby seçilmesi ile başlamış ve zaman içerisinde evrilmiştir. 2011'de başlayan devrim sürecinde Suriye Ulusal Koalisyonu'nun da bir parçası olan Suriye İhvanı gerek halk tabanı ile gerekse de Şam Uleması ile paralel bir çizgide bir siyaset gütmüştür. Buna rağmen Mısır İhvanı'ndaki sorunlara benzer şekilde Suriye İhvanı içerisinde de kadroların yaşlanması, üyelerinin çoğunun altmış yaşın üzerine çıkması genç nesillerin siyasete katılımı engellenmiştir. Öte yandan Esed rejim yıllardır, sistematik biçimde sürdürdüğü karalama propagandası İhvan'ı "iç düşman" olarak kodlamış, böylelikle hareketin toplumsal tabanı ciddi biçimde aşınmıştır. Örgütün siyasi hafızası sürse de toplumsal karşılığının zayıflaması, zamanın ruhuna ayak uyduramayan kadroların devamlılığı gibi sorunlar İhvan'ı güncel siyasetten uzak bir profil olarak görülmesine yol açmıştır.

Suriye İhvanı'nın bu halinin yanında Ulusal Koalisyon'dan yerel meclislere; silahlı gruplardan siyasi oluşumlara kadar pek çok muhalif yapı kendini feshederek yeni düzene entegre olması da hareketin önüne yeni bir denklem getirmiştir. Bu anlamda Suriye'deki rejim sonrası yeni devlet inşası sürecine katkı sağlamak adına 'kendilerini feda eden' bu oluşumlardan biri de Suriye Müslüman Kardeşleri olabilir.

Hareketin lideri ve kurucusu İsam el-Attar çizgisinin önemli takipçisi olan ve halihazırda Ahmed Şara'nın basın danışmanı olan Ahmet Muvaffak Zeydan'ın Katar merkezli el-Cezire için 22 Ağustos 2025 tarihinde kaleme aldığı yazıda hareketin Suriye'de kendini feshetme zamanının geldiğini dile getirmiştir. Zeydan'ın yazısından birkaç gün sonra Ahmet Şara'nın İhvan veya herhangi bir grupta ilgisi olmadığına yaptığı açıklamalar da BAE merkezli Sky News gibi kanallardan servis edilmiştir.

Zeydan'a göre hareketin devamlılığını sürdürmesi muhalif unsurlar için bir çekim noktası oluşturarak devlet inşasında kırılmalık yaratma riski taşıyabilir. Bundan ötürü Suriye'de İhvan'ın feshedilmesi kararı devrimin karşı devrime dönüşmemesi, istikrarın sağlanması ve muhalif güçlerin tek çatı altında birleşip devlet inşası sürecine katkı sağlamaları açısından kritiktir.

Dolayısıyla Zeydan, ülkenin konsolidasyonu için böylesi bir kritik konjonktürde Suriye İhvanı'nın feshini elzem görmektedir. Nitekim İhvan'ın Suriye sathında hareketliliğini sürdürmesi iç ayrışmalara yol açabilir ve özellikle diasporanın ve gençlerin devlet inşasına katılımını engelleyebilir.

Öte yandan tarihsel deneyimler de benzer bir yolu işaret etmektedir. Suriye’de 1958’de Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulurken İhvan, Cemal Abdunnasır’ın şartlarını kabul ederek kendini feshetmişti. Irak’ta 1960’larda, Katar’da farklı dönemlerde benzer adımlar atıldı. Kuzey Afrika’da ise isim değişiklikleriyle örgüt yeni formatlarda varlığını sürdürdü. Türkiye’de de Milli Görüş’ü güncel paradigmaya uyarlayarak yeni bir form üreten Cumhurbaşkanı Erdoğan önderliğinde İhvan geleneğini dönüştürme, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin doğuşunu mümkün kıldı. Sudan’da Hasan Turabi ve Tunus’ta Raşid Gannuşî de benzer şekilde örgütsel kalıpları aşarak yeni siyasal alanlar açtılar. Bu örnekler, değişime direnç yerine uyumun daha verimli sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Bu anlamda Suriye’deki İhvan’ın da pragmatik bir yönelimi tercih etmesi öngörülmektedir.

Bölgesel Konjonktür

İhvan’ın feshi tartışması yalnızca içsel zaaflarla değil, bölgesel güç dengeleriyle de doğrudan bağlantılıdır. Arap Baharı sonrasında Körfez ülkelerinde hız kazanan İhvan karşıtı dalga ve özellikle de Mısır örneğindeki gibi karşı devrim siyasetinin İslami hareketleri köşeye sıkıştırması, bugün Suriye’ye de yansımaktadır. Suudi Arabistan, İhvan ile Selefilik’in demc edilmiş hali olan Sahve hareketini tasfiye etmesi, Hamas üzerine baskı kurması ve İhvan’ı ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlaması Suriye İhvanı’na da doğrudan yansımıştır. Öte yandan Ortadoğu’da seküler bir bölgesel düzen tahayyülü için karşı devrim süreçlerini imar ve finanse eden Birleşik Arap Emirlikleri de benzer şekilde İhvan’ı marjinalize etmiş, bu noktada İsrail gibi soykırımcı bir aktörle iş birliği yapmıştır. Bu bağlamda Suriye İhvanı’nın Körfez merkezli siyasi kültüre ve bölgesel düzen tahayyülüne baş kaldırması şimdilik, yalnızca bir tercih değil, aynı zamanda yeniden inşa süreci için bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile Suriye İhvanı ve Ahmet Şara liderliğindeki yeni Şam yönetiminin finansal, siyasi ve askerî açıdan Suudi Arabistan, BAE ve İsrail merkezli bölgesel düzen projesine karşı çıkması karşı devrim sürecinin mezkûr

aktörler tarafından başlatılması, dolayısıyla Mısır senaryosunun tekrar tezahür etmesine neden olabilir. Bundan ötürü Cumhurbaşkanı Şara’nın “din temelli ve milliyetçi siyaset Ortadoğu’da başarısız oldu” açıklaması -Şara’nın geçmiş tecrübesi göz önünde bulundurulduğunda- siyasi bir manevra olarak görülebilir. Diğer bir ifade ile Ahmet Şara’nın bu ifadeleri rejimin suistimali nedeniyle harap olan Suriye’nin güçsüzlüğünden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Şam yönetimi Suriye’yi kalkındıracak, güçlendirecek projelere odaklanmakta; bu sebepten ötürü bölgenin en önemli sermaye odağı olan Körfez ülkelerinin ‘ulusal güvenlik’ tehdidi olarak gördüğü kırmızı çizgilerden kaçınmaktadır. Bu anlamda Suriye yönetimi ülke ekonomisinin güçlendirilmesini öncelemekte, Körfez ülkeleri ile yakınlaşmayı tercih etmektedir. Ülkenin yeniden inşası için milyarlarca dolarlık finansmana ihtiyaç duyulmakta; bu desteğin ana aktörleri Riyad ve Abu Dabi’dır. Dolayısıyla İhvan gibi ideolojik hareketlerin tasfiyesi veya kendi kendilerini feshetme kararı almaları, Suriye’nin kalkınması için gereken finansman akışı ve yeni yönetimin diplomatik meşruiyetin ön koşulu olarak belirlemektedir.

Sonuç olarak Müslüman Kardeşler’in Suriye’de feshi, hareketin topyekûn ilga edilmesinden ziyade Suriye’deki yeni devletin inşasına katkı sunma adına öne çıkan bir gelişme olmuştur. Hareketin iç dinamiklerindeki zayıflıklar, toplumsal meşruiyet kaybı, yaşanan kadrolar ve rejim propagandasının mirası da hareketi mevcut düzene uyum sağlayama noktasında zayıflamaktadır. Bölgesel düzeyde ise Körfez’in tasarladığı siyasal düzende İslami hareketlere yer verilmiyor oluşuna karşılık Suriye’nin finansal destek ihtiyacı ve yeni jeopolitik dengeler, İhvan’ın tasfiyesini daha olası hale getirmiştir. Son olarak tarihsel örnekler, fesih kararlarının çoğu zaman yeni siyasal formatların doğmasına zemin hazırladığını göstermektedir. Bu nedenle bugün mesele, İhvan’ın geçmişin gölgesinde kalıp kalmaması değil; yeni Suriye’nin geleceğine katkı sağlayacak şekilde dönüşüp dönüşmemesidir.

TÜKETİM TOPLUMUNDA DİNİ DEĞERLER

PROF. DR. EROL GÖKA

www.kritikbakis.com

Bir yandan tüketimin kutsallaşmasına diğer yandan kutsalın tüketime dönüşmesine yani dini değerlerin, sembollerin içinin boşaltılıp tüketim mantığı içerisinde tekrar sunulmasına şahit oluyoruz. Arzularımız, isteklerimizden sonra kimliğimizin esasını oluşturan değerlerimiz, ideallerimiz, insanın en sağlam limanı olan manevi alan da tüketimle birlikte anılmaya başlıyor. Bu dayanması zor, çok acı verici, can yakıcı ama ne yazık ki gerçek olan denge içinde sürdürmek zorundayız hayatlarımızı... Her zamanın bir zihin ana akışı, sorularımıza cevaplar üretmeye çalıştığımız bir episteme'si yani "zamanın ruhu" var. Kapitalizmin bambaşka bir işleyişine rast gelen bu devrin bizi mecbur bıraktığı imtihan da bu... Bizim dışımızda ama bizi de içine alarak akıp giden zamanın çocukları olarak bu çok zor imtihanın içinde ömür tüketiyoruz. Sorular en çok teknolojiden, özellikle bilişim teknolojilerinden; medyadan, özellikle sosyal medyadan ve sınırsızca kışkırtılıp teşvik edilen, dini bile alış-veriş ve turizm kılıfına sokup öyle sindirmemizi isteyen tüketimden geliyor ve çok bunaltıcı...

Her devrin bir zihin işleyişi, ona göre hazırlanmış imtihan soruları var elbette. Bizden önceki devirlerinin insanları da başka türlü zor imtihanlara tabii tutuldular. Tamam; en zor imtihan bizimkiydi diye feryat edebiliriz ama önceki devirlerin sınavları daha basitmiş, keşke o zaman yaşasaymışız deme hakkımız bulunmuyor. Oturup dersimize çalışmalı, kendi imtihanımızdan yüz akıyla nasıl çıkacağımız üzerine kafa yormalyız. Her devrin imtihanı var ama ona paralel olarak irade ve sorumluluk sahibi biz insanlara sunulmuş imkanlar, zihni potansiyeller de var. "Eleştiri ve özeleştir" diye adlandırabiliriz bu zihni imkan ve potansiyellerimizi. Eleştiri ve özeleştir sayesinde sürekli olarak ne

yaşadığımızı ve ne yapabileceğimizi düşünme gücüne sahibiz. O yüzden hep söylediğimiz gibi, "Eleştiri ve özeleştir kılıcımızı yanımızda bulundurmak, zaman atını ona göre mahmuzlamak veya dizginlemek zorundayız. Cüzi irade sahibi varlık olmamızın, insan olarak dünyaya gelmemizin hakkını vermek, imtihanın günümüzdeki formunu anlamak ve ona göre davranmak mecburiyetindeyiz." Hemfikirsek tüketim toplumunda manevi değerler alanında yaşanan değişimler üzerine başladığımız kafa yormayı sürdürelim.

Ticaret iyidir ne alıp ne verdiğini biliyorsan

Tüketim olgusu, modern hayatının her cephesine sirayet etmiş vaziyette. Bu, modernliği geçmiş toplumlardan ayıran temel özellik...

Tüketimi, malların, alınış ve kullanılış biçimlerini ve bu süreçte ortaya çıkan değerler sistemini de kapsayan bir olgu olarak tanımladığımızda, yaşadığımız toplumu daha iyi anlayabiliriz... Zaten antropologlar, kültür araştırmacıları ve birçok düşünür, tüketimi, statülerin, hiyerarşilerin, sembol ve göstergelerin kullanımına dayalı olarak ele alıyorlar...

Tüketim toplumunda metalaşma, bir heyula gibi her şeyin üzerine siniyor, maddi bir değere tekabül etmeyen birçok hizmeti, duyguyu, nesneyi, ilişkiyi piyasa şartlarına endeksliyor. Bu durum, kültüre de yansıyor, kültürel değerler, ürünler ve ihtiyaçlar da neredeyse tamamen pazar koşullarında şekilleniyor. Bununla kalsa iyi, pek tabii olarak kimlik inşası ve benlik algısında da tüketim ürünleri belirleyici...

Metalar bizatihi benlik projeleri sunuyorlar, ona göre kültürel ve toplumsal değer kazanıyor, kazandırıyorlar. Oluşturulmuş benlik ve kimliğin sergilenmesi için de yine metalara başvuruluyor, böylece, tüketim toplumu, aynı zamanda gösteri ve gösterme toplumu haline geliyor...

Hiç nazlanmadan bu konularda Karl Marx'ın ve diğer kapitalizm-gündelik hayat eleştirmenlerinin zihnimize yaptığı ufuk açıcı katkıları kabul etmeliyiz.

“Hayat tarzı”, 1960'lardan itibaren tüketim kültürü içerisinde bireyselliği, kendini ifade etmeyi, stil sahipliğini çağrıştıran bir kavrama dönüşmüş. Yüzyılı aşkın bir süre önce başlayan modernliğin, geleneksel yapıyı ligme ligme çözmesi devam etmiş. Geleneksel kimliğini ve aidiyetlerini kaybettikçe şaşkolozlaşan birey, kapitalist pazardaki meta artışının kendisine sunduğu ama aynı zamanda mahkûm ettiği imkânlarla, kendisine yeni bir kimlik urbası girişmiş. Bu kimlik inşa etme sürecinde gerek yaşamın kendisi gerek bireyin kendi olma durumu ile alış veriş etkinlikleri arasında tarihin önceki devilerinde hiç görülmeyen, eşi benzeri olmayan tuhaf bir ilişki türü ortaya çıkmış... Bir insanın oturduğu, vakit geçirdiği, sahip olduğu mekan ve ulaşım vasıtları, bedeni bedenini taşıma biçimi, giysileri, konuşması, çalışırken ve tatil diye ifade edilen zamanlarda yapıp ettikleri, ne yiyip içtiği, beğenileri ve kendini ifade etme şekli, üslubu bireyselliğinin, kimliğinin işaretleri olarak görülmeye başlanmış...

Küresel tüketim kalıplarının yönlendirdiği günümüz dünyasında, dini hayat da tüm bu olup bitenlerden ziyadesiyle payını alıyor. Dini hayat, artık diğer küresel hayat formlarıyla iç içe geçiyor, buna bağlı olarak değişiyor, yer yer eriyor, ancak bir alt-kültür olarak varlığını sürdürebiliyor. Ama biliyoruz ki özellikle İslamiyet de dini değerlerle ve tüketim toplumunun anlam dünyaları çoğu zaman çatışıyor, bu yüzden aralarında kaçınılmaz bir gerilim ve mücadele ortamı doğuyor. Bilhassa İslam dininin sahip olduğu muhteva itibariyle hem sürekli olarak kendi inananlarını düşünmeye davet etmesi, eleştiri ve özeleştiriyeye zorlaması hem de alt-kültür olarak konumlanmaya pek müsait olmaması, tüketim kodlarıyla işlenmiş bir toplumsal vasatta belli gerilimleri kaçınılmaz kılıyor.

Sonuç olarak dini değerler ve tüketim toplumu değerleri, olanca doku farklılığına rağmen biçimde aynı toplum içerisinde yaşıyorlar, yaşamak durumunda kalıyorlar... Ve ne yazık ki kaçınılmaz olarak bir yandan tüketim toplumunun isterleri doğrultusunda tüketim olgusu neredeyse kutsallaşırken bir yandan da kutsal olan tüketime dönüşmek durumunda kalıyor. Tekrar edelim “tüketimin kutsallaşması” derken, tüketim etkinliklerine ve araçlarına çok yüksek bir önem atfedilmesi, insanlara büyümlü bir atmosferde hizmet sunulmasını kast ediyorum. Aynı şekilde “kutsalın tüketime dönüşmesi” tabiriyle de dini değerlerin, sembollerin içinin boşaltılıp tüketim mantığı içerisinde tekrar sunulmasını anlatmaya çalışıyorum.

Evet, günümüzde bir yandan dini uyanış ve semboller yaygınlaşıyor bir yandan da bazılarının “dinselin burjuvalaşması” dedikleri durum ortaya çıkıyor. Bu ikisinin kesişim noktasında “İslami moda” denilen bir olgu, kitlelere açılıyor. Şüphesiz kendilerince İslami kabul edilebilirlik ölçüleri içinde İslami burjuvaziyi yeni tüketim ve tecrübe ve heyecanlarına davet ediyor...

Tüketim toplumun yaşayan dindar bir insanın hayatında ve düşünce dünyasında, ikisi arasındaki zıtlıklar, sanıldığı gibi basit değil, oldukça girift bir ilişki olarak ortaya çıkıyor. Kendilerini kulluk üzerinden tanımlamaya çalışan dindar insanlar, ister istemez diğer taraftan bilinçli veya bilinçsiz olarak markaların işaret değerlerini satın almak için yarışıyorlar... Maalesef benzeri tablolar, Hac ve umre ibadetinin gerçekleştirilme süreçlerindeki gelişmeler ve yeni biçimler de görülebiliyor; metalaşmanın ve tüketim toplumuna has alışkanlıklarının dini değerlere yansımaları burada bile ortaya çıkabiliyor...

Buraya kadar olan düşünce akışı ve yazdığım cümlelerin çatısının oluşturulmasında kıymetli Mücahid Pişkin'in büyük katkısı var. Onun İnsan ve Toplum Dergisi'nde yayınlanmış, “Tüketim Toplumu'nda Din ve Dini Değerler: Lüks Hac ve Umre Örnek Olayı” başlıklı yazısı, hepimize fevkalade bir bakış açısı sunuyor. Mücahid Hocanın makalesi, medyada pervasızca ve hırçın bir biçimde tükettiğimizi sandığımız bir konunun akademide kaliteli bir biçimde ele alınış tarzına misal teşkil etmesi açısından önemli. Zaten çözüm de medyatik zihinlerin hır gürlерinden tepişmelerinden değil, kıymet bilip zayı etmezsek bu tür gayretlerden çıkacak. Günümüz imtihanında hem bize yardım etmesi hem de manevi kriz içindeki dünyaya yol göstermesi açısından umudum, genç akademisyenlerde... Onların nitelikli çalışmaları, eleştiri ve özeleştiriyeye imkan ve potansiyellerini yeniden harekete geçirebilmemiz için bize büyük fırsatlar sağlayabilir.

Netanyahu'nun Ölümcül Kumarı: İsrail Diplomasini Hedef Aldı

YAZAR: DAVID PATRIKARAKOS

Dün yerel saatle 16.00 civarında, İsrail güçleri Doha'nın Leqtaifiya bölgesindeki bir konut yerleşkesine hava saldırısı düzenledi. "Ateş Zirvesi" kod adıyla anılan ve IDF tarafından, Shin Bet'in olası katılımıyla yürütülen bu operasyon, Gazze için ABD destekli bir ateşkes teklifini görüşmek üzere bir araya gelen birkaç üst düzey Hamas liderini hedef aldı. Yetkililer saldırıdan sağ kurtuldu, ancak aralarında üç koruma ve bir Katarlı güvenlik görevlisinin de bulunduğu altı kişi hayatını kaybetti.

Bu, İsrail'in Katar topraklarına gerçekleştirdiği ilk saldırıydı ve füzeleri yalnızca şarapnel değil, iki mesaj da taşıyordu. İlk şuydu: İsrail'in Hamas'la savaşı artık küresel bir boyuta ulaşmış durumda. On yıllardır Hamas'ın siyasi bürosu Katar'dan faaliyet gösteriyor ve bu durum Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve hatta İsrail tarafından tolere ediliyordu; Doha, diplomasi için kullanışlı bir kanal olmuştu. Hamas, Gazze İsrail bombalarıyla yerle bir edilirken, beş yıldızlı otellerde planlar yapabiliyor, pozlar verebiliyor ve müzakere yürütebiliyordu. Körfez'deki bu sürgündeki adamların, sahadaki savaşçıların aksine, farklı muamele göreceği fikri bir kurguydu.

Doha'ya saldırarak İsrail, bu ayrımın artık bir yanılsamadan ibaret olduğunu açıkça ortaya koydu. Ancak, belki de daha önemlisi, ikinci mesaj çok daha tartışılmalıydı. İsrail'in öldürmeye çalıştığı adamlar, Washington'un en son ateşkes teklifini inceliyorlardı.

Onlara tartışmanın ortasında saldırarak, İsrail barış sürecini doğrudan hedef hâline getirmiş oldu. İsrail, Hamas'ı masada tutan diplomatik yapıdan uzun süredir öfkeyle söz ediyordu; Doha'ya yapılan saldırı yalnızca Hamas'a değil, Gazze savaşındaki kısa süreli ateşkesleri ayakta tutan arabuluculuk mimarisinin tamamına yönelik bir meydan okumadır.

Bu saldırı, işleri hızlandırmaya ve sunulan anlaşmayı kabul etmeye yönelik bir uyarı niteliği taşıyor olabilir. 7 Eylül'de Donald Trump'ın Truth Social'da net bir uyarı paylaştığını unutmamalıyız: "İsrailliler benim şartlarımı kabul etti," demişti.

"Artık Hamas'ın da kabul etme zamanı geldi. Hamas'ı kabul etmemesi hâlinde doğacak sonuçlar konusunda uyardım. Bu son uyarımdı, bir daha olmayacak!"

Ancak saldırıdan sonra Trump'ın üslubu belirgin biçimde değişti. Israrla, "her açıdan çok mutsuz" olduğunu söyledi. Bunu gerçekten kastetmiş olsun ya da olmasın, bunu söylemesi gerektiği açıktı.

Katar, bölgedeki en büyük ABD askeri üssü olan Al Udeid hava üssüne ev sahipliği yapıyor ve bu üs, Amerika'nın Orta Doğu stratejisinin merkezinde yer alıyor.

İsrail'in Katar'ın başkentini açık bir kınama olmadan bombalamasına izin vermek siyasi açıdan tehlikelidir.

Öte yandan, Beyaz Saray'ın da İsrail'le olan bağlarını koparmaya gücü yetmez; zira İsrail, Washington'a Orta Doğu'da güçlü bir dayanak sağladığı gibi, askeri

yeniliklere ve İsrail istihbaratına erişim açısından da büyük avantajlar sunar. Tüm bu nedenlerle Washington, tuhaf bir biçimde yarı müttefik, yarı arabulucu pozisyonunda durmakta; Hamas'la arabuluculuk yapmaya devam ederken her iki tarafı da yatıştırmaya çalışmaktadır.

Hamas açısından ise bu saldırı açıkça büyük bir sorundur. Liderleri Doha'nın otellerinden, fahişelerinden ve offshore bankacılık olanaklarından faydalanmanın yanı sıra, suikast tehdidi olmadan bağış toplayabilir, propaganda yapabilir ve müzakerelere katılabilirlerdi. Bu artık sona erdi. Eğer Katar'da bile güvende değillerse, nerede olabilirler?

Bu arada uluslararası tepki hızlı ve öfkeliydi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres, bunu uluslararası hukukun "açık bir ihlali" olarak nitelendirerek, İsrail'i Katar'ın yapıcı bir rol oynadığı diplomatik süreci kasıtlı olarak baltalamakla suçladı. Türkiye daha da ileri giderek saldırıyı "devlet terörizmi" olarak tanımladı. Almanya bile bunu "kabul edilemez" ilan etti.

Katar açısından ise İsrail'in saldırısı neredeyse kişisel bir saldırı niteliğindeydi. Çünkü olayları egemenliğine yönelik "korkakça bir ihlal" olarak kınaması bu yüzden şaşırtıcı değil. Aracılık rolü hassas bir dengeye dayanıyordu: Batı tarafından tolere ediliyor, Hamas tarafından güveniliyordu. İsrail bu tarafsızlığı sona erdirmemiş olsa da ihlal etmiş oldu. Bu, tırmanışın yeni mantığıdır. Dünya artık bir savaş alanıdır; diplomasi, cezasızlık için bir kılıf olarak kullanılamaz.

"Dünya artık bir savaş alanı"

Ve eğer çünkü saldırı küresel diplomatik normların özüne dokunduyorsa, bunun daha geniş kapsamlı sonuçları da ciddi olabilir. İsrail ile birkaç Arap devleti arasındaki ilişkileri normalleştiren İbrahim Anlaşmaları, Gazze'deki kan gölü nedeniyle zaten baskı altındaydı. Anlaşmayı imzalayan Arap liderler artık halklarına, Körfez'deki bir başkenti bombalamaya hazır bir devletin yanında neden durduklarını açıklamak zorunda kalacaklar. Öte yandan, Orta Doğu Forumu'nun araştırma direktörü Jonathan Spyer'in da işaret ettiği gibi, Katar İbrahim Anlaşmaları'na taraf değil ve aslında adı dışında her konuda BAE ve Suudi Arabistan'ın düşmanıdır.

Spyer'a göre, bu bağlamda mantık çok net. "İsrail, Hamas'ın 2023'te 1.200 İsrailliyi katletmesi nedeniyle Hamas'la savaş halinde," diyor. "Hamas, Kudüs'te işlenen kanlı bir terör saldırısının sorumluluğunu yeni üstlendi. Katar, Hamas liderliğine ev sahipliği yapıyor ve çifte oyun oynuyor: Hem Hamas'ın faaliyetlerini kolaylaştırıyor hem de kendisini bir arabulucu olarak sunuyor." Tüm bunları göz önünde bulundurarak Spyer, İsrail'in gerekli istihbarat ve askerî kapasiteye ulaşır ulaşmaz Hamas'ın Doha'daki liderlerine saldırmasının şaşırtıcı olmadığını ekliyor.

Yine de, ne kadar kusurlu olursa olsun, ateşkes müzakereleri on binlerce kişinin hayatını kaybettiği bir savaşta birkaç can simidinden biriydi.

Hamas liderlerine tam da tartışmanın ortasında saldırarak İsrail, diplomasinin işleyebileceği alanı yok edebilir. Sonuçta, arabulucular artık katılımcıların güvenliğini garanti edemiyorsa, hangi arabulucu bu görüşmelere ev sahipliği yapar? Ve müzakereler olmazsa, savaş sonu görünmeden sürmeye devam eder.

Hamas şimdi ölenleri şehit ilan etmeye çalışacak ve onları İsrail'in barışın düşmanı olduğunun kanıtı olarak dünyaya gösterecek. Öte yandan, İsrail hedef aldığı adamları öldüremedi. Ancak diplomatik teamüller ne olursa olsun, savaşını gerekli gördüğü her yere taşımaya hazır olduğunu açıkça ortaya koydu.

Son on yılda değişimin en belirgin etkenlerinden biri, siyasi normların tekrar tekrar ortadan kaldırılması olmuştur. Batı'nın iç siyasetinde Donald Trump, Brexit ve popülizmin yükselişi, bir zamanlar siyasal olarak değişmez kabul ettiğimiz pek çok şeyi yerle bir etti. Benzer eğilimler uluslararası düzeyde de açıkça görülüyor. İranlılar Nisan 2024'te İsrail'e ilk kez doğrudan saldırdığında, insanlar bunun yol açtığı hasarın azlığıyla alay etmişti. Ama ben alay etmedim: İran-İsrail doğrudan çatışma normunun yıkıldığını biliyordum. Daha doğrudan bir çatışma yaşanacaktı — ve gerçekten de öyle oldu. Dün gece, bir başka uluslararası norm daha — Körfez İşbirliği Konseyi'ne dokunulmaz — ortadan kalktı.

Bazen tek bir olayla bir dönemden diğerine geçeriz: 11 Eylül'ü ya da Berlin Duvarı'nın yıkılışını düşünün. Ama çoğu zaman bu geçiş daha yavaş yaşanır; çünkü bir dönemi ayakta tutan siyasi ve ideolojik iskelet, zamanla yavaş yavaş çöker. Burada da görünen o ki, "Uzun Barış Çağı"ndan gitgide "Savaş Çağı"na doğru ilerliyoruz.

İsrail açısından bakıldığında ise zorunluluk gayet nettir: Amansız terör saldırıları ve bitmek bilmeyen çatışmalarla tanımlanan bir dönemden, güvenliğe benzeyen bir şeye geçiş yapmak. Başbakan Benjamin Netanyahu, mirasını büyük bir kumara bağlamış durumda: Ezici güç kullanımı ve İsrail'in düşmanlarının tekrar tekrar yok edilmesi, Hamas'la diplomasi yoluyla başarılamayanı başarabilir. Batı Avrupa'nın büyük bir kısmı ve uluslararası kurumlar hâlâ müzakerelere alan açılması gerektiğini, "gerilimi düşürmenin" tek geçerli yol olduğunu savunuyor. Ancak İsrail, geçmişte hem ülke içinde hem de bölgesel düzeyde meyve veren sert güç hamlelerine — örneğin Hasan Nasrallah'ın suikastı veya olağanüstü çağrı cihazı operasyonu gibi — bakıyor. Dün, belki de İsrail'in şimdiye kadarki en tehlikeli kumarına sahne oldu. Şimdi bekleyip göreceğiz: Savaş sonrası siyasi düzenin uluslararası kurumları ve diplomatik normları ayakta kalacak mı, yoksa gerçekten yeni bir döneme mi giriyoruz — öyle bir dönem ki, devletlerin gelişmesi ve hatta kazanması için artık bambaşka, acımasız bir siyasi normlar dizisine uyması gerekecek?

**David Patrikarakos, UnHerd'in dış muhabiridir. Son kitabı: "140 Karakterde Savaş: Sosyal Medya 21. Yüzyılda Çatışmayı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?" (Hachette)*

Kaynak: <https://unherd.com/>

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

GELECEK TERCİHİ: KİMLİK SİYASETİ Mİ, DEMOKRATİK CUMHURİYET Mİ?

İrkçılık, halkları tüketen bir zehirdir...

Anadolu, yüzyıllardır farklı dillerin, inançların ve yaşam biçimlerinin kesiştiği bir coğrafya. Bu çeşitlilik hem kültürel zenginliğin hem de siyasetin en hassas damarlarından biri. Bu nedenle, 1921 Anayasası çoğulculuğa dayalıydı. Ancak sonraki değişiklikler tekçi kimlik anlayışını öne çıkardı ve siyaseti ise uzun yıllar gerilim hattında tuttu. Ortaya çıkan krizin adı, kimlik siyasetiydi ve süreç içinde kimlikler hem yönetimin hem de siyasal söylemin merkezine taşındı. Bugün ise, bu tarihsel mirasın üzerine eklenen ekonomik, teknolojik ve toplumsal dönüşümler, kimlik siyasetinin yarattığı fay hatlarını daha da görünür kılmış durumda. Bu nedenle, bugün yaşadığımız kimlik siyaseti gerilimi, yalnızca güncel aktörlerin ve olayların değil, yaklaşık bir asırdır biriken bu tarihsel mirasın devamı.

Ulus Kimlik Meselesi

Ulus kimliği ve ulus inşası, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl kapitalist dünya düzeni inşasının siyasal formülleri idi. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'dan elde kalan son toprağı bu formülle elde tutmayı ifade ediyordu. Kendi içinde yaşadığı inkâr politikaları dahil, ulusal bütünlük adına yapılan tüm uygulamalar, son tahlilde yaşanan trajik parçalanmayı durdurmaya, yeni bir kopuşa izin vermemeye ve özellikle hasım devletlerin bölgesel politikalarını engellemeye yönelikti. Bu, uygulanan şiddetin ve baskıların meşruluğunu değil, sorunun trajik derinliğini, tarihsel korku ve endişeyi ifade eder. Çünkü dönemin siyasal perspektifinin sonucu olarak ortaya çıkan her farklı ses, ifade edilen endişeleri artırıyordu.

Talepler ile endişeleri yönetememenin ortaya çıkardığı sonucu hepimiz çok iyi biliyoruz. Dolayısıyla hem endişeleri değerlendirirken hem de talepleri dillendirirken bu denklemin iyi kurgulamak lazım. Çünkü kimlik siyaseti, ilk bakışta bir aidiyet duygusu verir ve birey, kendini büyük bir bütünün parçası olarak hisseder. Ancak aynı zamanda görünmez bir sınır çizer. “Biz”in içinde olanlar ve “onlar” diye ayrılanlar. Bu durumda siyaset, ortak sorunlara çözüm üretme zemini olmaktan çıkıp, kimliklerin rekabet alanına dönüşür. Bahsettiğimiz durumun sonucu ise kazananın olmadığı, sadece uçurumların oluştuğu ve derinleştiği bir tablo. Bu tabloyu daha net görebilmek için, kimlik siyasetinin hangi yapısal sorunları doğurduğunu somut biçimde ele almak gerekir. Etnik köken, mezhep, inanç, yaşam tarzı veya ideolojik aidiyetler üzerinden şekillenen bu siyaset tarzı, ilk bakışta güçlü bir toplumsal mobilizasyon aracı gibi de görünebilir. Ancak tarih ve güncel deneyimler gösteriyor ki, kimlik siyaseti toplumları birleştirmekten çok ayırıyor, diyalog alanını daraltıyor, hatta kimi zaman şiddet riskini tetikliyor. Bugün Türkiye’de siyaset, çoğu zaman bu ayrışmanın çekim alanında cereyan ediyor. Seçim meydanlarında, ekran tartışmalarında, hatta sosyal medyadaki en hararetli başlıklarda kimlikler üzerinden yürütülen bir hesaplaşma var. Oysa bu hesaplaşma ne geçmişin yüklerini hafifletiyor ne de geleceğin sorunlarını çözüyor. Peki, Türkiye’nin önünde hangi yol var? Kimlik eksenli bu dar politik hattı mı sürdüreceğiz, yoksa demokratik cumhuriyetin geniş ufkuna mı yöneleceğiz?

Kimlik Siyasetinin Açmazları

Aslında yukarıda sordüğümüz sorular ve ortaya çıkan kısır döngüyü kırmak, yalnızca kimliklerin değil, ortak yurttaşlığın siyasetin merkezine yerleşmesini gerektiriyor. Kimlik siyasetinin cazibesi, siyaseti kolaylaştıran bir araç gibi görünmesinden geliyor. Ancak bu kolaylık, beraberinde ağır bedelleri de getiriyor. Bu bedelleri daha iyi anlamak için, kimlik temelli siyasetin oluşturduğu açmazlara bakmak gerekir.

Kimlik siyaseti, kolay bir siyaset biçimi olarak, kısa vadede seçmen desteğini artırabilir. Ancak bu desteğin bedeli, uzun vadede toplumun ortak zemininin aşınmasıdır. Buna ilişkin dört temel dinamikten bahsetmek mümkün.

İlk dinamik, toplumsal barışın zedelenmesi. Kimlik temelli siyaset, “biz” ve “onlar” ayrımını keskinleştirir. Öteki, artık sadece farklı düşünen değil, potansiyel bir tehdit olarak algılanır. İkinci dinamik, karşıt üretme mekanizması. Bir kimliğin siyasal olarak güçlenmesi, karşıt kimliği de güçlendirir. Böylece kutuplaşma kendini besleyen bir döngüye dönüşür. Üçüncü dinamik, sorunların gölgelenmesi. Ekonomi, eğitim, sağlık gibi temel sorunlar kimlik eksenli tartışmaların gölgesinde kalır ve bu sorunların oluşturduğu tahribatlar görünmez olur. Bu durum, kaynakların kimlik temelli önceliklere göre dağıtılmasına, liyakat yerine aidiyetin belirleyici olmasına ve uzun vadeli kalkınma hedeflerinin ertelenmesine yol açar. Dördüncü dinamik, siyasi tıkanma. Bu ise müzakere yerine cepheleşmenin hâkim olması ve uzlaşma kültürünün zayıflaması olarak ortaya çıkar.

Peki, bu açmazlardan çıkış yolu nedir? Kimliklerin oluşturduğu ayrışmayı derinleştirmek yerine, onları özgürce yaşatan ama siyaseti ortak paydada buluşturan bir model mümkün mü? Aslında, demokratik cumhuriyet anlayışı bu soruya cevap verebilir.

Demokratik Cumhuriyet Vizyonu

Demokratik cumhuriyet, kimlikleri yok sayan değil, onların özgürce var olabildiği ama siyasetin eşit haklara sahip vatandaşlık temelinde yürüdüğü bir modeldir. Burada üç ayrı ana başlıktan bahsetmek mümkün. İlki, eşit vatandaşlık veya yurttaşlık. Her bireyin hukuki ve siyasi haklarda eşit olduğu bir düzen. İkincisi, hukukun üstünlüğü. Kimliğe göre değişmeyen adalet anlayışının egemen olması. Üçüncüsü ise çoğulculuk. Farklı kimliklerin, inançların ve yaşam biçimlerinin anayasal güvence altında olması.

Bu model, kimliklerin siyasal rekabetin tek eksenini olmasını engeller ve siyaseti sorun-çözüm merkezli hale getirir. Böylesi bir sistemde, farklı kimlikler yalnızca anayasal güvenceyle değil, günlük yaşamın doğal akışı içinde güvenle var olur. Demokratik cumhuriyet, yalnızca bir yönetim biçimi değil, toplumsal barışın sürdürülebilir zemini, uzun vadeli kalkınmanın da ön koşuludur. Ancak vizyon tek başına yeterli değildir. Bu anlayışın hayata geçmesi, belirli bir stratejik yönelim ve kararlı adımlar gerektirir.

Türkiye’nin demokratik cumhuriyet tercihiyle ilgili

stratejik yönelimini üç ayrı zaman dilimi üzerinden değerlendirmek mümkün. Kısa vadede, kutuplaşmayı azaltıcı siyasi söylem, toplumun güçlendirilmesi, medya dilinin nefret söyleminden arındırılması gibi konular sayılabilir. Orta vadede, hukuki ve kurumsal reformlar. Bu anlamda, ifade özgürlüğünün genişletilmesi, yargı bağımsızlığının sağlanması, yerel yönetimlerin yetkinleştirilmesi gibi konu başlıkları ön plana çıkar. Uzun vadede ise eğitim yoluyla ortak aidiyet bilincinin güçlendirilmesi konusu gündeme gelir. Burada esas olan ise “kimliklerin eşitliği + ortak vatandaşlık/yurttaşlık” anlayışının yerleşmesi.

Ulus İnşası mı Demokratik Cumhuriyet mi?

Burada dikkat edilmesi gereken konu, demokratik cumhuriyet savunusu ile “ulus inşa projesi” olarak adlandırılan faaliyetlerin bir arada olmasının mümkün olup olmadığıdır. Çünkü bu iki kavram ve yaklaşım birbirinin karşıtı. Karşıt değilmiş gibi yapmak, mümkün değil. Bu nedenle, PKK çevrelerinde yoğun şekilde dillendirilen “demokratik cumhuriyet” ile “Kürt ulus inşası” kavramlarının nasıl değerlendirildiği ve aralarında ne tür bir uyum sağlandığı net değil. Çünkü genel geçer cümlelerle var olan tabloyu değiştirmek mümkün değil. Ayrıca demokratik işleyişte, bu iki kavramsallaştırmanın bir arada barınma olasılığı yok. Demokratik cumhuriyet söylemi, çoğulculuğu savunmayı gerektiren bir siyasal tercih. Ulus kimliği inşası ise bir ulusal kimliği merkezileştiren ve diğer kimlikleri bu merkeze göre tanımlayan düşünceyi ifade eder. Basitçe söylemek gerekirse, biri çeşitliliği esas alır, diğeri tek bir merkezî kimliği dayatır. Dolayısıyla bu iki kavramsallaştırmanın iç içe geçmesi ve uyumlu olması mümkün değil.

Dünya örnekleri dikkate alınırsa, ulus inşa projelerinin, ortak bir kimlik oluşturmak adına diğer kimlikleri dönüştürmeyi veya bastırmayı içerdiği görülür. Demokratik cumhuriyet ise bunun tersine, farklı kimlikleri kendi özgünlükleriyle tanır ve eşit yurttaşlık çatısı altında bir arada yaşatır. Bu nedenle, kimi soruları tartışmakta yarar var. Mesela, 19. yüzyılda kalmış heveslerin peşine mi takılacağız, yoksa 21. yüzyılın Demokratik Türkiye Cumhuriyeti’nin eşit ve özgür vatandaşlık perspektifini mi hayata geçireceğiz? Tüm vatandaşların talepleri bu perspektif üzerinden karşılanamaz mı?

Bu tür sorulara verilecek cevaplar, siyaseten nerede durduğumuzu tayin edecek ve geleceğe ilişkin perspektifimizi ortaya koyacak. Bu tür soruları tartışırken, tüm kesimlerin haklı veya gerekli talepleri, Cumhuriyet’in daha özgür, güçlü ve büyük bir ülkeye evrilmesinin dinamosu olarak görülmeli. Ülkenin ve bütün vatandaşların ortak çıkar ve geleceğine dair kuşatıcı bir yerden düşünmek, konuşmak, gecikmiş ulusalcı kimlikçiliğin peşine takılmaktan değerli. Bu tutum, kimlikçiliğin sağlayacağı psikolojik rahatlığın küçültücü hedeflerinden çok daha gerçekçi.

Bu ülke için kullanılan, “bin yıllık tarihi geçmiş” cümlesinin her yerinde ve her aşamasında

coğrafyamızda yaşayan tüm toplumsal kesimler var.

I. Dünya Savaşı'nda zorbalık ve işgale karşı büyük bedeller ödeyerek kurtarılmış bir coğrafyanın bütünlüğü içinde ve yine deneme yanılma yoluyla birçok yanlışla beraber sağlanan birliğin devamı adına, tüm kesimlerin sağlayacağı katkılar var.

Bu katkılar, kimlikçi siyasetten daha rasyonel. Bu durum, haklı taleplerin ötelenmesi veya yok sayılması anlamına gelmiyor.

Tam tersine, bütün haklı kimlik ve özgürlük taleplerinin bu duruşla ifade edilmesini içeriyor.

Burada esas olan tek parti dönemi anlayışının farklı versiyonlarını taklit etmek değil, evrensel bir duruşu sergilemektir.

İrkçiliğin, kavmiyetçiliğin, milliyetçiliğin insanlığın çocukluk hastalığı olduğunu akılda tutmamız lazım. Ayrıca en büyük tarih yapıcı halklar, bu hastalığa yakalanmayan özgüvenli ve evrensel kimliklerle var olmayı seçenler olduğunu da unutmamalıyız. Dolayısıyla, bugün yakalamış olduğumuz barış ve demokratikleşme sürecinin imkanlarını, geçmişin hesapları, ezberleri, alışkanlıkları ve koşullanmaları ile değil, sürecin gerektirdiği yeni bakış, duruş ve imkanlarla değerlendirmek önemlidir.

Bir Karar Vermek Lazım

Sonuç olarak, kimlik siyaseti ve kimlik inşası kısa vadede kazandırır, uzun vadede ülkeyi tüketir.

Türkiye'deki birçok siyasal gerginliğin ve oluşan fay hatlarının altındaki temel nedenin bu olduğu açıktır. Demokratik cumhuriyet ise tüm kimlikleri oldukları şekliyle yaşatır ve dolayısıyla da ortak geleceği güçlendirir. Daha net ifadeyle, farklılıkların bir arada yaşayabileceği ortak bir çatı sunar. Türkiye'nin, var olan sorunlarını değerlendirerek, gelecek vizyonu olarak kimlikleri özgürce yaşatan ama siyaseti kimliklerden değil eşit yurttaşlıktan besleyen bir modeli tercih etmesinin doğru olduğu açıktır. Çünkü bizi geleceğe taşıyacak olan ayrışmalarımız değil, ortak paydalarımızdır.

Bu nedenle temel soru net; geleceğimizi ortak akıl ve eşit yurttaşlık üzerine mi kuracağız, yoksa kimliklerimizin dar sınırlarında mı tükeneceğiz?

Tercih bizim: ya geçmişin dar kalıplarında sıkışacağız ya da 21. yüzyılın Türkiye'sini özgürlük, eşitlik ve ortak akıl temelleri üzerine inşa edeceğiz. Tekrar edelim, bir karar verilmesi gerekiyor. 100 yıldır yaşadıklarımızı farklı düzeyde veya farklı tonlarda da olsa yeniden yaşamayı dayatacak olan ulus inşası mı yoksa eşit vatandaşlık ve çoğulculuk ilkelerini hayata geçirecek olan demokratik cumhuriyet mi? Çünkü bu ikisinin bir arada olamayacağı açık.

Kaynak: <https://www.perspektif.online/gelecek-tercihi-kimlik-siyaseti-mi-demokratik-cumhuriyet-mi/>

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

Nuh'un gemileri geçiyor Akdeniz'den...

Bizi bir tufandan kurtaran Nuh (as) gibi, dünyadaki bir grup vicdanlı insan gemiler inşa ettiler ve adına "Sumud filosu" dediler...

Akdeniz'e açıldılar birer birer.

Her ırktan, her renkten, her dilden, her dinden, mezhepten, kültürden insanlar var o gemilerde. Tıpkı Nuh'un gemisindekiler gibi, bu kez her türden insan oğlu seçildi bu gemilere.

Yer yüzünün en cesur, en vicdanlı, en fedakar insanları bunlardır.

Siyaset üstü, din, mezhep, ırk, dil, zenginlik, mal, mülk ayırmayan vicdan abidesi insanlar gemilere bindi, yürekleriyle üfleyip yelkenleri duldurlar.

Yüzlerce mültecinin savaştan, sürgünden, işkenceden kaçarken gömüldüğü Akdeniz sularına indirdiler gemilerini.

Bayrakları Filistin, iradeleri çelik, gözleri yaşlı, inançlı, azimli, yürekli insanların gemisi geçiyor Akdeniz'den.

Zulme karşı başlattıkları isyan, göğüslerinde bir madalya gibi parlıyor.

Ayağa kalkın ey Akdeniz halkları ve selamlayın bu vicdanlı insanların filosunu...

Yer yüzünde fitne tufanı, Siyonist tufanı eserken ve Gazze insanlığa ait tüm ahlaki değerlerle birlikte yerle bir edilirken, Nuh'un gemileri yola çıktı.

Güney Afrika'dan siyahiler, Mağrip'ten esmer tenliler, Avrupa'dan beyazlar, Asya'dan çekik gözlüler ve dilleri birbirinden farklı nice insan bayrak çekti gemilerin direklerine.

Gazze'yi değil, aslında bizi kurtarmak için yola çıktılar.

Çünkü Gazze dünyanın en özgür topraklarıdır,

Çünkü Filistinliler dünyada köleleştirilemeyen milletlerdendir,

Çünkü Gazzeliler Siyonizm'e en gür sesle meydan okuyan en cesur millettir,

Çünkü Filistin bir toprak değildir, yıkılamayan bir idealdir,

Çünkü Filistin'de gerçek irade, gerçek ahlak, gerçek vicdan ve direniş vardır...

Orayı değil dünyanın geri kalanını kurtaracaklar.

Çünkü zihinler köleleştirilmiş.

Çünkü iradeler hapsedilmiş,

Çünkü Siyonizm bazı devletleri esir almış,

Çünkü yozlaşmış iktidarlar Siyonizm'in kuklası olmuş, Çünkü insanlar çocuk ölümlerine ses çıkartamayacak kadar körleşmiş...

Çünkü vicdan, merhamet, insanlık, ahlak, sevgi ölüm düşeyine düşmüş...

İşte bu yüzden Nuh'un gemisindeki özgür ve şerefli insanlar, Gazzeyi değil vicdanı ve ahlaki ölmek üzere olan insanlığı kurtarmak için açıldılar denizlere.

Ve Akdeniz sularından haykıracaklar dünyaya:

"Hayır, insanlık Siyonizm'in tufanında yok olmayacak, Hayır, vicdan ölmedi daha, işte ateş gibi yüreklerimizde yaşıyor

Hayır, çocukları açlıkla öldüremeyeceksiniz, sütleriyle besleyecek kadınlarımız onları

Hayır; her milletin, her ülkenin, her dinin, her mezhebin şerefli insanları var, onlar teslim olmadı kötülüğe, buradalar.

Hayır, kardeşlik ölmedi... bakın ne din, ne ırk, ne de ülke ayrımı yapmadan nasıl sarılıyoruz birbirimize.

Hayır; tanklarınız, uçaklarınız, füzeleriniz bizim yelkenleri özgürlük nefesiyle doldurulmuş gemilerimizden daha güçlü değil.

Hayır; paranız, altınınız, mücevherleriniz tanımadığı bir çocuk için ağlayan insanların gözünden dökülen inci tanelerinden daha kıymetli değil.

Geliyoruz, durduramayacağınız bir vıdan dalgası yaratacağız Akdeniz'de.

Özgür nefeslerimiz ablukanızı yıkıp geçecek rüzgarlar estirecek.

Akdeniz'den yükselen özgür Filistin bayraklarını Gazze topraklarına değil sadece, tüm dünyadaki gönüllere diyeceğiz.

Ve her yer Filistin, her yürekli insan Filistinli olacak bir gün..."

Nuh'un gemisindeki bu cesur savaşçılar, yaralı insanlığımızı tekrar ayağa kaldıracak. Çürümüş ve yozlaşmış dünya düzenine karşı yeni bir düzen kurmanın mümkün olduğunu gösterecekler bize.

Akdeniz'in savaş suları değil, kadim bir medeniyet olduğunu ve insanlık için umut olduğunu gösterecekler dünyaya...

Ayağa kalkın, Nuh'un vicdan gemileri geçiyor Akdeniz'den, selamlayın onları.

ABD NEDEN PENTAGON'UN ADINI SAVAŞ BAKANLIĞI OLARAK DEĞİŞTİRDİ?

ABD Başkanı Donald Trump'ın Savunma Bakanlığı'nın adını Savaş Bakanlığı olarak değiştirme kararı, Amerikan bürokrasisinde sıradan bir isim değişikliği değil; içeride ve dışarıda geniş yankı uyandıran siyasi bir hamle oldu. Bu adım, Washington'un artık maskesiz bir şekilde kendisini göstermeye hazır olduğunu, savunma değil saldırı gücü olduğunu ilan ettiğini ortaya koyuyor. "Savunma" kavramıyla sağlanan diplomatik kılıftan uzaklaşma, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kullanılan söylemin terk edilmesi anlamına geliyor. Çünkü tarihsel olarak ABD gerçek anlamda yalnızca iki defa savunma pozisyonuna geçti: 1941'de Japonların Pearl Harbor saldırısı ve 11 Eylül 2001. Bunun dışında hep saldırı hâlinde oldu; Kore'den Vietnam'a, Irak'tan Afganistan'a kadar.

Tarih bize gösteriyor ki, 1789'da George Washington'un kurduğu ilk kurumun adı zaten Savaş Bakanlığı idi. Bu bakanlık yalnızca kara kuvvetlerini yönetmekle görevliydi. Donanma ve Deniz Piyadeleri ayrı bir bakanlığa bağlıydı, hava kuvvetleri ise kara ordusunun küçük bir parçasıydı. Bu durum yaklaşık bir buçuk asır sürdü. Ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında farklı kuvvetler arasındaki koordinasyon eksikliği sorun yarattı. 1942'de Müşterek Genelkurmay kuruldu, fakat gerçek yetkilere sahip değildi. 1945'te Başkan Truman Kongre'ye hitap ederek askeri

yapının tek çatı altında toplanması gerektiğini söyledi. 1947'de Ulusal Güvenlik Yasası kabul edildi; bu yasa ile Ulusal Güvenlik Konseyi ve CIA kuruldu, ayrıca yeni bir askeri yapı oluşturuldu. 1949'da ise bu yapının adı Savunma Bakanlığı olarak değiştirildi. Bu ad değişikliği, Soğuk Savaş bağlamında ABD'nin kendisini "özgür dünyayı savunan" bir güç olarak sunma arzusunun ürünüdür. İngiltere, Fransa, hatta Mısır gibi ülkeler de benzer adımlar atarak "savaş" yerine "savunma" ifadesini kullanmaya başladılar.

Bugün bu adımın geri alınması, yalnızca nostaljik bir tercih değil, doğrudan bir siyasi mesajdır. Trump, "savunma" kelimesinin ABD'nin gerçek rolünü yansıtmadığını düşünüyor. Yeni Savunma Bakanı Pete Hegseth, açıkça "Pentagon'da savaş ruhunu güçlendirmek" amacıyla bu adı seçtiklerini söyledi. Bakanın yardımcılarının biri de Twitter'da "ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hiç savunmada olmadı; hep saldırıdaydı. Biz sadece işleri aslına döndürüyoruz" ifadelerini kullandı.

İçeride bu karar, siyasetin daha da askerileştirilmesi anlamına geliyor. Askeri bütçe 850 milyar dolardan 1 trilyon doların üzerine yükseldi. Hegseth'in ilk icraatı Genelkurmay Başkanı'nı görevden almak oldu. Trump ise Washington'da Ulusal Muhafızları sokağa çıkardı, Chicago ve Los Angeles'ta da kullanmakla tehdit etti.

Bu, ordunun iç güvenliği sağlamak için doğrudan bir araç hâline getirildiğini gösteriyor. Hegseth'in bakışına göre "Amerikan solu" son yıllarda Savunma Bakanlığı'nı yeniden şekillendirdi, şimdi yapılması gereken şey "temizlik" ve kurumun yeniden inşasıdır.

Dışarıda ise tablo daha da sert. ABD, Yemen'e yönelik 53 gün süren savaş, İran'daki üç nükleer tesisin vurulması, Venezuela kıyılarına üç destroyer, bir amfibi grup ve bir nükleer denizaltı gönderilmesi gibi adımlar attı. Çin'i sıkıştırmak için Filipinler Denizi ve Tayvan çevresinde askeri varlığını artırdı. Rusya'ya karşı Ukrayna savaşında da doğrudan ve dolaylı olarak sahaya girdi. Hatta uyuşturucu taşıdığı iddia edilen bir tekneyi donanma doğrudan batırdı; oysa bu tür işler genellikle Sahil Güvenlik ve yargının görevidir.

Pete Hegseth'in şahsiyeti de dikkat çekici. Yirmi yıl boyunca orduda küçük rütbelerde görev yaptıktan sonra "dini aşırılık" gerekçesiyle ordudan atıldı. 2024'te yayımladığı kitabında "Ben ordudan nefret ediyorum, ordu da benden nefret ediyor" diye yazdı. Afganistan ve Irak'ta savaştığını, fakat ordunun kendisini dışladığını savundu. Ona göre ABD'nin dış cephelerle meşguliyeti, solun içerde Savunma Bakanlığı üzerinde hâkimiyet kurmasına yol açtı. Asıl cephe artık Afganistan ya da Irak'ta değil, doğrudan ABD'nin kendi içinde.

ABD uzun yıllar boyunca savaşlardan ordusunu diri tutmak için faydalandı. Çünkü gerçek çatışmalar askerleri eğitiyor, savaş kabiliyetini artırıyordu. Ancak ABD genelde zayıf düşmanları seçti. Irak örneğinde olduğu gibi, eski Sovyet silahlarıyla donatılmış ordulara karşı operasyonlar adeta bir tatbikat niteliğindeydi. Bugün ise Çin'in yükselişi dengeleri değiştirdi. Hindistan-Pakistan savaşı Çin silahlarının etkili olduğunu kanıtladı. Yemen'deki Husiler bile Amerikan uçak gemilerini tehdit etmeyi başardı. Bu gelişmeler Washington'u yeni nesil savaş uçağı, ana muharebe tankı, uydu yatırımları ve yapay zekâ entegrasyonuna yöneltti. Ukrayna savaşı sırasında ABD'nin mühimmat üretim kapasitesindeki zafiyet açıkça görüldü. Topçu mühimmatları ve Javelin füzeleri hızla tükendi, üretim hatları ihtiyacı karşılayamadı.

Daha geniş çaplı bir savaşta ABD'nin aynı anda birkaç cephede yüklenmesinin zor olduğu anlaşıldı.

Önemli bir unsur da "caydırıcılık itibarıdır". ABD, Hollywood üzerinden ordusunun kahramanlığını inşa etti; Black Hawk'ın Somali'de düşmesi bile sinemada kahramanlık öyküsüne dönüştürüldü. Ancak bugün bu itibar aşınıyor. Ukrayna'da başarısızlık, Husiler karşısında zorlanma, Çin ve Rusya'nın meydan okumaları bu caydırıcılığı zedeliyor. Şanghay'daki son zirvede Çin lideri, Putin ve Kuzey Kore lideri yan yana çıktı; bu da ABD'nin "yalnızlaştırdığı" liderlerin aslında yalnız olmadığını gösterdi.

ABD'nin söylemindeki bu değişim, müttefiklerini de rahatsız ediyor. Avrupa artık Washington'a daha az güveniyor. Kanada ve Meksika alternatif arayışında. Venezuela üzerindeki baskılar artıyor.

Hindistan bile Trump'ın küçümseyici sözlerinden bıkarak Çin'e yakınlaştı ve yeni ekonomik anlaşmalar yaptı. ABD diplomatik olarak dosyaları yönetemediğinde askeri dişlerini göstermeye yöneliyor; fakat bu yaklaşım istikrar değil, daha fazla kaos üretiyor.

Ortadoğu'da ise "Savaş Bakanlığı" ifadesi, ABD'nin tarafsız bir arabulucu değil, doğrudan çatışmanın tarafı olduğunu ortaya koyuyor. İran ve müttefikleri bu dili kendi propagandaları için kullanıyor. İsrail ise bundan cesaret alıyor ve askeri operasyonlarını artırıyor. Gazze dosyası ABD ile Avrupa arasında ciddi bir çatlak yarattı. Trump başlangıçta bu bölgeden uzak durmak isterken İsrail baskısıyla giderek daha fazla içine çekildi.

Sonuç olarak Savunma Bakanlığı'nın adının Savaş Bakanlığı'na çevrilmesi yalnızca idari bir düzenleme değil; Amerikan siyasetinde ve askeri doktrininde köklü bir zihniyet değişiminin sembolüdür. Washington artık kendisini savunma kisvesi altında gizlemek istemiyor, açıkça savaş gücü olarak tanımlıyor. Artan bütçe, içerde askeri güç kullanımı, dışarıda agresif müdahaleler ve yeni stratejik silah yatırımları bu zihniyetin yansımalarıdır. Ancak asıl soru şudur: Derin iç bölünmeler yaşayan, müttefiklerinin güvenliğini kaybeden ABD bu yeni vizyonunu dayatabilecek mi, yoksa dünya çok daha büyük bir istikrarsızlığa mı sürüklenecek?

İsrail'in Katar'a Yönelik Haydutça Saldırısı

YAZAR: BINOY KAMPMARK

Hepsi kasvetli ve acımasız bir stratejinin parçası. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 80. oturumunda Fransa, Birleşik Krallık, Kanada ve Avustralya tarafından Filistin'in tanınacağına vaat edilmesiyle birlikte, İsrail'in saldırganlığı giderek daha küstah ve panik dolu bir hâl alıyor. Hayati bir cephede zaman kazanılması gerekiyor: Gazze'nin ilhak edilmesi ve Batı Şeria'da Filistin Yönetimi'nin gücünün mümkün olduğunca ortadan kaldırılması suretiyle Büyük İsrail'in inşası. Bunun sonucu, siyasi temsilciler de dâhil olmak üzere Filistin devletinin tamamen ortadan kaldırılması olacaktır. İsrail, bu amaç doğrultusunda, Hamas militanlarını öldürmeye odaklanmış durumda; bu da Filistinli siviller açısından son derece ağır bir bedele yol açarken, aynı zamanda örgütün diplomatik varlığını da ortadan kaldırmaya yönelik bir çaba anlamına geliyor. 9 Eylül'de Katar'ın Doha kentinde bir binaya düzenlenen saldırı bunun çarpıcı bir örneğiydi. 15 İsrail savaş uçağı ile sayısı belirtilmeyen insansız hava aracının katıldığı IDF saldırısının amacı, ABD Başkanı Donald Trump tarafından sunulan bir ateşkes önerisini görüşen üst düzey Hamas yetkililerini öldürmektir. Bu öneri kabul edildiği takdirde, tüm İsrailli rehinelere (ölü ya da diri) Filistinli mahkûmlar karşılığında serbest bırakılmasını, ardından 60 günlük bir ateşkes süreci ve savaşın sona erdirilmesine yönelik müzakerelerin sürdürülmesini öngörüyordu. Katar, Hamas'a bu öneriyi kabul

etmesi için baskı yapmaktaydı. Hamas mensuplarından bazıları öldürülürken, üst düzey müzakerecilerden Khalil al-Hayya (oğlunu kaybetti), Zaher Jabarin ve Khaled Mashal kurtuldu. Saldırıda yedi kişi hayatını kaybetti, Katar ise iki güvenlik görevlisini yitirdi. İsrail'in askeri eylemi, bir kez daha, kendi egemenliği dışındaki hiçbir egemenliği önemsemeyen, anarşik bir özgüvene dayalı uluslararası hukuk yorumunu gözler önüne serdi. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun mantığına göre, Katar teröristlere ev sahipliği yapmaktaydı. "Katar'a ve teröristlere ev sahipliği yapan tüm ülkelere sesleniyorum: Ya onları sınır dışı edin ya da adalete teslim edin. Çünkü siz yapmazsanız, biz yapacağız."

Uluslararası ilişkiler konusundaki yerleşik ve bir ölçüde karamsar görüşleriyle tutarlılık gösteren İsrailli yetkililer, Katar topraklarına yönelik saldırıya dair yeni ve mantıksız bir yorum ileri sürdüler. İsrail'in ABD Büyükelçisi Yechiel Leiter, bu saldırının "aslında ateşkes ve barış çabalarını ilerleteceğini" öne sürerek saçma bir yorumda bulundu. Hamas liderleri söz konusu olduğundaysa, "Eğer bu sefer yakalayamadıysak, bir sonrakinde yakalayacağız," dedi. Katar Dışişleri Bakanlığı, Netanyahu'nun açıklamalarını kınayarak bunları, "Katar topraklarını hedef alan korkakça saldırıyı ve gelecekte devlet egemenliğinin açıkça ihlal edileceğine dair tehditleri haklı çıkarmaya yönelik utanç verici bir girişim" olarak nitelendirdi.

Kuşkusuz, ülkesinin modernize edilmiş ordusunun başkenti korumada başarısız olmasından dolayı sarsılan Katar Başbakanı Muhammed bin Abdulrahman bin Jassim Al Thani, bariz bir sonuca vardı. Saldırı, İsrail'in Gazze'de "barışa dair her türlü umudu ortadan kaldırma" isteğiyle gerçekleştirilmişti ve Gazze Şeridi'nde hâlen tutulan İsraili rehinelere kaderini fiilen mühürlemişti. "Toplantıda konuşulan her şey İsraililer ve Amerikalılar tarafından çok iyi biliniyor. Bu, bizim sakladığımız bir şey değil." Ayrıca saldırıya karşı "toplular bir yanıt" talep etti. CNN'e yaptığı açıklamada, "Bölgeden bir tepki gelecek. Bu tepki şu anda bölgedeki diğer ortaklarla istişare ve görüşme aşamasında," dedi. Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin değişken doğası göz önüne alındığında, bu tepkinin neye benzeyeceği hiç de net değil. El Cezire'den Charles Stratford'un bildirdiğine göre, Netanyahu'nun uluslararası hukuku ihlal ettiği gerekçesiyle yargılanması amacıyla "tüm yasal yolların değerlendirileceği" bir hukuk komitesi kuruluyor. İsrail'in en az koşullu destekçileri bile olayların fazlasıyla ileri gittiğini düşünüyordu. Washington'daki bir restorana vardığında Trump, "Bu durumdan hiç memnun değilim," dedi. "Durum iyi değil ama şunu söyleyeyim: Rehinelere geri dönmesini istiyoruz, ancak bugün işlerin nasıl geliştiğinden hiç memnun değiliz." Daha da ileri giderek, "Bu durumdan çok memnunum değilim, her yönüyle çok memnun değilim," dedi. ABD-Katar ilişkilerinin önemi ve ABD kuvvetlerinin Orta Doğu'daki en büyük hava üssü olan El-Udeyd Üssü'nde konuşlandırılmış olması göz önüne alındığında, başkanın bu tür duygular beslemesi için her türlü nedeni vardı.

Eğer Doha'ya cezasız şekilde saldırılabiliyorsa, Amerikan askeri varlığı daha az etkileyici hâle gelir. İran devlet televizyonu Press TV ise bu durumu kaçırmayacak kadar cazip buldu. Kanalın X (eski adıyla Twitter) paylaşımında şöyle deniyordu: "Katar'ın, Basra Körfezi'ndeki en büyük ABD askeri üslerinden birine ev sahipliği yaptığını ve birçok hava savunma sistemine sahip olduğunu, ancak hiçbir Amerikan THAAD sisteminin Katar'ı İsrail işgaline karşı savunmak için tek bir atış bile yapmadığını biliyor muydunuz?"

İsrail Başbakanı'nın yasal sıkıntılar listesi, zaman kazanılmasının bir başka gerekçesi. İsrail'in bu yıl Orta Doğu genelinde düzenlediği saldırılar, savaşı gündemde tutmak, barışı askıya almak ve Netanyahu'yu hapisten uzak tutmak amacı taşıyor. Gazze'deki savaş, Yemen'deki Husi'lere yönelik saldırılar, İran'ın nükleer tesislerine yapılan hava harekâtları veya Suriye'nin hedef alınması — tümü kişisel çıkar ve süreyi uzatma meselesi hâline geldi. Geçici de olsa bir sükûnet ihtimali belirseydi, Netanyahu'nun ciddiye almadığı bir gerçeğe yüzleşmesi gerekirdi:

Hukukun gücü.

Dipnotlar:

* **Binoy Kampmark**, Cambridge'deki Selwyn College'da Commonwealth bursiyeriydi. Hâlihazırda Melbourne'daki RMIT Üniversitesi'nde ders vermektedir.

E-posta: bkampmark@gmail.com

Kaynak:

<https://www.counterpunch.org/2025/09/12/israels-rogue-attack-on-qatar/>

merc
diplomacy
international

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

İznik Konsili'nin 1700. Yılı: Tevhid ile Teslis'in Çatıştığı Kavşak

Tevhid ile Teslis'in Çatıştığı Yer: İznik Konsili

Hristiyan âlemi bu yıl, Eskiçağ Hristiyanlığının ilk büyük toplantısı olan İznik Konsili'nin 1700. yıldönümünü kutluyor. Milâdî 325'te toplanan bu konsil, yalnızca Hristiyanlığın değil, insanlık tarihinin de en kritik dönüm noktalarından biridir. Çünkü burada sorulan sorular—"Neden toplandılar? Ne konuştular? Hangi kararları aldılar ve nasıl dağıldılar?"—asırlardır tartışılmakta, hâlâ cevapları yankılanmaktadır.

Mısır kiliselerinde başlayan tartışma kısa sürede Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanına yayılmıştı. Kilisenin "sultân-ı müerrihin" şanlı ünvanıyla takdîs ettiği Filistin'in Caesarea piskoposu Eusebius (ö. 339), bu tartışmaların Hristiyanlar arasındaki din kardeşliğini zayıflatıldığını, bunun da imparator Constantinus'u endişelendirdiğini yazıyordu. Eusebius, imparatorun dostu olduğundan onun hakkında hakikate aykırı ya da suçlayıcı hiçbir şey yazmazdı.

Gerçekten de, 18 Eylül 324'te Üsküdar'daki Chrysopolis savaşında Licinius'u mağlup eden imparator, Doğu Akdeniz'in Hristiyan kentlerini inanç kavgasıyla çalkalanır halde bulmuştu. Bu kavganın adı Arius İhtilâfi idi. Arius'un Mısır'dan yükselen sesi Suriye'ye, Antakya'ya, İstanbul'a, Anadolu'ya ulaşmış; nihayetinde

Constantinus'un kulağına kadar varmıştı.

İmparator, bu yangını söndürmek için bir çağrı yaptı. Akdeniz ve Anadolu havzasındaki bütün önemli ruhbanlara mektuplar göndererek onları İznik'e davet etti. Böylece Hristiyanlığın tarihinde ilk büyük konsil toplanmış oldu.

HZ. PEYGAMBER VE ARYÜŞÇÜLER

Fakat bu toplantı yalnız Hristiyanlık için değil, İslâm dünyası için de önemlidir. Çünkü bu, tevhid ile teslisin ilk kez karşı karşıya geldiği meclistir. Hristiyan akîdesinin (credo) belirlendiği ilk yer, mezhep ihtilaflarının resmiyet kazandığı ilk zemindir. İznik'te, saf tevhidi ve hakiki imanı Libyalı Aryüs (Arius) savunuyordu; teslisi ise İskenderiyeli Athanasius (Atanasios) temsil ediyordu.

Hz. Muhammed (sav), yüzyıllar sonra Bizans İmparatoru Herakliyas'a gönderdiği mektubunda "Aryüşçüler"e atıfta bulunarak bu tarihî gerilimi hatırlatmıştı. Buhari ve Müslim'de rivayet edilen bu mektup maalesef bazı tercümelerde tahrif edilerek "Ariyisiyin" ifadesi "çiftçi, tebaa, vatandaş" gibi yanlış anlamlara büründürülmüştür. Oysa Allah Resûlü, doğrudan tevhid yanlısı, bozulmamış Hristiyan inancını savunan Aryüşçülere işaret ediyordu.

Peygamber'in (sav) çağrısı açtı: "Müslüman ol ki selâmet bulasın. Müslüman ol ki Allah sana ecrini iki kat versin. Eğer yüz çevirirsen, Aryüslerin günahı senin üzerine olacaktır."

Bu cümle, bir tarihî ayrıntı olmanın ötesindedir; hakikatin kalbine saplanmış bir işaret taşıdır. Ne var ki yanlış tercüme, özellikle Fatih'in torunlarını bu büyük hakikati fark etmekten uzun süre alıkoymuştur.

Sorulması gereken asıl soru şudur: Kimdir Aryüs? Ve neden Allah Resûlü'nün dilinde böylesine özel bir yere sahiptir?

ARYÜS KİMDİR?

Aryüs (Arius), köken itibarıyla Amazighi (Berberi) asıllıydı. MS 256 yılında, bugünkü Libya'nın doğusunda yer alan Cebel el-Ahdar bölgesindeki Qurina'da (günümüzdeki Şehat) dünyaya geldi. Bu kadim şehir, tarih boyunca birçok ilim ve bilim adamı yetiştirmişti. Bunlardan en meşhuru, matematikçi ve coğrafyacı Eratosthenes'tir. Eratosthenes, "geographia" (coğrafya) kavramını ilk kez kullanan kişiydi ve dünyayı çevreleyen denizin ölçümünü yaparak bilim tarihinde silinmez bir iz bırakmıştı.

Aryüs, gençlik yıllarında İskenderiye'ye giderek burada yaşamaya başladı. Ancak ilmî yolculuğu sadece bu şehirle sınırlı kalmadı; Antakya'ya da seyahat etti. Burada, Hristiyanlığın önde gelen muvahhid âlimlerinden biri olan Lucianus'un dizinin dibinde ilim tahsil etti. "Lucianus Şehid" adıyla tarihe geçen bu büyük bilgin, tevhid inancı uğruna Roma İmparatoru Maksimyanus tarafından öldürülmüştü. Aryüs'ün fikrî ve ruhî dünyası üzerinde derin izler bırakan bu hoca, onun sonraki mücadelesine de ilham oldu.

O dönemde İskenderiye'deki Hristiyan cemaatleri, şiddetli tartışmalarla çalkalanıyordu. Bir tarafta, İskenderiye Piskoposu Aleksandros vardı. O, İsa'nın tanrılığını savunuyordu. Diğer tarafta ise Aryüs ve etrafında toplanan taraftarları bulunuyordu. Onlar, İsa'nın Allah'ın kulu olduğunu, yaratılmış bir insan olduğunu, dolayısıyla ezeli olamayacağını söylüyorlardı. Aryüs'ün fikirleri kısa sürede geniş halk kitleleri arasında yankı buldu. İskenderiye'nin bir başka piskoposu olan Meletius da Aryüs'ün yanında yer alarak tartışmaları daha da büyüttü. Aryüs, Kutsal Kitap'a dayanarak İsa'nın "Allah'ın kelimesi" olduğunu, fakat yaratılmış bir varlık olarak ezeli olmadığını savunuyordu. Bu görüş, halk nazarında hem akla uygun geliyor hem de Allah'ın birliğini koruyordu. Bu sebeple çağrısı derin bir karşılık buldu.

Dönemin tarihçileri Aryüs'ü, güçlü bir hatip ve halkı sürükleyen bir lider olarak tasvir ederler. Onu şöyle anlatırlar: "Son derece etkileyici konuşan, halkı arkasından sürükleyen, ince yapılı, nüfuz edici bakışlara sahip, sade ama cazibeli elbiseler giyen biriydi." Bu özellikler, onun çağrısını daha da tesirli kılıyordu.

Bir muvahhid olan Aryüs, Hristiyanlığın bünyesinde tevhid mücadelesini kararlılıkla sürdürdü. İnancını yaymak için çok sayıda mektup kaleme aldı. Bunlardan birini Nikya/Nikomedia'nın (bugünkü İzmit) piskoposu

Eusebios'a gönderdi. Eusebios, Aryüs'ün en yakın müttetiklerinden biri olarak onun fikirlerini destekliyor ve bu davayı güçlendiriyordu. (Kayseriye piskoposu Eusebios ile Nikya'nın piskoposu Eusebios'u karıştırmamalı...)

Aryüs'ün kaleme aldığı mektuplarda, İsa'nın yaratılmış bir kul olduğu, ezeli olmadığı; Allah'ın kelimesi ve ruhu olduğu fakat Tanrı olmadığı açık bir şekilde dile getiriliyordu. Muvahhidlerin reisi Aryüs, Eklesiasia azizlerinin ve kilise babalarının tefsirlerine, aynı zamanda İncil ayetlerine dayanarak Mesih'in ancak "Abdullah" ve "mahlûk" olduğunu ispat etmeye çalıştı. Bu fikirler, yalnızca dar çevrelerde kalmadı; şehir şehir dolaşarak, kilise cemaatlerinde, çarşı ve meydanlarda büyük yankı uyandırdı. Halkın geniş kesimleri bu çağrıya kulak verdi, Aryüs'ün sözlerinde tevhidin berraklığını ve aklın sükûnetini buldu.

TEVHİD EHLİ İSEVİLER

Kısa zamanda Aryüs'ün görüşleri, Hristiyan âleminin dört bir yanına yayıldı. Hristiyanlık içindeki en güçlü akım haline geldi. Onun yolundan gidenlere artık "Tevhid ehli İseviler/Hristiyanlar" yahut "muvahhidler" deniliyordu. Bir inanç tartışması olmaktan çıkmış, büyük bir hareket haline gelmişti.

Tam da bu sırada, Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlık hızlı bir yükseliş içindeydi. İmparator Konstantin, siyasi birliği pekiştirmek için Hristiyanlığı destekliyor, onu imparatorluğun yeni harcı haline getirmeye çalışıyordu. Ne var ki kilise içindeki bu büyük ayrışma, imparatorun otoritesini zayıflatıyor, halk arasında huzursuzluk yaratıyor, birlik hayalini tehdit ediyordu. Konstantin, devleti ayakta tutabilmek için bu ihtilafa son vermek gerektiğini düşündü. Çözüm olarak bütün piskoposları büyük bir konsile çağırdı.

İşte böylece tarihe "İznik Konsili" (Nicaea, Nikomedia ya da Nikya) olarak geçen o meşhur toplantı vücut buldu. Yer: Bugünkü Türkiye'nin İznik şehri. Tarih: 20 Mayıs - 25 Temmuz 325. Konsile imparatorun davetiyle yüzlerce piskopos katıldı. Salonun havası gerilimle doluydu; bir yanda Aryüs ve onun etrafında toplanan muvahhidler, diğer yanda Teslis inancını savunan piskoposlar... Nikomedia piskoposu Eusebios, Aryüs'ün yanında yer alırken, diğer Nikya piskoposu Theognis de Aryüsçülerin safında görünüyordu.

Kaynaklar, İznik'e gelen din adamı sayısını 2048 olarak kaydeder. Bunların arasından 300 piskopos tartışmalara fiilen katıldı. Rivayete göre 318'i Aryüs karşıtı idi; fakat buna rağmen, bu karşıt grubun kendi içinde de Mesih'in tanrılığı hususunda tam bir ittifak bulunmuyordu. Öte yandan Aryüs'ün görüşlerini paylaşanların sayısı yedi yüzü aşıyordu. Tartışmalar çetin, sözler sertti. Konsilin en güçlü isimlerinden biri, henüz genç yaşına rağmen kudretiyle sivrilen Athanasius idi. O, İskenderiye Piskoposu Aleksandros'un öğrencisiydi. Aryüs'e karşı şiddetli bir mücadele yürüttü; İsa'nın "ezeli Tanrı'nın Oğlu" olduğunu savundu. Bu genç hatip, ilerleyen yıllarda "Ortodoks" inancın en büyük savunucularından biri haline gelecekti.

TEVHİD VE TESLİS'İN KAVGASI

Böylece İznik'teki tartışmalar, yalnızca bir teolojik ihtilaf olmaktan çıkmış, bir imparatorluğun kaderini tayin eden büyük bir kırılmaya dönüşmüştü. Aryüs'ün tevhid mücadelesi, bir yandan halkın gönlünde karşılık bulurken, diğer yandan kilisenin en yüksek mercilerinde şiddetle karşılanıyor, Roma tahtının dengelerini sarsıyordu.

İmparator Konstantin, o dönemde henüz pagan inancına bağlı olmasına rağmen, imparatorluğun birliğini sağlamak için Athanasius'un tarafını tuttu. Bu tercih, Aryüs ve taraftarlarının baskı altına alınmasına yol açtı.

Konsildeki tartışmaların özeti şuydu:

A - Aryüs ve taraftarları: İsa, Allah'ın kulusdur, yaratılmıştır; Tanrı değildir.

B - Athanasius ve Teslisçiler: İsa, Allah'ın ezelî Oğludur; Baba ile aynı özdedir.

Sonunda çoğunluk, Teslisçi görüşü kabul etti. İmparatorun desteğiyle bu görüş, resmî Hristiyan inancı haline geldi.

Aryüsçüler ise "sapkın" ilan edildi. Birçoğu sürgüne gönderildi, bazıları ise öldürüldü. Konstantin, kilise otoritesini siyasi gücün aracı kılarak bu inancı zorla kabul ettirdi. İskenderiye, Antakya ve benzeri merkezlere Teslis inancını benimseyen piskoposlar tayin edildi.

Böylece Teslis inancı, kilise tarihinde resmî akide (credo) olarak kabul edildi. Bu karar, Hristiyanlığın asıl tevhidi ruhundan uzaklaşmasının dönüm noktası oldu.

Modern araştırmacıların bir kısmı bu tarihi kırılmayı şöyle özetler:

1. Aryüsçüler aslında İsa'nın hakiki tebliğini savunuyorlardı.

2. Ancak Roma siyaseti, kilise otoritesi ve çoğunluğun baskısı, hakikatin üzerine örttü.

3. Bu süreçte pek çok muvahhid Hristiyan susturuldu, sürgün edildi yahut ortadan kaldırıldı.

Bu sebeple Aryüs ve taraftarları, tarihe "ezilen tevhid ehli İseviler/Hristiyanlar" olarak geçti.

İznik Konsili sona erdiğinde, Aryüsçü görüşler resmen reddedildi. Fakat bu, onların fikirlerinin bütünüyle yok olduğu anlamına gelmiyordu. Aksine, Aryüsçüler gizliden gizliye inançlarını yaymaya devam ettiler.

Bazı piskoposlar da konsilde imzalanan karar metnine karşı çıktılar. Hatta birkaç piskopos, ağır baskıya rağmen imza atmayı reddetti. Bu isimler tarih kitaplarında özellikle zikredilir. Mesela Nikomedia (İznik) piskoposu Eusebios, Aryüs'e olan desteğini sürdürdü.

Tarihçilerden R. P. Hanson'un ifadesiyle: "Birçok piskopos baskı ile imza atmak zorunda kaldı. Fakat kalplerinde Aryüs'ün haklı olduğunu biliyorlardı."

Bunun en açık delili şudur: Konsil kararları yayımlandıktan sonra bile, halk arasında Aryüs'ün tevhid anlayışı hâlâ güçlüydü. İstanbul, İznik, Antakya, Asyut, Filistin ve Makedonya halkının büyük çoğunluğu Aryüs'ün mezhebine bağlıydı. Bu yüzden imparatorluk, sürekli baskı ve zorlamaya başvurmak zorunda kaldı.

İmparator Constantinus, İznik Konsili'nin ardından Aryüs'ü ve ona destek veren bazı papazları İliya'ya sürgün etti. Fakat bu sürgün, meselenin kökünü çözmeye yetmedi. Aryüs'ün mezhebine bağlı olanlar gizlice faaliyet yürütmeye devam ettiler. Onların çağrısı özellikle Doğu'da - Suriye, Mısır, İstanbul ve Anadolu topraklarında - halkın gönlünde yaşamaya devam etti.

Kaynaklarda şöyle denir: "Aryüs'ün çağrısı sadeydi, anlaşılırdı. Halk onun sözlerini kolayca kavıyordu. Bu yüzden binlerce insan onun peşinden gidiyordu."

İşte bu sebeple, İznik Konsili'nin ardından alınan bütün resmî kararlara rağmen Aryüsçülük varlığını sürdürdü. MS 328 yılında İskenderiye'de yeniden Aryüsçü bir piskoposun atanması, konsil kararlarının sahada tam anlamıyla uygulanamadığının açık bir göstergesiydi.

Kilise tarihi, Aryüs'ün takipçilerini "Arian" (Ariusçu) adıyla anacaktır. Bu isim, aslında onların tevhidi kimliğini gölgeleme ve küçültme amacı taşıyordu. Zira Aryüsçüler, kendilerini "Muvahhid Hristiyanlar" olarak görüyorlardı. Kilisenin bu tavrı, hakikati halkın gözünden saklama çabasıydı. Böylece, "İsa'yı Tanrı'nın kulu ve peygamberi" kabul eden bu topluluk, tarihte "sapkın" bir fırka gibi gösterildi.

Oysa hakikat şuydu: Aryüsçüler, İsa'nın gerçek tebliğine en yakın olan İsevilerdi/Hristiyanlardı. Teslis inancını reddetmiş, yalnızca Allah'ın birliğini savunmuşlardı. Ne var ki zamanla kilise otoritesi ve Roma siyaseti ağır bastı. Aryüsçülerin kitapları yakıldı, isimleri karalandı, izleri silinmek istendi.

İZNİK KONSİLİ SONRASI GELİŞMELER

İznik Konsili'nde alınan kararlarla birlikte Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçlemesi resmî akide (Credo) haline getirildi. Artık “Tanrı birdir, fakat üç kişilikte tecelli eder” inancı, kilise otoritesinin desteğiyle bütün Hristiyanlara zorla kabul ettiriliyordu.

Bu konsilde ayrıca, yeryüzünün farklı bölgelerindeki İsevî cemaatlerin ellerinde bulunan yüzlerce İncil ve risale de gündeme getirildi. Binlerce ruhani delege tarafından getirilen bu metinler arasında kırk-elli kadar farklı İncil ve sayısız risale bulunuyordu. Nihayet bunlardan yalnızca dört İncil ve yirmi bir risale seçilip tasdik edildi; geri kalanlar reddedildi.

Bu durum, kilise tarihinde büyük bir kırılma noktası oldu. Tevhid ehli İsevîler/Hristiyanlar dışlandı, susturuldu, baskı altına alındı.

İmparator Constantinus da bu kararları siyasi bir araç olarak kullandı.

Nitekim Yeni Ahid, İsa'nın ulûhiyetini savunan yalnızca 318 kişilik bir heyetin eliyle şekillendi. Böylece Hristiyanlık dünyası, 325 yıla yakın bir süre boyunca aslında resmî bir “kitaptan” mahrum kalmıştı.

Araştırmacılar bu süreci şöyle özetler:

- 1-Kilise, tevhidî inancı “sapkınlık” ilan etti.
- 2-Roma, siyasi birliği sağlamak için Teslis'i destekledi.
- 3-Bunun sonucunda Hristiyanlık, asli tevhidî ruhunu kaybetti.

ARYÜS'ÜN DÖNÜŞÜ

Tam da bu noktada tarihin akışını değiştiren bir gelişme yaşandı: İmparator Constantinus, Aryüs'ü sürgünden çıkarıp başkente, yani Konstantinopolis'e çağırdı. Çünkü imparatorun annesi Azize Helena ve kız kardeşi Konstantia, Aryüs'ün mezhebine bağlıydılar. Ailenin ısrarı üzerine Aryüs iki yıl sonra sürgünden döndü,

taftarları da evlerine kavuştu.

İmparator Constantinus, Aryüs'ün talebiyle İskenderiye ve Antakya'nın başpapazlarını değiştirerek yerlerine Aryüsçü piskoposlar atadı. Hatta Konstantinopolis için de Aryüs'ü piskopos tayin etmeye hazırlanıyordu. İmparator, şehrin piskoposu Aleksandros'a, kardinallerin bütün itirazlarına rağmen Aryüs'ü kabul etmesi için emir verdi.

Aleksandros ise, Aryüs'ün şehre girmesinden evvel onun helakı için dua etmeye başladı. Rivayete göre bu duaların ardından, Aryüs Konstantinopolis'te (İstanbul) bir pazar gecesi, bugünkü Sultanahmet Meydanı civarında kiliseden çıkarken Aleksandros'un yandaşları tarafından bıçaklanarak öldürüldü. Başka rivayetlere göre ise zehirlenerek can verdi.

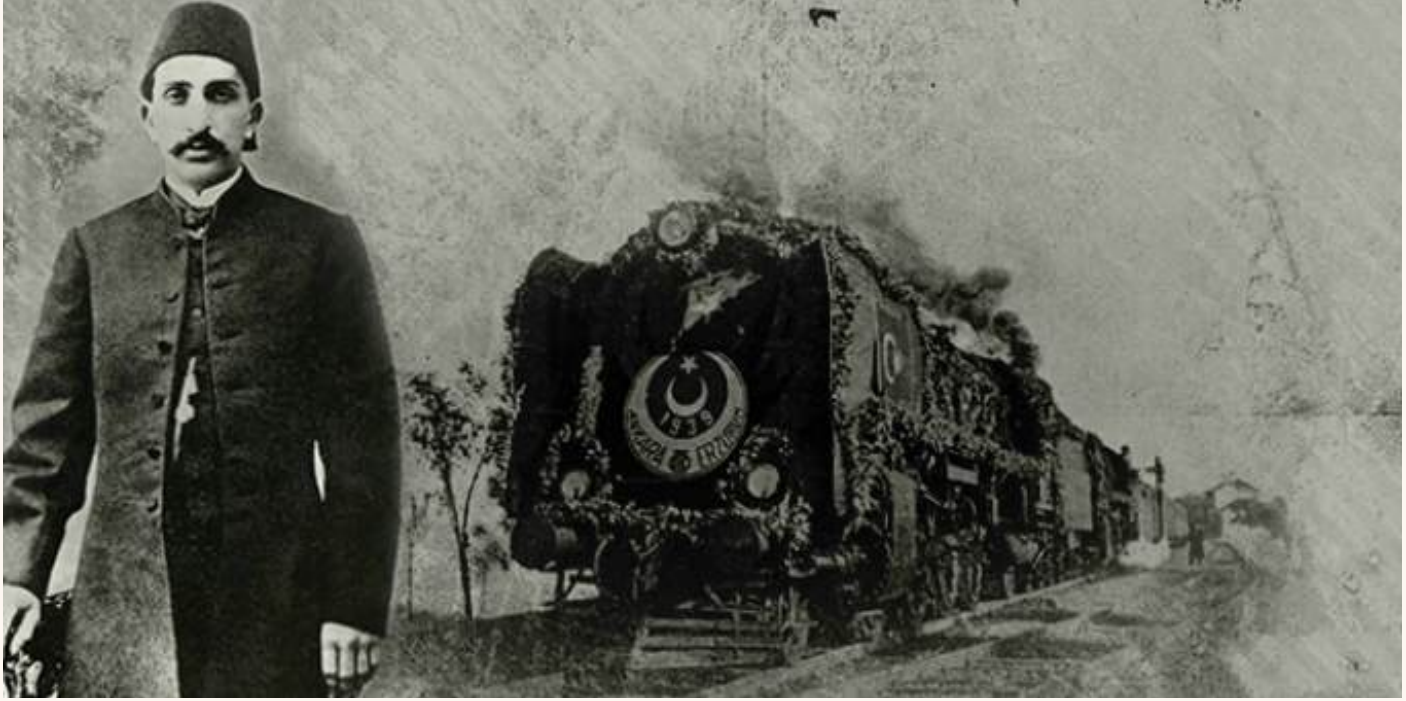
Hasıl-ı kelâm, Aryüs'e dair hakikatler Katolik kilisesi tarafından asırlar boyunca büyük bir gayretle gizlenmiş, üzeri örtülmüştür. Ne var ki ilk Hristiyanlık üzerine eğilen her araştırmacı, Hristiyanlığın ilk üç asrında teslisin değil, tevhidin ön planda olduğunu kolaylıkla görecektir. Öyle ki, on sekizinci yüzyılın büyük fizikçisi Newton bile Aryüs'ü, eskiçağın hakiki Hristiyanlığının temsilcisi olarak anmıştı.

Bugün, İznik Konsili'nin üzerinden bin yedi yüz yıl geçmişken, Müslümanlara düşen vazife; bu muvahhid âlimi yeniden gündeme taşımak, onun unutulmuş hatırasını ihya etmektir. Kahir ekseriyeti Aryüsçü olan İznik, Antakya ve Konstantinopolis (İstanbul) halklarının hatıraları yeniden dile getirilmelidir. Zira onlar, Hristiyanlığın aslî tevhid ruhunu yansıtan sessiz tanıklardır.

Peki, Aryüs'ten sonra neler yaşandı? Acaba İmparator Konstantin, sonunda Aryüs'ün mezhebine tabi oldu mu? İşte bunun cevabını bir sonraki yazımızda ele alacağız...

İngiliz Belgelerinde Pan-İslamizm İle İlgili Bir Rapor

YAZAR: PROF. DR. METİN HÜLAGU

KAYNAK: TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ-AĞUSTOS 1993

PAN – İSLAM HAREKETİ

Kronolojik Özet

1838-1896 : Cemaleddin Efgani.

1870 : Buhara’da oluşturulan İslam Ülkelerini Birleştirme Kornitesi

1884 : Sultan II. Abdülhamid’in Pan-İslamizm’i Uygulamaya Koyması : “Pan-İslamizm” kavramının Batı’daki İlk Kullanılışı.

1891 : Cemaleddin Efgani Tarafından Paris’de Yayımlanan Urvet-ul- Vüska. Muhammed Abduh’un Makalesinin Yayımlanması.

1897 : Cemaleddin Efgani’nin İstanbul’a Gelişi.

1898 : Mekke Şerifinin Pan-İslamizm Doktrinini Desteklemesi. :Alman imparatoru’nun İstanbul ve Suriye’yi Ziyareti.

1902 : Abdurrahman el-Kevakibi’nin Vefatı..

1903 : Londra’da Kurulan Pan-İslam Cemiyeti.

1904 : Ata Bey Hasani’nin Beyanatı.

1908 : Genç Türk inkılabı.

1910 : İttihad ve Terakki Partisi’nin Selanik Kongresi.

1911 : Trablusgarb Savaşı. Genç Türklerin Pan-İslamizm’i Uygulamaları : Pan-İslam Fikrinin İstanbul’da Gelişmesi.

1914 : Yeni Millet Adlı Eserin Yayımlanması.

HAREKETİN TARİHİ TEMELLERİ

İslam’ın temel başarısı, hiç şüphesiz, Muhammed’in tâbileri arasında sağlam bir şekilde tesis etmiş olduğu yakın işbirliğinden ve yine tâbilerinin din kardeşliğinin kendilerine yüklemiş bulunduğu diğer mükellefiyetleri yerine getirmeğe hazır oluşlarından kaynaklanmaktadır.

Eski birlik ve ittifakları bastırmak için Peygamber tarafından zaman zaman zorlayıcı tedbirlere başvurulmuştur. Bazı İslam müesseselerinde sistemi diğerleri ile uzlaşmaz kılma arzusu emareleri bulunmaktadır.

Müslüman olmayanları Müslümanlardan giyim ve kuşamları ile ayırmak, Müslüman idareciler tarafından sık sık uygulamaya konmuştur.

Peygamber zamanında tâbileri arasında bazı ihtilaflar olmuşsa da bunlar O’nun dinî otoritesi sayesinde bertaraf edilmiştir.

O’nun ölümünden çeyrek asır sonra Müslümanlar, en azından zâhirî olarak, bir lidere bağlı kalmışlardı. Fakat milâdî 656 yılında üçüncü halifesinin öldürülmesinden sonra sürekli bölünmeler olmuştur. 750 tarihinde Emevilerin yıkılmasından itibaren ise İslam toplumunu muhtelif devletlere ayıran oldukça ciddi dağılmalar vuku bulmuştur.

İslam’ın hâkim olduğu dinî saha genişleme gösterirken bunun beraberinde siyasî bölünmeler de artış ve 325/937 yılı başlarında İslam dünyası, mütekâbil mücâdeleleri sık sık yeniden guruplaşmalara sebep olan, daha fazla kısımlara veya bağımsız devletlere ayrılmıştır.

İslam’da ancak tek bir halife veya tek bir Peygamber temsilcisi olabileceği teorisi savunulmakla beraber bu ünvan aynı zamanda birden fazla kişi için kullanılmıştır. Bu kullanımın kabulü çok defa sadece resmîyette kalmış ve bu onu taşımak isteyen hükümdarın bağımsızlığına hiç bir surette etkide bulunmamıştır.

İslam dünyasını birleştirme fikri tabii olarak bir çok Müslüman hükümdarın hülyası olarak devam etmiş, seleflerinin bıraktığı mülke yeni topraklar katan, meşhur Osmanlı Padişahı Sultan I. Selim (M. 1512-1520)'in fetihleri bu hülyayı kısmen gerçekleştirmiştir. Fakat bununla birlikte, üzerinde Müslüman halkın yaşadığı doğu ve batıdaki geniş topraklarda Osmanlı devletinden tamamiyle müstakil olan devletler oluşmuştur.

Ayrıca, ilk fetih yıllarında İslam tâbileri Kur'an dili olan Arapçayı kabule zorlanmış ve böylece bu dil dinî bir lisan olarak benimsenmiştir. Zira aksi takdirde bir çok yerde milli lisanı değiştirmeye muktedir olması mümkün olmayacaktı.

Bu dilleri kullarıdan alıkoyma, sistemin ilk yıllarında görüldüğü gibi, Müslümanların bir millet içerisinde herhangi bir şekilde eriyip yok olması ihtimaline engel teşkil etmiştir.

Karlofça Antlaşması ile on yedinci yüz yılın sonunda Osmanlı devleti Avrupa için tehlike olmaktan çıkmıştı. On sekizinci ve on dokuzuncu yüz yıllarda ise, bir kısmının bir zamanlar Osmanlı devletine ait olduğu, çoğunlukla Müslümanlarla meskûn olan büyük mikyastaki topraklar Büyük Britanya, Rusya, Hollanda ve Fransa idaresine geçti. On dokuzuncu yüzyılda Türkiye sadece Avrupa ve Asya'daki topraklarının bir kısmını kaybetmekle kalmadı, fakat aynı zamanda başkent de Avrupa tesirine de girdi.

Bu sırada Türkiye kadar güçlü herhangi bir İslam devleti de bulunmamaktaydı. Bu dönemde haberleşme vasıtalarının gelişmesi ve yazılı basın ve okulların kurulması ve daha ziyade Hristiyan misyoner faaliyetleri vasıtası ile bir çok İslam ülkesinde önceki devirlerde olduğundan çok daha fazla olarak günün olaylarına ilgi arttı ve bu olaylara dair doğru bilgi edinme imkânı doğdu.

İslam toplumunun siyasî yönden gittikçe daha fazla bir şekilde Avrupa devletlerine ve Hristiyan dinine merbut olanlara bağlı kaldıkları görüldü. Bu devletler, her ne kadar İslam dinine tolerans gösterdilerse de, gerçi dinin tebliğcisi onun toleransla karşılanmasını değil, bilakis dünyaya hâkim olmasını tasavvur etmişti, onun emirlerinin çoğunu yasaklamışlardı. Bundan dolayı Müslüman toplum ırk, dil ve mezhep açısından parçalanmış bir haldeydi; Haçlı seferleri ve Moğol istilasları gibi gayet korkunç felaketler bile Müslimler arasında işbirliğini sağlamaya kâfi gelmemişti.

Genel isimleriyle Müslüman olarak Kur'an vasıtasıyla, ve birlik halinde bulundukları ve herkesi önlerinden silip süpürdükleri tarihin bir döneminde birbirleriyle duymaya ve birbirlerinin talihsizliğine de esef etmeğe kafidir. En azından aralarındaki dindar kimseler sürekli olarak İslam hükümdarının dünyarın idarecisi olmayı arzu ettiği zamana hüznü bakmaktadırlar. Bunlardan bazılarının İslam ülkelerinin birlik halinde bulunmayışının sebebini siyasî zayıflıklarında görmeleri ve birliğin tekrar sağlanması halinde İslam'ın siyasî açıdan kuvvet kazanacağı düşünmeleri gayet tabiidir.

PAN-İSLAMİZM VE SULTAN II. ABDÜLHAMİD

Avrupa'dan gelen tecavüzlere karşı koymak ve nihâî olarak Asya ve Afrika'daki Avrupa idâresine son verebilmek gayesiyle İslam ülkelerini birleştirme fikri 'İslam Birliği' ifâdesiyle Arapça ve Türkçe olarak ifade edilmiştir. Mezkur cümlelerin Pan-İslam olarak İngilizceye tercümesi ilk defa, her ne kadar görünürde bağımsız olmamakla birlikte bir çok noktada ayrı fikirde olarak, The Times'da 19 Ocak 1882 tarihli bir makalede, belki de bu ifâdenin Fransızca ilk tercümesi olarak, des deux Mondes'de bir kaç ay önce çıkmış bulunan M. G. Charmes diye biri tarafından yayınlandı. Fransız yazar hareketin başlangıcını Buhara'da 1870 yılında kurulan ve eski Hokand hükümdarı Haydar Han'm Arabistan'da elçilik hizmetini yaptığı, birliğe kadar götürür. Haydar Han bir çok Arap, Kürt ve Hintli şeyh ve mollalara Rusya ve İngiltere'ye karşı cihad ilan edilmesinin gerekliliğini izaha çalıştı. Berlin Antlaşması'nın Türkiye'ye uygulamaya koyduğu onun küçük duruma düşürücü şartlarından dolayı birlik İslam konfederasyonu başkanı altında toplanmayı düşündü. Fakat bu konfederasyonun başkanlığına Osmanlı padişahını değil, 1877'de atanan ve 1880 yılında suikaste uğrayan Mekke Şerifi Hüseyin'i getirmeği arzu etmekteydi.

Mamaafih, İslam'ın dinî lideri olma fikrinin siyasî sahada kullanılması, Kırım Savaşı sırasında selefleri gibi, Ruslara karşı hiç bir Hristiyan devletten yardım almayan, Sultan II. Abdülhamid tarafından uygulanmaya kondu. Sultan Abdülhamid'i bu fikrin uygulanmasına ikna edenlerin Sir Muhammed Zafir, kendisine tahta geçeceğini önceden haber vermiş olan Tripolili bir Derviş, bu Derviş'in yeğeni, Şeyh Esad ve Ebu el-Huda Efendi olduğu sanılmaktadır. Mezkûr kimseler padişahı, seleflerinin Avrupa Hristiyan devletlerinin dostluğunu elde etmekte hatalı davrandıklarına ve kendisinin yapması gereken doğru hareketin ise ancak Hristiyanlığa karşı İslam birliğini yeniden kurmak olduğuna, inandırmaya çalıştılar. Onun bu maksat doğrultusunda İslam dünyasının değişik yörelerine elçiler ve temsilciler gönderdiği belirtilir. Bu teşebbüslerin bazılarına dair elimizde detaylı bilgiler vardır. İbrahim es-Senûsi Fas Sultanına gönderilmiş, kendisine hediyeler sunulmuş ve cihada katılması davetinde bulunulmuştur. Tanier'deki İngiliz elçisi vâsıtasıyla bu zat Fas Sultanı ile görüşme fırsatı elde etmiş, fakat Sultan kaçamaklı cevaplarda bulunmuştur. Çünkü Fas Sultanı bulunduğu mevkiye istinâden Osmanlı Sultanı'nın üstünlüğünü kabul etmeden veya kendisinin ondan üstün olduğunu beyanda bulunmadan resmî bir evrâka imza koyamadığından, bu formaliteyi önemsememiş; imzası ve mühürsüz bir mektup da tabii olarak kıymet taşımamıştır. Şeyh Zafir'in kardeşi Hamzanın 1882'de aynı gaye ile Tripoli'ye gönderilmesi de başarısızlıkla neticelendi. Zira bu görevler durumları icabı gizlilik arzettekylediler ve tabii olarak söylenti yolu ile bilinmeleri gerekmekteydi.

Öyle anlaşılmaktadır ki oldukça uzun süren saltanatı boyunca Sultan II. Abdülhamid Müslümanların lideri

olma siyasetini devam ettirmiştir. Fransızların Kuzey Afrika'daki Tarikatler hakkında hazırlamış oldukları raporlar bu teşkilatlardan bazılarını, özellikle Ebu el-Hüda'nın başkanlığını yaptığı Rûfâî Tarikati ve Şeyh Zafir'in lideri bulunduğu Medenî Tarikati, Pan-İslam propagandası yapmak üzere Sultan Abdülhamid tarafından istihdam edildiğini belirtmektedir. Bu teşkilatlar (1897), bu öğretiyi yaymak arzusundaki hacılara rehber olarak tayin edilmiş bulunan Mekke Şerifi tarafından desteklenmekteydi. Abdülhamid'in Türk biyografi yazarı onun Hicaz Demir Yolu inşaatı ile tüm dünyadaki Müslümanların gönlünü hoş etmeği hedeflediğini belirtir. Aynı motif bir çok maksatsız tecavüz hareketlerinde de görülür. Bundan dolayı bazıları Sultan'ın bu hususlardaki hareketinin diğer devletlerdekilere ziyâde kendi tebasını etkilemeyi gaye edindiğini belirtirler. Sultan Abdülhamid saltanatının sonlarına doğru, Çin ve Afganistan gibi, Türkiye dışında bulunan Müslüman cemaatlara elçiler tayin etme alışkanlığı içerisinde bulunmaktaydı.

Hiç şüphesiz onun İslam birliği politikası, sınırları dışında kalan tüm İslam ülkelerini silah kullanmak yolu ile kendi İmparatorluğuna katma fikrinde olan selefi I. Seliminkinden oldukça farklıydı. Selim zamanında gayr-i Müslim idâresinde bulunan Müslümanların sayısı oldukça ehemmiyetsiz bir adetteydi. Sultan Abdülhamid'in oluşturulacak olan Müslüman devletler konfederasyonunu Hristiyanlığa karşı savaşa sevkedeceğini ihtimal dahilinde kabul etmek doğru olmaz. Onun Avrupa devletleri, özellikle Almanya, ile dostca münasebetler kurmaya çalışması bu ihtimali reddeder. O Hristiyan devletlerin tebası durumunda olan Müslümanların tabî önderi saymakla kendisini mezkûr devletlere karşı güçlü göstermeği ümit etmekteydi. Zira Almanya'nın bahsedilen şekildeki tebasının Büyük Britanya, Fransa veya Rusya'ninkinden çok daha az olması dolayısıyla takip edilen politikanın Almanya'ya faydalı olacağı düşünülmüştü. Böyle olmakla birlikte kendi imparatorluğu içerisinde bile İslam lideri olduğu hususu bir çok yerde tartışılmıştır. İmparatorluk dışında ise Hindistan bu iddianın en fazla taraftar topladığı ülke olmuştur.

DOĞUNUN PAN-İSLAM HAREKET TEORİSİNE BAKIŞ AÇISI

Doğulu yazarlar Pan-İslam hareketinin, yani İslam toplumları arasında birliğin tekrar sağlanması ile Avrupa devletlerinin tecavüzlerinin durabileceği ve kaybedilen toprakların nihâî olarak yeniden elde edilebileceğini düşünmüş olan kimsenin, 1838-1896 yılları arasında yaşamış olan Seyyid Cemaleddin Afgânî olduğunu beyan ederler. 'Afgani' diye meşhur olan Seyyid Cemaleddin elde edilen son bilgilere göre İran'da Hamadan'a yakın bir köyde doğdu. Necef'de okudu ve bir müddet, adını aldığı, Afganistan'da ikamet etti. 1863'de Herafı aldığı Dost Muhammed ile birlikte bulunmaktaydı. Kısa bir süre sonra vuku bulan iç savaş sırasında Azim Han'ın hizmetindeydi. Fakat bu Prens'in 1869 yılında Şir Ali tarafından mağlup edilmesi üzerine

Afganistan'da kalmanın emniyetli olmayacağını düşünerek Hindistan'a gittiye de İngiliz Hükümeti orada ikamet etmesine müsaade etmedi. Efendisinin alaşağı edilmesinin İngilizlerce gerçekleştirilmiş olduğu kanaati kendisini bu imparatorluğun can düşmanı yaptı. Mısır ve İstanbul'da seyahat ve öğretim faaliyetinde bulundu, fakat Sünnî olmadığı gerekçesiyle 1871'de İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Mısır'a avdetinde kendisine Riyad Paşa tarafından küçük bir aylık maaş bağlandı, fakat daha sonra 1879'da İngiliz aleyhtarı propagandaya başladığı için buradan da uzaklaştırıldı. Bunun üzerine Haydarabad'a gitti, fakat Mısır'da isyanın başlaması sebebiyle, murâkabe altında tutulabilmesi için, Arabi isyaru bertaraf edilinceye kadar İngiliz Hükümeti tarafından Kalkûta'da ikamete mecbur edildi.

Cemaleddin ennihiye, muhtevası içerisinde, idaresi altında en geniş Müslüman kitleyi barındıran ve kendince, İslam'ın amansız ve güvenilmez düşmanı olan bir Avrupa devleti olarak İngiltere'ye şiddetli saldırılarda bulunduğu, 1884'de Urvet-ul-Vüska isimli Arapça dergiyi neşretmeğe başladığı Paris'e yerleşti. Afganiye göre İngiltere'nin politikası tüm Müslümanların bağımsızlıklarını yok etmek, mülklerini ellerinden almak ve genel olarak kendilerini aşağılamaktı. Bir süre sonra bu derginin basını durdu. Fakat bu dergi Cemaleddin'i İran'a davet eden ve kendisini Savaş Bakanı yapan Şah Nasır-ed-Din'in ilgisini çekmişti. Başlangıçta Şah'ın niyetinden şüphelenen Afgânî Avrupa seyahatinde bulunmak üzere İran'dan ayrıldı. Fakat 1889'da Şah ile Münih'de görüşerek, ihtilal fikirleri yayma çabasında olduğu bahânesiyle 1890 yılında terketmek zorunda kaldığı, Tahran'a dönme davetini kabul etti. Daha sonra, biyografisi yazarına göre, Avrupa devletlerinin ve özellikle de İngiltere'nin İslâmî konulara müdahalesini onaylamamakla birlikte, Hükümeti Şah'ın alaşağı edilmesi konusunda etkilemeğe çalıştığı Londra'ya geldi. İngiltere'de bulunduğu sırada, İstanbul'a gelmesi yolunda kabul ettiği bir davet aldı. Vefat ettiği 1896 yılına kadar burada Sultan'ın ihsanına muhatab oldu. Burada kaldığı zaman zarfında İran Şahı'nı Abdülhamid'in halifelliğini tarıması için iknaya çalıştığı belirtilir. Kendisi ve meslektaş Rûhi Efendi tarafından Cemaleddin'in İran'da bulunduğu sırada tanıdığı, önde gelen ve alim kimselere, İranlıların Türk Sultarı'nın İslam'ın lideri olduğu tezini kabul etmeleri halinde Türkiye ve İran ittifakının Avrupa tecavüzlerine meydan okuyacağını iştihak ile dile getiren yüzlerce mektup yazıldı. Müzakerelerin olumlu bir netice alınacağını gösterdiği bir sırada durum İran hükümetine ifşa edildi veya herhangi bir şekilde hükümet durumdan haberdar oldu ve Rûhi Efendi derhal katledildi. Cemaleddin Efgânî'nin en meşhur yardımcısı, daha sonraları Mısır Müftüsü olan ve İngiliz İşgalini dostca karşılayan Şeyh Muhammed Abduh idi. Hocasını Pan-İslam görüşüne sürükleyen fikirler Abduh tarafından, evvela Urvet-ul-Vüska'da (1884) ve daha sonra da ikinci defa Müftü'nün biyografisinde yayınlanan, iki ayrı makalede izah edilmiştir.

Abduh'a göre İslam toplumundan herhangi birinin gayr-i Müslimlere siyasî olarak boyun eğmesi, tâbilerine sadece yabancı boyunduruğundan kurtulma vazifesini değil, aynı zamanda İslâmî olmayan tüm güçlere karşı koymayı da emreden İslam dininin ihlal edilmesi demektir. O, Müslümanların büyük çoğunluğunun gayr-i Müslimlere itaat etmesini Müslüman idarecilerin vazifelerini ihmal etmelerine ve, aralarını bulmaları için yabancıların yardımına müracaat eden, bu liderlerin aralarındaki husûsî tartışmalara hamleder. Bu durumdan dolayıdır ki yabancılar netice olarak Müslümanlar üzerinde hâkimiyet kazanmışlardır. İslam'ın menfaatlerini kendi basit menfaatlerine kurban eden bu prensler ve hükümdarlar, kendilerini avlarından alıkoyarak ve hatta tilkilere yem ederek, o aslanların (İslam mücahidlerinin) boyunlarına zincir oldular.

Fakat ümitsizliğe kapılmak gerekmez. Edirne ve Peşaver arasında birbirine bağlı ve hepsi de Kur'an inancına sahip, sayıları 50.000.000'dan az olmayan, cesâretleri ile diğer tüm ırklara fâik bulunan Müslüman devletler yeralmaktadır. Bunlar kendilerini savunmak üzeri birlik oluşturamaz ve işbirliği yaparak her taraftan üzerlerine gelen tufarı başka yöne kanallı edemezler mi? Yazar böyle bir birlik ve dayarışma davetinin ilk etapta en meşhur İslam hükümdarları tarafından yapılacağı ümidini ifade ederek yazısını tamamlamaktadır.

İkinci bir makalede ise bir milletin başarılı olabilmesinde iki temel öğenin birlik ve emperyalizm olduğunu vurgulamaktadır.

Bir milletin fetihte bulunmaya karşı duyduğu arzu, ferdin bedeninin yiyeceğe karşı duyduğu arzu gibidir. Fakat fetihte bulunmanın tasavvurundan önce birliğin mevcut olması gerekmektedir. Bu prensipler sadece deneyimle öğrenilmeğe has olmayıp Kur'an tarafından da telkin olunmuştur.

Mamaafih bunları unutmuş gözüken Müslümanları uyandırmak gerekmektedir. Her gerçek Müslümanın hacda gittiği kutsal mahalde ortak gayretin mütalaa konusu yapılabileceği ve pratik planların tasarlanabileceği bir merkez vardır.

Görüldüğü gibi bu gaye için Mekke'nin kullanılması umulmakta ve ayrıca dinî teşkilatlardan faydalanılmaktaydı.

Cemaleddin ile Pan-İslamizmin fikir babalığını yapan, fakat Abdülhamid ile dostluğu bulunmayan, Abdurrahman Kevâkibi Mekke'de bir Pan-İslam konferansının toplanmasını teklif etmiş, fakat Abdülhamid buna rıza göstermemişti. Kendisi 1902'de vefat etti.

DİNİ CANLANMA OLARAK PAN-İSLAMİZM

İslam'ın siyasî hâkimiyetinin yeniden sağlanması için Cemaleddin Efgani'nin öngörmüş olduğu tedbirler kat'i surette ağır ve şiddetli iken, buna mukâbil tâbileri ise İslâmî kolejler, gazeteler ve cemiyetler tesis ederek bu gaye için ortam hazırlamayı arzu etmekteydiler.

1903 yılında Londra'da, gayeleri aşağıda sıralanmış olan bir Pan-İslam cemiyeti kuruldu:

1. İslam dünyasının dinî, sosyal, moral ve entelektüel açılardan gelişmesini sağlamak.
2. Dünyanın her bir parçasında bulunan Müslümanlara tekrar sosyal birliği sağlayacak bir merkez oluşturmak.
3. Müslümanlar arasında kardeşlik duygularını geliştirmek ve aralarındaki münasebeti kolaylaştırmak.
4. Gayr-i Müslimler arasındaki İslam ve Müslümanlar hakkındaki yaygın olan yanlış anlamaları gidermek.
5. Dünyanın herhangi bir parçasında yardıma ihtiyaç duyan herhangi bir Müslümana en iyi şekilde meşru yardımda bulunmak.
6. Gayr-i Müslim ülkelerde dinî törenlerin yerine getirilebilmesi için kolaylıklar temin etmek ve İslam kültür (düşünce) merkezleri kurmak.
7. Dünyanın değişik yerlerinde Merkezi Pan-İslam Cemiyeti'nin şubelerini açmak, konferanslar ve müzakereler tertip etmek ve İslam'ın menfaatlerini artırması muhtemel olan gazeteler çıkarmak ve okumak.
8. Londra'da bir cami yaptırabilmek için dünyanın her tarafında bu maksatla yardım toplamak ve bunu vakfetmek.

Bu belgeyi tercüme eden Mısırlı mütercim tarafından şu dört maddenin de yukarıdakilere ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir:

1. Osmanlı hilafetini desteklemek.
2. Tüm Müslüman idareciler ve otoriteler benimseyinceye kadar bu tarz üzere propagandaya devam etmek.
3. Osmanlı hilafetini destekleme mukâbilinde İslam toplumları için Osmanlı halifesinin desteğini ve problemlerinin çözümü için bu tür toplulukların kontrol altına alınmasında Avrupa devletleri ile arabuluculuk yapmasını sağlamak.
4. Almış oldukları tedbirlerin tüm cemiyeti etkisine alması ve İslam'a leke getirmesi halinde, bu tedbirlerin İslam hukukunu ihlal ettiği durumlara Müslüman idarecilerin dikkatini çekmek.

Bu gelişme üzerine Londra cemiyeti ismini derhal Pan-İslamizm'den İslam'a çevirdi ve faaliyetlerini ılımlı bir derecede yürütmüş gözükme durumuna girdi. Daha başka cemiyetler, okullar ve gazeteler faaliyete geçti. Meşhur bir Mısırlı, 1904 yılında, Pan-İslamizmin ne şekilde olursa olsun mutlak surette haçlı serefi veya Avrupaya karşı savaşmak için İslam devletlerinin bir bayrak altında birleşmesi gibi herhangi bir manayı asla ifade etmiş olmadığını beyan etti. Aslında ifade etmiş olduğu şey fazla değişik bir şey değildi; dünya Müslümanları arasında birliği ve kardeşliği oluşturmayı, birbirlerine moral, maddî ve siyasî açıdan destek olmayı ve kendilerini en büyük İslam gücünü temsil eden olarak Osmanlı Halifesi'nin etrafında toplamayı ifade etmekteydi. Böyle bir birliğin gerçekleşmesi halinde Avrupalıların Müslümanların beldelerini daha fazla işgal etmeleri ve Müslüman iş gücünden faydalanmaları mümkün olmayacaktı.

Müslüman olan bir İngiliz, Pan-İslamizmin gayesini başarması halinde, onun Osmanlı İmparatorluğunun hizmetine girmesi gerektiği neticesinden bir çoklarının sakındığından çok daha fazla olarak sakınmaya çalışır; fakat böyle olmakla birlikte netice yeterince vâzih değildir: “Pan-İslamizm, Avrupa ve medeniyet için tehlike arz etmek yerine her barış ve medeniyet taraftarının desteğini kazanması gereken bir harekettir. Dünya serbest bir şekilde Pan-İslamizmin sahip olduğu daha müreffeh ve gerçek medeniyeti görebilse devletler tüm gerçek gelişmelerin önünde engel olmaktan başka bir şeye yaramayan fetihten bulunma arzusunun bırakacak, birbirinin çıkarlarına başkalarının çıkarlarının boyun eğmek zorunda olduğu bir iddia olarak bakmaktan vazgeçmeli ve bütün tarafların çıkarlarını ayın anda gözetmeği ilke haline getirmelidirler. Bu ideale daha fazla ulaşıncaya, İslam’ın, yeniden teşekkül etme büyük planında uygun olan yerini almaya hazırlanması gerektiği daha önemli olacaktır. Böyle yapabilmek için de onun şimdi ve her zaman için Pan-İslamizmin ana sebepleri olan fikirleri takip etmesi gerekir”.

Bu görüş Cemaleddin Efgani’nin programını, zaman zaman aralarında ilişkiler kurulmuşsa da temel bir bağlılık ihtiva etmeyen, reforme edilmiş İslam ile bozacak gibi gözükmemektedir. Diğer dinlerde olduğu gibi İslam’da da onun samimi olan tâbileri fırkaları birbirinden ayıran şeylere bağlı kaldıkları nisbette onları birleştiren şeylere de bağlı olmuşlardır. Dolayısıyla din rabitasını zayıflatmadan fırka rabitasını zayıflatmak mümkün gözükmemektedir. Zira Pan-İslamizm, otuz yıl süreyle yakın bir müzakereye tabi tutulduktan sonra, ki 1908 öncesinde herhangi bir netice sağlamamıştır, bu konuda söz sahibi olan doğulu yazarlar tarafından mevcudiyetinin olmadığından bahsedilmiştir. Bu yazarlardan biri Pan-İslamizm’i “İslam kardeşliği prensibinden çıkarılmış ve Avrupa muhayyilesi ile aşırı derecede büyütülmüş bir kuruntu” olarak tarif etmiştir. Başka bir yazar ise Pan-İslamizm nosyonunu, niyetleri Müslümanlara karşı düşmanlığı galeyâna getirmek ve bu vesileyle onlardan bağımsızlıklarını ellerinde bulunduranlara karşı yeni saldırılara geçmelerini haklı kılabilmek gayesinde olan, Avrupalı siyasiler tarafından icat edilmiş olarak beyan etmiştir. Dolayısı ile doğu Basını bu kelimenin Avrupa’da doğurmuş olduğu galeyânı büyük derecede mübalağa etmiştir. Aslında Pan-İslamizm’e atfedilenlerin çoğunun onunla hiç bir alakası yoktu. Alman İmparatorunun gönderdiği de dahil olmak üzere, çeşitli İslam ülkelerindeki misyonerler hakkında başlatılan araştırmalar pratik uygulama planına sahip önemli hiç bir teşkilat tesbit edememiştir. İslam dünyasının Avrupa devletleri arasında bölünmesi hızlı bir şekilde tahakkuk etti ve böylece İtalyanların Trablusgarb’ı işgali, Fas’a ait işlerin Fransa’nın menfaati doğrultusunda düzenlenmesi, İslâmî hassasiyete zarar verdi. Meydana gelen bu durumlar karşısında değişik ülkelere mensup Müslümanlar arasındaki işbirliği, yardım göndermenin, bazan askere yazılmanın ve izin

verilen yerlerde protesto mitingleri yapmanın ötesine geçmedi. Bu durum ise Müslüman yazarlar tarafından Pan-İslamizmin organizeli bir çalışma olmadığından delili olarak kullanıldı ve bu hareketin doğurduğu duyguya çok zaman fazla değer verildiği belirtildi, tecavüz ruhu Avrupa Hristiyanlığına hasredildi; bunun Asya ve Afrika’da yaşamakta olan İslam’a adaletli davranıldığı takdirde atfedilemeyeceği ifade edildi. Ayrıca asırlar önce daha büyük tehlike arzeden Haçlı seferleri ve Moğol istilasının, bir kısmının müşterek düşmana yardımında bulunduğu, İslam topluluğu arasında işbirliği meydana getiremediği belirtilmiştir. Avrupa tecavüzünün taşıdığı daha ılımlı beklentilerin böyle bir dayanışmayı sağlayacak güce sahip olduğu da umulmamalıdır. Öte yandan İslam’ın Avrupa devletleri koruması altında bulunan Asya ve Afrika ülkelerinde bağımsız devletlerde olduğundan çok daha hızlı bir şekilde yayıldığı gerçeği, zeki müslümanların Cemaleddin Efgani’nin planını gerçekleştirme doğrultusunda gösterdikleri gayreti caydırmaya yöneliktir. Reformcular İslam’ı yüceltme gayretlerinde en büyük muhalefetin Müslümanlar tarafından yapıldığından şikayet etmektedirler.

PAN-İSLAMİZM VE GENÇ TÜRKLER

1908 yılında Anayasanın ilanı başlangıçta Pan-İslamizm açısından elverişsiz gibi değerlendirildi. Çünkü Anayasa tüm dinlere ve mezheplere eşit haklar tanımaktaydı ve dolayısıyla hiçbir Padişahın gelecekte Pan-İslamizm yoluyla cihad çağırısında bulunamayacağı; Asya ve Afrika’nın fanatik kabileleri hür, kendi kendini idare eden medeni toplumun başında bulunan Padişah’ın nasihatini dinlemede yavaş davranacakları farzolandu. Ayrıca reformları gerçekleştirmede büyük bir üne sahip şahsiyetlerden Niyazi, Anayasa uygulamaya konulmadan önce, Türkler fâtipler olarak haklarından vazgeçmeğe zoraki razı oldular, diye belirtirken Enver Bey’den ise, yine Anayasanın Pan-İslamizm ile herhangi bir münasebeti yoktur, beyanatında bulunduğu rivayeti yapılmaktaydı.

Genç Türklerin görüşleri şubelerinden biri tarafından şu şekilde açıklandı: “Biz Osmanlılar yeterince akıllı ve hayalperestlerin Pan-Islamik planlarını takip etmenin kıymetli menfaatlerimize ters düşeceğini kolayca anlayacak bir ırka mensubuz”. Genç Türklerin, Pan-İslamizme temayülü olan, Mısır milliyetçiliğine çok az sempati duydukları ifade edilmiştir. Gerçekten de Babiali’nin gayr-i Müslimlerini techiz etmeği ihtiva etmiş olan Anayasanın ilanı onu Pan-İslamik projelere elverişli olmaktan alıkoymuştur.

Olayların akışı bu konuda değişikliğe sebep oldu. Tüm mezheplerin tâbileri arasında eşitliğin kabul edilmesi şüphesiz ki Kur’ani kanunların ihlal edilmesi demektir. Anayasanın ilanından kısa bir süre sonra, İslam hukukunu restore etmek görüntüsü altında, İstanbul’da İslam Kardeşlik Cemiyetinin kurulduğunu görmekteyiz. Bu cemiyete başkentte büyük sayıda katılım oldu ve kısa bir süre sonra da tüm kasabalarda şubeleri açıldı. 1911 yılı önce İttihad ve Terakki Partisi’nin Pan-İslamik

programı uygulama peşinde olduğunda ve Osmanlı Padişahını meşru idarecileri olarak görebilmeleri için gayr-i Müslim idaresinde bulunan Müslümanları galeyana getirmek amacıyla muhtelif ülkelere ajanlar gönderdiğinde şüphe yoktur. 27 Aralık 1911 tarihli The Times gazetesi aşağıdaki maddelerin İttihad ve Terakki Partisi'nin 1911 yılında Selanik Kongresinde aldığı kararlarından bazıları olduğunu belirtmiştir:

PAN-İSLAMİZM İLE İLGİLİ KARARLAR

“Tüm Müslüman ülkelerden gelenlerin oluşturduğu delegeler kongresi Müslümanların problemlerini ele almak üzere her yıl İstanbul'da toplanmalıdır. Komitenin şubeleri, özellikle Rusya ve İran'da olmak üzere bütün İslam ülkelerinde açılmalıdır. Rusya Müslümanları Rus askerleri arasında devrim propagandası yapmaya ikna edilmelidirler. Oldukça fazla sayıda Tatar'ın halihazırda Rusya'da açılmış bulunan cemiyetin yedi şubesine üye olmaları sağlanmalıdır. Nihâî gaye iki ülke arasında siyasî ve ekonomik birliği sağlamak olmak üzere Türkiye ile İran arasında bir uzlaşmanın sağlanmasına çalışılmalıdır. Bulgaristan ve Bosna-Hersek'deki, kendilerine hicret etmemeleri tavsiyesinde bulunulması gereken Türkler İttihad ve Terakki Partisi ile temasta bulunabilecekleri bir tarzda teşkilatlandırılmaklıdır. Bulgaristan'dan çok sayıda Türk genci getirilerek Türkiye'de eğitilip tekrar öğretmen olarak Bulgaristan'a gönderilmelidir. Pomaklar arasında Türk dilini yaygınlaştırmak ve Bulgar dilinin unutulmasına çalışmak gayesiyle okullar açılmalıdır. Bosna-Hersek'e Türk öğretmenler gönderilmeli ve bu kasabalardaki Türkler'in Sırp beklentilerini desteklememeleri ve okullarda Sırpçadan ziyade Almanca öğrenmeleri telkin edilmelidir”.

The Times muhabiri, hakikaten, Genç Türkler'e çok az bir sempati duymaktadır. Fakat, Doğu meseleleri konusunda ehliyet sahibi ve bîtaraf hükümleri olan, M. Rene Pinon, 1911 sonbaharında yayınlanan, Europe and Young Turkey adlı risalesinde The Times gazetesindeki ifadelerle mutâbık olan bir paragrafı bulunmaktadır: “Genç Türkler Osmanlı İmparatorluğunu yeniden ihya etmek gibi şerefli bir vazifeyi üstlendiler. Fakat Osmanlı Devletinde ülke misyonu ile milletin misyonu arasındaki karşılıklı uyum hiç bir zaman için Avrupa'da mevcut olmamıştır. Dinlerine düşkünlükleriyle tanınan Türkler arasında milli vatanperverlik duygusunun uyanması ancak Pan-Islamizmin patlak vermesi ile neticelenir. Şayet Pan-Islamizm kelimesi Batı'da icat edilmişse, fikir Doğu'ya ve Müslümanlara aittir. Müslümanlar kardeş, Hristiyanlar düşman, Padişah ise efendidir. Bu Türk köylüsünün kalbindeki yalın politika anlayışıdır. Bu anlayışın değişebilmesi için bir hayli yılın geçip gitmesi gerekir. İşte o zaman Genç Türkler alt kademedeki ajanların idare etmekten hoşnut olacağı Pan-İslamik faaliyetleri dikkatle izleyebileceklerdir. 1911 Selanik Kongresinde Hindistan ve Kafkasya Müslümanlarına Türk elçilerinin gönderilmesi müzakere olunmuştu. Suriye'ye yerleştirilmiş olan Cezayirliiler arasında Fransızlar aleyhine aktif bir propagandanın

sürdürüldüğü ve Cezayir'e ajanlar gönderildiği aşıkardır. Muayyen Genç Türk şubeleri ile Genç Mısırlılar Cemiyeti arasında daimi münasebetler kurulmuştur. Uzun bir gayretten sonra, Kwar ve Bilma gibi uzak bölgelerde olduğu üzere, Büyük Sahra'da asayiş ve emniyeti tesis etmiş olan memurlarımız orada Türk propaganda faaliyetlerine rastlamışlardır. Türkler, sınır tartışması bahanesi ile İran, Ermenistan ve Kafkasya arasında haberleşme noktai nazarından önemi her zaman için büyük olan Azerbaycan'ın bir bölümünü işgal ettiler. Bu konu hakkında bir Türk gazetesi: “Bir İslam gücü olmasından dolayı İran'ın işlerine ilgi duyma hakkına sahibiz” ifadesini kullanmıştır”.

Bu son iddia, özellikle Rus karışıklığı ile ilgili olarak, M. Pinon'un yazmasından sonra tekrar tekrar yetkili Türk otoriteler tarafından dile getirilmiştir.

İttihad ve Terakki Partisi'nin Pan-İslamik politikada samimi olabileceği çeşitli sebeplerden dolayı kanun gerçekleşmeyeceği belirtilmiştir. Herşeyden evvel cemiyet liderlerinin hepsinin, istisnasız olarak, farmason olduğu ifade edilmiştir. Böyle bir dinî fanatizm ise Masonik cemiyetin prensipleri ile çatışma durumundadır. İkinci olarak Pan-İslam politikası Türk otoritesini tehlikeye düşürebilecek yerlerde caydırılmaya çalışılmıştır. Mesela Türkler Suriye'de, tüm Arapça konuşan ülkeleri siyasî bir çatı altında toplamayı hedefleyen, Pan-Arabizm hareketi ile karşı karşıya kalabilirdi. Böyle bir devletin başında dinî bir liderin bulunması gerekeceğinden ötürü bu durum, bir Arap devletinin kolayca paylaşamacağı, Osmanlı Anayasasının isimsiz yapısını belirtmesi, Suriye'deki Türklerin kendi menfaatinedir. Ayrıca Genç Türklerin, Arapçanın zararına da olsa, Türkçeyi Osmanlı İmparatorluğu'nun milli dili haline getirmeğe çalışması, devletin zâhirde Türkleştirilmesi Rusya'nın Türk veya Tatar tebasını etkilemeyi ve onları Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda harekete etmeği hedeflemekteydi şeklinde cevaplandırılan, anti-İslâmî bir girişim olarak yorumlanmıştır.

Pan-İslamizm politikasını Türk devlet adamlarını uygulamaya koymaya sevkeden diğer bir sebep olarak ise Trablusgarp savaşında umduklarından daha kuvvetli bir derecede dinî dayarılmaya şahit olmaları gösterilmiştir. Çünkü gerekse Arapların Trablusgarp'da İtalyan işgaline karşı direnmeleri ve gerkes bu savaşta Türkiye'yi desteklemek üzere tüm müslüman cemiyetlerden gelen yardımlar, bekleminin çok çok üzerinde olmuştur. Bu durum, İslam'ın zahirî savunması için para tedarik etmek, Arapça konuşan beldelerdeki anti-Türk müşevvikleri teskin etmek ve Rusya'nın Türk ve Tatar tebası arasında uzlaşmayı sağlamak gibi, değişik gayeleri tahakkuk ettirmede Pan-İslam duygusunun kullanılabilirliğini ortaya koydu. Bundan dolayıdır ki Genç Türkler Mısır ve İstanbul'daki Pan-İslamik basına maddi katkıda bulundular. Türk tarihinin 1911 yılından Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışına kadar geçen safhası arasında Pan-İslamizmin Türk devlet idarecileri arasında tedrici bir gelişme kaydettiği görülür.

Sürgün cezasına çarptırılmış Şerif Paşa İttihad ve Terakki Komitesi ile ayrı özellikte bulunan ve Cemiyet-i Hayriye-i Hamiye diye adlandırılan büyük bir Pan-İslam Birliği'nin mevcudiyetinden bahseder. "Bu cemiyetin son toplantısına beş Hindistanlı katılmıştır". İslam'ın diğer dinlere gösterdiği herhangi bir gerçek tolerans ve Müslüman dünyasının Avrupa medeniyeti doğrultusunda herhangi bir gelişme kaydetmesi imkansızdır şeklindeki deklarasyon Şerif Paşa'nın işbirliği yaptığı bir kimse tarafından, bu her iki teşkilatın da üyesi olan, Şeyh Abdulhak Bağdadî'nin yazılarından iktibasta bulunulmuştur. İfade edildiğine göre ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan Başkanı olan Ahmet Rıza Osmanlı İmparatorluğunun değişik unsurlarını ancak İslam dininin birleştirebilme gücüne sahip olduğunu ve Türk Anayasasının Padişaha tanınmış olduğu İslamî kimlik ve muasır medeniyeti yakalamak şeklindeki ikilem bu şekilde devam ettirilemezdi. Ahmet Rıza'ya göre Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü muhafaza etmek için her Müslümanın gayrette bulunması gerekmektedir. İslam uluslararası büyük bir ailedir. Bu ailenin üyeleri arasında münasebeti kolaylaştırmak ve onları Hilafet sancağı altında toplamak Halife'nin vazifesidir. "İslam İmparatorluğunun Halife'nin dini otoritesi altında toplanması" acaba Hristiyan devletlere karşı bir tehlike arzedecek mi sorusunun cevabı bu devletlerin İslam devletine karşı takip edeceği politikaya bağlıdır. Ahmet Rıza Müslümanların takip edeceği siyasetin tamamıyla savunma amaçlı olmasını, fakat saldırıya uğraması halinde de bu tecavüze karşılık verilmesi yönüne gidilmesini ümit etmektedir.

Osmanlı Devleti'ni meydana getiren muhtelif unsurların birleştirilebilmesinin ancak İslam esasları dahilinde mümkün olabileceği ve netice itibariyle, şayet Türk Devleti ayakta kalabilirse, bu birleştirici unsurun Pan-İslamizm olması gerektiği görüşü Osmanlı Devleti'ndeki düşünce temsilcisi diğer yazarlar tarafından müzakere olunmuştur. Bundan dolayıdır ki Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden bir kaç ay önce İstanbul'da yayınlanan bir risalede, Avrupa'da milliyetçilik dinden önce gelirken Doğu'da din milliyetçilikten daha önce gelmektedir, fikri dile getirilmiştir. Bir Afgan, bir Türk veya bir Tunuslu evvela Müslüman, sonra da muayyen bir millet veya kabilenin üyesidir. Doğu ile Batı arasındaki bu fark görmemezlikten gelinmeyecek kadar köklüdür.

Bu sebeple yazarın ideali, Alman Konfederasyonu içerisinde Prusya hangi konumda bulunuyorsa Türkiye'nin de aynı konumda bulunacağı Müslüman milletler konfederasyonu oluşturmaktır. Böyle bir durumda Türkiye kendi dahilinde Müslümanlardan başkasına siyasi haklar tanımadığı gibi Türklerden başkasına da tam hak tanımayacaktır.

İtalyan savaşı sırasında Pan-İslamik fikir ve yayınların Osmanlı Devleti tarafından teşvik olunduğunu ve Hristiyanların haklarının kendilerine değişik şekillerde ihlal olunmuş Anayasa yolu ile verildiğini göstermek için Şerif Paşa tarafından deliller gösterilmiştir. Trablusgarb'da Birinci Dünya Savaşı başlamazdan kısa bir süre önce İstanbul'da, İttihad ve Terakki Komitesinin üst kesiminin görüşlerini yansıtan, Yeni Millet unvarı ile bir kitap yayınlandı.

Kitabın müellifi cihada, katılmayışları sebebiyle, yani düşmanlarla savaşmak ve onların Müslümanların elinden çekip aldıkları yerleri tekrar elde edebilmek için Osmanlı ordusuna kaydolunmadaki ihmal, Kur'andan mezaret gösterebilecekler hariç, tüm Müslümanlar, İslam'ın ölüm cezasını öngördüğü, irtidat ayıbına muhatab olmuşlardır.

Bu durumda olan insanların tekrar Müslüman sıfatını kazanabilmeleri ancak benzer bir sefer gerçekleştirebilmesi için mallarının yarısını İslam Devleti'ne bağışlamaları ve bu sefere iştirak etmek üzere orduya kaydolunmaları ile mümkündür. Müellif bunun, sadece ibadetlerde değil aynı zamanda cihadda yer alması dolayısıyla İslam'ın özü olarak değerlendirilen, İttihad ve Terakki Partisinin politikasını temsil ettiğini vurgulamaktadır. Müslümanların Hristiyan idareciler tarafından itaatkâr teba olarak değerlendirilmesinin sade gerçeği bu tür Müslümanların mürted olduğunu ortaya koymuştur.

Bu sıfat rahatlıkla Türk kumandanları emri altındaki kuvvetlere katılamayan Osmanlı Devleti sınırları içindeki Müslümanlara ve Halife'nin yardımına koşmayan Osmanlı Devleti'nin sınırları haricindeki tüm Müslümanlara atfedilebilir.

Bu tür mürtedlere, Padişah'a yardım göndermeyen, isyanda bulunan Arnavutlardan, Mısırlılardan, Hintlilerden, Buhara, Tatar yerlilerinden, Fas, Tunus ve

Cezayir sakinlerinden, Hicaz ve Necid halkından örnekler gösterilebilir.

Bu müellif tarafından benimsenen İslam görüşü ehli sünnet çevresinin kabul ettiği görüşten geniş ölçüde farklılık arzeder.

Zira müellif Osmanlı Halifesi ve ordusuna destekte bulunma vazifesi dışındaki herşeyi önemsiz addederek reddeder.

Öyle anlaşılmaktadır ki müellifin temsil ettiği gurup dinî şevk ve heyecan kıymetli bir değer iken modern savaş şartlarının demode olmuş İslam inanç ve geleneklerine bağlı kalanları avantajsız bir duruma soktuğunun farkındadır ve bu şekilde avantajsızlığı bertaraf ederken şevk ve heyecan yolu ile de fayda elde etmeği ummaktadır.

Pan-İslamizm, görmüş olduğumuz üzere, çok az bir müsbet tesire sahip olmakla birlikte, savaş öncesi Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünün korunmasında yararlı olmuş gibi gözükmektedir.

Mamafih her ne kadar bağımsız bir Arap devleti düşüncesi Mithat Paşa'nın Suriye valiliği (1879-1880) zamanından beri mevcut olmuşsa da Suriye ve Mezopotamya'daki önde gelen şahsiyetlerin tek olarak geriye kalan İslam Devletini zayıflatmaktan ve Avrupa tecavüzünden duydukları rahatsızlığın Hristiyan tebedâşlarınca paylaşılmasından korktukları için Osmanlı Devleti'ne karşı bu konuda herhangi bir tavır takınmaktan kaçındıkları ifade edilmektedir.

İçinde bulundukları bu sadık durumdan İttihad ve Terakki Komitesi'nin, tüm İmparatorluğun Türkleştirilmesi kararını öngören politikası ile kurtulmuşlardır. İttihadcılar ve İslam'ın çok yakın bir şekilde Araplarla alakalı olduğunu ve Arap dilinin bu politikanın tesirlerinden kurtulması gerektiğini savunmuşlardır.

Türkiye'nin savaşa girişi her ne kadar Mekke Şerifinin bağımsızlığını ilan ettiği sıra azalmışsa da Suriye, Mezopotamya ve Hicaz'da şiddetli cezalandırmalarda bulunmasıyla dikkatleri üzerinde toplanmıştı.

Mamafih Arapların Türklere olan düşmanlığı, öncekinin sonrakinin idaresine razı olmasını imkânsız kılar.

Bu sebeptendir ki Avrupa'ya karşı Pan-İslamik bir birlik oluşturma şansı sıfıra düşmüş gözükmektedir.

Böyle olmakla birlikte, savaş sona erince, bu muayyen neticenin nasıl değiştirilebileceğini anlamak gerçekten kolay değildir.

Kaynak: Türk Dünyası araştırmaları dergisi-Ağustos 1993
Kronolojik Özet

1838-1896 : Cemaleddin Efgani.

1870 : Buhara'da oluşturulan İslam Ülkelerini Birleştirme Kornitesi

1884 : Sultan II. Abdülhamid'in Pan-İslamizm'i Uygulamaya Koyması : "Pan-İslamizm" kavramının Batı'daki İlk Kullanılışı.

1891 : Cemaleddin Efgani Tarafından Paris'de Yayımlanan Urvet-ul- Vüska. Muhammed Abduh'un Makalesinin Yayınlanması.

1897 : Cemaleddin Efgani'nin İstanbul'a Gelişi.

1898 : Mekke Şerifinin Pan-İslamizm Doktrini Desteklemesi. :Alman imparatoru'nun İstanbul ve Suriye'yi Ziyareti.

1902 : Abdurrahman el-Kevakibi'nin Vefatı..

1903 : Londra'da Kurulan Pan-İslam Cemiyeti.

1904 : Ata Bey Hasani'nin Beyanatı.

1908 : Genç Türk inkılabı.

1910 : İttihad ve Terakki Partisi'nin Selanik Kongresi.

1911 : Trablusgarb Savaşı. Genç Türklerin Pan-İslamizm'i Uygulamaları : Pan-İslam Fikrinin İstanbul'da Gelişmesi.

1914 : Yeni Millet Adlı Eserin Yayınlanması.

Harf İnkılabı: Pratik mi, Politik mi?

DR. ENDER KORKMAZ
www.kritikbakis.com

Türklerin okuma-yazma ile ilişkisi her ne kadar daha eskiye dayansa da bu ilişkinin kurumsallaşarak yaygınlaşması büyük ölçüde İslamiyet'in kabulüyle başladı. İslam öncesinde de Türkler yazıyı biliyor ve Göktürk (Orhun) Alfabesi olarak da bilinen ve kökleri muhtemelen Soğd alfabesine dayanan Runik harfli bir alfabe kullanıyorlardı.

Ancak bu alfabe ile yapılan yazılı üretim çoğunlukla taş anıtlar ve günümüze ulaşmayan bürokratik metinlerle sınırlı kalmıştı. Uygurlar ise Şamanizmi bırakıp Mani dinine geçtiğinde Çince ve Soğdça bazı dini metinleri Türkçeye çevirdi. IX. yüzyıla tarihlenen "İrk Bitig" adı verilen falcılık kitabı da Uygurlar tarafından yazıldı. Okuma yazma ile olan tüm bu ilişkiye karşın gerek göçebelik ve gerekse de başka sosyal, kültürel ve politik sebeplerle, İslam öncesi Türklerin yazılı birikimi aynı coğrafyayı paylaşan Çinlilerin ya da daha uzaktaki Yunan ve Hintlilerin yazılı birikimiyle karşılaştırıldığında oldukça sınırlı kaldı.

Türklerin özgün ve yaygın yazınsal üretimi Türkler'in, ilk emri "oku" olan İslam dinine girmesinden bir süre sonra başladı. Bu süreçte Kutadgu Bilig (1069-1070) ve Divanü Lügâti't-Türk (1072-1074) ile başlayan Türkçe yazın geleneği, Divân-ı Hikmet ve Atabetül-Hakâyık gibi eserlerle devam etti. Bu metinler, Türkçenin ses özelliklerine uyarlanmış ve reforme edilmiş Arap alfabesiyle kaleme alınmıştı.

Selçuklu ve ardından Osmanlı Devletleri ile devam eden Batı Türk hakanlığı geleneği, 1928 yılına kadar Arap harfleriyle yazılmış Türkçe üzerinden milyonlarca

sayfalık bir yazılı birikim ortaya koydu. 1727'de, çok gecikmiş bir şekilde, ilk Türk matbaasının açılmasıyla birlikte Türkçe kitaplar daha yaygın olarak basılmaya başladı.

İlerleyen süreçte gazeteler de yayın hayatına girdi ve basılı materyale erişim daha da kolaylaştı.

Özellikle II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı-Türk yayıncılığı adeta bir patlama yaşadı. Böylelikle Batı Türklerinin yazılı üretimi milyonlarca sayfayı aşarak daha da büyük bir yazılı mirasa dönüştü.

Peki, yüzlerce gazetenin ve binlerce kitabın basıldığı Osmanlı Devleti'nde okuma-yazma oranları ne düzeydeydi?

Prof. Dr. Kemal Karpat'ın, 1985'te ABD Wisconsin Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanan ve Türkçeye Osmanlı Nüfusu adıyla çevrilen ve dönemin resmi evraklarına dayanan çalışmasına göre 1894/1895 nüfus sayımında Osmanlı Devleti'nde okuma-yazma bilmeyenlerin (ümmilerin) oranı yaklaşık %46'ydı. Yani nüfusun %54'ü okuma-yazma bilmekteydi. Ayrıca nüfusun %5'i öğrenci konumundaydı.

Bu da onların okuma-yazma öğrenmiş ya da öğrenmekte oldukları anlamına geliyordu.

Bununla birlikte, kimi konargöçer topluluklar ve bazı bölgelerde kadınların nüfus sayımına katılmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Osmanlı'da okuma-yazma bilenlerin oranının %40-45 civarında olduğu yönünde bir tahmin daha sağduyulu görünmektedir.

Bu oran, aynı coğrafyayı paylaşan devletlerin okuryazarlık oranlarıyla benzer ya da onlardan yüksekti.

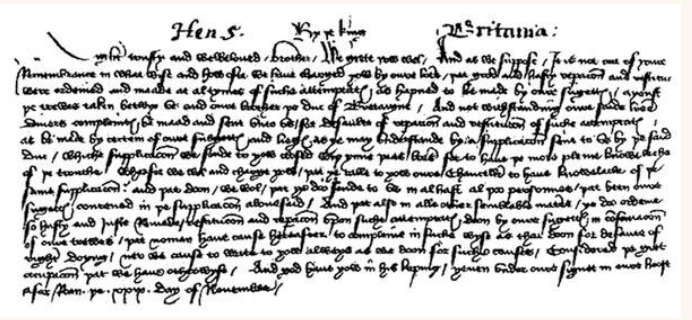
Sultan II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilen eğitim atılımları ile Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar ulaşan misyoner okulları da dikkate alındığında bu dönemde okuma-yazma oranlarının artmış olduğunu kabul etmek gerekir. Elbette söz konusu oranlar dönemin İngiltere ve Almanya'sı ile kıyaslandığında hatırı sayılır derecede düşüktür. Ancak yine de Harf İnkılabından sonra oluşturulan politik anlatıdaki kadar düşük bir Osmanlı okuryazarlığından söz etmek mümkün değildir.

Peki Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde okuma yazma oranları neden görece düşük olarak çıkmaktadır? Bunun yegâne mantıklı açıklaması 1912 I. Balkan Savaşı ile başlayan ve 1922 yılının Eylül ayında sona eren 10 yıllık savaş fırtınası olabilir. Zira I. Balkan Savaşıyla ülkenin en gelişmiş bölgesi olan Rumeli coğrafyası, I. Dünya Savaşı ile de gelişmiş sahil kentlerine sahip olan Bilâ-ı Şam kaybedildi. Daha da önemlisi, ülkenin eğitimli nüfusunun büyük bir kısmı bu savaşlarda yok oldu. Mustafa Kemal Atatürk'e atfedilen "biz oraya bir Dârü'l-fünun gömdük" sözü, özellikle Çanakkale Muharebeleri'nde can veren mektepli gençlerin çokluğunu çarpıcı bir şekilde hatırlatmaktadır. Gerçekten de dönemin tedrisatından geçerek belirli bir milli şuura erişmiş gençlerin çok önemli bir kısmı, bunlara lise ve medrese öğrencileri de dahil, eğer seferberlik kapsamında askere alınmadılarsa bile gönüllü olarak cephelere koşmuşlardı.

Buna karşılık I. Dünya Savaşı'nın en büyük sorunlarından biri sayıları 500.000'e varan Anadolu'daki asker kaçaklarıydı. Bunlar çoğunlukla eğitimsiz taşralı bireylerden oluşuyordu. 10 yıllık harbin sonunda gelişmiş şehirlerin ve eğitimli nüfusun kaybedilmesi genel nüfus içindeki okuma yazma bilenlerin oranlarını düşürdü. Cumhuriyet ilk kurulduğunda nüfusun yaklaşık yüzde %80'i Anadolu köylüsüydü. Dahası savaşıya koşan eğitimli nüfus büyük oranda kaybedilmiş ancak eğitimsiz asker kaçaklarının büyük bir kısmı savaşları sağ atlatmıştı. Bu durum da genel nüfusta okuma yazma bilmeyenlerin oranını arttırmış olmalı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında okuma-yazma oranlarının düşüklüğü çoğu zaman, sosyal ve ekonomik sebeplerle değil, Osmanlı'da kullanılan Arap harflerinin Türkçeye uygun olmamasıyla açıklanmaya çalışılır. Oysa mesele bu kadar basit değildir. Türkler, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Arap alfabesini doğrudan almamış, kendi dillerinin ihtiyaçlarına göre onu uyarlamışlardı. Türkler bu harfleri alırken alfabe Arapçada olmayan "ç, ş, p" gibi sessizleri ve bazı sesli harfleri ifade edecek yeni işaretler eklemişti. Nitekim yaklaşık dokuz asır boyunca bu yazıyla milyonlarca sayfa kitap, belge ve şiir üretilmiş, geniş bir yazılı kültür oluşmuştu. Eğer yeni toplumsal ve kültürel ihtiyaçlar doğmuşsa, bunlar alfabenin köklü biçimde terk edilmesi yerine, yeni eklemeler ve tadilatlarla da karşılanabilirdi.

Eklemek gerekir ki Arap harflerinin öğrenilmesinin son derece zor olduğu görüşü de geçersizdir. İsmail Gasprıralı daha 1905 yılında, Rus yetkililerin huzurunda yaptığı

İngiliz Kralı V. Henry'nin yazmış olduğu 1418 tarihli mektup.

imtihanlarla, usûl-i cedîd (yeni usûl) yöntemiyle eğitim alan 6-7 yaşındaki çocukların yalnızca kırk gün içinde Arap harfleriyle Türkçe okuma-yazmayı öğrenebildiklerini resmen ortaya koymuştu. Günümüzde dahi birçok eğitim sisteminde kırk gün içinde okuma-yazma öğretmek oldukça iddialı bir hedef sayılırken, usûl-i cedid örneği eski yazıyla Türkçe okuma yazma eğitiminin potansiyelini gözler önüne sermekteydi.

Harf İnkılabının meşruiyetine dair propaganda argümanları zamanla o kadar çürütülmüştür ki ideolojik bağlılık nedeniyle bu inkılabı savunmakta ısrar edenler Osmanlı Devleti döneminde de alfabenin değiştirilmesine dair tartışmalar bulunduğunu ileri sürerek meseledeki sorumluluğu biraz da başka yerlere atmaya, adeta "suç ortağı" aramaya başlamışlardır. Oysa dikkatle incelendiğinde görülür ki Osmanlı'daki alfabe tartışmaları esasen harflerin bitişik yazımının (cursive) okuma zorluğu doğurmasıyla ilgiliydi. Tartışmaların odağı, mevcut harflerin tamamen terk edilmesi değil; "hurûf-ı münfasıla"ya yani ayrı ayrı yazılan bir sisteme dönüştürülmesiydi. Benzer bir süreç Avrupa'da da yaşanmıştı. Orada da bitişik yazıyla yazılmış metinlerin, özellikle el yazmalarının ve el yazısıyla yazılan resmi belgelerin okunmasında güçlükler yaşıyordu. Fakat Batı, bu sorunu alfabenin kökten değiştirilmesiyle değil, harflerin ayrıık biçimde kullanıldığı matbaa ve daktilo yazısıyla aştı. Dolayısıyla Osmanlı'daki alfabe tartışmalarını, "alfabenin tamamen değiştirilmesi" yönünde bir arayış olarak görmek isabetli değildir. Aksine, bu tartışmaların temel amacı, Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi yazının okunmasını kolaylaştıracak düzenlemeler yapmaktır.

imtihanlarla, usûl-i cedîd (yeni usûl) yöntemiyle eğitim alan 6-7 yaşındaki çocukların yalnızca kırk gün içinde Arap harfleriyle Türkçe okuma-yazmayı öğrenebildiklerini resmen ortaya koymuştu. Günümüzde dahi birçok eğitim sisteminde kırk gün içinde okuma-yazma öğretmek oldukça iddialı bir hedef sayılırken, usûl-i cedid örneği eski yazıyla Türkçe okuma yazma eğitiminin potansiyelini gözler önüne sermekteydi.

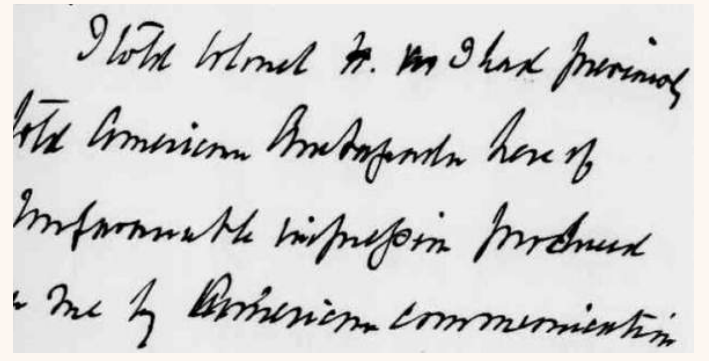
Harf İnkılabının meşruiyetine dair propaganda argümanları zamanla o kadar çürütülmüştür ki ideolojik bağlılık nedeniyle bu inkılabı savunmakta ısrar edenler Osmanlı Devleti döneminde de alfabenin değiştirilmesine dair tartışmalar bulunduğunu ileri sürerek meseledeki sorumluluğu biraz da başka yerlere atmaya, adeta "suç ortağı" aramaya başlamışlardır.

Oysa dikkatle incelendiğinde görülür ki Osmanlı'daki alfabe tartışmaları esasen harflerin bitişik yazımının (cursive) okuma zorluğu doğurmasıyla ilgiliydi. Tartışmaların odağı, mevcut harflerin tamamen terk edilmesi değil; "hurûf-ı münfasıla"ya yani ayrı ayrı yazılan bir sisteme dönüştürülmesiydi. Benzer bir süreç Avrupa'da da yaşanmıştı. Orada da bitişik yazıyla yazılmış metinlerin, özellikle el yazmalarının ve el yazısıyla yazılan resmi belgelerin okunmasında güçlükler yaşıyordu. Fakat Batı, bu sorunu alfabenin kökten değiştirilmesiyle değil, harflerin ayrıık biçimde kullanıldığı matbaa ve daktilo yazısıyla aştı. Dolayısıyla Osmanlı'daki alfabe tartışmalarını, "alfabenin tamamen değiştirilmesi" yönünde bir arayış olarak görmek isabetli değildir. Aksine, bu tartışmaların temel amacı, Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi yazının okunmasını kolaylaştıracak düzenlemeler yapmaktır.

Yani Osmanlı döneminde Arap harfli Türkçe yaygın biçimde okunuyor, usûl-i cedid ile yaklaşık kırk günde öğrenilebiliyordu. Türkçeye uyarlanarak yaklaşık bin yıl kullanılan bu alfabenin "Türkçeye uymadığı" iddiası ise ayakları yere basmayan bir ideolojik propaganda söylemiydi. Dahası, harflerin fonetik esnekliği sayesinde Arap harfli Türkçe bir metin, şive ve lehçe farklılıklarına rağmen Türk dünyasının hemen her yerinde az bir çabayla okunabiliyordu İsmail Gaspıralı'nın, o dönem Rus idaresinde bulunan Bahçesaray'da çıkardığı Tercüman (1883-1918) gazetesinin aynı zaman diliminde "İstanbul'daki hamal ve Doğu Türkistan'daki çocuk" tarafından da okunup anlaşılabilir olmasının nedeni buydu. Öyle ki İsmail Gaspıralı'nın Arabî harflerle çıkardığı bu gazete "dilde, işte, fikirde birlik" mottosunu kullanıyordu.

Latin alfabesine geçişi savunanların bir başka tezi, Türkiye'nin dünyadaki diğer Türklerle uyum için Latin alfabesine geçtiği yönündedir. Haddizatında, komünist Sovyetlerin uyguladığı alfabe değişikliği zaten Sovyetler idaresindeki Türk topluluklarını hızlıca komünistleştirmek, onların tarihsel ve dinsel bağlarını zayıflatmak içindi. Ancak Sovyetlerin daha sonra, idarelerindeki Türk cumhuriyetlerini Kiril alfabesine geçirmesi de bu sözde uyumun önünü tıkadı. 1920'lerin ikinci yarısındaki alfabe değişikliklerine rağmen Türk dünyasındaki birçok bireyin hala eski yazıyı okuyabildiği dikkate alındığında Türk Dünyası ile bütünleşmek isteyen bir idarenin Arabî harflerle yazılan yazıyı asla değiştirmemesi beklenirdi. Yani sonuçları itibarıyla alfabe devrimi, Türk dünyasıyla bütünleşmek şöyle dursun, farklı coğrafyalardaki Türklerin 1928 itibarıyla halâ bildiği ortak alfabeyi kaldırarak Türk toplulukları arasındaki mesafeyi daha da açtı.

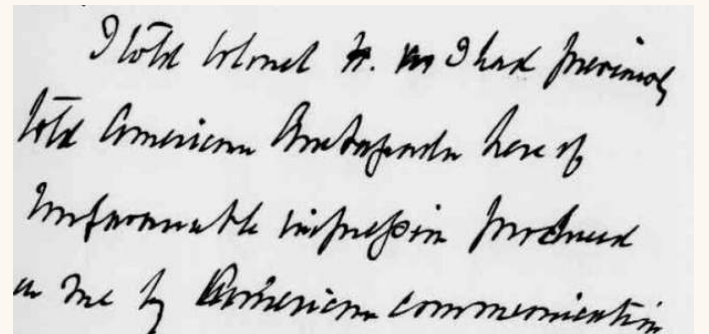
Peki fayda/maliyet bakış açısından pek de verimli gözükmediği halde Harf İnkılabı neden yapıldı? Bu sorunun yanıtı basitti. O dönemde Türklerin neden geri kaldığı sorusuna "Türklerin eskiden çok büyük ve başarılı bir millet olduğu ancak İslamiyet'e geçişle beraber bu özelliklerini zamanla yitirdiklerini" ileri süren bir tez vardı.

İngiltere Devlet Arşivlerinden 1916 tarihli bir el yazısı

Afet İnan'ın Medenî Bilgiler adlı kitabında yayınlanan bazı pasajlar dahil olmak üzere kimi kaynaklardan dönemin CHF idaresinde de bu tezi paylaşılanların olduğu çıkarması yapılabiliyor. Yeni rejim, Türklerin Batılılaşmasının Türkler için yegâne yararlı yol olduğunu düşünüyor ve bu amaca ulaşmak için İslam'dan beslenen geçmişten koparak yeni bir sayfa açmak istiyordu. Bu bağlamda alfabe değişikliği, yeni kuşakların geçmiş metinlerle temasını kesmenin etkili bir aracı -bir kültürel bellek mühendisliği enstrümanı- olarak görülmüş olmalı. Yani harf inkılabından umulan fayda pratik olmaktan ziyade politiktir. Reform sonrasında okuma-yazma öğrenen kuşak, Osmanlıca basılmış geniş külliyata erişemezken; matbaa kapasitesinin sınırlılığı nedeniyle milyonlarca sayfalık basılı materyali Latin harfleriyle yeniden basıp okuyucuya sunma imkanı da yoktu. Böylece rejim, devlet matbaalarının bastığı az sayıda ideolojik eser ve birkaç dünya klasığı üzerinden okuma alanını fiilen daraltmış oldu. Eğer okuma yazma bilenler Batılılaşacaksa bile bu, örneğin liberal bir perspektiften olmayacak; yeni rejimin öngördüğü metinlerle, rejimin ön gördüğü sınırlarda Batılılaşmış olacaktı. Yani rejim sadece kültürel bellek mühendisliğiyle sınırlı kalmamış okuryazarlığa ideolojik sınırlar da çizmişti.

Tüm bu sayılanlarla karşın 1960'lar itibarıyla artık Latin alfabesi iyice oturduğundan ve okuryazarlık makul bir seviyeye geldiğinden bugün Latin alfabesinden geri dönmenin bir anlamı yok. Bununla birlikte birden fazla alfabe bilmek -özellikle bu alfabeler Türkçe yazı geleneğinin parçalarıysa- açık bir kazançtır. Bu nedenle Latin alfabesine ek olarak Arap ve Kiril alfabeleriyle yazılan Türkçenin de öğretilmesi; geçmişle kopan bağın onarılması, kendi geçmişimizle hesaplaşarak güncel sorunlarımız için tarihî mirastan beslenen yeni çözümler üretilebilmesi adına işlevsel bir bellek alanı da sunacaktır.

Batı Dışı Dünya: Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye’de Dış Politika Ufku

YAZAR: ABDULLAH BAŞYİĞİT

Milli Savunma Üniversitesi Müşterek Harp Enstitüsü’nde Uluslararası İlişkiler profesörü olan Mehmet Özkan’ın Batı Dışı Dünya: Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye’de Dış Politika Ufku adlı eseri, uluslararası ilişkiler literatüründe hâkim olan Batı merkezli yaklaşımlara güçlü bir eleştiri getiriyor. 2025 yılında Kadim Yayınları tarafından yayımlanan kitap, Batı dışı üç önemli ülkenin –Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye– dış politika ufkunu karşılaştırmalı bir perspektifle inceliyor.

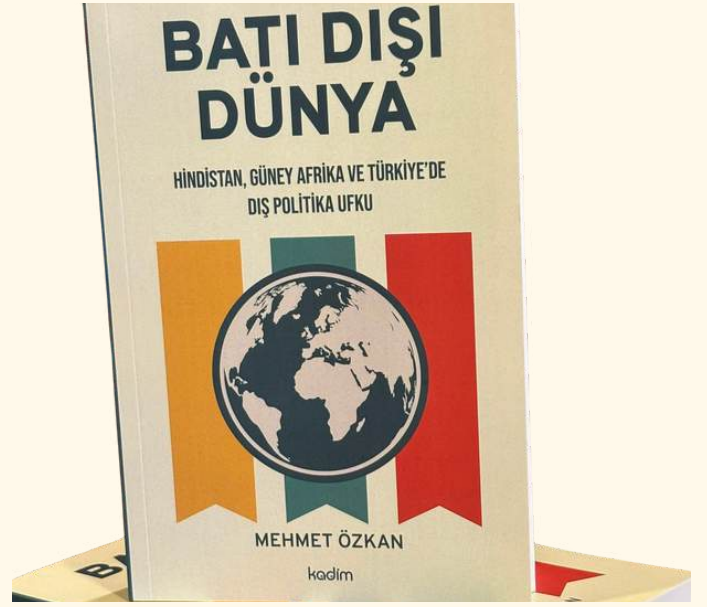
Özkan’ın çalışmasının en dikkat çekici yönü, dış politikayı yalnızca askeri kapasite, ekonomik güç veya stratejik çıkarlar üzerinden okumamak. Bunun yerine, kültür, din, tarihsel miras ve benlik algısı gibi çoğu zaman görünmez ama belirleyici olan faktörlere odaklanarak bu ülkelerin dış politika zihniyetini anlamaya çalışıyor. Böylece yazar, uluslararası ilişkilerin klasik teorilerinin sınırlı bakış açısını aşarak, dış politikanın “görünmeyen arka planına” ışık tutuyor.

Kitabın ilk bölümü, teorik çerçeveye ayrılmış. Burada Özkan, dinin ve kültürün uluslararası ilişkilerdeki rolünü tartışıyor. Dinin doğası, tarihsel deneyimler ve sömürgecilik mirasının Batı dışı devletlerin stratejik düşüncesini nasıl şekillendirdiği açıklanıyor. Yazar, özellikle 11 Eylül sonrası dönemde dinin uluslararası ilişkilerde daha görünür hâle geldiğini ancak hâlâ yeterince kavranmadığını vurguluyor.

İkinci ve üçüncü bölümler Hindistan örneğine odaklanıyor. Hinduizm kültürü, sömürgecilik deneyimi, bölünme ve tarihsel hafızanın Hindistan’ın dış politika yaklaşımını nasıl etkilediği inceleniyor. Özkan, Hindistan’ın yükselişini yalnızca ekonomik büyüme üzerinden değil, aynı zamanda kültürel ve dini temeller üzerinden anlamının daha bütünlüklü bir bakış sunduğunu savunuyor.

Dördüncü ve beşinci bölümler Güney Afrika’ya ayrılmış. Özkan burada “Afro-Hristiyanlık” kavramını geliştiriyor ve bu dinî-sosyolojik olgunun ülkenin dış politika ufkunu anlamada önemli bir anahtar olduğunu ileri sürüyor. Apartheid geçmişi, sömürgecilik tecrübeleri ve toplumsal dönüşümler çerçevesinde Güney Afrika’nın dış politikasına yön veren zihniyet tartışılıyor. Bu yaklaşım, literatürde yeterince çalışılmamış bir boşluğu dolduruyor.

Altıncı ve yedinci bölümler Türkiye’ye odaklanıyor. Türkiye örneğinde Özkan, İslam’ın cihansümul kimliği, Osmanlı mirası ve sömürge dışı bir tecrübenin birleşiminin ülkenin dış politikada neden kendine özgü bir ağırlık yarattığını sorguluyor. Türkiye’nin ekonomik açıdan Hindistan veya diğer yükselen güçler kadar güçlü olmamasına rağmen bölgesel ve küresel siyasette dikkat çekici bir aktör haline gelmesini bu tarihsel ve kültürel derinlikle açıklıyor.

Sonuç bölümünde ise Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye örnekleri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınıyor. Özkan, bu ülkelerin dış politika ufuklarının yalnızca güncel stratejik çıkarlarla değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel kimliklerle şekillendiğini gösteriyor. Ayrıca, bu bulguların gelecek araştırmalar için uluslararası ilişkiler teorisine sunduğu katkılar da tartışılıyor.

Genel olarak Batı Dışı Dünya, uluslararası ilişkilerde Batı dışı aktörlerin “kendilerine özgü” zihniyetlerini anlamak isteyenler için yalnızca bir başvuru kaynağı değil, aynı zamanda ufuk açıcı bir çalışma. Özkan’ın yaklaşımı bize şunu gösteriyor: Batı dışı dünyayı Batı’nın ürettiği kavramlarla, Batı’nın tarihsel tecrübelerinden doğmuş teorik çerçevelerle tam anlamıyla kavrayamayız. Çünkü bu ülkelerin dış politikaları, yalnızca çıkar hesaplarıyla değil, derin tarihsel deneyimlerle, kültürel birikimlerle ve dini inançlarla şekilleniyor.

Özellikle Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye örnekleri üzerinden bakıldığında, her bir ülkenin kendine özgü tarihsel bagajını ve kimlik algısını dış politika tercihlerine nasıl taşıdığı açıkça görülüyor. Bu durum bize şunu hatırlatıyor: Batı dışı dünyanın dinamiklerini anlamak için Batı’nın ezberlediği kavramlarla yetinmek mümkün değil; farklı epistemolojik mercekler geliştirmek gerekiyor. Özkan’ın katkısı da burada belirginleşiyor: görünmeyen ama etkili olan kültürel, dini ve tarihsel faktörleri merkeze alarak literatürdeki önemli bir boşluğu dolduruyor.

Bizi alışılmış kalıpların dışına çıkmaya zorlayan, yalnızca akademik bilgi yığını oluşturmanın ötesinde uluslararası ilişkilerde “başka türlü bakabilmenin” mümkün olduğunu da fark ettiren kıymetli bir çalışma. Batı dışı dünyayı anlamaya çalışırken, kendi kavramsal sınırlarımızla yüzleşmek ve bu sınırları aşmak gerektiğini hissettiriyor. Bu yönüyle Batı Dışı Dünya, yalnızca uluslararası ilişkiler çalışan akademisyenlere değil, uluslararası dinamikleri anlamaya çalışan herkes için bir başucu metni olmaya aday.

Kaynak:

Özkan, M. (2025). Batı Dışı Dünya: Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye’de Dış Politika Ufku (3. bs). Kadim yay.

PROF. DR. CEM ŞENOL
www.kritikbakis.com

ZENGEZUR KORİDORU AÇILIRKEN

Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü sağlayacak ve Türkiye ile Türkistan coğrafyasını birbirine doğrudan bağlayacak Ermenistan'ın İran sınırından geçen bir transit hat olan Zengezur Koridoru'nun açılması; Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Ermenistan Cumhurbaşkanı Paşinyan ve ABD Başkanı Trump'ın imzaladığı mutabakat zaptı ile yeni bir aşamaya girdi. Koridorun Ermenistan kısmının Amerikan özel paralı askerlerinin denetiminde açılmasını öngören metin, kuşkusuz hem Kafkas jeopolitiğinde bir dönüm noktasını hem de ABD'nin Avrasya jeopolitiğinde Avrasya içi güçlere karşı üstünlüğünü korumak için attığı önemli bir adımı ifade ediyor. Koridorun açılması, bu bakımdan başta Türkiye ve Azerbaycan olmak üzere ABD, Rusya, İran, Çin ve İsrail'in izledikleri jeopolitik ajandalar açısından değerlendirme yapılmasını gerektiren bir öneme haiz. Zengezur Koridoru'nun bulunduğu Kafkasya, jeopolitik sınıflandırma açısından bir kara boğazıdır. Bilindiği üzere boğazlar, kara parçalarının daraldığı yerlerde ortaya çıkan su yollarına denir. Kara boğazları ise önemli deniz parçaları arasında yer alarak bu su parçaları arasında geçiş sağlayan kara parçalarını ve geçiş güzergahlarını ifade eder. Hazar denizi ile Karadeniz arasında yer alan ve sarp dağ geçitlerinin yer aldığı Kafkasya, bu açıdan bir kara boğazıdır. Bu kara boğazının kuzeyi, Azak denizinde yer alan Taman yarımadası; güneyi, Hazar denizi; doğusu, Hazar denizi ve batısı da Karadeniz (Artvin ve Rize dahil) ile Erzurum - Kars platosu ile Erzincan arasındaki dağ silsilesidir. Kafkasya, bu bakımdan sahip olduğu dağ silsileleri ve geçitleri ile kuzeyde Karadeniz, batıda Fırat nehrinin batısından başlayan Anadolu ve Fırat nehrinin güneyinden başlayan Mezopotamya toprakları arasındaki doğal geçiş güzergahıdır. Bu bakımdan, jeopolitik açıdan kendisi gibi aslen Karadeniz ve Akdeniz arasında yer alan bir kara boğazı olan Anadolu ile

birlikte, Asya kıtasından ayrı bir kıta olmayıp onun uzantısı olan bir yarımada olan Avrupa ile ana kıta olan Asya arasında bir coğrafi set ve bu set etrafında oluşmuş bir kültürel sınırdır. Bu sebeple tarih boyunca Kuzey ve Güney ile Doğu ve Batı istikametinde hareket etmek isteyen büyük güçler, yöneldikleri istikamete göre önce Anadolu veya Kafkas kara boğazına hâkim olmak zorunluluğu hissetmiştir. İskitlerin Batıya yönelmesinden, İran - Yunan ve Roma - İran savaşlarına, Türklerin Anadolu'ya gelişinden, Rusların güneydeki sıcak denizlere yönelmesine, Osmanlı - Safevi savaşlarına kadar birçok olay, bu jeopolitik çerçeve içinde meydana gelmiştir. Bölgenin bu jeopolitiği, tarihsel olarak Türkmençay ve Gülistan anlaşmaları ile Rusya'nın Aras nehri sınır olmak üzere Kuzey ve Güney Kafkasya'yı ve Azerbaycan topraklarını İran'dan koparmasına, Sovyet - Türk sınırının bu bölgeden çizilmesine neden olmuştur. İran ve Ermenistan, İngiltere ve Rusya tarafından bu jeopolitik gerçeklik çerçevesinde, Türkistan ve Anadolu arasında bir duvar olması için yaratılmıştır. Kuzey ve Güney Kafkasya arasında hâkim dağ geçitlerine sahip Karabağ'ın alınmasının ardından Zengezur Koridoru'nun açılması; bu duvarda ciddi, oldukça büyük ve geri döndürülemez bir delik açılması anlamına geliyor.

Deniz jeopolitiğini temsil eden Amerika'nın/Anglo Saksonların Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren ana stratejisi, Avrasya'da kara jeopolitiğine hâkim güçlerin yükselişini ve birbirleri ile ittifak kurmasını engellemek oldu. Bu strateji, Çin'in birçok alanda ABD'yi yakalaması ve Kuşak - Yol girişimiyle kendisine dünya üzerinde güvenli kara ve deniz güzergâhları oluşturmaya başlamasıyla birlikte, bu ulaştırma hatları üzerinde çıkarılacak silahlı çatışmalarla bu hatların kullanılmaz hale getirilmesi ve ABD güçlerinin yerleştirilmesi şeklinde ek bir stratejiyle desteklenmeye başlandı. Rusya'nın Ukrayna'yı istilası, bu iki stratejinin birlikte

uygulanmasına imkan veren önemli bir örnek oldu. ABD/Anglo Saksonlar, Ukrayna'nın işgali girişimi ile hem Brzezinski'nin Avrasya içi güçler arası doğabilecek ittifak girişimlerini önleme stratejisi doğrultusunda Çin, Rusya, Almanya arasında hızla gelişen ittifakı yok etti hem de Çin'in, Rusya üzerinden karadan Hamburg limanı ve Baltık Denizine çıkış yolunu kapattı. ABD, Gerhard Schröder ile başlayan ve Angela Merkel ile devam eden süreçte, Rusya'dan tedarik ettiği ucuz enerjiye dayalı ekonomik gelişim ile Rusya ve Çin ile kurulan ticari ilişkilerle adım adım kendisinden bağımsızlaşan Almanya'yı, yeniden kendisine bağımlı hale getirdi. Yeni nesil sömürgecilik faaliyeti örneği olarak Ukrayna'daki değerli madenlerin kullanım hakkını edinme, bunların korunması için özel askeri şirketleri burada konumlandırma, yukarıda izah edilen stratejinin uygulanmasının önemli örnekleridir.

Zengezur Koridoru konusunda yaşanan gelişmeler, aslında Ukrayna'da uygulanan el kitabının yeni bir örneğinden ibaret. Yapılan anlaşma öncelikle ABD'nin, Ukrayna yolunun tıkanması ile Çin'den Avrupa'ya giden tek kara yolu olan tarihi İpek Yolu'nun üzerindeki kara boğazı üzerine özel askeri şirketler vasıtasıyla yerleşmesi anlamına geliyor. Bu, Gürcistan'daki askeri varlığı da dikkate alındığında, ABD'nin Kafkasya kara boğazı üzerinde ciddi bir askeri kontrol kurduğu anlamına geliyor. Bu durum kuşkusuz sadece Çin'i değil, Kafkasya üzerinde tarihsel olarak hakimiyet mücadelesi veren üç büyük bölgesel güç olan Türkiye, Rusya ve İran'ın bölgeyi kontrol çabalarını dengelemeyi amaçlayan bir hareket.

Anlaşmanın elbette başkaca potansiyel sonuçları da var. Öncelikle ABD'nin yürüttüğü süreç, Rusya'nın Güney Kafkasya'dan tamamen çıkarılması sürecinin başlangıcını ifade ediyor. Zira Zengezur Koridoru üzerine yapılan anlaşma, kağıt üzerinde bir lojistik hattın açılmasını ifade etse de siyaseten Bir Rus uydu devleti olan Ermenistan'ın, Türkler ile olan toprak anlaşmazlıklarını sona erdirerek Kafkasya'da ABD ve Fransız himayesinde Batı blokuna dahil olması anlamına da geliyor. En önemli siyasi ve ekonomik müttefikleri ABD, Fransa, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan, İran ve Hindistan olan bir Ermenistan dönemini başlatıyor. İkinci olarak Azerbaycan'ın, 1918'de Kafkas İslam Ordusu'nun askerî harekâtı sonucunda kurulmasından ve 1922 yılında Sovyet Rusya'nın öncülüğünde Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti çatısı altında yeniden Rus hakimiyetine geçmesi ile başlayan sürecin fiilen sonuna gelinmesini, fiili bağımsızlığını ilân etmesi demek oluyor. Azerbaycan, Selçuklu, Akkoyunlu, Safavi gibi devletlerin mirasçısı olmasına rağmen bugünkü sınırları bakımından müstakil tarihsel temele sahip olmayan bir devlettir. Varlığı, Gülistan ve Türkmençay anlaşmaları ile tarihsel Azerbaycan'ın kuzey parçasının güney parçasından ayrılarak Rusya'ya dahil edilmesinin sonucudur. Azerbaycan için Karabağ Savaşı, kelimenin gerçek anlamı ile bir kurtuluş savaşıdır. Buradan zaferle çıkması, hem kendisi hem Ermenistan için fiili bağımsızlığın yolunu açmıştır. Bugün Azerbaycan ve Ermenistan, birbirleri ile dayanışarak Rusya'dan bağımsızlıklarını kazanmaktadır.

Azerbaycan'ın Rusya ile ilişkilerinde yaşanan son aylarda artan gerginlik ve BDT'den ayrılma sürecini başlatmış olması, bu durumun bir sonucudur. Bu durumu, Türkiye ile diplomatik ilişkilerin tesisi ve sınırların açılmasının sonrasında artık Batı blokuna dahil olan Ermenistan'ın BDT'den ayrılmasının izleyeceği açıktır. Böylece Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan üzerindeki hakimiyetini kaybederek Güney Kafkasya üzerindeki hakimiyetini ve etkisini önemli ölçüde kaybedecektir. Bu durumun önemli ölçüde Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin yeniden diriltmek için Ukrayna'da giriştiği stratejik bir başarısızlığa dönüşen işgal girişiminin sonucu olması ise Rusya açısından tarihi bir başarısızlık olarak kayıtlara geçecektir. ABD'nin Zengezur Koridoru üzerinde kurmaya çalıştığı hakimiyetin, kuşkusuz Türkiye açısından da sonuçları bulunmaktadır. Anlaşma her şeyden önce, Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olan Türkiye'nin, Osmanlı döneminden gelen en önemli jeopolitik problemlerinden biri olan Türkistan bağlantısı sorununu önemli ölçüde çözmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesinde en önemli sebeplerden birisi, Rusya ve İran'ın (Safeviler) yükselişle birlikte Türkistan bağlantısının kesilmiş olmasıdır. I. Dünya Savaşı sonrası Rusya ve İngiltere tarafından Ermenistan ve İran'ın bir tampon devlet olarak kurgulamalarındaki temel düşünce de budur. Dolayısıyla Türkiye, mevcut anlaşma ile tarihi jeopolitik sorunlarından birisinden önemli ölçüde kurtulmaktadır. İkinci olarak anlaşma, Türkiye ile Ermenistan arasındaki tarihi düşmanlığın karşılıklı fayda zemininde makul diplomatik ilişkilere evrilmesini mümkün kılarak Türkiye'nin kendisine yük teşkil eden önemli bir dış politika sorunundan kurtulmasını mümkün kılmaktadır. Anlaşma Türkiye'nin yürüttüğü lojistik hat ve enerji merkezi olma çabalarını destekleyerek bölgesel ve küresel güç olma çabasını desteklemektedir. Bunun dışında Rusya ve İran'ı, Türkiye'ye karşı daha ılımlı politikalar izlemeye zorlayacaktır. Anlaşmanın Türkiye açısından taşıdığı risklerin başında ise söz konusu yolun ABD'nin sözleşmeli askerlerince kontrol edilecek olmasıdır. Ancak Anlaşma'nın ilk halinde Koridorun Rus iç istihbarat servisi FSB tarafından kontrol edilmesinin öngörüldüğü göz önüne alındığında Türkiye açısından bir risk artışı değil, denklem değişikliğinin söz konusu olduğu açıktır.

Türkiye ile Ermenistan arasında gerçekleşecek bir normalleşmenin Türkiye'ye sağlayacağı diplomatik esneklik ve nüfuzun, anlaşmanın taşıdığı bütün risklerden daha önemli olduğu ise aşikardır. Türkiye açısından anlaşma kapsamında dikkate alınması gereken asıl risk ise İsrail'in jeopolitik yönelimidir. İsrail'in "Büyük İsrail" diskuru etrafında Ortadoğu'da yürüttüğü sınırsız savaş politikası ile sınırları yeninden çizmeye çalıştığı, bizzat en üst düzey yetkilileri tarafından ifade edilen bir politikadır. Pek farkında olunmayan politikası ise Kıbrıs ve Ege adaları üzerinden tarihin coğrafi kalbi olan Doğu Akdeniz üzerinde, Süveyş, Filistin, Ürdün, Doğu Suriye, Kuzey Irak, Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna ve Polonya üzerinden tarihi Hazar Coğrafyası ile Baltık denizine çıkan hatla da Spykman'ın kenar çevresi ve Mackinder'in Heartland'ı üzerinde kontrol kurma çabasıdır. Bu Orta ve Doğu Avrupa kökenli Siyonizmin, kendisi için yaratmak istediği "Lebensraum"udur.

Çarlık Rusya'sı ve Sovyet Birliği'nde Gürcü Yahudileri

Yazar: Dr. Resul Turan*

Kaynak: İsrailiyat çalışmaları Dergisi, sayı 5-2019

Bu çalışmanın amacı, Gürcü Yahudileri adı verilen halkın Çarlık Rusyası, Sovyetler Birliği ve sonraki süreçteki tarihsel ve toplumsal durumlarını ele almaktır. Kafkasya, yüzyıllardır birçok etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bir bölge olmuştur. Bu coğrafyada bulunan dini gruplardan biri olan Gürcü Yahudileri, çoğunlukla Gürcistan'da bulunmaktadır. Bölgeye geliş tarihleri milattan önceye dayandırılmaktadır. Gürcistan'da yaşayan bu Yahudiler, zaman içinde Gürcü dilini, kültürünü ve yaşam tarzını benimseyerek Gürcüleşmişlerdir. Gürcistan'ın Çarlık idaresine girmesiyle bu Yahudilerin toplumsal statülerinde değişimler yaşanmış, imparatorluk genelinde ortaya çıkan anti-semitizm hareketlerinden etkilenmişlerdir. Bu süreç Gürcü Yahudilerinin Filistin topraklarına ve diğer ülkelere uzun yıllar, aralıklarla sürecektir olan göçünü doğurmuştur. Giriş Kafkasya; kadim zamanlardan bu yana farklı kültürlerin, etnik grupların yaşadığı bir coğrafyadır. Bölgenin çok dinli ve etnik yapıyı özelliğinin göstergesi olarak Antik Çağ'da Dioskurias'da* 70 ile 300 arasında farklı dil konuşulmakta ve tüccarlara yardım amacıyla 130 tercüman istihdam edilmekteydi.¹ Bu çok kimlikli coğrafyada farklı din mensupları varlığını sürdürmektedir. Bu gruplardan olan Yahudiler, farklı bölgelere dağılmış Dağlı Yahudiler (Gorskie Yevrey) 2 , Aşkenaz ve Gürcü Yahudileri gibi farklı gruplardan

oluşmaktadır. Güney Kafkasya'da Yahudilerin yaşadığı bölgelerden biri olan Gürcistan, en eski Yahudi diasporalarından sayılan Gürcü Yahudilerine ev sahipliği yapmaktadır. 3 Bu Yahudiler, kendilerini Ebraeli, İsraili, Kartuli Ebraeli olarak tanımlamakta, Gruzinik ve Kivruli adları verilen Yahudi Gürcücesi konuşmaktadırlar.⁴ Günümüzde "Gürcü Yahudileri" olarak bilinen halkın bölgeye gelişine dair iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre M.Ö. VIII. yüzyılda Asur Kralı II. Sargon tarafından sürgün edilmeleri sonucu bölgeye gelmişlerdir. Diğer görüşe göre ise Babil Kralı Nabukadnezar'ın M.Ö. 586'da Kudüs'ü işgali üzerine bölgeye göç etmişlerdir. 5 Bölgedeki Yahudi varlığının eski dönemlere dayandığına dair birçok antik kalıntı mevcuttur. Gürcistan'ın eski başkenti Mtsheta yakınlarında yapılan arkeolojik kazılarda, M.Ö. III-IV. yüzyıllara ait İbranice ve Aramice yazılı mezar taşlarına rastlanmıştır. Gürcistan'ın ilk başkenti Mtsheta'ya yerleşen bu Yahudiler bölgenin dilini, kültürünü benimseyerek Gürcüleşmişlerdir. Gürcü toplumuna entegrasyonlarına rağmen tarihsel, ekonomik ve dinsel kökenlere dayanan bazı farklılıklarını da korumuşlardır. 6 Gürcü Yahudilerinin Gürcü toplumuyla kurdukları sıkı bağı Eldar Mamistalişvili, "Nerede Gürcü varsa orada Yahudi vardır" sözleriyle vurgulamaktadır. Bu vurgunun yanında, Gürcistan'ın Hristiyanlaşması da Gürcü Yahudileriyle yakından ilişkilendirilmektedir.

Guram Lortkipanidze'ye göre Azize Nino, IV. yüzyılda Yahudi yerleşim yeri olan Msheta'ya kutsal bir görev için gelmiştir. Bu ziyaretin sebebi bizzat Msheta Yahudileri tarafından Gürcistan'a getirilmiş olan Hz. İsa'nın elbisesini bulmaktır. Özellikle Azize Nino'nun Gürcistan'a gönderilmesinde İbranice bilmesi önemli bir etkeni. Gürcistan'da Azize Nino, Urbniş şehrindeki bir sinagogda bir ay kalmış; bu süre zarfında Gürcü kültürü ve dilini öğrenmiş ve Hz. İsa'nın kutsal sayılan elbisesinin izini sürmüştür. Bu süreçte Gürcü Yahudilerinden yardım gören Azize Nino'nun Hristiyanlığı bölgede yaydığına inanılmaktadır.⁷ 1. Çarlık Rusya Döneminde Gürcü Yahudileri XIX. yüzyıl öncesi Gürcü yasalarına göre köle Yahudiler; krala, kiliseye ve beylere ait olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktaydılar. Köle olarak alınıp satılan Gürcü Yahudileri, din değiştirmeleri yönünde sık sık baskı görmekteydiler. Askerlik hizmetinden bedelini ödeyerek muaf olmaktaydılar.⁸ Topraklarda serf olarak çalışmakta, tarım, dokuma, boyama işleriyle ve ticaretle uğraşmaktaydılar. Gürcistan'ın Çarlık idaresine girmesiyle Rus Çarı tarafından 1804 yılında Aşkenaz Yahudilerinin Kafkasya'ya göç etmesine izin verildi. Bu zanaatkar Yahudilerin bölgeye gönderilmesinde en önemli etken, Kafkasya'nın kolonileştirilmesi kapsamında üretime katkı sağlamaları düşüncesi idi. 9 Bölgedeki yerli Yahudiler, Avrupa'daki diğer Yahudiler kadar ticari alanda büyük sermaye sahibi değillerdi ve çoğunlukla Ermenilerin hizmetinde çalışmaktaydılar.¹⁰ İlerleyen yıllarda Aşkenaz Yahudilerin Kafkasya'dan gönderilmesine dair tartışmalar ortaya çıksa da, 10 Mayıs 1837 tarihinde, Yahudilere Kafkasya'da daimi ikamet etme hakkı verildi. Yahudiler, Çarlık idaresinde askeri hizmete alınmamasına rağmen, Ağustos 1827'de I. Nikolay'ın onayladığı kararname ile orduya alınmaları kabul edildi. Aşkenaz Yahudiler, zanaatkarlıklarının yanında askerî yetenekleriyle de tanınmaktaydılar. Çarlık ordusunda Knez P.S. Potemkin tarafından, 1850 yılında Yahudi askerlerden kurulan "İsrail Alayı", Kırım Savaşı'nda görev almış, fakat Knez Potemkin'in ölümü üzerine dağılmıştır. 11 XIX. yüzyılda toprak köleliğinin kaldırılması Rusya'daki önemli reformların başında gelmektedir. Bu uygulamanın Gürcistan'da tatbik edilmesi (1864-1871) Gürcü Yahudileri için önemli bir dönüm noktası oldu. Bu süreçle birlikte toprakla bağı kalmayan Gürcü Yahudileri Tiflis, Kutais, Ahıska gibi şehirlere göç ettiler. Şehir hayatında ayakkabı, şapka ve deri üretimi gibi alanlarda faaliyet göstermeye başladılar.¹² 1830'lu yıllarda Gürcistan'da daimi olarak yaşayan birkaç yüz Aşkenaz Yahudi varken, Rusya'dan getirilen Aşkenaz Yahudilerin bölgeye yerleştirilmeye başlanmasıyla sayıları artmaya başladı. Rusya genelinde yapılan 1897 yılı nüfus sayımına göre Gürcistan'daki 18.574 Yahudi'nin 12.540'ını Aşkenazlar oluşturmaktaydı. Aşkenaz Yahudileri çoğunlukla Tiflis ve Batum'da, Gürcü Yahudileri (ebraîliler) ise Kutais'te idiler. 13 Rusya'da Dağlı ve Gürcü Yahudi olarak 152.000 Yahudi bulunmakta ve yerel nüfusun %1,3'ünü

oluşturmaktaydılar. Bu dönemde Kafkasya genelinde Yahudi nüfusu; Azerbaycan, Dağıstan, Gürcistan, Kabardino-Balkarya, Çeçen-İnguş bölgelerinde ve özellikle de Bakü, 14 Tiflis, Guba, Mahaçkale, Derbent, Nalçik, Pyatigorsk, Kislovodsk, Essentuki, Jelesnovodsk şehirlerinde toplanmıştı. 15 Yahudiler, ticari alanda olduğu kadar, eğitim alanında da Çarlık idaresinde etkin olmaya başlamış ve 1870'lerden itibaren bu alandaki sayılarında önemli bir artış yaşanmıştır. Rusya genelindeki üniversitelerde Yahudi öğrenci oranı 1881'de %9 iken, bu oran 1887'ye gelindiğinde %13,5'e ulaştı. Bu oran, Rusya genelindeki her yedi öğrenciden birinin Yahudi olduğu anlamına gelmektedir. Seçkin öğrencilerin alındığı kaliteli üniversitelerde ise Yahudi öğrenci oranı çok daha yüksekti. Örneğin, Harkov'da bulunan tıp fakültesinde Yahudi öğrenci oranı %42, hukuk fakültesinde %41 idi.¹⁶ Üniversite eğitiminin dışında, farklı yerlerde Yahudilerin eğitimi amacıyla eğitim kurumları ve süreli kurslar açılmaktaydı. Bunlardan biri de "Bakü'deki Gürcü Yahudileri Arasında Okuryazarlığı Yayma Cemiyeti" idi. Cemiyetin amacı Bakü'deki Gürcü Yahudileri için okul açmak, mevcut okulları desteklemek, okuma salonları kurmak ve yetişkinler için gece kursları düzenlemektir.¹⁷

Gürcü Yahudileri, hızlı bir şekilde şehirlere yerleşmiş ve ticari alanda hâkimiyetlerini artırmışlardır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rusya genelinde başlayan antisemitizm hareketleri nedeniyle Yahudilere karşı anti-semitizm eğilimleri bugünkü Gürcistan topraklarında da artmış; 1852, 1878, 1881, 1882, 1883 ve 1884 yıllarında Gürcü Yahudilerin suçlandığı birçok olay meydana gelmiştir. Bunlardan en bilineni 1878'de Pesah Bayramı* arifesinde, dokuz Gürcü Yahudi'sinin Şaçheri şehrinde bir Hristiyan kızı ayin amacıyla öldürmekle suçlanmalarıydı. Dünya genelinde yankı uyandıran dava "Kutaisi Yargılanması" olarak tarihe geçti. Şüpheli görülen Yahudiler suçsuz bulunsalar da yerel halk Yahudilerin ayinlerinde Hristiyan kanı kullandıklarına dair iddialarını sürdürdüler. Gürcü Yahudilerinin yaşadıkları bölgelerden biri olan Kutais'te de sık sık anti-semitist olaylar yaşanmaktaydı. 1895 yılında Kutais'teki Yahudiler pogroma maruz kaldılar. Bu şiddetin sadece halk arasında olmadığı, idare tarafından da Yahudilere kötü muamele uygulandığı görülmektedir. 1913 yılında, Kutais vali yardımcısı idaresindeki bir çete Yahudilerden düzenli olarak haraç almakta ve karşı gelenleri öldürmekteydi.¹⁸ Bu tür tutum ve davranışlara karşı, XIX. yüzyılda Gürcü edebiyatı ve politik hayatında önemli bir yeri olan İlia Çavçavadze, Gürcistan'ın yerel gazetelerinden İveria adlı gazetede yazılarında anti-semitist hareketleri kınamış ve bu davranışları "insandan nefret etme hastalığı" olarak nitelemiştir.¹⁹ Anti-semitist olayların dışında, Aşkenaz Yahudileri ve Gürcü Yahudileri arasında farklı ritüeller, gelenekler ve yaşam tarzları nedeniyle görüş ayrılıkları mevcuttu. Bu gerilim, Kafkasya valiliğine bağlı bütün Yahudilerin tanıdığı, Tiflis'in Aşkenaz hahamını 1890'larda Gürcü Yahudilerin tanımayı reddetmeleri üzerine daha da

belirgin hale geldi. 20 Bölgesel çatışmaların yanında, Rusya'da Yahudi karşıtı pogromların en önemli sebeplerinden biri de, 1881 yılında Halkın İradesi (Narodnaya Volya) adı verilen örgüt tarafından Çar II. Aleksandr'ın bir suikastle öldürülmesi ve Gesya Gelfman adlı bir Yahudi kadının olayda yer alması, Rus kamuoyunda Yahudiler aleyhine yapılan baskıları artırdı.²¹ Artan anti-semitizm nedeniyle Çarlık idaresinin kararıyla, 1882 yılında Yahudilerin imparatorluk genelinde toprak alımı ve kiralaması yasaklandı. Fakat bu karar, dünya çapında zengin ve güçlü Yahudi Rothschildler'in Rus petrollerine yatırım yapması söz konusu olduğunda uygulanmadı.²² 29 Mart 1891 yılında, Çar III. Aleksandr'ın emriyle Yahudi zanaatkarların Moskova ve çevresindeki yerleşim yerlerinde yaşaması yasaklandı. Bunun üzerine çok sayıda Yahudi, bugünkü Gürcistan topraklarına göç etti.²³ Bölgeye gerçekleşen göç hareketlerine rağmen geçmişten bu yana Gürcistan'a uyum sağlamış olan Gürcü Yahudileri dahi, bir gün Filistin'e dönme ümitlerini canlı tutmuşlardır. Tiflis'te yayımlanan 1903 tarihli eserde Gürcü Yahudilerden şöyle bahsedilmektedir, "O [Gürcü Yahudi] Kudüs ve Siyonizm hakkında bir şey duysa; vaat edilmiş topraklara dönme umuduna girer, düşünmeye dalar. Bu durum apaçık göstermektedir ki, Yahudinin ruhu Gürcistan'a ait değil...".²⁴ Yahudilerin Filistin topraklarına "Aliya" adı verilen göç hareketi ilk 1860 yılında başlamıştır.

1914'te Kudüs'te Gürcistan topraklarından göç etmiş 500 Gürcü Yahudi'si bulunmaktaydı.²⁵ Kafkasya'daki Yahudilerin kutsal topraklarla bağını artırmak amacıyla 1901 yılında Tiflis'te İlk Kafkas Siyonistleri Kongresi, 1917 yılında İkinci Kafkas Siyonistleri Kongresi ve 1919 yılında Bakü'de Üçüncü Kafkas Siyonistleri Kongresi gerçekleştirildi.²⁶ Bu göçler sonucu, 1914 yılında Arjantin'de de Rusya'dan göç eden 100.000 Yahudi yaşamaktaydı.²⁷ 2. Sovyetler Birliği'nde Gürcü Yahudileri XIX. yüzyılın ikinci yarısında Gürcü Yahudilerinin İsrail'e başlayan göçü, I. Dünya Savaşı döneminde kesintiye uğramıştır. 1916'da Filistin'de 439 Gürcü Yahudi'sinin 420'si Kudüs'teki Şam Kapısı yakınında bulunan kendi mahallelerinde yaşamaktaydılar. Bu göçmenleri 1891'de Arjantin'e göndermeye yönelik girişimler olmuşsa da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İsrail'e göç eden Gürcü Yahudileri çoğunlukla kötü şartlarda hayatlarını idame ettirmekte ve fiziksel güç gerektiren işlerde çalışmaktaydılar. Kızıl Ordu güçlerinin 1921 yılının Şubat ayında Gürcistan'ı işgal etmesiyle Filistin'e Gürcü Yahudilerinin göçü arttı. Bu dönemde yaklaşık 1000 Gürcü Yahudi'si Filistin'e, 1000 kadarı ise İstanbul'a göç etti. 28 Rus Yahudilerinin 1881'de başlayan toplu göçleri, I. Dünya Savaşıyla duraklamaya uğrasa da Rusya'dan dünyanın farklı ülkelerine 2 milyona yakın Yahudi göç etmiştir. 29 Çarlık Rusya'da Yahudi nüfusu altı milyondan fazla idi. Bu nüfus 1917 Rus Devrimi ile Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasıyla ve diğer kayıplarla birlikte azalmıştır. 1926 yılı sayımına göre Sovyetler Birliği sınırlarında yaklaşık

2.600.000 Yahudi nüfus vardı. Bu Yahudiler; Avrupa Yahudileri, Dağlı Yahudiler, Gürcü Yahudileri, Orta Asya Yahudileri ve Kırım Yahudileri (Kırımçaklar) olmak üzere beş gruba ayrılmaktaydılar.³⁰

Ad	Nüfus	Yerleşim Yeri	Ana Dil
Avrupa Yahudileri	2.601.025	Ukrayna, Belarus	İbranice, Rusça
Dağlı Yahudiler	25.866	Dağıstan	Tatarca-İbranice
Gürcü Yahudileri	21.866	Gürcistan, kısmen Bakü	Gürcüce
Orta Asya Yahudileri	18.047	Özbekistan, Tacikistan	Özbekçe-Tacikçe
Kırım Yahudiler (Kırımçaklar)	6.383	Kırım	Kırım Tatarcası
Toplam		2.672.642	

Bir diğer kaynaktaki ise sayıları yakın olmakla birlikte, Gürcistan'da Yahudi nüfusu toplam 30.534 verilmektedir. Bunun 20.897'sini Gürcü, 9.637'sini ise Aşkenaz Yahudileri oluşturmaktaydı. Bölgede İran Yahudileri de bulunmasına rağmen Rus vatandaş olmamaları nedeniyle sayım dışı tutulmuşlardır. 1926 ve 1939 yılları arasında Sovyetler Birliği sınırlarında Gürcü Yahudilerinin nüfusu bir buçuk kat artarken, Aşkenazların nüfusu % 14'lük bir artışa rağmen yine de ortalama nüfus artışının altında kaldı. Aşkenaz Yahudi nüfusunun 1897 yılı sayımlarına göre oldukça azalmış olmasının sebebi, çoğunlukla Amerika'ya olan göçlere bağlanmaktadır. 1930'lu yıllardan itibaren, özellikle de II. Dünya Savaşı ile birlikte Aşkenaz nüfusu büyük şehirlerde yeniden artış göstermeye başlamıştır. 31 Gürcü Yahudilerinin eğitimi alanında Sovyet idaresinin Gürcistan'daki ilk dönemlerinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. 1921 yılında Tiflis'te Yevreyskaya Trudovaya Şkola N O 102 adıyla İbranice öğretilen bir Siyonizm Okulu, 1927'den itibaren ise Gürcü Yahudilerine Gürcü dilinde eğitim veren okullar, kamp ve kulüpler hizmete açıldı. Sovyetlerin ilk dönem Yahudi politikalarının göstergesi olarak Gürcü Yahudileri bu süreçte faaliyetlerini artırdılar. Bu faaliyetleri Yahudi işçiler için dünya genelinde faaliyet gösteren organizasyona ait büroların 1924 yılında Gürcistan'ın birçok şehrinde hizmete girmesi izledi. Gürcü Yahudileri, Sovyet idaresinin bu ilk dönemlerinde tarımsal alanda da ilerleme sağladı. 1928'de kurulan ilk Yahudi kolhozunun ardından, 1933'te sayıları 1540 hektarlık 15 kolhoza ulaştı. Bu kolhozlara, sadece homojen Yahudilerden oluşması nedeniyle, 1930'lardan itibaren Sovyet idaresince müdahaleler başladı. Bu sürecin devamında, 1931'de Muhran'deki ve 1934'te de Ahıska'da bulunan Yahudi kolhozları Ermeni ve Gürcü kolhozlarıyla birleştirilerek "uluslararası" ilan edildi. 1938'den itibaren ise Yahudi kolhozları tamamen diğer çiftliklerle birleştirilerek kolektif çiftlikler haline getirildi. 1928 yılında Tsereteli Gora'da açılan ilk Yahudi kolhozu bu uygulamanın dışında tutuldu ve bu kolhoz 1970'lerin başına kadar varlığını devam ettirdi. Sovyet ekonomisinde Yahudileri üretim faaliyetlerine çekmek ve organize etmek amacıyla "Evkombed"-Vsegruzinskiy Komitet Pomoşi Yevreyskoy Bednote adlı komite kuruldu.

Komitenin kurulmasında Kutais'teki Yahudi mahallesinde büyük bir yangın çıkması etkili oldu. 1928 yılında meydana gelen yangında 6.000 hane yanmış ve birçok insan ölmüştü. Gürcü Yahudilerinin üretim alanındaki etkinliklerine dair yapılan bir istatistiğe göre Kutais ve Tiflis'teki ipek fabrikalarında çok sayıda Gürcü Yahudi'si çalışmaktaydı. 1931 yılı istatistiklerine göre bu sayı sadece Tiflis'te ayakkabı, şapka ve güneş kremi üreticileri kooperatiflerinde 1.430 idi. Bu kooperatiflerin çoğunluğu, birbirleriyle yakın ilişkileri olan büyük Yahudi ailelerine aitti. Böylelikle cemaat içinde kapalı bir yaşam sürdürebilmekteydiler.

Bu işletmelerde, Yahudi işçilerin istihdam edilmesi, kutsal gün olan cumartesi günlerinin tatil kabul edilmesi, Yahudi geleneklerinin devam ettirilmesine imkân sağlamaktaydı. Sovyetlerdeki din karşıtı politikaların bir göstergesi olarak Gürcü Yahudi'si işçilerin kullanımı için 1933'te ünlü Sovyet Politikacı Lavrenti Beriya adına kulüp açıldı. Fakat bu olumlu gelişmeler, 1936'da "Evkombed"- Vsegruzinskiy Komitet Pomoşi Yevreyskoy Bednote adlı komitenin faaliyetlerinin durdurulmasıyla sona erdi. 1937-1938 döneminde Yahudilere karşı girişilen uygulamalar sertleşti; ikisi Aşkenazi olmak üzere toplam dokuz haham tutuklandı ve tutuldukları hapisanede öldürüldüler. Bu uygulamalar ilerleyen yıllarda Sibirya'ya sürgünler şeklinde devam etti. 1948 yılında Gürcü Yahudilerinin geçmişine ait eserlerin sergilendiği Tarih ve Etnografi Müzesi kapatıldı ve müze müdürü tutuklandı.³² En dindar Yahudi grup olarak kabul edilen Gürcü Yahudileri, bu dini baskı dönemlerinde de dinlerine bağlılıklarını sürdürdüler. 33 Genel itibarıyla Sovyetler Birliği'nin ilk dönemlerinde, Yahudi karşıtı bir politika bulunmamaktaydı. Birlikte Yahudilerin yoğun bulunduğu Belarus'ta, İbranice eğitim veren 339, Ukrayna'da 831 okul ve Kiev'de bir Yahudi üniversitesi bulunmaktaydı. Bu eğitim faaliyetlerinin yanında, 1933 yılında Sovyetler Birliği genelinde toplam sayısı 2,5 milyon olan, 668 İbranice kitap basılmıştı. Henüz sert bir Yahudi karşıtlığı bulunmadığı bu dönemde Sovyet istihbaratınca hem birlik içindeki hem de Filistin'deki Yahudilerden ajan olarak istihbarat alanında yararlanılmaktaydı. 34

1923-1927 Yılları Arasında Sovyetler Birliği'nde İbranice Basılan Gazete ve Dergilerin Tirajları ³⁵			
Yıllar	Sayı	Tiraj	Sayfa Sayısı
1923	11	155.100	266
1924	83	320.650	522
1925	211	798.450	1.028
1926	213	781.000	1.096
1927	298	1.136.200	1.027

2.Dünya Savaşı döneminde Kızıl Ordu'da Yahudi askerler de görev almıştır. Orduda üst düzey Yahudi askeri yetkili olarak 305 general, 12 kolordu komutanı, 34 tümen komutanı bulunmaktaydı. 1940-1941 yılları arasında Sovyetlerdeki 120.000 Yahudi Kızıl Orduya çağırılmış, Yahudi askerler bütün cephelerde ve ordu

kademelerinde yer almışlardır.

Yaklaşık 150 Yahudi savaştaki hizmetleri nedeniyle "Sovyetler Birliği Kahramanı" adı verilen üstün hizmet ödülüne layık görülmüştür. 36 Fakat, savaş sonrası Yahudilere yönelik politikalarda değişimler yaşanmıştır. Stalin döneminde "Doktorlar komplosu" (delo vraçey) * adı verilen olay üzerine, 1953'te ülkedeki bütün sinagoglar kapatıldı. Bu durumun etkileri Gürcistan'a da yansdı. Tiflis Baş Hahamı olan Haim Kupçan tutuklanarak hapse mahkûm edildi. Bu baskılara rağmen şehrin yerel halkı, kendi dini organizasyonlarını kurdular. 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında Gürcistan'da 52.382 Yahudi nüfusu vardı. Kutais, Kulashi, Tshinvali, Gori, Oni, Saçhere ve diğer şehirlere yayılmış cemaate ait 14 sinagog bulunmaktaydı. 37 XIX. yüzyılda başlayan ilk aliyadan sonra, 1920, 1948 ve 1970'lerde en yoğun göçler şeklinde devam etti. Bu Yahudi göçlerini idare etmek amacıyla henüz İsrail kurulmadan önce, 1922 yılında, Sohnut adı verilen mülteci ofisi kurulmuştu.³⁸ Arap-İsrail Savaşı, diğer adıyla Altı Gün Savaşı döneminde Sovyetler Birliği'nde Yahudilerin en fazla kitlesel eylem yaptığı ve İsrail'e gitmek için dilekçe yazdıkları bölge Gürcistan oldu. 1969 yılında, Gürcistan'ın önde gelen Yahudi aileleri Sovyet idaresinden İsrail'e gidebilmek için talepte bulundular. Bu talep, Sovyetlerde aliya için verilen ilk resmi belge kabul edilmektedir. 39 Gürcü Yahudileri, 1970'li yıllardaki göç döneminde göç eden Yahudilerin dörtte birini oluşturmaktaydı. Bu grupların eğitim seviyeleri Sovyetler Birliği sınırlarındaki Avrupa bölgelerinden göç eden Yahudilere göre daha düşüktü.⁴⁰ Göçler sonucu, 1970'lerin sonuna doğru Gürcü Yahudilerin %70'i İsrail'e göç etmişti. 1989 yılı nüfus sayımına göre çoğunluğu Aşkenaz Yahudilerin oluşturduğu 13.500'ü Tiflis'te olmak üzere, toplam 24.800 Yahudi nüfusu vardı. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Yahudilerin dinî alanda yeniden gelişme süreci başladı, Yahudi cemaatinin mülkiyeti olan ve Sovyet idaresi tarafından kapatılan Tiflis'te iki, Kutais'te üç ve Sohum, Ahıska ve Batum şehirlerinin her birinde ikişer sinagog cemaate iade edildi. Fakat Sovyetlerin dağılması, Gürcü-Abhaz ve Gürcü-Oset çatışmalarının sebep olduğu iç karışıklıklar ve ekonomik sorunlar nedeniyle hem Gürcü hem de Aşkenaz Yahudileri toplu göç etmek zorunda kaldılar. Bu göçler başka ülkelere ve Rusya içinde Moskova ve Petersburg başta olmak üzere Rusya'nın büyük şehirlerine doğru oldu. Bu şehirlerde Gürcü Yahudi Cemaatleri kuruldu. Gürcistan'dan yaşanan göçler sonucu, 2002 yılı resmi istatistiklerine göre ülkede 2.320'si Tiflis'te olmak üzere toplam 3.500 Gürcü Yahudi'si kalmıştır. Ülke genelindeki toplam Yahudi nüfusu ise başlıca Kutais olmak üzere, Ahıska, Gori, Kareli ve Surami'de 5.000 idi. 41 Sovyetler Birliği'nin dağılması öncesinde, 1989 yılı nüfus verilerine göre Kafkasya'da yerel nüfusun %1,6'sını oluşturan 200.000'den fazla Yahudi bulunmaktaydı. 2002 yılında ise Kuzey Kafkasya'da 18.795, Azerbaycan'da 38.180 Yahudi nüfus vardı. 42 Gürcü Yahudilerinin konuştukları anadili

Gürcücedir. Çarlık Rusyası'nda 1897 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre, anadili Gürcüce olan 6.000 Yahudi vardı. Sovyetler Birliği'nde 1926 yılında yapılan sayıma göre ise 21.000'den fazla Gürcü Yahudi'si vardı ve % 96,6'sının anadili Gürcüceydi. 1959 yılı sayımında ise anadilini Gürcüce olarak belirtenlerin sayısı 35.673'e ulaştı. Bu dönemde Gürcistan'dan sonra en fazla Gürcü Yahudi'si Bakü'de idi.⁴³ İlerleyen yıllarda da anadili Gürcüce olan Gürcü Yahudilerinin sayısının arttığı görülmektedir. 1970 yılı sayımına göre Sovyetler Birliği genelinde anadili Gürcüce olan 43.000 Gürcü Yahudi'si bulunmaktaydı, fakat zamanla İsrail'e olan göçlerle bu sayı azalmıştır.⁴⁴

Gürcü Yahudileri, özellikle Stalin döneminde sinagogların kapatılması, topluluk dışından evlenmeleri için baskı görmeleri gibi nedenlerle Sovyetler Birliği'nde İsrail'e ilk göç eden Yahudiler arasında yer aldılar. İlk 1971 yılında İsrail'e 4.000'den fazla Gürcü Yahudi göç etti. Sovyetlerden yapılan Yahudi göçü içerisinde Gürcü Yahudilerinin oranı % 30-40 arasındaydı. 1970 yılı nüfus sayımına göre Gürcistan'da 55.000 Yahudi nüfus görülmekle birlikte, Gürcü Yahudiler bu sayının en az 70.000 olduğunu iddia etmektedirler. Sahip oldukları sıkı aile bağları nedeniyle Gürcü Yahudilerinin göçleri toplu halde olmuş, binlerce nüfuslu iki Gürcü kasabası bu göç nedeniyle tamamen boşalmıştır. Gürcü Yahudileri etnik ve dini kimliklerini İsrail'de de korumuşlardır.⁴⁵ Gürcistan'dan başlayan göçle birlikte sadece 1969-1981 yılları arasında Gürcistan'dan İsrail'e yaklaşık 30.000 Yahudi göç etmiştir.⁴⁶ 1859 yılında Gürcistan'da 51.600, 1970'te ise 55.400 Yahudi yaşadığı göz önüne alındığında, göçenler Yahudi nüfusunun yarısından fazlasını oluşturmaktaydı. Sovyetlerin Arap ülkeleri ve Amerika ile olan ilişkileri göç hareketlerini yakından etkilemekteydi.

Gürcistan'dan İsrail'e Göçen Yahudi Sayısı ⁴⁷													
Yıllar	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	Toplam	30.409
Sayı	400	-	4300	10800	7450	2670	670	496	438	930	1139		
Yıllar	1980	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998		Toplam	30.409
Sayı	818	1346	1407	2595	3750	3295	2275	1493	1107	944			

Gürcü Yahudilerinin aralıklarla süren göçleri sonucu İsrail'de çok sayıda Gürcü kolonisi kurulmuştur. Bu topluluklarda Gürcüce, Rusça ve İbranice dillerini konuşmaktadırlar. Gürcistan ile bağlarını sürdürmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadırlar. Sovyetler Birliğinin dağılması üzerine, yeni Gürcistan ve İsrail arasındaki ilk ilişkiler 1992 yılında kuruldu. Tiflis'te elçilik açan ilk devletlerden biri İsrail oldu. Sovyetler Birliği'nde Dışişleri Bakanlığı da yapmış olan Gürcistan eski Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze "Gürcüler ve Yahudiler 2600 yıl Gürcistan'da dostça yaşadılar, aralarında hiçbir zaman bir hadise meydana gelmedi. Bu gelenek devletler seviyesinde de devam edecektir" sözleriyle bu tarihsel ilişkiye vurgu yapmıştır. İsrail de yeni bağımsız olmuş olan Gürcistan'a desteklerini devam

ettirmiştir.⁴⁸ 2017 yılı itibarıyla dünya genelinde toplam Gürcü Yahudi'si nüfusu 200.000'dir. Bu nüfusun 120.000'i İsrail'de, 13.000'i Gürcistan'da ve 5.000'i Amerika'da bulunmaktadır. 49 2. Gürcü Yahudilerinin İnanç ve Kültürleri Gürcü Yahudileri, kendilerine özgü yaşam tarzları ve açıkça paylaştıkları kimlikleriyle kendilerine özgü bir topluluktur. Gürcüce konuşan bu topluluğun ad ve soyadları tamamen Gürcücedir. Soyadları -çaşe, şvili, eli- gibi eklerle bitmektedir. Gelenek ve yaşam tarzları açısından Gürcülere benzerler. Yeni yılı ve Noel'i kutlayan Gürcü Yahudileri, aynı zamanda kendi Yahudi geleneklerini de sürdürmektedirler.

Bu geleneklerden bazıları; sünnet töreni, kız çocukların 12 ve erkek çocukların 13 yaşına basmalarıyla dini sorumluluklarının başlangıcı kabul edilen Bar Mitzvah ve Bat Mitzvah törenleridir. Çarlık idaresinde hahamların eğitimlerinde ve ayinlerinde, Tevrat İbranice okunur ve ardından Gürcü dilinde vaaz verilmekteydi. Çocukların dini eğitimi Gürcü dilindeydi.⁵⁰ Sovyet araştırmacıları, Gürcü Yahudilerine özel bir ilgi göstermiş ve bu kendine özgü cemaatin kültürü, adetleri ve inançları üzerine araştırma yapmışlardır. Bu araştırmalara göre Tsinvali Yahudileri, henüz bebek anne karnındayken belli bir ritüelle cinsiyetinin belirlenebileceğine inanmaktaydılar. Bu amaçla 3-4 yaşında bir çocuğu alıp çatıyı göstererek "Orada ne duruyor, şapka mı, duvak mı?" diye sormaktaydılar. Çocuk, şapka cevabını verirse doğacak çocuğun erkek, duvak cevabını verirse kız olacağına inanırlardı. Yeterli tıbbi imkânların olmadığı yerlerde farklı yöntemler uygulanmaktaydı. Bunlardan biri, doğumların rahat geçmesi için sadaka verilmesiydi.⁵¹ Diğer bir yöntem ise Tsinvali Yahudilerinin uyguladığı bir "siğil tedavisi" idi. Buna göre yeniay çıktığında nehrin kenarına gidilir, biraz tuz alınır ve aya dönerek "Tuzun suda yok olduğu gibi, öyle yok ol siğil" diyerek üç kez tekrarlanırken tuz nehre dökülürdü. Korkmuş çocukların tedavisi için ise çocuğu bir nineye verirler, nine çocuğu kollarının altından tutarak bilinen bir duayı okur ve elini çocuğun yüzüne, alınına ve çenesine sürerdi. Nazar tedavisi için bir ceviz alınır, içi çıkarılır ve içine biraz cıva dökülürdü. Bu şekilde ceviz bir beze sarılır ve üstte taşınırdı. Gürcü Yahudileri arasında farklı türlerde angaroz adı verilen muskalar yaygındı, neredeyse her ailede bu muskalar bulunurdu. Muskalar, kâğıttan veya keten bezine yazılan dualardan yapılmaktaydı. En yaygın muska türleri Türkçe* yazılmış olanlardı. Bu muskaları Doğu Gürcistan'daki Tiflis mollaları ya da Batı Gürcistan'daki Batum mollaları hazırlamaktaydı. Yahudiler, mucizesine inandıkları bu duaları, koyu bir beze sararak üstlerinde taşırlardı. Hastalıkların yaygın olarak görüldüğü bölgede, özellikle çocuk ölümlerinin yüksek olması nedeniyle, muskalar çoğunlukla çocuklar için kullanılmaktaydı. Mollalar, muskalarda İslam'a ait unsurların yanında Davud Yıldızı'nı da kullanmaktaydılar. ⁵² Sonuç Gürcistan'daki varlıkları yüzyıllar öncesine dayanan Gürcü Yahudileri zamanla Gürcüleşmişlerdir.

Gürcü kültürü ve dinlerinin bir sentezi sonucu kendilerine özgü bir kültüre sahip hale gelmişlerdir. Hem Gürcü kültürüne hem de dinlerine ait pratikleri yerine getirmektedirler. Küçük bir topluluk olmalarına rağmen Çarlık ve Sovyet Rusyası döneminde yaşanan Yahudi karşıtı hareketlerden etkilenmişler ve baskıya maruz kalmışlardır. Bu süreç ilk olarak 1860'lardan itibaren Osmanlı Devleti sınırlarındaki Filistin, Amerika ve Kanada başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerine göç hareketlerine dönüşmüştür. Sovyetler Birliği'nin ilk dönemlerinde eğitim ve dinî alanlarda özgürlüğe kavuşmalarına rağmen Stalin döneminde baskılara maruz kalmışlardır. Toplumda, Yahudilerin ticarî ve diğer alanlarda kendi cemaatleri içinde hareket etmeleri şüphe ile karşılanmış ve bu konuda tarih boyunca farklı söylentiler yayılmıştır. Fakat yaşadıkları çevreye uyum sağlamakla birlikte bir gün İsrail'e geri dönme ümitlerini daima korumuşlar ve dinî kimliklerini kaybetmemişlerdir. Kafkasya'daki Müslümanlarla da etkileşim içinde oldukları anlaşılan Gürcü Yahudileri, Müslümanlara ait bir takım mucizesine inanılan pratikleri de yerine getirmişlerdir. Gürcistan'da azalan sayılarına rağmen Gürcü kültürü içinde kendilerine özgü geleneklerini, dinî ritüellerini sürdürmekte ve dünyanın farklı ülkelerinde, Gürcü Yahudileri lobi faaliyetlerini devam ettirmektedirler. İsrail ve Gürcistan arasındaki ilişkilerde önemli rol oynamaktadırlar.

Dipnot:

* Sohum

1. Murat Arslan, *Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı*, İstanbul 2007, s. 465.
2. Dağlı Yahudiler, Avrupalı Yahudiler için kendi aralarında şu sözü söyledikleri nakledilmektedir; "Avrupalı Yahudi'yi gırtlığını kesmek doğru değildir, daha fazla eziyet çekmesi için mutlaka ensesinden kesilmeli"; İlyâ Şerebetoviç Anisimov, *Kavkazskie Yevrey-Gortsı*, Moskva 1888, s. 2-4.
3. Gabriel Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, Tbilisi 2014, s. 12.
4. Rauf Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", *Kavkaz & Globalizatsiya*, Tom 2, Vıpusk 2008, s.194- 195; Dimitriy Vayman, *Yevrey Permi: İstoriya i Kultura*, Sankt Peterburg 2016, s. 9. 5. Robert Pinhasov, Svetlana Danilova, Semen Kriheli, *Yevrey: Buharskie, Gorskie, Gruzinskie v Vodovorote İstории*, Niyork 2017, s. 288-291.
5. M.S. Plisetskiy, "Nekotorie Obıçai, Obryadi i Verovaniya Gruzinskih Yevreev", *Religioznie Verovaniya Narodov SSSR*, Tom II, Moskva 1931, s. 334; Sultan Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", *Kavkaz&Globalizatsiya*, Tom 2, Vıpusk 2008, s.175.
6. Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, s. 26-28.
7. Pinhasov, Danilova, Kriheli, *Yevrey: Buharskie, Gorskie, Gruzinskie...*, s. 298-299.
8. İohanan Petrovskiy-Ştern, *Yevrey v Russkoy Armii 1827-1914*, 2003, s. 37-38; Tuayeva B.V., "Etnokulturnaya Priroda Severnogo Kavkaza (Vtoraya Polovina XIX-naçalo XX vv.)", *Vestnik Voennoogo Universiteta*, No:3 (19), 2009, s. 157-158.
9. "Ves Kavkaz" İllustrirovanniy Spravoçno-Literaturniy Sbornik, II. İstoriçeskiy Otdel, Tiflis 1903, s. 71.
10. Petrovskiy-Ştern, *Yevrey v Russkoy Armii 1827-1914*, s. 37-38; Tuayeva, "Etnokulturnaya Priroda Severnogo Kavkaza (Vtoraya

11. *Polovina XIX-naçalo XX vv.)*, s. 157-158.

12. (Glavniy Redaktor) Mihail Çlenov, *Yevroaziatskiy Yevreyskiy Yejegodnik*, Moskva 2009, s. 164.
13. Sultan Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", *Kavkaz & Globalizatsiya*, Tom 2, Vıpusk 2008, s.175.
14. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Bakü'de gelişen petrol endüstrisi, sağladığı iş olanakları sayesinde Ahıska, Kutais gibi şehirlerdeki Gürcü
15. Yahudilerini de bölgeye çekti. Özellikle bölgedeki güçlü petrol üreticilerinden Yahudi Rothschildlerin sektöre girmesiyle Bakü şehri, Ermeni ve Yahudilerin göçüne uğradı. Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, s. 36-37, 192.
16. 14. Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", s.198.
17. İsaak Moiseeviç Troçkiy, "Yevrey v Russkoy Şkole", *Kniga o Russkom Yevreystve: Ot 1860-x godov do Revolyuçii 1917 goda*, Niyork 1960, s. 355-356.
18. Ustav Bakinskago Obşestva: *Rasprostraneniya Gramotnosti Sredi Gruzinskih Yevreev g. Baku*, Baku 1911, s. 3.
- * Yahudilerin, Mısır'da kölelikten kurtuluşunun kutlandığı bayram.
19. Şit Davida, *Gazeta Obşını Yevreev iz Gruzii*, 272 Oktıyabr, 2017, s. 6
20. Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, s. 113.
21. Sultan Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", *Kavkaz & Globalizatsiya*, Tom 2, Vıpusk 2008, s.175.
22. Hava Turnyanski, *Glavi iz İstoriy i Kulturi Yevreev Vostoçnoy Yevropı*, Çast 5, Tel Aviv 1995, s. 251.
23. Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money&Power*, Simon and Schuster, New York 1991, s. 60.
24. Lili Baazova, "Gruzinskie Yevrey: Unikalnost Yavleniya i Opıt İstoriy", *Literaturnaya Grusiya*, 6, Tbilisi 1989, s. 148-149.
25. "Ves Kavkaz" İllustrirovanniy Spravoçno-Literaturniy Sbornik, II. İstoriçeskiy Otdel, s. 72.
26. Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, Tbilisi 2014, s. 35.
27. Rauf Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", *Kavkaz&Globalizatsiya*, Tom 2, Vıpusk 2008, s. 203.
28. Gabriel Namtalaşvili, *Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi*, s. 186. 28. Pinhasov, Danilova, Kriheli, *Yevrey: Buharskie, Gorskie, Gruzinskie...*, s. 376-379.
29. Leonid Kogan, *Yevreyskaya Russkoyazıçnaya Literatura: İstoriiko-Literaturnaya i Nauçnaya Popularnaya Monografiya*, Yerusalim 2000 s. 178.
30. M. Plisetskiy, "Yevrey v SSSR", *Religioznie Verovaniya Narodov SSSR*, Tom II, Moskva 1931, s. 288.
31. Vyacheslav Konstantinov, *Yevreyskoe Naselenie Bıvşego SSSR v XX veke: SotsialnoDemografiçeskiy Analiz*, Yerusalim 2007, s. 19; Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", s. 175-176.
32. Pinhasov, Danilova, Kriheli, *Yevrey: Buharskie, Gorskie, Gruzinskie v Vodovorote İstoriy*, s. 376- 379; Tsentralniy Gosudarstvenniy Arhiv Abhazskoy Assp: Putevoditel, Pod redaktsiey A.O. Tulumcyan, Sohumı 1975, s. 105.
33. Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoriçeskiy Oçerk", s. 175-176. 34. Dimitriy Petroviç Prohorov, *Spetsslujbi İzrailya*, Sankt Peterburg 2002, s. 297.
34. Z. Mindlin, Y. Kantor, S. Palatnik, "Yevrey v SSSR", *Bolşaya Sovyetskaya Entsiklopediya*, Tom 24, Moskva 1932, s. 101.
35. Dimitriy Verhoturov, *Stalin i Yevrey*, Moskva 2015, s. 13-14.
- * Bu olay, Stalin döneminde Sovyetlerin ileri gelen, 6'sı Yahudi olmak üzere toplam 10 tıp uzmanından oluşan bir grubun Amerika ve İsrail istihbaratıyla işbirliği yaparak parti ve hükümetteki üst düzey idarecileri öldürme amacıyla bir komplo düzenlemek suçuyla itham edilmeleriydi.

Stalin, bu olayı iktidarının son dönemlerinde kendi rakiplerini ortadan kaldırmak amacıyla kullandı. Süreç, Stalin'in ölmesiyle sonlandı ve yargılananlar serbest bırakılarak işlerine geri döndüler; Rabi İosef Teluşkin, Yevreyski Mir, Moskva 1995, s. 382; Vasiliy Drojgin, Likvidatsiya SSSR i Sionizm, Algoritm, 2009, s. 31-34.

36. Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", s.198.

37. 38 Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", s. 203.

38. İ. Oren, Gosudarstvo İzrail: Stanovlenie i Razvitie I, Yerusalim 1988, s. 86-88.

39. Majid Al Haj, Immigration and Ethnic Formation in a Deeply Divided Society: The Case of the 1990s Immigrants from the Former Soviet Union in Israel, Bostpn 2004, s. 87

40. Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoricheskiy Oçerk", s. 175-176; (Glavniy Redaktor) Mihail Çlenov, Yevroaziatskiy Yevreyskiy Yejegodnik, Moskva 2009, s. 164.

41. Guseynov, "İudaizm na Kavkaze", s.198.

42. Farzaliyev, "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoricheskiy Oçerk", s.175.

43. "Ves Kavkaz" İllustrirovanniy Spravoçno-Literaturniy Sbornik, II. İstoricheskiy Otdel, s. 71.

44. Michael Curtis, Mordecai S. Chertoff, Israel: Social Structure and Change, New Jersey 1973, s. 84-85.

45. Zvi Gitelman, A Century of Ambivalence: The Jews of Russia and the Soviet Union, 1881 to the Present, Bloomington 2001, s. 202.

46. Okuyucudan beklenen totaliter antropolojinin tasvirinden Koyré'nin "totaliter propagandaya dirençli" olduğunu söylediği "liberal-demokratik antropoloji"yi çıkarmasıdır. Böylece anlarız ki "düşünce, yani, doğruyu yanlıştan ayırma, kararlarda ve yargılarda bulunma yeteneği olarak akıl; bütün bunlar, totaliter antropoloji için çok nadirdir. Kitlenin değil, elitlerin meselesidir o. Kitleler, içgüdüyle, tutkuyla, duygularla ve ölçle yönlendirilir veya daha doğrusu bunlarla eylemde bulunması sağlanır. Kitle nasıl düşünceğini bilmez, bununla ilgilenmez de. Sadece tek bir şeyi bilir: itaat etmek ve inanmak".

47. Kötü bir metindir Koyré'nin "Modern Yalanın Siyasal İşlevi" adlı makalesi.

48. Tam da totaliter rejimler için iddia ettiği propagandayı (olabilirse eğer böyle bir şey) "liberal-demokratik antropoloji" için yapmaya çalışır. Hakikati nesnel, ama tek bir niteliği haiz olarak sunması kadar beşeri özü de tekleştirilmesi, dolayısıyla totaliter bir hakikat ve beşeri öz koyutlaması gibi zaafiyetleri bir yana, modern çağ diye adlandırdığı bir dönemde belirli toplumsal gruplar ve ortamlar için yalanı masum görmesi, totaliter rejimleri sırları olan ve bu hakikatmiş gibi belledikleri bu sırları kitleleri seferber etmek için kullanan rejimler olarak tanımlayarak bunun karşısına rasyonel, düşünceye açık, söylemselliği kullanabilen, herşeyiyle açık kendinden menkul bir "hür dünya" tasavvuru çıkarması, üstelik bu sözde "hür dünya"da

49. Sergienko Viktoriya Sergeyevna, "Dinamika Razvitiya Gruzino-İzrailskih Otnoşeniy v 1990-e gg.", Obşestvo: Filosofiya, İstoriya, Kultura, Vipusk no: 8, 2016, s. 1-2.

50. Şit Davida, Gazeta Obşini Yevreev iz Gruzii, 272 Oktayabr, 2017, s. 6.

51. "Ves Kavkaz" İllustrirovanniy Spravoçno-Literaturniy Sbornik, II. İstoricheskiy Otdel, s. 71.

52. M.S. Plisetskiy, "Nekotorie Obıçai, Obryadı i Verovaniya Gruzinskih Yevreev", Religioznie Verovaniya Narodov SSSR, Tom II, Moskva 1931, s. 334-335.

Kaynakça

Al-Haj, Majid. Immigration and Ethnic Formation in a Deeply Divided Society: The Case of the 1990s Immigrants from the Former Soviet Union in Israel, Bostpn 2004.

B.V., Tuayeva. "Etnokulturnaya Priroda Severnogo Kavkaza (Vtoraya Polovina XIX-naçalo XX vv.)", Vestnik Voennoy Universiteta, No:3 (19), 2009.

Baazova, Lili. "Gruzinskie Yevrey: Unikalnost Yavleniya i Opit İstorii", Literaturnaya Grusiya, 6, Tbilisi 1989.

Curtis, Michael. and Chertoff, Mordecai S. Israel: Social Structure and Change, New Jersey 1973.

Çlenov, Mihail. Yevroaziatskiy Yevreyskiy Yejegodnik, Moskva 2009.

Drojgin, Vasiliy. Likvidatsiya SSSR i Sionizm, Algoritm, 2009.

Farzaliyev, Sultan. "Rasprostranenie İudaizma na Kavkaze: İstoricheskiy Oçerk", Kavkaz & Globalizatsiya, Tom 2, Vipusk 2008. Gitelman, Zvi. A Century of Ambivalence: The Jews of Russia and the Soviet Union, 1881 to the Present, Bloomington 2001.

Guseynov, Rauf. "İudaizm na Kavkaze", Kavkaz & Globalizatsiya, Tom 2, Vipusk 2008. Kogan, Leonid. Yevreyskaya Russkoyazıçnaya Literatura: İstorikoLiteraturnaya i Nauçnaya-Popularnaya Monografiya, Yerusalim 2000.

Konstantinov, Vyaçeslav. Yevreyskoe Naselenie Bıvşego SSSR v XX veke: Sotsialno-Demografiçeskiy Analiz, Yerusalim 2007.

Luçşe Znat Drug Druga, Kniga İzdana Assotsiatsiey Russkoyazıçnih Jurnalistov Gruzii, Tbilisi 2009.

Mindlin, Z., Kantor, Y., Palatnik, S., "Yevrey v SSSR", Bolşaya Sovyetskaya Entsiklopediya, Tom 24, Moskva 1932.

Moiseviç-Troçkiy, İsaak. "Yevrey v Russkoy Şkole", Kniga o Russkom Yevreystve: Ot 1860-x godov do Revolyuçii 1917 goda, Niyork 1960.

Namtaşvili, Gabriel. Progulki po Pethainu: 26 Vekov v Gruzii Vremya i Sudbi, Tbilisi 2014.

Oren, İ. Gosudarstvo İzrail: Stanovlenie i Razvitie I, Yerusalim 1988.

Petroviç Prohorov, Dimitriy. Spetsslujbi İzrailya, Sankt Peterburg 2002.

Petrovskiy-Ştern, İohanan. Yevrey v Russkoy Armii 1827-1914, 2003.

Pinhasov, Robert. Svetlana Danilova, Semen Kriheli, Yevrey: Buharskie, Gorskie, Gruzinskie v Vodovorote İstorii, Niyork 2017.

Religioznie Verovaniya Narodov SSSR, Tom II, Moskva 1931. Şapiro, Leon. "Yevrey v Sovyetskoy Rossii Posle Stalina", Kniga o Russkom Yevreystve (1917-1967), Niyork 1968.

Şerebetoviç Anisimov, İlya. Kavkazskie Yevrey-Gortsı, Moskva 1888.

Şit Davida, Gazeta Obşini Yevreev iz Gruzii, 27 Oktayabr, 2017.

Teluşkin, Rabi İosef. Yevreyski Mir, Moskva 1995.

Tsentralniy Gosudarstvenniy Arhiv Abhazskoy Assp: Putevoditel, Pod redaktsiey A.O. Tulumcyan, Sohumı 1975.

Turnyanski, Hava. Glavı iz İstorii i Kulturi Yevreev Vostoçnoy Yevropı, Çast 5, Tel Aviv 1995.

Verhoturov, Dimitriy. Stalin i Yevrey, Moskva 2015.

Viktoriya Sergeyevna, Sergienko. "Dinamika Razvitiya Gruzino-İzrailskih Otnoşeniy v 1990-e gg.", Obşestvo: Filosofiya, İstoriya, Kultura, Vipusk no: 8, 2016.

Yergin, Daniel. The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power, Simon and Schuster, New York 1991.

felsefi olarak belirtmek gerekirse yalanın değil, doğru veya yanlışın geçerli olduğunu ima etmesi dönemine uygun olmakla birlikte bugün de kullanılabilen, hatta soykırımı Netanyahu gibilerinin de propaganda aracı halini alabilen birer tasavvurdur.

Yalan mıdır Koyré'nin tasavvuru? Elbette ne kadar zaafiyetleri olursa olsun bir metne karşı böyle bir suçlama yöneltilemez. Ne var ki her ne kadar çok da gündeme gelen bir metin olmasa da modern çağda siyaset ve hakikat arasındaki ilişki için temel metinlerden birisidir. Arendt'in siyaset, hakikat ve yalan arasında kurduğu ilişkide Koyré'nin metni bir başvuru kaynağı değildir. Ancak bu durum Arendt'in Koyré'nin metnini bilmediği anlamına gelmez. Koyré, Amerikan bir dünya düzeninde kamusal entelektüelin rolüne dair kendince bir denemede bulunur ve kamusal entelektüellerin niye Amerikan dış politikasına daha duyarlı olduklarını gösterir.

Ancak Arendt'in bir sonraki yazıda ele alacağımız modern siyaset ile yalan arasında kurduğu ilişki çok da "hür dünya" karşısında totaliter rejimlere dönük değildir. Trump'ın ilk dönemi için söz konusu edilen post-truth'a giden yolu aydınlatan bir yanı da vardır. Mevzunun son dönemlerde Türkiye'de aldığı biçim ise herhangi bir siyasallıkta genel olarak yalanın işlevine değil, Trump'la birlikte gündeme gelen post-truth'u çağırıştırır. Ancak bunun için önce Arendt'i, sonra post-truth'u gözden geçirmek gerekmektedir.

Kaynak: M.S. Plisetskiy, "Nekotorie Obıçai, Obryadı i Verovaniya Gruzinskih Yevreev", Religioznie Verovaniya Narodov SSSR, Tom II, Moskva 1931.

MEKTEP

YAZAR: PROF. DR. NEBİ BOZKURT

KAYNAK: TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ

Sözlükte “yazmak” anlamındaki ketb kökünden mekân ismi olan mekteb (çoğulu mekâtib) “okul” demektir; daha çok mektebe şeklinde kütüphane için de kullanılır. Araplar okula küttâb da demişlerdir. Fakat dil âlimi Müberred küttâbın “öğrenim gören çocuklar” (sıbyan) mânasına geldiğini söyler ve öğretim yapılan yere bu adın verilmesini yanlış kabul eder (Lisânü'l-'Arab, “ktb” md.). Ancak Hz. Peygamber devrinden beri okuma yazma veya Kur'an öğretilen okullara küttâb denilmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren mektep kelimesi, geniş anlamda ve bugünkü okul karşılığında hemen hemen bütün eğitim kurumlarının başına getirilerek kullanılmıştır. Ayrıca İslâm dünyasında mektep kelimesinin “branş” (mekteb-i felsefe), “ekol” (mekteb-i Meşşâiyyûn, mekteb-i revâkiyyûn), “tâlim” (mekteb-i İslâm), “büro” (mektebül-berîd), “ajans” (mektebül-enbâ) ve “ticarethane” mânalarına geldiği de bilinmektedir.

Tarihte bilinen en eski mekteplere yazının icat edildiği Mezopotamya'da rastlanır. Burada öğrencilerin oturması için taştan veya kerpiçten sıraları olan bina kalıntıları bulunmuştur. Sumer ve Akkadlar'da “edubba” (tablet evi) denilen mektepler mâbede bitişik yapılır ve dersler din adamları tarafından verilir. Çivi yazılı belgelerde bu okulların öğretim metotları ve düzeyi, öğrenci-öğretmen, veli-öğretmen ilişkileri gibi değişik konular hakkında çeşitli bilgiler yer almaktadır (Chiera, s. 95 vd.; Kramer, s. 1 vd.).

Göçebe hayatı yaşayan toplumlarda sabit mektep yapmanın imkânsızlığından dolayı tarihte Araplar genellikle ümmî bir toplum olarak tanınmıştır. Câhiliye döneminde Mekke ve Medine gibi şehirlerde okuma yazma öğreten okulların varlığı hakkında bilgi mevcut değildir. Belâzürî Araplar'da yazının gelişimi üzerine bilgi verir ve Kureys'te okuma yazma bilen on yedi kişinin adını sayar (Fütûh, s. 691-692). Medine'de de Araplar'dan okuyup yazan kimselerin sayısı azdı; bu arada bir yahudinin Arap yazısını bildiği ve Medineli çocuklara öğrettiği rivayet edilir (a.g.e., s. 694-695). Hicretten sonra burada konumu pek belli olmamakla beraber bir mektep müessesesinin varlığı açıkça görülmektedir. Hz. Peygamber'in, Bedir esirlerinden her okuma yazma bilenini bunu on müslüman çocuğuna öğretmesi karşılığında serbest bıraktığı bilinmektedir. Buradan bir veya birkaç sınıflı bir okulun oluşturulduğu ortaya çıkmakta ve Ali b. Muhammed el-Huzâî bunu kâfir bir öğretmenin müslüman çocuklara ders vermesi olarak değerlendirmektedir (Taḥricü'd-delâli's-sem'iyye, s. 70-72). Vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sâbit de bu okulun öğrencilerindendi (a.g.e., a.y.).

No. 111. Constantinople.

La sortie d'une petite école turque à Syoud.

Buhârî'nin bir rivayetine göre Ümmü Seleme, bir küttâb mualliminden kendisine yün ditmede yardım edecek birkaç çocuk göndermesini ve onların hürlerden olmamasını ister (“Diyât”, 27). Bu rivayetten hür, köle veya âzatlı çocuklarının birlikte öğrenim gördükleri anlaşılmaktadır. Bu durum, yakın yıllara kadar dünyanın bazı ülkelerindeki devlet okullarında siyah-beyaz ayırımı yapılmasıyla kıyaslandığında ayrı bir önem kazanır.

Hulefâ-yi Râşidîn devrinde ve özellikle Hz. Ömer zamanında bu tür okullar yaygınlaşmıştır; onun getirdiği yenilikler arasında mektep tesisi ve muallimlere maaş bağlanması da sayılmaktadır (Şiblî Nu'mânî, s. 514; Abdülhay el-Kettânî, III, 107). Bazı rivayetler de bu dönemde okulların varlığına ışık tutmaktadır. Meselâ Ebû Hüreyre'nin bir küttâb muallimine uğrayarak ondan önem verdiği bir konuyu anlatmak için çocukları toplamasını istemesi ve toplanan çocukların gürültü yapmamaları için ikaz edilmeleri tam bir okul veya sınıf manzarası çizmektedir (İbn Ebû Şeybe, VII, 498). Abdullah b. Ömer'in de mektep çocuklarına selâm verdiği rivayet edilir (Buhârî, el-Edebü'l-müfred, s. 223). Emevî ve Abbâsî devirlerinde mektepler gelişerek devam etmiştir. 105 (723) yılında vefat eden Dahhâk b. Müzâhim'in Kûfe'de 3000 civarında çocuğun okuduğu büyük bir mektep inşa ettirip burada fahrî öğretmenlik yaptığı bilinmektedir (DîA, VIII, 411). Emevî Valisi Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî'nin de gençliğinde Tâifte öğretmen (müktib) olarak çalıştığı nakledilir (DîA, XIV, 427).

Mekteplerin hepsinin ilk dönemlerden itibaren özel bir binaya sahip olmadığı şüphesizdir; genellikle hocalar mahallenin mescidinde bir ders halkası kurarlardı. Ancak erken sayılabilecek bir devirde camilerin yanında müstakil mekteplerin yapıldığını söylemek mümkündür. Çocuklar mektepte okuma yazma öğrendikten ve Kur'an'ı hatmettikten sonra daha ileri seviye derslerine mescidlerde devam ederlerdi.

Mektebe giden çocuklar yanlarında yazı yazacakları bir levha götürürler ve bunu temizlemek için su dolu bir kaba daldırıp bir bezle silerlerdi.

Bu su silinen yazılara hürmeten deniz, kuyu veya bir akarsuya ya da çiğnenmeyecek şekilde temiz bir çukura dökülürdü.

Ders müfredatında genellikle okuma yazma, gramer, Kur'an, hadis, şiir ve matematik bulunur, program daha çok Kur'an etrafında şekillendirilirdi. Yazı alıştırmalarında günümüz okullarındaki fişleri andıracak şekilde bazı Kur'an âyetleri kullanılırdı.

Ancak âyetlerin tahrifinden korkulduğu ve lafza-i celâlin silinmesi çirkin görüldüğü için bazı şiirlerle güzel sözler de bu maksatla kullanılmıştır. Genelde mektepler okuma yazma ve Kur'an eğitimi verenlerle dil vb. hususlar üzerine eğitim verenler olmak üzere ikiye ayrılıyordu (Ahmed Çelebi, s. 36 vd.).

Mekteplerin eğitim tarihi açısından erken sayılacak bir dönemde çok ileri birtakım metotlar geliştirdiği görülmektedir. Meselâ günümüzdeki zekâ testi sonuçlarına göre eğitim verilmesi gibi öğrencilere zekâ ve kabiliyetlerine göre ders veriliyor, öğrenciyi henüz tahsil hayatının başında iken bıkkınlığa ve ümitsizliğe düşürmemeye gayret gösteriliyordu. Başarılı olan öğrencilere caddelerde resmiğeçit yaptırılır ve üzerlerine badem vb. atılarak öğrenciler ödüllendirilirdi.

Mektep muallimliği bir dönem için horlanmıştır. Bunda bir kısmının bilgilerinin sathîliği, bir kısmının savaştan kaçma gibi sebeplerle bu mesleğe girmesi, bir kısmının da çocuksu davranışlar sergilemesi rol oynamıştır. Adam Mez muallimlerin horlanmasında Yunan menşeli rivayetlerin etkisinin bulunduğunu, çünkü onların öğretmeni gülünç şahsiyetlerden biri saydığını söyler (el-Hağâretü'l-İslâmiyye, I, 260). Fıkıh âlimleri her dönemde görülen, öğrenci-öğretmen ilişkilerindeki bazı problemler konusunda görüş bildirmişlerdir. Meselâ kendisi de öğrenimine bir küttâbda başlayan İmam Şâfiî, öğretmenin talebesini te'dib için dövmesi ve ölümüne sebep olması halinde diyet ödemesi gerektiğinden söz eder (el-Üm, VI, 173). Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî el-Kazvî'nin bir rivayetine göre Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde yüzlerine bakmayacağı, tezkiye etmeyeceği ve horlayıcı bir azaba sokacağı üç sınıf insanın ilki olarak yetim çocuğa gücünün yetmeyeceği ödevler vererek onu ezen küttâb muallimini sayar (et-Tedvîn fî ahbâri Kâzvin, II, 127).

Muallimlere ödenen ücretler sınırlandırılmamış, çocuk velisinin malî gücüne bırakılmıştır. Halifelerin, büyük devlet adamlarının ve bazı zenginlerin çocuklarına saray ve konaklarda ders veren müeddiplerin aldıkları ücretler çok yüksek olabiliyordu. Onlar için sıbyan muallimi tabiri kullanılmazdı. Sıbyan muallimlerinin ücretleri zaman zaman yetersiz kalmıştır. Meselâ Sicilya'daki mektep muallimlerinin çoğunun yılda 10 dinarı geçmeyen bir maaşla çalıştığı bilinmektedir (Ahmed Çelebi, s. 241).

Mektepleri genellikle halifeler, sultanlar, yüksek dereceli devlet memurları ve zenginler bina eder, öğrenim masrafları için vakıflar kurarlardı. Birçok yerde yetimlere mahsus özel mekteplerin yapıldığı görülmektedir (İbn Kesîr, XIV, 81, 158).

Kargaşa dönemlerinden mektepler de olumsuz etkilenmiştir. Taberî, 290 (903) yılı olaylarıyla ilgili olarak Karmatîler'in zulümleri arasında mekteplerdeki çocukları öldürmelerini de sayar (Târîh, V, 646).

BİBLİYOGRAFYALisânü'l-'Arab, "ktb" md.

Buhârî, "Diyât", 27.

a.mlf., el-Edebü'l-müfred, Beyrut 1406/1986, s. 223.

Şâfiî, el-Üm (nşr. M. Zührî en-Neccâr), Beyrut 1393, VI, 173.

İbn Sa'd, et-Tabakât, VI, 301.

İbn Ebû Şeybe, el-Muşannef (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Riyad 1409/1989, VII, 498.

Câhiz, el-Beyân ve't-tebyîn, Kahire 1332, II, 92.

Belâzürî, Fütûh (Fayda), s. 691-692, 694-695.

Taberî, Târîh, Beyrut 1407/1987, V, 646.

İbn Ebû Hâtim, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 134.

Necmeddin en-Nesefî, el-Kand fî zikri 'ulemâ'i Semerkand (nşr. Nazar Muhammed el-Fâryâbî), Riyad 1412/1991, s. 148.

Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî, et-Tedvîn fî ahbâri Kâzvin (nşr. Azîzullah el-Utâridî), Beyrut 1408/1987, II, 127.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye (nşr. Ahmed Ebû Mülhim v.dğr.), Beyrut 1407/1987, XI, 102; XIV, 81, 158.

Ali b. Muhammed el-Huzâî, Tahricü'd-delâlâti's-sem'iyye (nşr. Ahmed M. Ebû Selâme), Kahire 1401/1981, s. 70-72.

İbn Hacer, Fetûhü'l-bârî (Hatîb), XII, 253.

Şiblî Nu'mânî, İslâm Tarihi: Sadrü'l-İslâm (trc. Ömer Rıza [Doğrul]), İstanbul 1347/1928, s. 514.

Adam Mez, el-Hağâretü'l-İslâmiyye (trc. M. Abdülhâdî Ebû Rîde), Kahire 1366/1947, I, 260.

E. Chiera, Kilden Kitaplar (trc. Ali Muzaffer Dinçol), İstanbul 1964, s. 95 vd.

Ahmed Çelebi, İslâmda Eğitim-Öğretim Târîhi (trc. Ali Yardım), İstanbul, ts. (Damla Yayınevi), s. 36 vd., 42, 43, 44, 49, 218 vd., 241, 306.

Saîd İsmâil Ali, Me'âhidü't-ta'limi'l-İslâmî, Kahire 1978, s. 77 vd.

Hitti, İslâm Tarihi, II, 627 vd.

G. Makdisi, The Rise of Colleges, Edinburgh 1981, s. 19.

Abdülhay el-Kettânî, et-Terâtîbü'l-idâriyye (Özel), III, 106 vd.

S. N. Kramer, Tarih Sumer'de Başlar (trc. Muazzez İlmiye Çığ), Ankara 1990, s. 1 vd.

J. M. Landau, "Kuttâb", EI² (İng.), V, 567 vd.

I. Mahmud tarafından 1740'lı yıllarda yaptırılan Ayasofya Sıbyan Mektebi binası
(SALT Araştırma, Ali Saim Ülgen arşivi)

İSRAİL SALDIRGANLIĞINA KARŞI İSLAM ASKERİ İTTİFAKINA DOĞRU

DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

İsrail'in 20. yüzyıldan bu yana süregelen saldırganlığı, özellikle son yıllarda Gazze'de yürüttüğü yıkıcı operasyonlar ve bölgedeki çeşitli ülkelere yönelik saldırıları, İslam dünyasında eşi görülmemiş bir güvenlik kaygısı ve birlik arayışını tetiklemektedir. Bu gidişat, 9 Eylül 2025'te Katar'ın başkenti Doha'ya düzenlenen ve sivillerin hayatını kaybettiği hava saldırısıyla kritik bir eşiğe ulaştı. Hamas liderlerini hedef aldığı açıklanan saldırı, bir Katar vatandaşının da ölümüyle sonuçlanarak Körfez ülkeleri için ciddi bir şok yarattı. Bu beklenmedik saldırının büyük bir etki bırakmasının temel sebebi Doha'nın on yıllardır Amerikan güvenlik şemsiyesi altında en korunaklı başkentlerden biri olarak görülmesiydi.

İsrail'in Katar saldırısı, Körfez ülkelerinin halihazırda aşınmış olan güvenlik stratejilerini derinden sarstı. Katar, ABD Merkez Komutanlığı'nın ileri karargâhına ev sahipliği yapan, on bin civarında Amerikan askerinin konuşlandığı bir ülke olmasına rağmen İsrail'in hedefi olmaktan kurtulamadı. Washington yönetiminin saldırıya karşı net bir kınama yapmaktan kaçınması, bölgede ABD güvenliğine duyulan güveni ciddi biçimde zedeledi. Uzun yıllardır devasa silah alımları ve Amerikan üsleri sayesinde korunacaklarına inanan Körfez ülkeleri, bu saldırıyla birlikte ABD güvenlik garantilerinin sınırlarını gördüler. Söz konusu İsrail olduğunda Washington'ın 'müttefiklerini' dahi korumayacağı net biçimde görülmüş oldu.

Bu nedenle Doha saldırısı sadece Katar'a değil, bütün Körfez'e yapılmış bir saldırı olarak algılandı. Katar'ın çağrısıyla 15 Eylül'de düzenlenen olağanüstü Arap-İslam

zirvesinde yaklaşık 60 ülke bir araya gelerek saldırıyı şiddetle kınadı. Zirve sonunda yayımlanan ortak bildiride, Doha'ya yönelik bombardımanın uluslararası hukukun ağır ihlali olduğu vurgulandı ve Katar'la tam dayanışma ifade edildi. Daha da önemlisi, saldırının sadece Katar'a değil tüm İslam dünyasına yapılmış bir saldırı olarak değerlendirildiği ilan edildi. Bu söylem, NATO'nun kolektif savunma anlayışını andırır şekilde "birimize yapılan hepimize yapılmıştır" mesajını verdi. Zirve, İslam dünyasında bugüne kadar görülmemiş bir birlik atmosferi yarattı.

ABD Güvencelerinin Aşınması

Doha saldırısı, Körfez ülkelerinin güvenlik stratejilerinde kırılma noktası oldu. Uzun yıllardır petrol karşılığı güvenlik denkleminde dayalı olan ABD-Körfez ilişkisi, İsrail'in saldırısıyla aşınmaya başladı. Körfez başkentlerinde ABD üsleri ve silah anlaşmaları, İsrail'in saldırılarını engellemediği gibi müttefiklerin güvenliğini de garanti altına almadığı kaygıları açıkça dillendirilmeye başlandı. Bu gelişme, Körfez ülkelerini kendi güvenliklerini tahkim etmek için alternatif arayışlara yöneltti. Bu bağlamda, Doha'daki zirvede Körfez İş Birliği Konseyi ülkeleri kendi ortak savunma mekanizmalarını daha etkin hale getirme kararı aldı. Artık Körfez için güvenlik sadece ABD'ye bırakılacak bir mesele değil; Türkiye, Pakistan ve Mısır gibi bölgesel aktörlerle kurulacak iş birlikleriyle güçlendirilecek bir zorunluluk olarak görülmeye başlandı. Tam da bu noktada daha önce Trump tarafından İran'a karşı kurulması planlanan Arap NATO'su fikrinden tamamen bağımsız, İslam orduları fikri gündeme gelmeye başladı.

“İslami NATO” Fikri ve Yeniden Canlanması

Doha zirvesinde ortaya çıkan atmosfer, uzun süredir zaman zaman gündeme gelen “İslam ülkeleri arasında NATO benzeri bir askeri ittifak” fikrine yeni bir ivme kazandırdı. Daha önce Yemen iç savaşı ya da IŞİD tehdidi sırasında gündeme gelen bu fikir, iç çekişmeler ve öncelik farklılıkları yüzünden hayata geçirilememiştir. Ancak Doha saldırısıyla birlikte Müslüman ülkelerin ortak bir savunma mekanizmasına duyduğu ihtiyaç daha güçlü bir şekilde hissedildi.

Bugün için kalıcı ve kurumsal bir “İslam NATO”sunun kurulması kısa vadede kolay görünmüyor. Fakat zirvede dile getirilen birlik mesajları, ortak tatbikatlar ve ikili savunma anlaşmalarıyla bu fikrin bir ağ modeli şeklinde gelişebileceğine işaret ediyor. Suudi Arabistan ile Pakistan arasında imzalanan karşılıklı savunma anlaşması ve Türkiye-Mısır deniz tatbikatı, bu arayışların somut örnekleri oldu.

Türkiye ve Pakistan: İslam Dünyasının Dayanakları

İslam ülkeleri arasındaki olası bir savunma iş birliğinin iki kritik ayağını Türkiye ve Pakistan oluşturmaktadır. Pakistan, Müslüman dünyanın tek nükleer gücü olarak güçlü bir caydırıcılık kapasitesine sahiptir. Ordu tecrübesi ve Güney Asya’daki konumu, onu doğal bir güvenlik ortağı haline getirmektedir. Türkiye ise NATO’nun en büyük ikinci ordusuna, gelişmiş savunma sanayisine ve stratejik bir coğrafi konuma sahiptir. Her iki ülke de Filistin davasına verdikleri kesintisiz destek nedeniyle İslam dünyasında büyük saygı görmektedir.

Türkiye’nin Katar’da 5.000 askere kadar kapasitesi olan askeri üssü, bu dayanışmanın sembolü olarak öne çıkıyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu üssü “kardeşliğin ve dayanışmanın sembolü” şeklinde tanımlaması, Türkiye’nin Körfez güvenliğine verdiği önemi gösteriyor. Pakistan ise Suudi Arabistan’la onlarca yıldır süregelen askeri iş birliği sayesinde bölgedeki en önemli güvenlik aktörlerinden biri haline gelmiştir. On binlerce Suudi askeri Pakistanlı eğitimler tarafından eğitilmiş, iki ülke arasında sıkı bir askeri bağ kurulmuştur.

Savunma sanayii iş birliği de bu ilişkileri derinleştirmektedir. Türkiye’nin Körfez ülkelerine yönelik İHA ve zırhlı araç satışları, sadece ticari değil stratejik sonuçlar doğurmaktadır. Suudi Arabistan’ın Türkiye’den büyük çaplı SİHA alımı, Körfez’in güvenlik kapasitesini güçlendirirken Türkiye’nin bölgedeki nüfuzunu da artırmaktadır. Katar’ın Türkiye’den zırhlı araç ve muhtemel tank alımları, askeri iş birliğinin çeşitlendiğini göstermektedir. Bu tür anlaşmalar, teknoloji transferi ve ortak üretim kanallarıyla İslam ülkeleri arasında stratejik bir dayanışma oluşturuyor. Türkiye ve Pakistan’ın İslam orduları kurulması noktasında kritik adımlar attığı biliniyor. Bu noktada bölge ülkeleriyle gerçekleştirilen ortak askeri tatbikatlar dikkat çekici. Türkiye uzun süredir Azerbaycan, Pakistan ve Katar gibi ülkelerle müşterek tatbikatlar düzenlemektedir. Pakistan ise Körfez ordularıyla yakın iş birliği içindedir. Bu tatbikatlar, askeri birliklerin birlikte çalışabilirliğini artırmakta ve gelecekte kurulabilecek bir ittifakın altyapısını hazırlamaktadır.

Suudi Arabistan-Pakistan Stratejik Savunma Pakti

İslam ülkeleri arasındaki güvenlik iş birliği arayışlarının en somut örneği, 17 Eylül 2025’te Riyad’da imzalanan Suudi Arabistan-Pakistan Stratejik Karşılıklı Savunma Anlaşması oldu. Anlaşma, taraflardan birine yönelik saldırının diğerine yapılmış sayılacağını ve ortak savunma mekanizmasının devreye gireceğini hükme bağladı. Bu, İslam dünyasında ilk defa yazılı hale gelen bir kolektif savunma taahhüdü olması açısından tarihi bir dönüm noktasıdır.

Pakistan Dışişleri Bakanlığı anlaşmayı “her türlü saldırganlığa karşı ortak caydırıcılık” sağlayacak bir adım olarak nitelendirdi. Riyad ile İslamabad arasında imzalanan bu pakt Pakistan’ın Soğuk Savaş’tan bu yana yaptığı en kapsamlı savunma ittifakı olarak görülebilir. Anlaşmanın zamanlaması da dikkat çekicidir; Doha zirvesinden sadece iki gün sonra ilan edilmiş olması, gelişmenin bölgedeki güvenlik kaygılarının doğrudan sonucu olduğunu göstermektedir.

Bu anlaşma aynı zamanda Hindistan tarafından yakından izlenmektedir.

Pakistan’ın en büyük rakibi olan Hindistan, Körfez’deki gelişmeleri kendi güvenliği açısından değerlendirmektedir. Suudi Arabistan’ın Pakistan’la böylesine güçlü bir pakt kurması, Yeni Delhi’nin diplomatik dengelerini de etkilemiştir.

Türkiye-Mısır İş birliği ve Doğu Akdeniz

İslam dünyasındaki yakınlaşmanın bir diğer örneği, Türkiye ile Mısır arasındaki askeri iş birliği oldu. İki ülke 2013’teki darbeden sonra kesilen ilişkilerini on yıl sonra yeniden inşa etmeye başladı. Bu süreç, 22-26 Eylül 2025 tarihlerinde Doğu Akdeniz’de düzenlenecek ortak deniz tatbikatıyla somutlaşıyor.

“Dostluk Denizi” adı verilen tatbikat, on üç yıl aradan sonra iki ülke donanmalarının ilk ortak faaliyeti olarak bölgesel askeri iş birliklerinin İsrail saldırganlığı sonrası arttığıının en somut işareti.

Diğer bir ifade ile Türkiye ve Mısır’ın bu adımı, İsrail’in bölgesel politikalarına karşı ortak tavır alma arzusunun bir göstergesidir.

Her iki ülke de Gazze’deki savaşın durması için çaba sarf etmiş, Doha zirvesinde İsrail’in saldırganlığını açık biçimde kınamıştır.

Bu ortak tutum, Doğu Akdeniz’de geleneksel olarak karşıt kamplarda bulunan Ankara ve Kahire’yi güvenlik alanında iş birliğine yöneltmiştir. Tatbikat, İslam dünyasında oluşmakta olan savunma dayanışmasına önemli bir katkı olarak görülmektedir.

Sonuç olarak İsrail saldırganlığı, İslam dünyasında uzun süredir tartışılan askeri iş birliği fikirlerini yeniden canlandırdı.

Doha zirvesinde verilen güçlü birlik mesajı, Suudi Arabistan-Pakistan paketi ve Türkiye-Mısır tatbikatı gibi somut adımlar, İslam ülkelerinin sadece diplomatik söylemle değil fiili iş birlikleriyle de güvenlik alanında yeni bir döneme girdiğini gösteriyor.

Kısa vadede tam anlamıyla bir “İslam NATO”sunun kurulması kolay görünmese de ikili ve çoklu anlaşmalar üzerinden gelişecek bir ağ modeli giderek daha gerçekçi hale geliyor.

Bu süreç, ortak tatbikatlar, savunma sanayii iş birlikleri ve askeri eğitim programlarıyla güçlendirildikçe ittifakın kurumsallaşma ihtimali de artacaktır.

2025 itibarıyla ortaya çıkan tablo, İslam dünyasında güvenlik paradigmasının değişmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

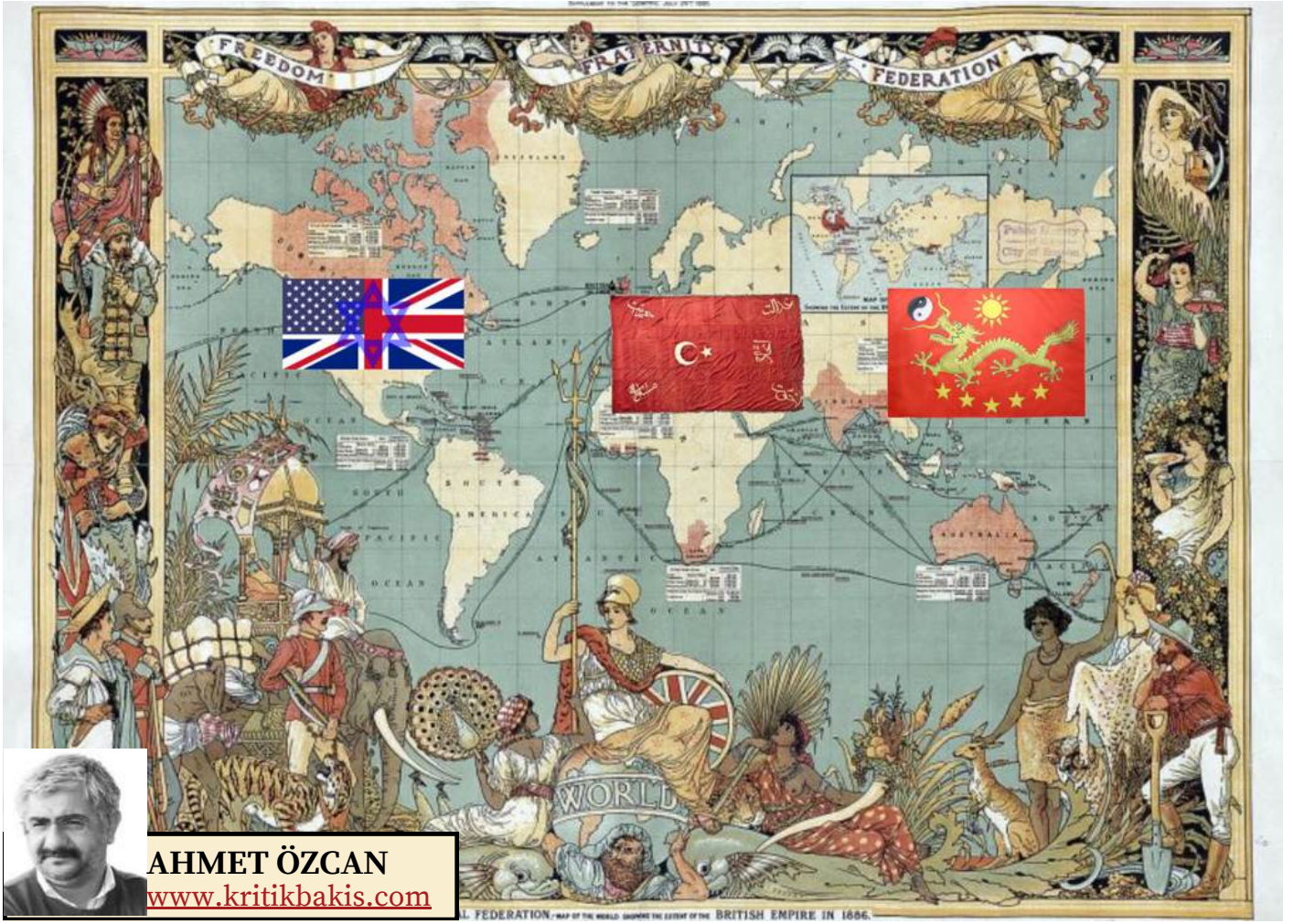
Arap ve Müslüman ülkeler, kendi caydırıcılık mekanizmalarını kurmaya ve güvenlikte daha bağımsız hareket etmeye yönelmektedir.

İsrail’in tek taraflı saldırıları ise bu süreci hızlandırmakta, geçmişte ayrı kutuplarda duran ülkeleri dahi ortak zeminde buluşturmaktadır.

Bu nedenle Doha saldırısı, tarihe sadece bir askeri saldırı olarak değil, aynı zamanda İslam ülkelerinin güvenlikte ortak hareket etmeye başladıkları dönüm noktası olarak geçebilir.

Gelecekte bu süreç, belki de uzun zamandır tartışılan İslam ittifakının fiili bir güvenlik mimarisine dönüşmesine yol açabilir.

BİR EL DÜNYAYI ÇİN'E DOĞRU İTERKEN; 'EMPERYAL ALTERNATİF'

Aşağıdaki makale, yazarın 2004-2005 yıllarında Yarın dergisinde yayınladığı ve daha sonra Teolojinin Jeopolitiği-Allah-Vatan-Özgürlük isimli kitabına aldığı makalelerin güncellenmiş özetidir.

Küresel kaosa karşı Yeni mesih Çin Senaryosu

Küresel koalisyonun finans-kapital kanadı, konvansiyonel güçleri kendine baş düşman olarak görmektedir. Ulus devletler, kurumsal dinler, 'büyük anlatı'lar, yani olası tüm sermaye düzeni karşıtı direnç dinamikleri, finans-kapitalin nefretini çekmektedir. Küresel finans-kapital, bu geleneksel kurum ve kuramlar yerine, kendine ait yeni araçlar geliştirerek ilerlemektedir. Ulus devletlerin hükümetler arası örgütleri (ENGO) yerine hükümet dışı kuruluşlara (NGO), devletler arası anlaşmalar yerine şirketler arası hukuka, ulusal kültür yerine küresel kapitalist imaj kültürüne, ulusal ekonomi yerine ulus aşırı seyyal para merkezli ekonomiye, dinin aşkın özü (Tevhid) yerine, dinler arası diyaloga (pagan kökenli hümanizm), kamu düzeni yerine bencil bireye dayalı ihtiras dinamizmine yaslanmaktadır. Bankalar, borsalar, medya ve NGO'lar, küresel sermayenin temel araçlarıdır. İşte bu güç, halihazırda dikkat çekici bir şekilde Hindistan ve Çin'e yerleşmeye çalışmaktadır.

WWW.KRITIKBAKIS.COM

Toprağa, geleneğe, toplumlara bir sadakati olmadığı için, kendisine sanki yeni bir keşfedilecek kıta aramaktadır. ABD'deki Konvansiyonel kanatla iç çelişkileri de bu arayışın esas nedeni gibi görünmektedir. Zira, ABD'yi oluşturan bileşkenin toplamını yöneten üst elitin, yani son karar merciinin kim olacağı sorunu, küresel sermayeye yedek bir üs arayışını dayatmış gibidir.

Yeni dünya düzeninin konvansiyonel kanadın yöntemi doğrultusunda bölgesel ve ulusal devletler üzerinde kurulması, finans-kapitalin yeni kısıtlamalarla baş başa kalmasını getirecektir. Bu nedenle, küresel sermaye, Amerika yerine, Çin merkezli yeni bir doğuş için hazırlanıyor görünmektedir. (Çin'in en büyük bankasının sahibi Rockefeller'dir.

Rockefeller ve Rocshild, Morgan vb. Yahudi görünümlü aileler, tıpkı M.Ö. 5. Yy.da Aryan-Pers emperyalizminin Hind kıtasından getirip mezopotamyaya yerleştirdiği ve ticareti kontrol için görevlendirdiği Ezra liderliğindeki ilk yahudiler gibi, modern dönemde batının (önce Almanların sonra İngilizlerin) Ezra'sı olarak Yahudi partisini Aryanların kapısına bağlayıp batı adına küresel ticareti yöneten Aryan faşizminin sembol ismidir.)

Çin, aslında 15. yüzyılda keşfedilmeyi bekleyen Amerika kıtası gibi, dünyadan yalıtılmış bir kıtadır.

Maoculuk, yani derin sinir uçlarında Batı'yla-İngiltereyle- temas geleneğine sahip yönetici eliti ve ekonomi-politik karakteriyle, adeta kapalı bir kutudur. Tarihte Finike-Kartaca-Venedik ve 18. Yy da Doğu Hind Kumpanyası olarak dünya ticaretini konvensiyonel güçlerle çelişki içinde yöneten küresel sermaye geleneği açısından bakıldığında, Çin, Amerika kıtasını terk ederek yeni bir sayfa açma ve Pasifik eksenli olarak küresel sürecin yönünü değiştirme hedefinin en elverişli mekanıdır. Finans-kapital güçler, sessizce Çin'e yığınak yapmaktadır. Özellikle Çin'e yönelen yatırımlar, ileri teknoloji üretimi ve finans-kapitalle kurulan kapalı ilişkiler, Çin görünümü, yani Çinli (ve Hindli) elitlerin önde olduğu ama geride küresel finans-kapital baronlarının yönettiği bir yeni süper imparatorluk inşa ediliyor gibidir. Bu bağlamda, ilk planda olası tüm büyük güçler gibi, ABD imajının da finans-kapital kontrolündeki araçlar tarafından yıpratılması dikkat çekicidir. Mesela, Irak'taki vahşetin dünyaya servis edildiği mekanizmalar, bu finans gücünün denetimindedir. Sanki finans-kapital, ABD içi bir tür soğuk savaş yürüterek rakip Kanada şantaj yapmaktadır. Deli numarası yapan bir yaratığın yönettiği ABD ile Amerikan Fetösü olan yahudi lobisinin tüm ülkelerin yönetici elitlerini epsteinvari yöntemlerle yönettiği küresel şantaj düzeni engelsiz, alternatifsiz bir şekilde devam ediyor. Bu küresel kaos ortamında delirmiş numarası yaparak Gazze'de çocuk katledip adeta Moğol dehşeti salarak her ülkeye 'sizi de böyle yaparız' demeye çalışan siyonist İsrail terör örgütünün insanlığı bezdirip-korkutup başka bir kurtarıcı-mesih- aramaya koşulladığı görülmektedir. Yahudi partisinin, hem İsrail üzerinden hem de ellerindeki her tür şantaj malzemesi ile insanlığın kadim değerleriyle savaşı, ABD'nin insanlık nezdinde iyice kötücülleştirilmesi ve giderek alternatif bir kurtarıcı güç arayışını beslemektedir. ABD'nin dünyayı kana boğan 2. Dünya savaşı sonrası kurtarıcı olarak sahneye çıkması ve İngiliz, Fransız, Alman emperyalizminden yorulmuş dünyaya hürriyet, demokrasi, kalkınma gibi liberal değerlerle kurtarıcı bir misyon üstlenmesi gibi, şimdi de Çin, sessizce ve sabırla Amerikan-yahudi şirretliğinin kana ve gözyaşına boğduğu insanlığı kurtaracak, yeni teknoloji, ekonomi, sosyalite vaadeden yani ABD gibi yeni bir dünya kurma ihtimali içeren bir görünümle sahneye hazırlandığı görülmektedir. İblis, İngiliz, Amerikan, Yahudi, Alman, Fransız, Rus maskelerinden sonra Çin maskesiyle mehdi-mesih rolüne hazırlanmaktadır. Küresel Aryan faşizminin, özellikle İslam dünyasında bütüncül bir iradeye hiçbir şekilde razı olmadığı ortadadır. Yine bazı ABD gelecek vizyonu raporlarında geçen, Türkiye, İran, Irak, Arabistan, Mısır, Suriye vb. ülkelerin parçalanması senaryolarının sahipleri, küresel sermaye gücüdür. Bu güç, 'yeni Osmanlı' ihtimalini sabote etme, başaramazsa büyük İsrail projesine dönüştürme gayreti içinde gibi görünmektedir. Aryan faşizminin Ortadoğu müttefiki İran'ın şii hilali ile tahrip ettiği, mezhepçi bölücü tohumlar ektiği kaos sürecini ve

Suriye, Irak, Lübnan, Yemen'deki Müslüman katliamlarını devralan ABD-İsrail koalisyonu, şimdi Gazze'de başlayıp devam ettirdiği katliam, kaos ve terör saldırılarıyla rüşeym halindeki büyük Mezopotamya-Akdeniz (Müslüman Roma/Osmanlı) ihtimalini tahrip etmeye çalışmaktadır. Yine, İslam'ın bir din olarak tasfiyesi de bu gücün programındadır. Zira küresel köleleştirme ve insan türünü küçük bir azınlığın güdeceği sürülere dönüştürme programının tek rezistansı, dağınık, projersiz ve kaba da olsa, İslam dünyasıdır. İşte bu şeytani operasyonların nihai hedefi veya doğal sonucu bir çok mağdurun, ülke, devlet, toplum veya örgütün bu zalimliğe karşı Çin'e doğru bükülmesi, kalanların ise boyun eğerek saldırgan gücün aparatına dönüşmesidir. Tıpkı soğuk savaş dönemindeki gibi, Anglo-sakson-yahudi cephesine boyun eğmeyenler için yine sözde anti emperyalist ve toplumcu-Sosyalizm maskeli alternatif bir kucak hazırlanmaktadır. Rusya'nın 60 yıl oynadığı tiyatroyu Çin devralacak gibidir. 'En kötü, en iyinin kötüye kullanımıdır'. Anti emperyalizm, anti yahudicilik anti batıcılık, halkların özgürlüğü, ulusal kurtuluşculuk, eşit ve özgür bir dünya diye diye 60 yıl insanlığın yarısını Batılılaştırıp kadim değerleri tahrip eden, din ve geleneksel birikimi yok edip hafızaları silen yani kapitalist hegemonyayı Doğuya gönüllü olarak yayıp küresel hegemonyasını tamamlayan şeytani aryan düzeni, şimdi de henüz insan olma evrimini bile tamamlamamış Çinli yarı insanların kılığına bürünmektedir. Ultra teknolojiler, büyüleyici şehirler, batıya alternatif iletişim, ulaşım, yaşam aletleri, batıya kafa tutan silahlar...tek sorun, Rusya'nın sosyalizm kod adlı münafık dinciliğinin yerine ikame edeceği cazip bir fikriyat, kültürel ve sosyal alternatifler, manevi değerlerin olmamasıdır. Kimbilir belki de son 500 yıldır olduğu gibi 2030'lardan itibaren insanlığın gündemine sokulacak yeni insan-din-yaşam felsefeleri, cazip ideolojiler, kültürel yaşam kodları bir kenarda hazır ve henüz açıklanmıyordur.

Yeni Emperyalizme Karşı Emperyal (Üniversal) Alternatif

Küreselci emperyalizmin en reel alternatifi, sadece anti emperyalizm değil, emperyal alternatifler geliştirmektir. Emperyal ifadesi, çok uluslu ve dinli büyük bütünler manasındadır. Dünyanın her kıtasında, emperyalizmin bölüp parçaladığı tüm kardeş toplumların kıtasal ya da bölgesel bütünleşmelere yönelmesi, emperyal alternatifleri doğuracaktır. Latin Amerika, Orta Amerika, Mezopotamya-Akdeniz Havzası, Hind alt kıtası, Orta Asya, Afrika ve Uzak Asya emperyal alternatiflerin oluşabileceği kıtasal coğrafyalardır. Bu havzalardaki ulus devletler bir üst bölgesel devlet modelinde birleşebilirler. Dünyayı tek bir küresel devletin arazisi yapma projesi ya da birkaç Batılı büyük birleşik devletin paylaştığı çiftlik olmaktan çıkartmanın tek yolu, Batı dışı dünyanın kendi arasında yakınlaşmalar, bütünleşmeler, birlikler oluşturmalarıdır. Kıtasal emperyal devletler sistemi, çok kutuplu dünyanın altyapısını oluşturacak ve

dünya barışının da teminatı olacaktır.

Türkiye, Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nın bütünleşmesinde öncü bir rol üstlenebilir. Bu emperyal siyaset, geri kalan tüm siyasetlerin temeli ve maksadı yapılarak tüm iç ve dış politik kararlar, bu emperyal hedefin açılımı ya da uygulanmasını ifade edebilir. Avrupa birliği süreci, bu bağlamda Türkiye için bir zaman kaybını ifade etmektedir. Esasen jeo-kültürel açıdan Türkiye, Avrupalı değildir. Hatta, çoğu durumda Avrupalılık, Türkiye için bir hakaret ve aşağılama sıfatıdır. Batılılaşma hedefi ve Batı'ya bağımlılıkta dönüm noktası olan Kırım Savaşı sonrasında toplanan 1856 Paris Konferansı'nda İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni bir Avrupa devleti olarak kayda geçirmiştir. Bu kayıt, Osmanlı'nın farklı ve alternatif bir imparatorluk olmaktan çıkartılıp sıradan bir Avrupa devleti düzeyine indirilmesi manasında, aslında ironik bir tenzil-i rütbe olayıdır. Osmanlı, diplomatik düzeyde süren ve ekonomik bağımlılığın pekiştiği işte bu süreç sonunda "hasta adam" haline gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin Avrupalılık kimliği ve Avrupa Birliği'ne üyelik adına geliştirilen benzer söylemler, Türkiye için hala aşağılama tonu taşımaktadır.

Esasen Osmanlı devrinden beri Batı'ya dönük ilginin nedeni, teknolojik ve sosyal modernleşmenin ıskalanmaması gayretiydi. Ne var ki, Tanzimat süreci, modernleşmeyi Batılılaşma olarak ele aldı ve Batı karşısında aşağılık kompleksine dayalı bir kabuk değişimini dayattı. Oysa, özgün bir modernleşme siyaseti, Batı'da olduğu varsayılan sözde uygarlık nimetlerini üretmeyi sağlayacaktı. Ki iki yüz yıl sonra bugün, Türkiye'de, başka bir çok Batı dışı toplumda, biraz gayretle özgün modernleşme siyasetlerinin meyvelerini devşirebilmekte, eğitimli nüfus, teknoloji geliştirme, kentleşme ve benzeri alanlarda Batı'dan bile ileri modeller üretebilmektedir. 19. yüzyılın baş döndürücü değişim dönemi, Batı dışı dünyayı bu adımları atmaktan alıkoymuş olabilir. Ama bugün için hala yüz yıl önceki Batılılaşma hedefi ve tarzını savunmanın hiçbir rasyonel gerekçesi yoktur.

Öte yandan bugün, Batı'ya bağımlılıkla Batı ile ilişki ve ittifaklar içinde olmak birbirine karıştırılmaktadır. Batı'ya bağımlı olmaktan çıkma çabası, dünyadan kopmayı değil, aksine gerçek dünya ile buluşmayı ve bütünleşmeyi sağlayacaktır. Türkiye, Batılılaşma siyaseti nedeniyle Batı dışında bir dünya tanımaz, bilmez hale gelmiştir. Hatta seksen yıl önce eyalet statüsüyle birlikte olduğumuz komşu ülkelerimizi bile ya hiç tanımıyoruz ya da Batı medyası üzerinden biliyoruz. AB üyelik süreci, işte bu bağımlılığın kalıcılaşması ve hukukileşmesi dışında hiçbir yenilik içermemektedir. AB üyeliğinin dondurulması ya da özel statü tanımı ile başka bir mecraya çekilmesi Türkiye'nin gerçek çıkarlarının gereğidir.

Mezopotamya-Akdeniz Havzası, Doğu Roma ve Osmanlı'nın en geniş sınırlarını ifade eder. Bu sınırlar güncellenerek daha geniş bir coğrafya üzerinde bütünleşmenin yolları aranabilir.

Enerji kaynakları, insan kaynakları, bilgi birikimi, teknoloji üretecek insan malzemesi, uygarlık dinamikleri, insanlık değerleri, her şey ama her şey bu coğrafyada mevcuttur.

Küreselci emperyalizm zaten bu mevcudu ele geçirmek için buralarda dolaşp durmaktadır. Bu bölgenin halklarına kendi dünyasını parlak görüntüler olarak sunmakta, ama kendileri yüzyıllardır bu bölgenin zenginliklerini paylaşmak için çabalamaktadır. Sorun, bu bölgede kendine güvenin kaybedilmiş olmasıdır. Batı karşısındaki aşağılık kompleksi, kendi sorunlarını çözemeyen bir felç hali üretmiştir. Bu felç hali ve kendine güven sorunu, tüm bölge halklarının gönüllü birliğini ifade eden ortak bir devletin örgütlenmesiyle, bu ortak devletin asabiyesi ile aşılabilecektir. Bölgede oluşturulacak bir bütünleşme süreci, emperyalizmin gördüğü ve göz koyduğu, bizim de kaybettiğimiz zenginlikleri, potansiyelleri, saklı dinamikleri harekete geçirecektir.

Örneğin, Büyük Ortadoğu Projesi, dikkat çekici bir şekilde bu potansiyellerin istismarına dayalı olarak gündeme getirilmiştir. Neo Osmanlılık, Türkiye'nin model olması, bölgede değişim ihtiyacı, İslam'ın gücü, Doğu ve Batı arasındaki sentez rolü, diktatörlüklerin tasfiyesi ve demokratik yönetimlerin kurulması gibi bu topraklarda yaşayan her sağduyu sahibi insanın on yıllardır dile getirdiği sorun ve çözüm yollarının istismarı söz konusudur. Tüm bunlar, tabi ki doğru tespitlerdir ve zaten bölgemiz gerçekliğinde karşılığı olduğu için dile getirilmektedir. Yanlış olan, emperyalizmin bunları istiyormuş gibi yaparak bölgeye kendisini ve ajan seçkinlerini yerleştirmeye çalışmasıdır. Bu manada, BOP adına gündeme getirilenlerin bu bölgenin tüm akıl adamlarının yıllar önceden beri kendi hedefleri olduğu unutulmamalı, gerçekten bu hedeflere yürümenin yolları aranmalıdır. Hiç kimsenin şüphesi olmasın, gerçekten oluşacak büyük ve birleşik bir Ortadoğu, Amerikan emperyalizminin bölgeden kovulmasını sağlayacaktır. Çünkü, bu coğrafya Müslümanlık ve tevhidci Doğu Hristiyanlığının mayasıyla yoğrulmuştur. Bu maya, emperyalizme hizmet etmez. Bugün küreselci emperyalizmle işbirliği yapan bazı Müslüman ve Hristiyan unsurlar olabilir. Ama bunlar dahi yarın bu bölgenin kendi dinamikleri ile harekete geçişinin parçalarına dönüşecektir. Başta belirttiğimiz korku dinamiği, bugün BOP gibi projeler karşısında da akıl tutulmasını ve felç olmayı sağlamaktadır. Oysa kendine güven ve inanç her şeyin başıdır. Emperyal bölge gücünün oluşturulması ve Türkiye'nin öncü rolü, kaçınılmaz bir süreç olduğu gibi, son tahlilde son derece milli bir projedir.

Türkiye'nin emperyalist devletler arasında tercih yapma diye bir zorunluluğu yoktur. Ama emperyal bölge gücü oluşturma projesine hizmet edecek her tür işbirliğine açık olmalıdır. Bu manada Türkiye'yi oyalayarak zaman kaybettiren AB üyelik süreci yerine AB ile sadece özel ve sınırlanmış ilişkiler -örneğin Akdeniz birliği gibi- geliştirilmelidir.

Öte yandan ABD ile ilişkilerin, bağımlılıktan eşit ilişkiler düzeyine çekilmesi, ABD'nin bölgeyi terk etmesi için çaba gösterilmesi, Türkiye'nin NATO'dan çıkma ya da NATO'nun BM denetiminde sınırlandırılmış bir dünya polis gücüne dönüştürülmesi gibi opsiyonlar içerecek tarzda sürdürülmesi mümkündür. Aynı şekilde BM'de İslam dünyası adına veto hakkı talep etmek, İİÇ (İKÖ) başkanlığını bu amaçla İslam dünyasını harekete geçirmek için değerlendirmek, Türkiye'yi ABD ve AB karşısında güçlendirecektir. Rusya ile ilişkilerde aynı bağlamda değerlendirilebilir. Yeter ki Türkiye kendine ait bir proje ve politika sahibi olsun.

Emperyal vizyon, korkuyu yenerek gelişir. Türkiye korkularına dayalı yenilmişlik paranoyası ve geri kalmışlık duygusunu terk edecek hamleler yapabilir.

Bu bağlamda, ne zaman Türkiye'nin büyümesi, Osmanlı, neo Osmanlı, komşularla bütünleşme vb. grand projeler daha fikir düzeyinde bile gündeme gelince, ulusçuluk, ulus devlet, vb. adına 'Türkiyeyi bölecekler, önce şiririp sonra parçalayacaklar, abd-ingiliz osmanlıcılığı vb.' tezviratla refleks veren unsurların, bu ülkeye bağımsız, büyük, tarihsel vizyonu çok görüp daima korku pompalayanların self kolonizasyon düzenini içselleştirip Sykes-Picot sınırlarını değişmez yasa gibi kabullenen ve Türklerle Kürdün Arabın sair kardeş-dindaş halkların arasına döşenmiş mayınların nöbetini tutanlar olduğu unutulmamalıdır. Bu unsurlar, israil ağzıyla Arap düşmanlığını da islamofobik genlerinin gereği olarak mülteciler üzerinden kusmuş, anadoludaki moğol artıklarını, rum-yahudi dönmeleri sözde Türklük adıyla kışkırtıp faşist bir nüfus peydahlamaya çalışmaktadır. Maalesef bu unsurlar devlet içinde de bu korkularla tarihsel Türklüğün misyonunu kastrasyona uğratmaya devam etmektedirler. Aslen Türk olmayan ama Türküm diyenlerin, asıl Türkleri yönetme yöntemi olan bu kamalist diskurun yıllarca devleti iç sömürge gücü gibi dindara, solcuya ve kürde karşı kendi sopaları haline getiren derin operasyonları bozuldukça daha da saldırgan ve pervasız olmalarının nedeni, Türkiye'nin büyümesini, iç barışla güçlenmesini, bölgesel etkisini ve küresel bir alternatif olmasını istemeyen kim varsa-abd-israil-ingiltere-fransa-rusya vb-bir çok güçten her tür desteği kolayca alabilmeleridir. Zaten bu ülkenin en zayıf anında da milletin devletini gaspedip, devleti yine sözde türk kavramıyla gizlenmiş bir self kolonizasyon rejimine çevirenler, milletin dili, dini, kültürü, birliği, kardeşliği, malı, mülkü ne varsa yağmalayıp üzerine kurdukları yeni saltanatlarını ebedi-değişmez-değiştirilmesi teklif bile edilemez bir düzenmiş gibi sunmuşlardı. korkutarak yönetme sanatı, bunların efendilerinden öğrendikleri bir cürümdür. Biz olmazsak ülke bölünür, geriye gider, ülke iran olur, suud olur, afgan olur vb söylemin gerisinde aynı sahte kurtarıcı pozunun kibri yatmaktadır. Türkiye, varlık ve bekasına dair sorunları da geleceğe dönük ufuk ve projelerini de bu sahtekar batı ajanlarının, sahte türklük pazarlamacılarının, gavur kanlı soysuzların tezviratlarına asla prim vermeden, milletin organik aklı

ve vicdanıyla tartışıp karar verecektir.

Bu çerçevede, İç siyasette bu emperyal vizyonun paralelinde kendine dönme süreci başlatılmalıdır.

Bu sürecin ilk adımı ise, devletin millet tarafından temellükü olacaktır. Vesayetçi demokrasiye karşı lümpen demokrasi geliştirme sürecine son verilerek, gerçek demokrasinin imkanları ortaya çıkartılmalı, yani milletin kayıtsız ve şartsız egemenliği tesis edilmelidir. Bunun ölçüsü ise basittir: Tüm kritik sorunlarda ilk sözü de son sözü de millet söyleyecek, herkes ama herkes milletin kararına selam duracaktır. Milletin sözünün üstüne hiçbir kurum ve odak söz söyleyemez. Başörtüsü, laiklik, Kürt meselesi, azınlık tartışmaları ve kalıcı dış politika tercihleri gibi bütün tartışma ve çatışma konuları, bir şekilde ve biteviye milletin onayına, kararına, eğilimine, denetimine sunulacak çözümlendirilmelidir. Demokrasi oyununun üzerinde ittifak edilecek temel kuralı budur.

Sistemin ürettiği Batı destekli oligarşi, tüm ekonomik, bürokratik gücü müsadere edilerek tasfiye edilmelidir. Devlet, emperyal bütünleşmenin tecelligahı olarak yeniden formatlanmalı, tamamen milletin temsili gücü halinde demokratikleştirilmelidir. Devletin tek sahibi, ayrımsız bir şekilde milletin tümüdür.

Emperyal bütünleşme süreci için Türkiye'nin demokratik devrimini tamamlaması, bu manada iç bütünleşmesini yani bu hedef doğrultusunda birleşmesini -milletleşmesini- tamamlaması gerekmektedir. Bu emperyal yeniden inşa süreci, Suriye ve Irak'la bütünleşme adımı olarak Federasyon benzeri bir formülün gündeme getirilmesi ile dışa dönük olarak ilk deneyimini gündemine alabilir. Yine İran'la taktik ittifak, ve Bulgaristan, Azerbaycan, Ermenistan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan, Mısır, Ürdün ve Gürcistan'la federatif bütünleşme, Doğu Türkistan ve Hazar Türkistanı ile yine Afrika, mağrip ve Akdeniz ülkeleriyle farklı ittifak ve entegrasyonlar, Asya ve Latin Amerika ile non teritoryal işbirlikleri gibi aynı anda farklı formüllerle dengelenmiş değişken ittifak ve birlik modelleri üretilebilir. ABD içindeki bazı eyaletlerle ve Avrupadaki bazı ülkelerle de özel bağlar kurulabilir. Ulusal bütünlük ve ulus devlet varlığının hem sigortası hem de derinleştirilerek güçlendirilmesinin yolu, iç ve dış tahkimattır. Birbirine alternatifmiş gibi sunulan Doğu Roma-Selçuklu-Osmanlı geleneğinin içselleştirilmiş refleksleri ve modern ulus devlet deneyimin demokratik birikiminin toplamı üzerine şimdi daha ileri ve gelişmiş bir varlık-beka sistematığı inşa edilmelidir.

Bu, ABD-NATO müttefikliğinin artık fiilen kötürümleşmiş sözde müttefikliğinin sindirilmişliğinden veya AB'ye girme hayalinden daha gerçekçi ve onurlu hedeflerdir. Hiç değilse denenmiş ve başarılı, bize ait, barışı sağladığı test edilmiş, birlik ve kardeşliğe dayalı hedeflerdir. Gerçekleşmesinin önündeki tek engel, bu hedefleri hayali bulup AB ve ABD ile bağımlılık ilişkilerini gerçekçi bulan Batıcı çizginin hala millet adına karar mercii ve makamında egemen olmasıdır.

Demokratik devrim, aynı zamanda işte bu Batıcı oligarşinin devletine karşı bir devrimdir. Milletin devleti, yani bölge halklarının kardeşliğini temsil eden devlet, yani bu ülkenin özgürlük ve bağımsızlığının teminatı olan gerçek devlet, şu an bir Anadolu köyündeki çiftçinin sabanında, bir dağ başındaki çobanın kavalında, bir taşra ilinin çarşısındaki yaşlı dedenin dükkânında, bir varoшта yaşayan ninenin okuduğu Kuran sayfalarında, bir halk türküsünde, bir atasözünde, bir masalda-fıkırada saklı bir irade olarak tecelli edeceği gününü beklemektedir. (son yıllarda bilinçli olarak bu coğrafyada yozlaşmış-yozlaştırılmış, çürümüş, ahlaksızlaşmış olan herşeyi abartarak kendinden (halktan) nefret ve tikslenme pompalayan, daima en kötü olanı öne çıkartıp iyiyi, doğruyu, güzeli göstermeyen halk-millet-toplum düşmanı tezvirata asla prim vermeden, Anadolu irfanı-milletin ruh kökü, bu toprakların İbrahimi mayasını daima öne çıkartacak bir iradeyi korumak ve kollamak öncelikli bir hassasiyet olmalıdır.)

Uygarlığın yani Adem olmanın ana rahmi olan bu coğrafyanın Türkü, Kürdü, Arabı, Çerkezi, Gürcüsü, Arnavutu, Boşnağı, Ermenisi, Rumu, Ezidisi, Süryanisi, Bulgarı, Makedonu, Romanı, Kırımhlısı, Özbeki, Uyguru, Azerisi, Türkmeni, Kırgızı, Kazak'ı, Tacik'i, zencisi, beyazı, Alevisi, Sünnisi, solcusu sağcısı hatta islamofobik olmayan gavuru bile her şeyiyle, biz'dir ve 'bu cennet bu cehennem bizim'dir. Emperyal vizyon, insana 'Adem'in çocukları, İbrahim'in milleti, muhammedin ümmeti' idrakiyle bakar ve iblis ve şeytanlara karşı herkesin kendi şeytanını taşlaması yerine hep birlikte asıl ortak şeytanı taşlamasını sağlamayı gerektirir. Aryan faşizmi ve şimdi yatırım yaptığı yarı maymun Çin-Hind yaratıklarının dünyayı istila etmesine karşı, batıdaki hala insan kalmış her millettten unsurla da bu vizyonla bağ kurmak, kimiyle ademin çocuğu, kimiyle ehli kitap, kimiyle muvahhid değerler üzerinden ortak insanlık şuuru oluşturmaya çalışmak, en önemli fikri çaba olmalıdır.

Mezopotamya-Akdeniz Havzası, dünyanın tüm mazlum halklarının kıtasal bütünleşme sürecinin örnek modeli olarak, tek bir ülke ve devlet halinde kendini er ya da geç örgütleyecektir.

Bu hedef, ırkçı, dar kafalı, kabileci, mezhepçi, Batıcı kafaların işi değildir. Onlar sıralarını savmış, bu topraklara 200 yıldır kan, gözyaşı, iç savaş, ihanet, işbirliği, kölelik, bağımlılık ve aşağılık kompleksi dışında hiçbir şey sunmamıştır. Şimdi sıra, bu coğrafyanın asli ruhunu taşıyan organik iradesine gelmiştir.

Bu irade, bir bilgelik metnindeki ifadeyle "suyun içinde sönmüş ateşin ruhu" dur. Küllerinden doğacak Anka kuşunun közü, hedefe er geç ulaşacak Simurg'un gözüdür.

Bu hedef, İbrahim milletinin, hanif imanının, sahih geleneğin yani Adem'in yeniden doğuşudur.

Alinyazımızın saati*, durdurulmuş olduğu andan ileriye doğru işte bu ruhla çalışabilecektir.

*"Ne kadar uzaktık Dicle'den

Çok yakınında doğmuşken

Dicle ki aşağılarda köpüklerinden

Bir şehir doğurmuş Bağdat'tır bu senin ülken

Bağdat'tır bu kardeşim senin ülken

Aydın Dicle'ye düşüp toprağa yükselmesi yeniden

Ayna koparmak boyuna ayna koparmak güneşten

Açık ve seçik bir fetih kılıçla yarılan güneşten

Senin şehrin benim şehrim ve hepimizin şehri

Bir nehrin şehri ki bizi yıkamıştır ruh ve beden

İçimizde akmıştır gece ve gündüz demeden

Gövdesinde izler benekler taşır Kara Amid kalesinden

Yaralar kaplan derisini cam gibi süsleyen

Gönül yaraları fizikötesinden

Ve bir şehir ki haber verir

Gök yaratılmadan önceki gökten

Görmedim Bağdat'ı ne kadar görmek istemişken

Bizi mahrum bırakmışlar birbirimizden

Kendimiz mahrum bırakmışızdır

kendimizi kendimizden

Bağdat ki Kerbelâ şehitlerinin kanıdır harcı

İslâm Uygarlığının Başkenti

Harun Reşit barışı

İmam-i zam adaleti

Cüneyd'in gözleri

Geylânî'nin gönlü

Ve Halid'in zikri

Binbir gece ülkesi

Binbir gündüz gerçeği

Fuzulî'nin günü

Leyli vü Mecnun nefesi

Ve Hallac-ı Mansur'un kanıyla besli

Bir halk gidiyor burdan bilinmeyen bir yere

Hâtıralarını savurarak sıcak bir rüzgârın küllerine

Ve haberci diyor ki: n'oldu Bağdat

Nerde onu koruyan sur ve perde

İnsan ki yaşar eserde

İnsan nerde ve eser nerde

Devrilen her taş benim taşım

Yıkılan her ev benim

Benden yıkılıyor hepsi

ben yıkılıyorum Yıkılan benim

Ve haberci diyor ki: yıkılan benim

Taşa suda hurmada

Kuş boğazında

Otomobil tekerinde petrol zerresinde

Her zerrede ölen benim

Ölen Bağdat benim

Ve diyor ki haberci:

Yanan ay sönen gün benim

Çöken akşam gelen geceyim ben

Neden anlamadın bütün bunları sen

Ey Bağdat'ın altın anahtarını küle çeviren"

Sezai Karakoç (Alinyazısı Saati'nden)

Kaynak. Teolojinin Jeopolitiği: Allah-vatan-Özgürlük, Yarın yayınları, 2007

AYŞE DOĞU

www.kritikbakis.com

Her gün Gazze'deki soykırım hakkında yazmak istiyorum ama umutsuzluk ve hayal kırıklığı insanı yazmaktan alıkoymuyor. Sözlerin anlamı kalmadı günbegün bir soykırımın, -BM eşliğinde- tamamlanmasını izlemek zorunda bırakıldık. Öfke içimizde dalga dalga büyüyor. Ve dünyanın suskunluğu; hukukun hukuksuzluk olduğunu ve adalet için bu sahte hukuka karşı yöntemler geliştirmek gerektiğini hatırlatıyor.

Bu aldırmaazlığı sindirmek imkânsız ve insanlık onuruna aykırı!

Tarihteki Musa hikayesi; bugünkü siyonistlerle değil, semitik Filistinlilerle ilgili. Siyonistlerin bu anlatıları sahiplenmesi -İbrahim barışı gibi- algı ve istismar sadece. Soykırım hamlesi onların nasıl kolay yalan söyleyebildiğini ve hakikati çarpıtmada ne kadar mahir olduğunu gözler önüne serdi.

Gazze halkının sürgünü gibi bir olay geçmişte de yaşandı ve anlatının tam tersi olarak insanlar Mısır çöllerine sürüldü. Batılı arkeologlar; ne Filistin ne de Mısır'da yahudilere ait bir tek bir kanıt bulamadılar kazılarda. Batının genlerine işlemiş kolonyalizmin yeni bir sürümünü izliyoruz. Korsanlık yapan geçmişlerinde olduğu gibi yine yağma peşindeler ve tarihi de yağmaya uygun hale getirmeye çalışıyorlar.

Gözlerini hırs bürümüş. Aşağılık kolonilerini desteklemek için saldırgan ideolojilerini dünyaya 'İsrail'in kendini savunma hakkı vardır' jargonuyla pazarlıyorlar. Peki ya toprağın ve tarihin gerçek aktörlerinin!?

'Çıkar' siyasetlerinin dışında insani her türlü refleksle karşı duyarsızlar.

Bunlar artık malumun ilamı ve Gazze soykırımı insanlık nezdinde tescillendi.

Batı zaten hep barbardı. ABD işgalle Kızıldenizlilerin kanları pahasına kurulmadı mı? Yahudileri kullanışlı bulmaları, yahudiliğin uyduruk tarihi iddialarını Ortadoğu'yu işgal etme kılıfı yapmak içindi. Yoksa asla yahudileri sevmediklerini biliyoruz. İronik olansa on yıllardır Müslümanları 'fundamentalist' olarak etiketleyip , yayımlarıyla kılıf yapmaları ve insanlığı yaftaladıkları her cürümü, medeniyet adına işliyor olmaları...

BM'nin İnsan Hakları ve Yaptırım Tiyatrosu

ABD ve İsrail'in Ortadoğu'yu karıştırmasına, Gazze'de Filistinlilere uyguladıkları soykırıma ve Batı Şeria'yı tamamen ilhak etmeye başlamalarına karşı Müslüman ve batılı demokrat liderlerin, İsrail'e ekonomik ambargo ilan edip, ABD ve İsrail'in yanında duran 'yozlaşmış BM'yle aralarına mesafe koymalarını umuyorum.

Artık Batılı kurumların kendileri dışındaki dünyayı temsil etmedikleri ortada.

Uluslararası Sistem Gazze'de Öldü!

Örnek olarak 5 daimi üyeden hiçbirisi ABD ve İsrail'i durdurmak için harekete geçmedi. (Birleşik Krallık, Çin, Rusya ve Fransa). BM yirmi aydır İsrail ve ABD'nin Gazze'deki soykırımına müdahale etmezken, Suriye'de İsrail'in Golan'ı işgal ve Şam'ı bombalamasına rağmen İsrail yanlısı Dürziler için hemen BM barış gücünü bölgeye gönderdi. Ve böylece İsrail'in saldırgan ve hukuksuz eylemini meşrulaştırmış oldu.

Yine Lübnan'da anlaşmaya rağmen İsrail'in devam eden bombalamalarını görmezden geldi.

1992'de Bosna'da Hollandalı BM barış gücü askerleri silahlarını teslim aldıkları Bosnalıları infaz etti ve hiç biri ceza almadılar. Gazze'ye atılan silahlar ABD menşeliydi ve Amerikan Askerleri De Soykırıma Aktif Olarak Katıldığı Halde yasa tasarısını daimi üye sıfatıyla VETO etti.

BM ve üye ülkeler, Gazze'ye insani ve tıbbi yardım bile sokamazken, atılan yüzbinlerce ton bombanın zararlarını görmezden gelirken uydurdıkları iklim değişikliği safsataları itibarlarını iyice dibe çekiyor.

On-onbeş Güney ülkesine karşı (bu ülkelerin yarısı naylon fatura gibi ülkeler ve kimbilir o adalarda ne yapıyor? muamma!) 140 ülke etkisiz durumda, veto hakları yok!

Batının uluslararası hukuk metodu hukuka uygunluk olarak tartışmasız kabul edilecekse, oradan burdan toplama askerlerle Ortadoğu'yu işgal edebileceklerse, öbür taraftaki 140 ülke de aynı yöntemi kullanarak topraklarını ve halklarını savunmalı! Abbasiler gibi Moğolların (bugünkü Batı İttifakı) gelip şehirlerimizi yakıp yıkmalarını beklenmemeli. Moğollar şehrin anahtarını teslim alsalar dahi insan kafataslarında piramitler yapmışlardı.

Gazze halkı kendi toprağında insanca yaşama hakkını istediği için yok ediliyor.

Soykırım sürerken, Gazzelilerin canı ve kanı üzerine yapay bir Filistin devleti kurmaya çalışmak işgalcinin ekmeğine yağ sürmektir. Filistin devletinin önkoşulu Gazze'deki soykırımı durdurmak ve bunun için BM'nin askeri müdahalesini sağlamak olmalıdır!

Dünyada adalet üzerine bir düzen kurulana kadar bu zorbarların belirlediği sözde hukuk içinde kalmak ve saldırgana müdahale etmemek, insanlık için tehditir ve böyle hareket eden ülkeler varlık ve gelecek şanslarını kaybedeceklerdir.

Böyle ürkütücü bir dünyada yaşamaktansa batı medeniyetine dair her şeyin yok edilip başa dönülmesi gerekse bile insanlık adına en doğru adım bu olacaktır.

İnsanlığı tehdit eden teknoloji destekli saldırganlıkla, dünyanın 'insanca yaşanabilir bir yer olması' mümkün görünmüyor.

Katar'ın Tuzaklanması Bir “Kızıl Düğün” Vakası mı?

I

Fantastik bir televizyon dizisi olan “Game of Thrones”daki Kuzey Kralı Robb Stark bir keresinde “tüm erkekler sözlerini tutmalıdır, özellikle de krallar” diye konuşmuştu. Bir devlet başkanının verdiği sözü tutması devletlerarası ilişkilerin temelidir. Söz vermek “güven” tesis etmektir. Güvenin kötüye kullanılması veya istismar edilmesi devletlerarasındaki ilişkileri zehirler. Diğer bir yandan kurallara dayanan herhangi bir sistem “güven” olmadan işlemez. Kurallar ittifaklar için de son derece gereklidir. ABD’nin sözde koruması altındaki Katar’a Amerikan beslemesi İsrail’in saldırısı “güven kuralı”nın tiksindirici biçimde ihlâl edilmesi idi. Bu saldırı müttefikler arasında güvenin kötüye kullanılmasının yeni bir örneğiydi. Bu güven ihlâlinin bir devlet başkanı olarak Trump’ın itibarından çok şey götürdüye aşikâr.

Hamas ve İsrail arasındaki ateşkes ve rehine müzakerelerine çoğunlukla Katar ev sahipliği yapıyordu. Bu görüşmeler ABD’nin isteği, desteği ve gözetimi altında yapıyordu. 9 Eylül günü İsrail uçakları Katar’ın başkentindeki bir yerleşim birimine bombalar yağdırdığında Doha’da yeni bir müzakere masası kurulmuş bulunuyordu. Bu müzakere ABD Başkanı Trump’ın çerçevesini çizdiği şartları içeriyordu. İsrail de müzakerelere sözde ‘evet’ demişti.

Netanyahu’nun bu ateşkes görüşmelerini de bir şekilde boşa çıkaracağı belliydi. Ateşkes ve rehine anlaşması Netanyahu’nun umurunda değil. Soykırımcı, soykırımını nihayete erdirmek istiyor.

WWW.KRITIKBAKIS.COM

Doha’daki görüşme de öncekiler gibi ABD’nin güvencesi altında gerçekleştirilecekti.

Katar, ABD’nin Ortadoğu’daki en büyük askeri üssüne ev sahipliği yapıyor. Katar dışardan gelecek saldırılara karşı ABD güvencesine sahip. En azından öyle görünüyordu. Katar, ABD’nin Ortadoğu’daki müttefiklerinden biri. Nitekim Trump da Katar’a ‘koruma güvencesi’ vermiş bulunuyordu. Ayrıca, İngiltere’nin de Katar’da bir hava üssü olduğunu hatırlatmalıyız. Katar’daki “El Udeyd Hava Üssü”, “ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı”nın(CENTCOM) bölgesel karargâhı. Kuzeydoğu Afrika’dan Güney Asya’ya kadar uzanan geniş coğrafyadaki ABD’nin hava operasyonlarının Katar’daki El Udeyd üssünden yönetildiğini hatırlatalım.

İsrail’in Doha’da müzakere masasını bombalayacağı beklenmiyordu. Beklenmeyen oldu ve İsrail uçakları, 10 bin civarında Amerikan askerinin konuşlandırıldığı hava üssüne yakın bir yerleşim birimine bomba yağdırdı. Hamas heyeti son anda yerleşim birimini terk ettiği için İsrail hedefine ulaşamadıysa da Hamas üyesi beş Filistinli ve bir Katar’lı güvenlik görevlisi hayatını kaybetti. Beyaz Saray’dan yapılan açıklamalar Trump’ın saldırı başlamadan önce Katar’ı uyardığı şeklindeydi. Katar ise uyarının saldırı başladıktan sonra yapıldığını açıkladı.

Böylece Trump’ın doğru söylemediği ortaya çıktı. Trump söz verdiği halde Katar’ı korumadı. Netanyahu ise her nereyi isterse orayı vuracağını, gerekirse Katar’ı yine vuracağını ilân etti.

ABD medyasında yer alan bilgilere göre Trump Yönetim'inin İsrail saldırısından önceden haberdar olduğu anlaşıyor. Katar'daki ne Amerikan üssünden, ne de İngiliz üssünden Doha yönetimine herhangi bir uyarının yapılmamış olması da dikkatle not edilmelidir. Tam aksine İsrail jetlerine İngiliz tanker uçakları tarafından yakıt ikmali yapıldığına dair iddialar var. Bütün bunlar bir araya getirildiğinde Katar'lılar arkadan bıçaklandıklarını hissetmemiş olabilirler mi?

ABD ve İngiliz üslerinin İsrail'in saldırı yapacağından haberdar olmamaları pek mümkün gözüküyor. İsrail'in "CENTCOM Komutanlığı"nı önceden bilgilendirmemiş olması akla yatkın değil. Zira İsrail yıllarca "ABD Avrupa Komutanlığı"nın (EUCOM) operasyonel yetkisi altındayken 2021 yılında geniş Ortadoğu'dan sorumlu "CENTCOM" kaydırıldı. Bu kararda Trump'ın ilk başkanlık döneminin sonlarında, "Abraham Anlaşmaları" kapsamında İsrail'in Arap rejimleriyle ilişkilerinin 'normalleştirilmesi' de önemli rol oynamıştı. Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn bu anlaşmalar kapsamında İsrail ile ilişkileri 'resmileştirmişti'. O sıralarda İran ile İsrail arasında bir çatışma ihtimalinden söz ediliyordu. "EUCOM"dan "CENTCOM"a kaydırılması İsrail'in Körfez rejimleriyle eşgüdümlü olmasını da sağlayacaktı. Nitekim İsrail Ordusu'nun Sözcüsü Tuğamiral Daniel Hagari 31 Ekim 2023'te yaptığı açıklamada İsrail'in CENTCOM'a bağlanmasıyla ilgili olarak şunları söylüyordu:

"ABD ordusuyla, CENTCOM ile koordinasyon içinde çalışıyoruz. İsrail'in iki yıl önce CENTCOM'a geçişi kendini önemli ölçüde kanıtladı. Veri transferi, istihbarat, CENTCOM ile ortak hava operasyonları ve 5. Filo ile operasyonlar için bir altyapı tabanı geliştirdik."

İsrail'in "CENTCOM" kapsamına alınmasının argümanlarından birisi de İsrail'in ABD'nin istemediği bir savaşı başlatmasını engellemek idi. Zira "İsrail'in savaşı" günün sonunda "ABD'nin savaşı" haline geliyor. Stratejistlere göre İsrail'in CENTCOM'la bağlanması İsrail'in bölgede istenmeyen askerî saldırganlıklarını kontrol altına almayı amaçlayan bir "ayı kucaklaması"ydı. Dolayısıyla İsrail, Katar'a saldırısını ya CENTCOM'a önceden bildirmişti, ya CENTCOM da bu işin içindeydi. CENTCOM'un İsraili ve Amerikalı generalleri çok daha içli dışlı yaptığı düşünülecek olur ise İsrail'in CENTCOM'un bilgisi dışında Katar'ın başkenti Doha'da bir yerleşim birimini bombalaması akla yatkın bir ihtimal olmaktan bir hayli uzaklaşıyor.

Katar'a İsrail saldırısı "Ayı kucaklaması"nın boş bir argüman olduğunu gösteriyor. Tam tersine İsrail'in "CENTCOM"u kucaklayarak hareketsiz kıldığı anlaşıyor. İsrail Amerikan gücünü, Amerikan çıkarlarına aykırı olsa bile çok kolayca kullanabiliyor. Hep aynı soruya geliyoruz, İsrail Amerikan gücünü bu denli kullanma gücünü nereden alıyor? "Önce Amerika"nın "Önce İsrail" olmadığını savunan bazı Trumpçılar bu sorunun cevabı olarak "İsrail Lobisi"ne, Siyonist milyarderler'e ve savaşlardan beslenen "Amerikan Askerî -Endüstriyel Kompleksi"ne dikkat

çekiyorlar. İsrail'in askerî teknolojisinin bu Kompleks'in paydaşı olduğunu da belirtmeliyiz.

II

Peki Katar'a tuzak kuran Trump mı? Sanmıyorum. Öte yandan saldırıdan haberdar olduğu belli. Yaptığı çelişkili açıklamalardan Katar'a saldırıdan hoşnut olmadığı, ancak Netanyahu'ya karşı koyamadığı anlaşıyor. Netanyahu'nun tuzağını bozmayarak tuzağın paydaşı olmuş oluyor. Trump'ın bu şekilde davranmasının arkasında muhakkak 'büyük bir şey' olmalı.

ABD İsrail'i dizginleyecek kaldıraçlara sahip. Çünkü İsrail savaş makinesi ABD tarafından finanse ediliyor. İsrail ABD'nin diplomatik ve siyasi desteğinin yanı sıra Amerikan askerî sanayisine de son derece bağımlı. Üstelik İsrail ABD'den aldığı silahların finansmanını da Amerikalı vergi mükelleflerine ödettiriyor. "İsrail Lobisi"nin en önemli misyonuydu ABD'den İsrail'e bedava silah akışının devam etmesini sağlamak. ABD Kongresi'ndeki İsrail yanlısı siyasetçilerin ev ödevleriye İsrail'e askerî yardım paketlerinin gecikmeksizin onaylanmasıdır. ABD olmadan İsrail'in bir savaşı sürdürmesiye mümkün gözüküyor. Netanyahu'nun gedikli danışmanlarından Caroline B. Glick, 27 Kasım 2023'te "Jewish News Syndicate"te(JNS) yer alan yazısında İsraili emekli tümgeneral Yitzhak Brick'in şu sözlerine yer veriyordu:

"Tüm füzelerimiz, mühimmatımız, hassas güdümlü bombalarımız, tüm uçaklarımız ve bombalarımız, hepsi ABD'den geliyor. Musluğu kapattıkları anda savaşıya devam edemezsiniz. Hiçbir kabiliyetiniz yok. Herkes ABD olmadan bu savaşı sürdüremeyeceğimizi anlıyor. Nokta."

İsrail'in ABD'ye bağımlılığı General Brick'in işaret ettiği ölçüde olmasına rağmen ne Biden, ne de Trump, Netanyahu'yu dizginleme kudreti gösteremedi. Diğer yandan İsrail'e verdiği koşulsuz destek ABD'yi soykırımın ortağı yapıyor. Oysa Trump'ın Ortadoğu için başka plânları vardı. Hem ilk Başkanlık döneminde, hem de şimdi, bu plânlar Netanyahu'nun plânlarının gölgesinde kaldı. Trump, İsrail'e hiçbir ABD Başkanının yapmadığı ölçüde destek verdiği halde, Netanyahu Trump'ın Ortadoğu plânlarını akamete uğratmaktan geri durmadı. Aksine Netanyahu, Trump'ın plânlarını "Büyük İsrail" hâyetinin bir parçası yapmaya çalıştı. Her defasında plânlarından geri adım atan ise Netanyahu, değil Trump oldu. Trump kendi plânlarıyla Netanyahu'nun plânlarını örtüstüremedi. Acaba Netanyahu'nun Amerika'daki "İsrail Lobisi"nin gücünün de ötesinde Trump üzerinde baskı kuracak bir koza mı sahip? Trump'ı Netanyahu karşısında aciz bırakan bir "Aşıl topuğu" veya bir zayıf tarafı mı var?

Mayıs ayındaki Körfez ziyaretinde İsrail'i atlayan Trump, ayrıca Yemen Husileri'yle ateşkes yapmıştı. Bu iki gelişme İsrail'de çok ciddi bir rahatsızlık oluşturmuş, ABD'nin Ortadoğu politikalarında İsrail'i öncelemekten vazgeçmek istediğine dair bir algıya yahut kuşkuya yol açmıştı. Sıkı İsrail yanlısı Ulusal Güvenlik Danışmanı Mike Waltz'un görevinden el çektilmesi de İsrail'de

geniş bir yankı bulmuştu. Waltz, Yemen'e saldırı yazışmalarının Mart ayı sonlarına doğru medyaya sızdırılmasıyla ilgili olarak patlak veren "Signalgate Skandalı"nın kilit ismiydi. Waltz'ın Trump tarafından görevinden alındığı Mayıs ayının başında duyurulmuştu. Signal yazışmalarında ABD Başkan Yardımcısı JD Vance Yemen'in ABD tarafından bombalanması konusunda çekincelerini ifade ediyordu. Vance'in çekincelerinin İsrail'in işine gelmeyeceği aşikar. Trump'ın 6 Mayıs'ta Husiler'le ateşkes yapması ve 13 Mayıs'ta başlayan Körfez ziyareti Waltz'un görevden alınmasından hemen sonra gerçekleşmişti. Trump 16 Mayıs'ta son bulan seyahatinde Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni ziyaret etmişti. Öte yandan Trump Riyad'ta Suriye'nin yeni lideri Ahmet eş-Şara ile de bir araya gelmişti. İsrail'i rahatsız eden bu gelişmelerin ardından, Trump'la da ilişkilendirilen "Epstein Dosyaları"nın yeniden, hem de daha gürültülü şekilde patlak vermesi 'tesadüf' mü? Tesadüfün İsrail'le ilgisi var mı?

Trump İran'la da bir nükleer anlaşması yapmak istiyordu. Amerikalılar'la İranlılar arasında görüşmeler yapıyordu. Tam da bu sırada, 13 Haziran'da İsrail İran'ı vurmaya başladı. 22 Haziran'da ise ABD sürpriz bir şekilde İran nükleer tesislerini bombaladı. Waltz'un istifası Mayıs ayı başlarında duyurulmuştu, Haziran'daysa olaylar çığırından çıkmıştı. "Mayıs'taki Trump" ile "Haziran'daki Trump" arasındaki bariz çelişki gözden kaçmıyordu. Trump İran saldırısıyla ilgili bir takım gerekçeler öne sürse de perde arkasında neler yaşandığı hâlâ bir sır.

Trump "öngörülemez" bir başkan olarak biliniyor. İsrail'in Katar saldırısına göz yumması Trump'ı ayrıca "güvenilmez" yaptı. ABD'nin eski Dış İşleri bakanlarından Henry Kissinger'ın "ABD'nin düşmanı olmak tehlikelidir. Ancak ABD'nin dostu olmak ölümcüldür" şeklinde bir cümlesi var. Kissinger'ın bu sözleri ABD'nin himayesindeki Güney Vietnam yönetiminin dönemin ABD Başkanı tarafından aldatılmasıyla birlikte şöhrat kazanmıştı. ABD Komünist Kuzey Vietnam yönetimiyle gizlice ateşkes görüşmelerinde bulunarak ve nihayetinde anlaşarak Güney Vietnam'ı tam anlamıyla ortada bırakmıştı. Kissinger'ın sözlerinin "aldatmanın" müttefiklerinin ABD hakkındaki kanaatlerini değiştireceği yönünde bir uyarı olduğu söylenir. Güney Vietnam'ın yüz üstü bırakılması Kissinger'ın öngörüsünü doğruladı.

Trump'ın Katar'a saldırıyla ilgili olarak doğru söylememesi Kissinger'ı bir kez daha haklı çıkardı. Sözde dünyanın en güçlü devletinin Başkanının yalana başvurması bölgedeki ABD müttefiki ülkeler için ayıltıcı bir şok etkisi yapmış olmalı. Netanyahu kendisiyle yapılan bir röportajda "Büyük İsrail" projesine bağlı olduğunu itiraf etmişti. Bu itiraf, ABD müttefiki bile olsalar, bölgedeki her ülkenin İsrail saldırganlığının hedefi haline gelebileceğini gösteriyor.

İsrail, Doha'yı "F-15" ve "F-35" gibi Amerikan savaş jetleriyle vurdu. Doha'daki Amerikan Patriot hava savunma sistemlerinin füzeleri önlememesi Katar'ın

güvenlik varsayımlarını alt üst etti. Trump Yönetimi saldırıdan çok kısa bir süre önce haberdar olduğunu, bu yüzden Katar yönetimini zamanında uyaramadığını savunuyor. Ancak ABD koruması altındaki bir ülkeyi Amerikan jetleriyle vurmasının İsrail açısından herhangi sorun teşkil etmediği de ortada. Trump Yönetimi İsrail'in saldırganlığına karşı herhangi bir müeyyideye başvurmadı. Tam aksine, "Wall Street Journal" gazetesinde 19 Eylül'de yer alan bir haberde Trump Yönetimi'nin İsrail'e yaklaşık 6 milyar dolarlık yeni bir silah satışı için kolları sıvadığı belirtiliyordu. Katar'a saldırının Trump'ın İsrail'e Amerikan halkının cebinden yeni bir silah sevkiyatını etkilemeyecek olması düşündürücü. ABD müeyyide getirmek bir yana dursun, İsrail'i ödüllendirmiş oldu. Bu ödüllendirme Katar ve bölgedeki diğer ABD müttefiki ülkelerde nasıl bir hissiyata yol açmış olabilir? Müttefikleri Trump'ın sözlerine artık güven duyarlar mı? Ne ki Trump müttefiklerinin kendisi hakkında ne düşündüklerini önemsiyor gibi görünmüyor. Trump, güven duyulmaktansa "korkulan" bir Başkan olmayı daha çok önemsiyor görünüyor.

III

Uluslararası ilişkilerde "Gerçekçilik Okulu"nun önde gelen isimlerinden Prof. John Mearsheimer'in "Liderler neden Yalan Söyler: Uluslararası Politikada Yalan Gerçeği" başlığıyla Türkçeye de çevrilen bir kitabı var. Prof. Mearsheimer liderlerin yalanlarına ilişkin bir envanter çıkarıyordu. Trump'ın "Katar yalanı"ysa Mearsheimer'in "lider yalanları" kategorisine uymuyor. Müttefikine tuzak kuran çok kötü bir pozisyonda duruyor Trump.

"Katar'ın tuzaklanması"na bir "Kızıl Düğün vakası" olarak değinenler de oldu. Böylece "Game Of Thrones" dizisine tekrar geliyoruz. Kuzey Kralı Robb Stark'ın ya da Stark'ların en büyük düşmanı, "Tywin Lannister" tarafından yönetilen bir diğer Krallıktır. İki aile arasındaki rekabet ölümcüldür. Birinin hayatta kalması, ancak diğerinin ölümüyle söz konusudur. Bu rekabette küçük beyliklerin, lordların ittifakları ya da hasımlıkları da son derece hayatidir.

Stark'ları tuzağa düşürmek için Tywin Lannister bir "sahte düğün" tasarlıyor. Bu düğün, Robb Stark'ın annesi Catelyn Stark'ın kardeşi Lord Edmure Tully ile bölgedeki güçlü ailelerden Lord Walder Frey'in kızı Roslin Frey arasında gerçekleştirilecekti. Stark'lar için siyasi bir evlilikti. Stark'lar baş düşmanları Lannister'lara karşı ittifakın gereği olarak bu düğüne ikna olmuşlardı. Bölgedeki diğer bir aileyi temsil eden Lord Roose Bolton da Lord Frey'in işbirlikçisidir. Her ikisi de Stark'ların ortadan kaldırılması için Tywin Lannister ile gizlice anlaşmışlardı.

Kızıl Düğün merasimi sadece bir örtüydü. Frey'ler ve Bolton'ların Stark'lara dağıttıkları gülücüklerin arkasında hançerler saklıydı. Merasimin en duygusal bir anında, misafirler kendilerinden geçmeye başladığında bu hançerler ortaya çıkıyor. Böylece Robb Stark, hamile eşi, annesi Catelyn ve Stark'ların önde gelen komutanları

düşürdükleri bu tuzakta birer birer katlediliyorlar.” Kızıl Düğün”ün en çarpıcı sahnelerinden birisiyse, hain Lord Bolton’ın Robb Stark’ı hançerlerken “Lannister’lar selamlarını gönderiyor” diye seslenmesiydi.

Kızıl Düğünde Stark hanedanı büyük bir darbe alırken Lannister’lar güçlerini pekiştirirler. Frey ve Bolton aileleri de ihanetlerinin ödülünü alırlar. Stark’ların ev sahiplerine duydukları güven onları savunmasız bırakarak hayatlarına mal olmuştu. Bu ihanet, Lannisterlar’ın Demir Taht üzerindeki hakimiyetini güvence altına alırken, Frey Ailesinin güçlü bir müttefik olarak konumunu sağlamlaştırdı. Bolton’lar da ihanetleri sayesinde güç ve nüfuz kazandılar.

Lord Frey, “kutsal misafir hakları”nı gözeteceğine ve misafirlerinin güvenliğini sağlayacağına yemin ederek Robb Stark ve ailesini sahte bir güvenlik duygusuna kaptırmıştı. Robb Stark ve annesi Catelyn Star, ev sahiplerinin güvenilmez karakterde olduklarını biliyorlar ise de “kutsal misafir hakları”nı çiğneyecek kadar alçalabileceklerini neredeyse hiç hesaba katmamışlardı.

Diğer yandan Frey’lerin ve Boltonlar’ın ihanetleri düşüşlerine yol açtı. “Kutsal misafirlik hakkı”nın çiğnenmesi diğer ailelerin nefret ve misillemesine sebebiyet vererek Frey Ailesi’nin çöküşüne neden oldu. Lord Frey de, Lord Bolton da ihanetlerinin bedelini çok acı bir şekilde hayatlarıyla ödeyeceklerdir. Bir çiftçiye “Kızıl Düğün ihaneti”ni şu sözlerle lanetliyordu:

“Kızıl Düğün, öyle diyorlar. Walder Frey o gün kutsal bir suçu işledi. Stark’larla ekmek ve tuz paylaştı. Onlara misafir hakkı tanıdı... Tanrılar intikamlarını alacaklar. Frey yaptıkları için yedinci cehennemde yanacak.”

Kızıl Düğün, “Game of Thrones dünyası”ndaki iktidar, siyaset ve gücün acımasız doğasının bir yansımasıydı.

“Kızıl Düğün”, ittifakların hızlıca nasıl ihanete dönüşebileceğini, “dost” ile “düşman” arasındaki çizginin ne kadar kolay aşılabileceğini ve güvenin ne kadar rahatlıkla istismar edilebileceğini gösteriyor.

Kızıl Düğün ihaneti “ahlakî olan” ile “ahlaksız olan” arasındaki çizgiyi belirsiz hale getiriyordu.

Tywin Lannister’ın iç dünyasında savaşta on bin kişiyi öldürmekle düğün yemeğinde bir düzine insanı haince öldürmek arasında hiçbir fark yoktur.

Nasıl bir fiil işlerse işlesin insanların kendisi hakkında iyi düşünmemelerini zerre miskal umursamayan Lannister, “bir aslan bir koyunun düşüncelerini önemsemez” diyordu.

Gerçek tarihte yaşanmış pek çok örneği bulunan “Kızıl Düğün ihaneti” Makyavel’in “Prens” kitabında sıklıkla işaret ettiği gibi amaçların araçları meşrulaştırdığına ilişkin acı bir ders veriyor.

Katar’ın tuzaklanmasında ABD ve İngiltere’nin tartışmaya açılan pozisyonlarıysa Kızıl Düğün ihanetini bir kez daha güncelleştiriyor.

Trump yaptığı bir açıklamada İsrail’in Katar’a tekrar saldırmayacağına dair yeni bir taahhütte de bulundu. “Game Of Thrones” dizisinin kahramanlarından Jon Snow ise;

“Yeterince insan yalandan vaatle bulunursa sözlerin de bir anlamı kalmaz.

Hiçbir cevabımız kalmaz. Sadece daha iyi yalanlarımız olur” demişti.

Bir kişiyi mizacı tanımlar.

Ve Trump’ın mizacı evvelinden bellidir.

Lannister’lar, Stark’lar, Frey’ler, Bolton’lar fantastik bir dizinin yahut bir romanın kurgusal kahramanları olabilirler, ancak karakterleri, dürtüleri ve eylemleri modern dünyada bile son derece gerçekler.

Constantinus, Arius ve İstanbul

İznik (Nikomedeia) Konsili'nin 1700. yılı münasebetiyle, Libyalı din adamı Arius'un öncülük ettiği Hristiyanlık içindeki Tevhitçi (Muvahhid) düşüncenin etkisi, Arius'un 336'daki vefatından sonra da devam etmiştir. İznik Konsili esnasında hâlâ pagan inancına bağlı olan İstanbul'un (Konstantinopolis) kurucu lideri Constantinus (Konstantin)'un Hristiyan olup olmadığı, eğer olduysa hangi mezhebe tabi bulunduğu asırlardır tartışma konusu olmuştur.

Constantinus ne bir âlimdi ne de özellikle dindar biriydi; hayatını asker olarak geçirmişti. Ancak Roma imparatorlarının en meşhurlarından biri olarak tarihe damgasını vurdu. Roma İmparatorluğu'nu tek merkezde birleştirmeyi başardı. İngiltere adalarından Irak, Mağrip ve Almanya'ya kadar uzanan geniş topraklarda Roma'nın otoritesini yeniden tesis etti. İmparatorluğu yeniden kuran kişiydi. Başkent olarak kendi adını verdiği "Konstantiniyye / Konstantinopolis" (İstanbul) şehrini inşa etti. Bu şehir hem Doğu hem Batı Roma İmparatorluğu'nun merkezi oldu. Roma tarihinde böylesi bir şahsiyet yoktu; tarihçiler onu Sezar ve Napolyon ile kıyaslamışlardır.

Constantinus'un izleri yalnızca askerî ve siyasi başarılarıyla sınırlı değildir; dinî meselelerde aldığı tavırlar da onun tarihî rolünü belirlemiştir. Hristiyan mezheplerini bir araya getirmek için topladığı İznik Konsili sırasında pagan inancına bağlı olan imparator, pagan düşüncesine yakın olduğu için o dönemde teslis inancını desteklemişti. Böylece Hristiyanlık tarihinde dönüm noktası sayılan bir sürecin önünü açmıştır. Oysa o döneme kadar Hristiyanlık, sade biçimde Allah'a inanan Tevhitçi anlayışla temsil ediliyordu. İşte tam da bu noktada tarih farklı bir yöne evrildi.

Müslüman tarihçiler, Hristiyanlar arasında İslam'a yakın inançlar taşıyan kesimlerden söz eder. Bu topluluklar Hz. İsa'yı Tanrı değil Allah'ın kulu ve resûlü olarak görüyorlardı. İslam'ın yayıldığı çağlarda Müslümanlar Anadolu, Mağrip ve Endülüs'te Arius'un mezhebine bağlı birçok Hristiyan'la karşılaştı. Onların İslam'a yakın olduklarını fark ettiler. Görüşleri açtı: "İsa kuldur, Allah'ın Resûlüdür; Allah'ın yarattığı kelime ve ruhtur, Allah'ın oğlu değildir."

İznik Konsili sonrası Constantinus, Arius'un düşüncelerine daha fazla yaklaşılmaya başladı.

Sürgüne gönderdiği Arius ve taraftarlarını geri çağırdı, onlara düşüncelerini yaymaları için alan açtı. Bu nedenle teslis yanlısı kilise ileri gelenleri onunla düşmanlık besledi. Tarihçilere göre annesi Helena da oğlunu Ariusçulara yakın tutuyordu. Onların görüşleri akla ve hakikate daha uygun görünmekteydi.

Böylece Hristiyan dünyasında uzun yıllar sürecek olan çekişme başladı. Teslis taraftarları ile Arius'un savunucuları arasındaki mücadele, Hristiyan tarihinin merkezine yerleşti. 328'deki İznik Konsili'nin kararları bu dönüşümün başlangıcı oldu. Konsilden üç yıl sonra Helena vefat etti; Constantinus ise tahtta kalmaya devam etti.

Helena'nın ölümünden sonra kilisenin güçlü papazları üstünlük sağladı. Arius'un taraftarları geri planda kaldı. Ancak Arius'un görüşleri halk arasında etkisini sürdürüyordu. Bu durum, kilise liderlerini yeni kararlar almaya zorladı. Ünlü tarihçi Mark Nixon şöyle der: "Constantinus ve halefleri, hayatın süslerini ve ihtişamını kilisenin önderlerinin ellerine bırakmışlardı. O önderler ise halkı aldatmakta ve üçlemeyi (Teslisi) yaymakta aşırya gittiler."

Constantinus, ölmeden önce vaftiz edilinceye kadar resmen Hristiyan sayılmadı. Bu nedenle tarihçiler, onun samimi bir Hristiyan olup olmadığı konusunda ihtilaf etti. Kimileri siyasi sebeplerle Hristiyanlığı kabul ettiğini, kimileri ise annesi Helena'nın etkisiyle sonrada Tevhitçi düşünceyi benimseyip iman ettiğini savunur.

Constantinus, Milano Fermanı ile Hristiyanlara ibadet özgürlüğü tanıyan ilk imparator oldu. Daha önce zulüm gören Hristiyanlar, onun döneminde özgürleşti. Bu gelişme Hristiyanlık tarihinde dönüm noktası sayılır. Ancak Konstantin'in dini tercihlerinde siyasetin etkisi büyüktü. O, Hristiyanlıkla imparatorluk çıkarlarını birleştirmeyi amaçladı. Ünlü filozof Nietzsche'nin dediği gibi: "Batı, Kudüs'te çarmıha gerdığı İsa'yı Roma'da Tanrı yaptı."

Constantinus, bir yandan askerî zaferleriyle, diğer yandan dini tercihleriyle imparatorluk tarihine damgasını vurdu. Pagan kültürünü tamamen silmedi; farklı inançları bir arada tutmaya çalıştı. Onun mirası iki noktada toplanır:

1-İstanbul(Konstantiniyye)'un kuruluşu: Roma İmparatorluğu'nun başkentini buraya taşıması tarihin akışını değiştirdi. Şehir yüzyıllar boyunca dünyanın en önemli merkezlerinden biri oldu.

2-İznik Konsili: Onun çağrısıyla toplanan bu konsil, Hristiyanlık tarihinde bir dönüm noktasıydı. Teslis inancı resmileşti; ancak beraberinde ihtilafları da getirdi. Hayatının sonunda Arius'u sürgünden geri çağıran Constantinus, böylece Tevhitçi Hristiyanlara yaklaştı. Endülüslü büyük âlim İbn Hazm "El-Fasl – Dinler ve Mezhepler Tarihi" adlı eserinde şöyle der:

"Arius, Hz. İsa'nın sadece Allah'ın kulu ve Resûlü olduğu, Allah'ın kelimesi ve yarattığı ruh olduğu inancını taşıyordu. Constantinus, Konstantiniyye'nin ilk kurucusuydu. Roma kralları arasında Hristiyanlığı ilk kabul eden kişiydi. O, Arius'un mezhebine tabi idi."

Tarihçi Timothy E. Gregory de "Bizans Tarihi" kitabında şunları söyler: "Constantinus, Ariusçuluğun 325'te suç sayılmasına rağmen neden hızla yayıldığını anlayamıyordu. İznik Konsili kararının yanlış olduğunu düşünmeye başladı ve Arius'un öğretilerine yöneldi. Nikomedialı Eusebios gibi Ariusçuluğa yakın danışmanlarını topladı ve Eusebios tarafından vaftiz edildi." Ünlü tarihçi Alexander A. Vasiliev de "Bizans İmparatorluğu Tarihi" adlı hacimli kitabında şunları not düşer: "Konstantin'in hükümdarlığının son yıllarında Ariusçuluk, saray çevresine kadar sızmış ve imparatorluğun Doğu kesiminde her geçen yıl daha güçlü bir şekilde kök salmaya başlamıştı. İznik Amentüsü'nü savunanların çoğu ise görevlerinden uzaklaştırılmış, makamlarından edilmiş ve sürgüne gönderilmişlerdi. Ancak bu dönemde Ariusçuluk üstünlüğü konusunda elimizdeki tarihsel veriler, kaynakların güvenilir olmaması ve şartların yeterince açıklık taşıması nedeniyle kesinlik arz etmemektedir."

"Bizans Devleti Tarihi" adlı kitabında tarihçi Georg Ostrogorsky de konuyla ilgili şöyle demektedir: "Tarih ilmince, Konstantinos'un Hristiyan inancı ile ilişkisi sorunu kadar sık ve büyük bir gayretle münakaşa edilen ve o kadar muhtelif şekillerde cevaplandırılan ancak pek az problem vardır."

337'de Sasani saldırısına karşı sefere çıkan Constantinus yolda hastalanarak Nikomedeia'da öldü. Vasiyeti üzerine Kutsal Havariler Kilisesi'ne gömüldü. Ölümünden sonra da tartışmalar bitmedi. Onun ardından gelen imparatorlar kimi zaman teslis yanlılarını, kimi zaman Arius'un takipçilerini destekledi.

Arius'un görüşleri özellikle Anadolu'da ve Kuzey Afrika'da geniş taraftar buldu. Bu topluluklar Hz. İsa'yı Allah'ın kulu ve resûlü olarak görmeye devam etti. Bu inanç, İslam'ın Tevhit anlayışıyla büyük bir yakınlık gösteriyordu. Fakat kilise otoritesi giderek teslis inancını güçlendirdi; Arius ve benzerlerinin görüşlerini "sapkınlık" ilan etti. Bu yüzden Hristiyan dünyası uzun yıllar boyunca dinî bölünmelerle sarsıldı. Teslis inancını benimseyen kiliseler, Constantinus'un hayatının son yıllarında Arius'un mezhebine geçmediğini ortaya koymak için birçok mektup uydurdu.

Not: Bir sonraki yazımızda Constantinus'un Ariusçu oğlu ve onun İstanbul (Konstantiniyye)'da Tevhitçi düşünceyi yaymak için yaptığı faaliyetlere geniş yer verilecektir.

Körfez Fonları İçin Yeni İstikamet Türk Savunma Sanayii Olabilir mi?

DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR
www.kritikbakis.com

İsrail'in Doha'ya yönelik saldırısı, Körfez güvenlik mimarisi açısından kritik bir dönüm noktası oluşturdu. Batılı güvenlik garantileri altında uzun süredir görece güvenli kabul edilen Körfez ülkeleri açısından bu gelişme, güvenlik anlayışının yeniden değerlendirilmesi ve bölgesel güvenlik mimarisinin yeniden kurgulanması ihtiyacını öncelikli bir gündem haline getirdi. Batı'nın fiili güvenlik garantilerinin işlevsiz kaldığı, Çin ve Rusya gibi küresel aktörlerin ise bölgesel güvenlik mimarisinde aktif rol almaktan çekindikleri bir bağlamda Türkiye, Körfez için önemli bir güvenlik sağlayıcı aktör olarak konumlanabilir mi? sorusu giderek daha rasyonel bir tartışma alanı haline gelmeye başladı.

Batılı silah ve savunma şirketlerinin en büyük müşterisi olan Körfez ülkeleri, uzun yıllardır küresel silah pazarının en büyük alıcıları konumuna geldi. Her ne kadar Körfez ülkeleri silah sistemlerini genel olarak Batılı şirketlerden temin etseler de bazı dönemlerde bölgesel tehditlerin dengelenmesi amacıyla bölgesel aktörlerin

savunma ve askeri-endüstriyel kapasitesine destek sağladıkları da bilinen bir gerçek. Bu çalışmanın temel amacı, İsrail karşısında artan güvensizlik hissiyle hareket eden Körfez ülkelerinin, İsrail ile rekabeti "sıfır toplamı bir oyun" niteliği kazanan Türkiye'nin askeri-endüstriyel kapasitesine yatırım yapma potansiyellerini ve bunun yaratabileceği stratejik imkânları incelemektir. Türkiye, bölgedeki en güçlü askeri-endüstriyel kapasiteye sahip ülke olarak, küresel silah pazarındaki yükselen profilini her geçen gün güçlendirmektedir. Bu bağlamda, İsrail'i dengelemek isteyen Körfez ülkelerinin savunma sanayi yatırımları için yönelmesi muhtemel en önemli merkez Türkiye olabilir. Böyle bir senaryoda, Türk ordusunun artan gücü ve savunma sanayiinin büyüyen kapasitesi, bölgenin güvenlik mimarisinde köklü bir dönüşüme öncülük etme potansiyeline sahiptir.

Körfez Güvenlik Mimarisinde Stratejik Yatırımlar: Irak ve Pakistan Deneyimleri

Körfez ülkeleri her ne kadar ilk kez İsrail'in doğrudan saldırganlığına maruz kalmış olsalar da,

geçmişte farklı bölgesel rakip ve düşmanlardan çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalmışlardır.

Bu tehditler karşısında genellikle Batılı silah ve savunma şirketlerine yönelen büyük ölçekli yatırımlar öne çıksa da, zaman zaman rakiplerini dengelemek amacıyla dost ve müttefik ülkelerin askeri-endüstriyel kapasitelerini geliştirmeye dönük stratejik yatırımlarda bulundukları da görülmektedir. Son dönemde Irak ve Pakistan örnekleri bu yaklaşımın dikkat çekici ve önemli yansımaları olarak değerlendirilebilir.

1970'li yıllarda İran, dünyanın en güçlü ilk beş ordusundan birine sahip olacak düzeye ulaşmıştı. İran'ın kapsamlı biçimde silahlandırılmasında, Nixon yönetiminin "Çifte Sütun" politikasının özel bir rolü bulunmaktaydı. ABD, Sovyet yayılmacılığının önünü kesmek amacıyla İran'ı bölgedeki en güçlü bariyer olarak konumlandırmış, bu çerçevede en modern silah teknolojilerini Tahran'a sağlamaktan çekinmemiştir. İran İslam Devrimi sonrasında, Humeyni'nin Şah döneminde temin edilen modern ABD silah sistemlerini devralmış olması ve İran halkından devrime yönelik kitlesel destek Humeyni yönetimindeki İran'ı askeri bakımdan bölgenin süper gücü konumuna taşımıştı.

Devrimin ardından İran'ın namlularını Körfez'e çevirmesi, özellikle Suudi Arabistan başta olmak üzere bölge ülkelerinde ciddi bir alarm etkisi yarattı. Askerî-endüstriyel kapasite bakımından İran'la doğrudan rekabet etme imkânı olmayan Suudi Arabistan, bu dönemde stratejik bir tercih yaparak İran'ı çevreleme politikasına yöneldi. Bu çerçevede Riyad, İran'ı doğudan ve batıdan kuşatan ve İran ile rekabet halinde olan iki ülkenin, Irak ve Pakistan'ın askeri-endüstriyel kapasitelerine önemli yatırımlar gerçekleştirerek Tahran'a karşı bir denge unsuru inşa etmeye çalıştığı görüldü.

1980'li yıllarda Saddam Hüseyin yönetiminin gizlice nükleer silah edinme stratejisi, Suudi Arabistan'ın yakın ilgisini çekmişti. Riyad, Irak'ın nükleer kapasiteye ulaşması halinde ortaya çıkacak güvenlik şemsiyesinin en büyük ortaklarından biri olmayı hedefledi ve bu doğrultuda Bağdat'ın nükleer faaliyetlerini destekledi. Bu dönemde Suudiler, Irak'a kayda değer ekonomik yardım sağlayarak söz konusu nükleer programların başlıca finansörlerinden biri haline geldiler.

Aynı dönemde Pakistan, Hindistan ile sürdürdüğü jeopolitik rekabette Suudi Arabistan'ın desteğini talep ediyordu. Hindistan'ı askeri açıdan dengeleyebilmek amacıyla nükleer silah edinme politikasına yönelen Pakistan'ın bu stratejisi, Riyad tarafından önemli ölçüde desteklendi. Nükleer faaliyetleri nedeniyle Batılı ülkelerin ekonomik ve diplomatik yaptırımlarına maruz kalan İslamabad, söz konusu baskıları büyük ölçüde Suudi Arabistan'ın sağladığı mali kaynaklar ve diplomatik destek sayesinde aşabildi.

Günümüzde ne Irak ne de Pakistan, Körfez güvenlik mimarisinde kendilerinden beklenen rolü üstlenebilecek kapasiteye sahiptir. Irak, ABD işgali sonrasında sürüklendiği iç savaş, bölünme riski ve

kronik iç istikrarsızlık nedeniyle içine kapandı ve bölgesel meselelere ilgisini büyük ölçüde yitirdi. Dahası, ülke uzun süredir ciddi ölçüde İran'ın nüfuzu altında. Pakistan ise Hindistan ile yaşadığı jeopolitik rekabete odaklanmış durumda. Temel ulusal önceliği, Hindistan karşısında aleyhine olan güç asimetrisini dengelemek olan Pakistan'ın bölgesel çatışmalara ilgisi son derece zayıf durumda. Çünkü, uzun süredir yaşadığı ağır ekonomik krizler ve Hindistan'ın küresel güçlerle geliştirdiği derin ilişkiler, Pakistan'ı bu rekabette oldukça zor bir konuma itiyor. Dolayısıyla Pakistan'ın Hindistan dışında başka alanlara yönelmesi, zaten kırılgan olan stratejik dengesini daha da zayıflatacaktır.

İsrail'i Dengelemede Türkiye Seçeneği

Askerî endüstriyel kapasite bakımından istikbal vadeden her iki aktörün de (Irak ve Pakistan) bölgesel güvenlik denkleminde devre dışı kaldığı mevcut atmosferde Türkiye, Körfez ülkeleri açısından öne çıkan yegâne seçenek olarak belirliyor. Bu durumun arkasında iki temel gerekçe bulunuyor;

Birincisi, Ankara'nın İsrail'i "sıfır toplamı bir oyunun" karşı tarafı olarak konumlandıran dış politika yaklaşımıdır. Türkiye'nin Filistin meselesini uzun süredir dış politikasının merkezine yerleştirmesi, onu Körfez kamuoyunda ve karar verici elitler nezdinde meşruiyeti yüksek bir aktör haline getirmektedir. Bu siyasi pozisyon, özellikle İsrail'in saldırgan tutumları karşısında kendini güvensiz hisseden Körfez ülkeleri için Türkiye'yi doğal bir stratejik ortak olarak öne çıkarmaktadır.

İkincisi, Türkiye'nin son yıllarda savunma sanayisinde kaydettiği dikkat çekici ilerlemelerdir. Türk savunma ve silah sanayii, insansız hava araçları, füze sistemleri, hava savunma unsurları ve elektronik harp teknolojileri gibi alanlarda bölgesel ölçekte ciddi bir rekabet avantajı yaratmıştır. Türk şirketlerinin geliştirdiği sistemler yalnızca maliyet-etkin çözümler sunmakla kalmamakta, aynı zamanda hızlı teslimat kapasitesi ve esnek işbirliği modelleriyle Körfez ülkelerinin güvenlik beklentilerine uyum sağlayabilmektedir.

Küresel rakipleriyle kıyaslandığında, Türkiye'nin sağladığı teknoloji-transferine açık işbirliği yaklaşımı da Körfez'in stratejik çıkarları açısından cazip görünmektedir.

Dolayısıyla Irak'ın içine kapanması ve Pakistan'ın Hindistan rekabetine gömülmesi, Körfez ülkelerinin güvenlik arayışında Türkiye'yi hem siyasi-diplomatik konumlanışı hem de askeri-endüstriyel kapasitesi sayesinde neredeyse tek alternatif haline getirmiştir. Bu bağlamda özellikle Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkeleri, Türk savunma sanayine kaynak aktararak Ankara'nın askeri-endüstriyel kabiliyetlerini daha da geliştirmesine katkı sağlayabilirler.

Böyle bir strateji, İsrail'in bölge genelinde oluşturduğu güvenlik tehdidini dengeleme amacıyla yeni bir politika seçeneği sunacaktır.

Bu durum, iki yönlü sonuç üretme potansiyeline sahip: Bir yandan Türk savunma şirketleri için önemli finansal kaynakların önünü açarak bu sektörün gelişmesine büyük katkılar sağlayacaktır, diğer

yandan Körfez ülkeleri açısından İsrail'e karşı dengeleyici nitelikte yeni bir bölgesel güç merkezinin ortaya çıkması anlamına gelecektir.

Küresel silah pazarının en büyük alıcıları ve Batılı savunma şirketlerinin en önemli müşterileri olan Körfez

ülkeleri, İsrail'in Doha'ya yönelik saldırısının yarattığı şokun ardından alternatif güvenlik arayışlarına yönelmiş durumda.

Bölgede hiçbir aktörün İsrail'i dengeleyecek kapasiteye sahip olmaması ve başta ABD olmak üzere küresel güçlerin İsrail karşısında Körfez ülkelerine güvenlik garantileri sunmaktan kaçınması, bu arayışları yeni boyutlara taşıyor.

Bu atmosferde, dış politikasını İsrail'le "sıfır toplamı bir oyun" üzerinden tanımlayan Türkiye'nin giderek güçlenen askeri-endüstriyel kapasitesi dikkat çekiyor. Türkiye'nin savunma sanayiindeki bu yükselişi, İsrail'in Körfez'de bir bölgesel aktör desteğiyle dengelenebileceği yeni bir güvenlik mimarisinin oluşumuna zemin hazırlayabilir. Nitekim geçmişte İran tehdidini dengelemek için Irak ve Pakistan'ın askeri kapasitesine yatırım yapan Körfez ülkeleri açısından Türk savunma sanayii günümüzde en cazip yatırım alanı olarak öne çıkmaktadır. Körfez'in Türkiye'ye yönelmesi halinde, halihazırda gelişmiş durumda olan Türk askeri-endüstriyel kapasitesi daha da artacak, bu da bölgede İsrail'in saldırganlığına karşı güçlü bir bariyerin inşa edilmesini sağlayacaktır. Böylece, Türkiye'nin liderlik ettiği ve yeni bir bölgesel güvenlik mimarisinin ortaya çıkması mümkün hale gelecektir.

Soy Yahudilik- Toy Yahudilik

AHMET ÖZCAN

www.kritikbakis.com

Aşağıdaki makale, 2004 yılında Yarı'n dergisinde ve daha sonra 208 yılında haber10.com sitesinde yayınlanan Yahudilik nedir başlıklı makaleden güncellenerek alınmıştır.

Yahudilik Nedir?

Yahudiliğe dair tarih boyunca ve bugün bir çok tanım, tarif, anlatı yapıldı. Olumlu ve olumsuz yorumlar, analizler, efsaneler, komplo teorileri anlatıldı. Bizde kendi anlatımızı yapalım:

1-Yahudilik, Musevilik Değildir!

Tarihte Yahudi denilen toplulukların M.Ö. 530'lardaki Pers istilası sonrasında Hint-İran havzasından toplanıp bölgeye getirilerek Perslere hizmet sunma karşılığında bölgedeki ticari imtiyaz elde etmeleriyle sahneye çıktığını ileri sürmüştük*. Bu topluluk köken olarak muhtemelen Aryan istilasıyla Hind'den Afganistan, İran ve Mezopotamya'ya kaçmış dağınık dalit/çingene kabilelerinin parçasıdır. Kuran'da AD kavmi olarak geçen ve bir çok ayette Hadu olarak isimlendirilen Sümer sonrası kurulmuş uygarlığın zamanında bölgeye gelmiş topluluklarla, daha sonra Asur ve Fenike dönemlerinde aynı bölgeden gelen topluluklar melezlenerek uzun süre bölgede köle, hizmetçi, çiftçi olarak ayak işleri ile uğraşmışlardır. Daha sonra M.Ö. 500'lerde Perslerin bölgeye girişiyle birlikte Asur tüccarlarının tasfiyesi sonucu ortaya çıkan boşluk sırasında Persler, tekrar aynı bölgeden nüfus getirmiş ve

yerlilerle birleştirerek kral Kyrus'un temsilcisi Ezra liderliğinde bu topluluğu örgütlemiş, bölgedeki ticari imtiyazları Persler adına bunlara vermiştir. Pers ordusunun desteğiyle güçlenen bu topluluklar, tamamen yabancı oldukları bölgedeki Asuri/Musevi kabilelere savaş açmış, onları katletmiş, yerlerinden sürmüş ve kendilerine tabi toplulukları yerleştirmişlerdir. Zaman içinde bölgede yabancılıktan kurtulup tutunmanın yolu olarak Musevi ve Babil kültürlerini benimseyip, kendilerine meşruiyet sağlayacak bir dinsel-kültürel temel geliştirmeye koyulmuşlardır. Yani Hint-İran kökenli AD kavmi ile Pers destekli Hint çingenelerin melezi olan bu topluluklara eski çağlarda Hadu, Asur sonrası çağlarda ise Yehud-jehud-jwis-Yahudi denmiştir. Kuran, Hz. Musa ve İsa dönemlerini anlatırken hadu, Hz. Muhammed dönemi için de yehud ifadesini kullanır. Tevrat diye bilinen kitap, işte bu sürecin ürünüdür ve M.Ö. 500'lerden M.Ö. 100'lü yıllara kadar parça parça ve bir çok değişikliğe uğrayarak kayda geçmiş bölgesel hikaye ve söylencelerden ibarettir.

Tevrat'ın içeriğinden çok dili ve ona bağlılık, Yahudi topluluklarının ortak bir asabiye yaratmasını sağlamış ve bölgede yerleşerek tarihte var olmalarını sağlamıştır. Bir çok araştırmacı, uygarlık tarihinde uygarlık yaratan, kentler kuran, bilim, sanat ve felsefe geliştiren daha büyük ve uzun süre etkin olmuş toplulukların kendi adı ve dilleriyle ortadan kaybolmasına rağmen, bu özelliklerin hiç birine sahip olmayan Yahudiliğin sanki

tüm Antik birikimin mucidiymiş gibi kendini sunmasının nedeni olarak, işte bu Tevrat eksenli asabiyeinin inatla korunmuş olmasını gösterir. Diğer bir çok uygar topluluğun ortaya çıkardığı birikim dahi Yahudilerce sahiplenilmektedir.

Yahudiliğin bu özet geçmişi ve karakteristik var oluş tarzı, esas olarak Museviliği sahiplenme üzerine kurulmuştur. Musevilik, M.Ö. 1500-1200 yılları arasında tarihlenen Asurlu Musa'nın (Sargon-Ramses) İran istilası sonrası Eran kralı Feridun'(firavn)dan Asur halkını (beni Asur) kaçırmış, Suriye çölünden geçirerek Filistin'e gelişi ve oradan Mısır'a götürerek yeni bir düzen kurmuştur. Mısır'da Ramses-Ra mose (rabbın oğlu-Abdullah) ismiyle bilinen Musa, ordusunu toparlayarak tekrar İrani güçlere saldırıp onları bölgeden atmıştır. Homeros'un İlyada-Odessa destanı ve arkeolojinin Kadeş savaşı olarak kaydettiği bu büyük savaş sonrası bölgede kalan Hint-İran artığı nüfus, işte bugünkü yahudiliğin kökenidir.

M.Ö. 1000'li yıllarda Asur-Mısır kralları Davut (thothmusa) ve Süleyman(salmanasur) isimli devamlarının kurduğu yeni Asur devleti zamanında bu defa bu devlete hizmet eden hadu'lar, Perslerin bölgeye gelişi ve kendilerine akraba benzer toplulukları da getirisi ile beraber Pers ordusuna hizmet etmiş ve İskender zamanına kadar persler adına bölgede imtiyazlı bir nüfus olarak pers ajanları gibi her şehirde ticaretin ve istihbarat ağının yöneticisi olmuşlardır. Arzı mevud, pers kralı Kyrus ve ardılı Darius'un bu topluluğa vaadettiği Asur mirasında hükümlerlik demektir. yahudiler rabb dedikleri Kyrus adına kolonizatör topluluk misyonunu büyük İskender zamanına kadar sürdürmüştür.

Musevilik bu anlamda Asur tevhid dinidir ve Ezra nesliyle, Yahudilerle hiçbir alakası yoktur. Hatta tevratta ve talmudda musevi nebi-resullerle dalga geçilir, iftira atılır, aşağılayıcı hikayeler anlatılır.

Musa'nın Yahudilikle ve Yahudilerle hiçbir alakası yoktur. Aynı şekilde Yusuf, Yakup, İsmail, Zekeriya ve ataları İbrahim'in de Yahudilikle alakası yoktur. Bu resullerin yaşadığı dönemde yeryüzünde Yahudi diye bir topluluk bile yoktur. Yahudi denilen topluluk, M.Ö. 530'lardan önce hiçbir tarihsel kayıta yer almamaktadır. Bazı Yahudi araştırmacılar, Tevrat'ı doğrulamak amacıyla uzun süre Mısır metinlerini incelemiş, ama Yahudilerden bahseden hiçbir kayıt bulamamıştır. Bazı kaynaklara göre, M.Ö. 1200'lere tarihlenen bir Mısır metninde, Apirulardan bahsedilmekte, bunların Mısır'dan sürülen bozguncular oldukları belirtilmektedir. Yahudi bilimciler, Apiru'nun Habiru-Hebrew-İbrani demek olduğunu ileri sürerek, kendilerince Yahudilerin Mısır ve Musa ile bağına tarihsel bir delil bulduklarını sanır. Bu çaba bile yeteri kadar kuşku içerir. (Kaldı ki, Apiru, İbrani demek olsa bile, Yahudiler İbrani değildir. Bizce, Haburu, habrew, eski Irak'ı ifade eder, Ab-su (fırat-dicle), Ur-şehir, Habur; sulak şehir- demektir, yani habru ve İbran, Ur'lu, Uruklu (yani eski Iraklı) demektir.)

Orijinal Musevi topluluklar, halen bölgede çok az kalmış olan Samaritanlardır. Yine Musevi inançları sürdüren Eseniler ve kısmen Keldani-Nasturi-Süryani-Arami topluluklar, sayılabilir. Yahudiler, bölgeye Pers istilasıyla geldiklerinde işte bu orijinal Musevi toplulukları katletmişlerdir. Zira bu topluluklar, Perslerin siyasal rakibi olan Asurlular ve Mısırlıların müttefikleridir. Birçok tarihsel kayıt yanında bizatihi Tevrat'ta Yahudilerin Kenanlıları, Amorileri, Yebusileri, Samaryalıları vb. nasıl katlettikleri, neden katletmeleri gerektiği anlatılır. Çünkü Yahudiler bölgeye ancak onları yok ederek yerleşebilirdi. Zaman içinde bölgedeki güçlü Musevi kültür karşısında Yahudiler bu kültürü sahipleniyormuş gibi yapmış, Yahudi bankerler, haham olarak ticari düzenlemelerin yanında sosyal ve siyasi düzenlemeler yaparak Musevi söylene ve adetleri kendi kabilelerine zorla kabul ettirmişlerdir. Tevrat, Ezra bölümünde, Ezra'nın, yabancılarla evlenme yasağını anlatır. Bunun nedeni, Yahudi topluluğun karışmasını önlemek ve iç disiplini sağlayarak Yahudi elitlerin Perslerle olan anlaşmalarına sadık bir topluluk ortaya çıkarmaktır.

Bugün elde bulunan Tevrat, bilinen manada Allah'ın vahyettiği kitap değildir. Kuranda Musa'ya kitap verdik der, Tevrat değil. Allah'ın Musa'ya vahyettiği kitap, Müslümanların elindeki Kuran gibi bir kitap değil, 10 Emir olarak bilinen ama aslında hristiyanlık, İslam, hatta bir çok diğer din ve ahlaki öğretinin de temel insani değerler olarak kabul ettiği insanı Ademleştiren kadim emirlerdir. (Allahtan baş hiçbir şeye tapmamak, haksız yere cinayet işlememek, yalan söylememek, Cinsel ahlaksızlık -zina, fuhuş, homoseksüellik, oğlancılık, pedofili, ensest-yapmamak, Hırsızlık-yolsuzluk-sömürü yapmamak, Adil bir yargı sistemi oluşturmak ve uyulmasını sağlamak, leş, kan, domuz eti, içki, kumar yasağı.)

İbrahimi inancın özü, Musa'ya da vahyedilmiştir ve bu emirler, Musevi din adamlarının şerhleriyle kayda geçirilip yaşatılmıştır. Yahudilerin Tevrat'ı, işte bu Musevi toplulukların elindeki şerhlerin de karışık olarak kayda geçirildiği, bunun yanında Pers, Babil ve Filistin halklarının efsane ve söylencelerinin de yer aldığı, ama özünde Yahudi topluluklarının iç disiplinini sağlayacak kuralların olduğu bir kitaptır. Yani Yahudi Tevratı, Tevrat değildir.

Yahudiler, İbrahimi de değildir. İbrahim, Yahudi değildir. İbrahim Akadlıdır. Muhtemelen Hammurabi'dir. Yaşadığı dönem (tahminen M.Ö. 1300-1200), Akad-Babil Devleti'nin Sümer'in yıkılış sonrası yeniden kurulduğu dönemdir. Bir tür anarşi devridir ve bölgede İran, Anadolu, Mısır boyunca yaygın olan Hind-Mısır güneş ve ay kültü egemendir. Putperestlik olarak tanımlanan bu kült, esasta dağılmış ve iç savaşa tutuşmuş bir çok kabilenin asabiyesini ifade eden farklı tanrılarla sembolize edilen bir tür oligarşik politeizmdir. Tıpkı Hz. Muhammed'in dönemi gibi, bölgede birbiriyle savaşan kabilelerin önde gelenleri, kendi iç asabiyelerini farklı tanrı adlarıyla korumaya çalışmaktadır.

Akad-Babil, işte bu savaşa son vererek kurulmuş ve bir çok farklı kabileyi ve tanrısını birleştirerek yan yana yaşatmıştır. Bu çok tanrıcılık, İbrahim'in isyanına neden olmuş ve oligarşik elitlerin koalisyonunu ifade eden pagan teolojiye karşı, sıradan halkın özgürleşmesini ifade eden Tevhid inancı egemen kılınmıştır.

İbrahim'in Tevhid Devrimi, Akad'ın politik yayılma sürecine paralel olarak İran, Filistin ve Mısır'a da yayılmıştır. Durum İslam'ın doğuş ve yayılış tarihine benzer. İbrahimi Devrim, uzun süre bölgenin başat kültürü olmuş ve uygarlığın yaratılmasını sağlamıştır. (Hammurabi Kanunları, İbrahimi Devrim'in ürünüdür.) Çünkü tevhid telakkisi, insanın özgürleşmesi, sosyalleşmesi, barış ve düzen içinde yaşaması ve aklını kullanarak batıl itikatlardan uzaklaşmasını sağlamıştır. Buna uygarlık denmektedir. Sümer, ne kadar Nuh ve İdris peygamberlerin eseriye, Akad-Babil ve Mısır da İbrahim ve devamı olan peygamberlerin ve liderlerin eseridir. Bozulma, paganizme dönüş ve anarşi dönemleri ise, zulmün egemen olduğu, insanın köleleştirildiği, zorba liderlerin başa geçtiği dönemlerdir. Mezopotamya-Akdeniz tarihi, göçebe-yerleşik, istilacı-yerli, yöneten-yönetilen, zalim-mazlum, iyi-kötü, bezirgan-köylü gibi farklı ekonomi-politik biçimlerde beliren savaş ve çatışmaların teolojik dille tevhid-şirk olarak ifade edilmesinin tarihidir. Bu iç savaşlar, sonraki tüm tarih boyunca sürmüştür.

Yahudiler, bu tarihin içinde yoktur. Perslerin işbirlikçisi olarak bölgeye zorla yerleşmelerinden sonra dönüp kendilerine bir tarih uydurmuşlardır. Tevrat'ı bu bakış açısıyla okuyanlar, çok açık ve net olarak bölgeye ne kadar yabancı olduklarını, tevhid inancına ve Musevilğe çok uzak olduklarını görecektir. Tevrat'ta Elohim ve Yahve olarak geçen tanrı adları bile tek başına bunu göstermeye yeter. Elohim, 'ilahlar' demektir ve Yahve yahya demektir.

Her iki isim de İbrahimi tek tanrıyı ifade etmez. Peygamberleri sahiplenmelerinin nedeni ise, bölge halklarına olan yabancılıklarını bertaraf etmek içindir. Tüccar-tefecî alışkanlıkları nedeniyle yazıyı kullanmaları, bu söylenceleri kayda geçmelerine neden olmuştur. Bölgede zorbalıkla hakim olup geri kalan tüm Musevileri sürüp-katledip ellerindeki kutsal yazıtları kendi tarihleri gibi karışık bir şekilde yazmış olmaları, aradan yüzlerce yıl geçince Yahudiliğin Musevilik ve İbrahimitik olarak bilinmesine neden olmuştur. Bu inançların asıl sahipleri ise küçük topluluklar halinde dağ başlarında ve sürekli katliam tehdidiyle yaşamak zorunda kalmıştır. İsa, bir Musevi olarak işte bu Yahudi çarpıtmalarına cevap olarak ortaya çıkmıştır. İsa'dan önce Vaftizci Yahya olarak bilinen Musevi liderin taraftarları da Yahudilerce katledilmiştir. Eseni-Nasiri İsa, işte bu çatışmanın devamıdır. Ve o da Yahudilerce düşmanlıkla karşılanmıştır. Çünkü onların gerçek yüzlerini deşifre etmiş, siz babanız iblisin çocuklarısınız, maminâ tapıyorsunuz, Allahın evini tefecilik için kullanıyorsunuz, demiştir.

Yahudilik, sadece Yahudiliktir. Musevilikle de İbrahimitikle de Ehli kitap'la da alakası olmayan bu topluluğun Tevrat olarak sunduğu kitap, tamamen hahamların eseridir ve içinde Musevi inanç kırıntıları dışında İbrahimi mesaja dair

hiçbir şey yoktur. Tarihsel bilgi olarak da Tevrat'ta yazılı her şey ya yalan ya uydurma ya da çarpıtmadır. Allah'ın vahyettiği Tevrat'ın esasları, orijinal Musevilerin ilahilerinde ve Kuran'da kayıtlıdır.

Yahudilik nedir? sorusuna verilebilecek ilk cevap, 'Bu soruyu bize sorduran nedenlerdir?', olabilir.

Nedir bu nedenler? Güncel olarak süper güç ABD'nin müttefiki, küresel finans-kapitalin önemli bir kısmını yöneten ve kendisini sürekli mağdur ve zalim halinde yeniden üreten bir Yahudi topluluğunun varlığı. Yahudilik, kendisini doğuran ilk saiki, yani yükselen bir politik imperium'a (Perslere) kahyalık karşılığında var olma şansı yakalama yeteneğinin sürdürülebilirliği oluşudur. Yahudilik, kısaca, bir topluluğun kendisini var olmak için adadığı 'kullanım ve değişim' değeridir.

Tarihte, insan topluluklarının var kalmak için kan bağına (aşiret, kabile) ya da bir toprağa tutunduğu, ancak varlığını sürekli kılma çabası yerine 'öteki' ile karışarak insanlık ailesinin parçası haline dönüştüğünü biliyoruz.

Şu veya bu şekilde en ücra coğrafyalarda dahi yaşayan bir topluluk, bir şekilde yüz yüze geldiği başka bir toplulukla ilişkiye geçerek sentezlenir, dönüşür, yenilenir. Bunun iki istisnası vardır. Çingeneler ve Yahudiler.

Çingeneler, Hind kökenli oldukları iddia edilen ve kendi halinde yaşamaktan başka bir iddiaları olmayan, çoğu zaman da kenarda da olsa yaşadıkları toplumla uyum içinde bütünleşebilen topluluklardır.

Çingene, ekip biçmez, yerleşmez, üretmez, zanaat, askerlik, siyaset sevmeyiz. Sadece üretenlerden yaşayacak kadar ister. Yahudileri, akraba oldukları çingenelerden ayıran husus, aynı çingene karakterine sahip olmakla birlikte, isteklerini, dışardan baktıkları insan topluluklarının birbiriyle ilişkisinin bir biçimi olan alışverişte aracılık yaparak, yani üretmeden en kârlı çıkılan pozisyonda durarak elde etmeyi öğrenmiş olmalarıdır. Yaşadıkları topluma, hatta insanlık ailesine karışma, bütünleşme ya da bir toprağa aidiyet gibi çabalardan ısrarla uzak durmaları, aksine inatla kendilerine ait bu yabancılık asabiyesini korumaya çalışmaları.

Avarnalar/Dalitler: "Dokunulmazlar", umumi tuvaletleri temizlemek, domuz gibi sözde kirli hayvanları beslemek, derileri kurutmak ve sokakları süpürmek gibi en kötü işleri yapmaya zorlanırlar. Dalit, bu sınıf için kullanılan daha modern bir terimdir ve "ezilen" anlamına gelir.

İşte bu aracılık sırrını sihirli bir var olma yolu, yani fazla çabalamadan başkalarının emeğinden faydalanma tekniğine dönüştürmüş olma hazzından kaynaklanır... Bu yabanilik, 'seçilmiş kavim' inancıyla ikame edilir, ancak sorun daha farklı bir yerdedir. Seçilmiş kavim inancı da dahil, Yahudiliği var eden temel saik, bu topluluğun ileri gelenlerinin özenle koruduğu 'Torah (Tevrat-Töre) ve Talmud gibi dinsel karizma referansları sayesinde içe dönük kapalı kabile asabiyesini sürdürme ve bu asabiye tarihini her döneminde yükselen güçlere kullanım ve değişim değeri olarak kiralama kabiliyetidir.

M.Ö.400'lü yıllarda Persler sayesinde dönemin zenginlik merkezi Kudüs ve civarının tefecilik tekeline alan Yahudi tüccarlar, bu misyon ve rolü tarih boyunca yükselen her güce kiralamıştır. Fenike, Sur, Samarya, Kudüs... Akdeniz, Nil, Kızıldeniz, Basra körfezi, Fırat/Dicle kavşağıdır. Yani Hindistan, İran, Yemen, Mısır, Anadolu ve Yunanistanki - Antik çağın dünyasının merkezi buralardır- tüm ticaret, alışveriş, yolculuk, bilimsel, teknolojik ve kültürel üretim, bu kavşakta gerçekleşmekte, değiş tokuş edilmektedir. Yahudi hahamlar ve tapınakları, bugünkü manada birer bankadır ve Yahudilik, Persler çağında yaşadığı altın yılları hep özelemlenmiş, Kudüs'ü ve Süleyman Tapınağı'nı da bu özlemin sembolü yapmıştır. O dönemde tatlı kârlar elde eden ve üretmeden kazanmanın yollarını öğrenen sonradan görme bu topluluklar, Yahudilik kimliği icat ederek kendilerine bir asabiye bulmuştur. Yani Yahudilik ilk başlarda bir etnos, bir ırk hatta bir din değildir. Yahudilik bir ortak asabiye'nin süreklileştirilmesiyle oluşmuş bir tefeci asabiyesidir. Bu asabiye, işte bu tatlı kazanç yollarının süreklileştirilmesi, kalıcılaştırılması için gereklidir. Tarihte var olmuş bir çok önemli kavmin, topluluğun uygarlıklar yarattıktan sonra bile yok olmasına rağmen, Yahudiliğin hala yaşıyor oluşu, bu dinselleştirilmiş asabiye olgusundan kaynaklanır. Buradan Yahudiliğin bir diğer tanımına ulaşırız.

3-Yahudilik, Yahudi Üst Kastın Dinsel Milliyetçiliğidir!

Yahudi inançları ve gelenekleri, sanıldığı gibi aksine, herhangi bir toplumunki gibi dinsel inanç ve ibadet biçimleri değildir. Yahudilik dini, tamamen psiko-sosyal bir grup davranışı kurallarıdır. Bu inancın içeriği, grup davranışını disiplinize etme ve güncel hedeflere sevk etme amacına matuftur. Yahudilik, esasen Yahudi ileri gelenlerini ifade eder. Hahamlar ve hamanlar (Zengin Yahudiler). Aslında Yahudiler bunlardır. Yoksul Yahudi kitleler, bu Yahudi kastın bendeleridir. Tarih boyunca Yahudi ileri gelenleri, bütün Yahudiler adına güç sahipleriyle pazarlık etmiş, yoksul Yahudileri denetleyerek elde ettikleri temsil makamını onların sırtından güce ve servete dönüştürmüşlerdir.

Yahudiliği, bir kullanım ve değişim değeri haline getiren şey, din değil, ekonomi-politik kurnazlıktır. Perslere ticaret ve tefecilik misyonu kiralayan Yahudi haham ve hamanlar, daha sonra Roma'ya, Fatımlara, Selçukluya, Endülü's'e, Osmanlı'ya, Almanya'ya, Rusya'ya, Fransa'ya ve şimdi de İngiltere ve Amerika'ya kiralamıştır. Yahudi inançları, - seçilmiş- lik inancı, üstünlük duygusu- esasen dışa dönük olmaktan çok içe dönük, Yahudi topluluk ve bireyleri

disiplinize etmeye dönüktür. İsraili muhalif gazeteci İsrail Shahak, 'Yahudi Tarihi Yahudi Dini' (Anka yay, 2002) adlı kitabında, Ezra'dan başlayarak, modern döneme kadar Yahudi ileri gelenlerinin güç sahipleri karşısında itaatkar, kendi tebalarına karşı ise zalimane tutumlarını örnekleriyle anlatır. Kralların ve beylerin Yahudi doktorlar, danışmanlar tercih edişini bu güçlüye aşırı bağıllık yeteneğine bağlar. Aynı şekilde yoksul Yahudileri istedikleri gibi ezme, vergi alma, cezalandırma yetkisi ya da ayrıcalığı elde etmelerini de Yahudi elitlerin güç sahiplerine kahyalık yeteneği ile ilişkilendirir.

Bu bağlamda, Yahudi inançlarını bir dini anlamak için değil, bu tarihsel kullanım misyonunda inançların rolünü kavramak için irdelemek gerekir. (Bu inançları tek tek ele alıp irdelemenin yeri burası değil. İlgilenenler için, Yahudi kökenli mason üstadı Hayrullah Örs, Musa ve Yahudilik (Remzi yay.) kitabında, Tevrat'ın yazılış dönemlerini, her dönemdeki zamanın etkisini ve kullanılan malzemenin hangi kaynaklardan alındığını ayrıntılarıyla anlatır.) Sadece bir örnek vermek gerekirse, Tevrat'ın tanrısı Yahve (tarihi kayıtlarda Güney Filistin'de bir volkan cininin adı olarak yorumlanır. (Bizce Farsça kökenli bir ifadedir. 'Ya huve'- Yahya-Yüce Tanrı -O-demektir ,) hayrın ve şerrin kaynağıdır. Yani Zerdüştü düalizm, Yahve'de birleşmiştir. Pers etkisiyle ortaya çıkan Yunan tanrısı Janus gibi, Yahve hem iyilik tanrısıdır hem de şeytandır. İnsana benzer, insanla güreş tutar, şeytan gibi kötülük ve zulüm işler. Yahudiler, başlarına gelen belaları da Yahve'den bilir. Nazi katliamı sırasında toplama kamplarında, Yahve'nin kendilerini cezalandırdığını ama bir gün tekrar vazgeçip kurtaracağına inanan Yahudilerin bu iç gerilimi bir çok felsefi tartışmanın konusu olmuştur. Özellikle teodise -tanrı ve kötülük ilişkisi- konusunda hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine inananlar ile hayrın Allah'tan, şerrin Allah'ın da güç yetiremediği bir karşıt güçten -şeytan- dan- geldiğine inananların tartışması meşhurdur. Yahudilerin Yahve'si, sadece Yahudilere özgü bir tanrı olarak, Yahudilerin başına bela getirdiğinde onunla kavga edilen, küsülen, kızılan, inkar edilen bir tanrıdır. Ateist Yahudi filozofların tanrı düşmanlığı, bu yahve teolojisiyle çarpık ilişkinin tipik örneğidir. Yahudi'nin tanrısı ile ilişkisi, Gentile (Yahudi olmayan) ile ilişkisi gibi, menfaat temellidir.

Yahudi ileri gelenleri, Yahudiliğin tanımını ve kapsamını belirler. Yani 'Yahudiler' esasta Yahudi ileri gelenleridir. Geri kalan alt sınıftan, yoksul Yahudiler, ileri gelenlerinin sözlerine itaatin sonuçlarına katlanmak dışında bir öneme sahip değildir. Yani ne Yahudi siyaseti ne de Yahudilere atfedilen güç ve etkide yoksul Yahudi kitleler pay sahibi değildir. Bu nedenle, Yahudilik ve Yahudiler deyince, aslında bu sıradan Yahudi inançlı kitleler değil, Yahudi ileri gelenler kastedilir. Sıradan Yahudiler, Yahudilik adına işlenen suçların ortağıdır, ama Yahudilik sayesinde kazanılan maddi ve manevi imkanların ortağı değildir. Alt sınıf Yahudiler, Hint kast sistemindeki gibi, kökenlerini muhafaza eden ama

önderlerine itaate alışmış köleler-dalitlerdir. Bu manada, 'Yahudilik nedir?' sorusuna, 'Yahudilik, Hint kastlarının taklid ederek kendi içinde sınıflaşmış Yahudi Brahman, Kşatriya ve Vaişyaların yani Yahudi üst kast sınıfların suç ortaklığı örgütüdür, diyebiliriz. Bu bağlamda, Yahudilik kendisini bir dinsel milliyetçilik biçiminde geliştirmiştir.

Yahve, çoğu zaman alt sınıf Yahudilerin suçlarının cezası olarak Yahudilere bela sarar. Üst kast, kendi suçlarını her zaman alt sınıfa yükler ve sonra da Yahudi kitleleri yeni bir egemenliğin kahyalığı için işe koşar. İsrail devleti, işte bu tür bir yeni işe koşma hadisesidir ve bu kez Yahudi yoksul dindarlara, Filistinlilere zulmetme, öldürme ve bu kirli savaş için ölme işi yüklenmiştir. İsrail ordusu, çoğu Yahudi olmayan sağdan soldan kökleri Yahudi'ymiş yalanıyla toplanmış unsurlar ya da yoksul Rus, Doğu Avrupa Yahudilerinden müteşekkildir. Gerçek Yahudiler, yani ABD, İngiltere, Rusya ve diğer ülkelerde hiçbir risk almadan zenginleşmiş tefeci-tüccar elitlerin bir amaç uğruna savaştığı, bedel ödediği, risk aldığı veya öldüğü görülmemiştir. Onlar, sadece savaşları finanse ederler.

4-Yahudilik Dinciliktir!

Din, gerçeğin metafizik dille ifadesidir. 'Her olayın bir nedeni var', 'her varlığın bir var edeni var', 'hayatın, dünyanın, evrenin varlığının bir amacı var.' Din, kısaca işte bu ve benzeri 'mana'ların idrakidir. Somut gerçek, bu manalar eşliğinde algılanır ve insan, varlığının şuuruyla ulaşır. Din, somut gerçeğin diliyle değil, ona paralel bir metafizik dille konuşur. Somut gerçeğin 'doğa, madde ve hareket' dediğine din, 'Tanrı', melek der. Tanrı; doğa, madde ve hareketin özü, nedeni ve var edenidir. İnsan, işte bu tanrı idrakiyle, yani gerçeğin ötesini görme çabası sayesinde beşerlikten insanlığa yükselmiştir. Akletmek, insanlaştırmak. İnsanlaşmak, hayvanlıktan çıkmak, yani 'öldürmemek, çalmamak, sosyalleşmek, medenileşmektir'. İnsan, ancak tanrı şuuru ile insanlaşır. İnsanlaşmak, ebedi hayat hakkı kazanmaktır.

Yahudi teolojisinin kaynağı Neo-Platonizm'dir. Pers istilası döneminde Hind-İran metafiziğini Yunan pratiğine uyarlayan Platon, Babil rahiplerini taklit ederek Sparta için mutlak ideal düzen fikrini geliştirmiştir. Talmud'a dayalı Klasik Yahudilik, Makkabiler Döneminde (M.Ö. 140) geliştirilen Neo-Platon'cu etkiyle oluşmuştur. Platoncu siyasal sistemin en önemli özelliği, "insan davranışının her evresinin bir idareci tarafından ustalıkla yönetilen yaptırımlara boyun eğmesi"dir. Yahudilik, buradaki 'bir idareci' yerine 'haham'ın olmasıdır. (Haham, modern dönemde para ile satın alınmış makam ve servetlerin sahibi olmuştur.)

Yahudilik, insan davranışlarının her evresinin hahamlar yani din adamları ve dinsel kurallar tarafından dizayn edilmesi, kontrol edilmesi ve aksi durumda cezalandırılmasıdır. İşte buna dincilik diyoruz.

Platoncu idealar fikrinin kaynağı, Babil Sabiiliğinin de teolojisi olan ve Hind-İran'dan Mısır'a ve oradan Yunan'a kadar etkili olan 'Işık-nur' teolojisidir. Tanrı, mutlak aydınlıktır. En üsttedir. Altta tin-ruh ve en altta madde vardır. Işık, kaynaktan uzaklaştıkça sönükleşir. En alt, yani madde, karanlık yerdir ve kötülüktür. İnsan da maddeden

yani bedenden ve dünyadan uzaklaşarak vecd halinde ışığa yükselmeli, ışığa karışarak tanrıyla özdeşleşmelidir. Bu teolojide din, insanı maddi olandan koruyup, ışığa ulaşmasını sağlayan yol demektir. Ve Platon, ideal düzeninde, insan hayatının her evresini kontrol eden bir devlet tasarlayarak, aşağıda olanı, yani somut olarak insan sayılmayan köleleri-en alttakileri ve temsil ettikleri kötülüğü(!) dışlayan bir ışık ülkesi tasarlamıştır.

Bu teoloji, Mısır kökenli hermetik tezlerle karışarak, Yahudilik'te Kabalacılığa, İslam'da Batıniliğe, Hristiyanlık'ta Sofizme kaynaklık etmiştir. Sapkın Batını tarikatların hepsinin özünde, tanrıya ulaşmak, tanrıyla özdeşleşmek, tanrılaşmak şeklinde sunulan ama aslında pagan mitra-marduk ve yardımcılarında oluşan ışık tanrıları ve karanlık çatışmasını ifade eden paganizm vardır. Hepsinin "sır" dediği, bu kadim ve örtük paganizm inançlarıyla olan bağlarıdır. Bu dinsel akımlar, sadece sınıfsal-ekonomi-politik kast düzenini manevi-metafizik bir hiyerararşi olarak yeniden yorumlamışlardır.

İşte insan davranışlarının tümünün her ayrıntısına kadar düzenlenmesi fikri, insanın kendi başına bir kötülük olduğu, bedeninin ve maddi yaşamının kötülük ürettiği, bu nedenle bir yol gösterici tarafından kötülüğünün engellenmesi gerektiği fikrinden beslenir. Bu teoloji, insana güvenmez, insanı tanrının karşısına koyar. Ancak insan özelliklerinden arındıkça ve tanrıyı taklit ettikçe tanrıya yaklaşırlar. Bu inanç, kuran'da İblis'in insana itirazı olarak anlatılan metaforu çağırıştırır. İblis, tanrı adına insana itiraz eder, insanı aşağılar, ve insanın düşkün-aşağı bir yaratık olduğu iddiasını ispat etmek için tanrıdan mühlet ister. İşte neopagan bütün inançlardaki çarpıtılmış aydınlık-karanlık çatışması yorumu ve insanı olduğu haliyle beğenmeyip güya tanrısallaştırarak yüceltme iddiası içeren bütün kurtuluş teolojileri, kuran'da kovulan kibirli İblis metaforuyla eleştirilir.

Yahudilik, bu teoloji ile tanrının özel-seçilmiş ve öz çocukları inancını birleştirerek, Yahudileri tanrısal varlıklar, geri kalanları sıradan kötülüklerin kaynağı -gentile/barbar-insanlar olarak görmektedir. Hint kıtasında yüzlerce yıl kendilerine yapılan muameleyi içgüdüsel olarak kendileri dışındaki herkese yapma ve böylece insanlıktan rövanş alma davranışlarıdır.

Her tür ırkçılık, ayrımcılık, milliyetçilik, üstünlük iddiası, kaynağını bir şekilde işte bu teolojik çerçeveden almıştır.

Dincilik, yani insanı her yönüyle belirleme, kuşatma ve bir özel fanusa hapsederek tanrısal olduğu varsayılan kurallara boyun eğmeye zorlama, özünde bu teolojiye yaslanır.

Bu teoloji, Hind kast sistemi ve Hindu mitolojisinde doruğa çıkmıştır. Üst kastlar tanrı Brahma Varunamithra'ya (kutsal ışık-ateş) en yakın olanlardır. Aşağı inildikçe, tanrısal ışık sönükleşir. En altta, yani halkta ise sönüştür. Hindu zaman çevrimi de, bu sisteme uygundur. İlk başlangıçta Brahmanların mutlak iyi düzeni vardır.

İkinci dönem, kahramanlar çağıdır. Üçüncü zamanda tüccarlar ve çiftçiler egemendir. Son zaman, kıyamet zamanı, dalitlerin, yani sıradan halkın, ayaktakımının çağıdır. Bu çağ, kaos ve kötülük dönemidir. Ve tekrar en üstün olanların çağı başlayacaktır.*

(Kısa bir parantez açalım: 21. yüzyıl başında gündeme sokulan küreselci elitlerin, 'altın bir milyar nüfus'a dayalı Yeni Dünya Düzeni teorileri, Dünya Krallığı, Evrensel Dünya Devleti vb. hedefleri, bütün insanlığa mutlak üstünlük kurma çabaları ve kıyamet zamanının yani kaosu daha da derinleştirilmesi projelerini, bu heretik inançlarla birlikte ele almak gerekmektedir. Yahudiliğin 'dünyayı yönetme' hevesini de akraba olduğu bu teolojik çerçevenin tabii sonucu olarak okumak mümkündür. Onların dünya görüşünün nihai noktası, üstün ve seçkin insanlar olarak 'kendilerinin çağını' başlatmak için ayaktakımının-insan çöplüğünün- çağı olan bugünkü kaosa son vermek, yani mutlak evrensel bir seçkinler imparatorluğu kurmaktır. Bu bağlamda insan nüfusunun artışı, yönetimde halkın söz sahibi olması, ekonomi-politik süreçlerin serbestleşmesi, adalet ve hukuk inancını taşıyan inanç ve kültürler, yok edilmesi, etkisizleştirilmesi gereken hedeflerdir. Bu amaçla insan çoğunluğunu şehvet, kumar, alışveriş ve eğlence kültürü içinde kötürümleştirmeye çalışan çok yönlü bir operasyon yürütmektedirler. Ne var ki söylemleri tam tersidir. Demokrasi, insan hakları, serbest piyasa... Oysa bu şeytani elitler, Mammon'la birlikte 'küresel aristokrasi, seçkinlerin asabiyesi ve tekelci düzene' inanmaktadırlar.) İnsanı, önceden vazedilmiş, sorgulanamayan, değiştirilemeyen, itiraz dahi edilemeyen sözde tanrısal kuralların edilgin kurbanı haline dönüştürmek Yahudiliktir. Bu dincilik tarzı, Müslümanlara da, Hıristiyanlara da sirayet etmiştir. İnsanları dinlerin zulmünden kurtarmaya gelen İslam'ın, bu heretik, sapkın teolojik tarikatlarla ve Yahudivari Talmudcu-hahamlı, din adamı sınıfı eliyle deforme edildiği zamanlar olmuştur. Çağımızda da bu bozulmanın emareleri görülmektedir. Her şeyin başına din, İslam, Allah, Kuran, Peygamber ekleyerek insanları kendi istedikleri kılığa zorla sokmaya çalışan grup ve cemaatler türemiştir. Yahudiliğin dinsel yönü, tam da budur işte. Yahudi şeriatçılığı, yani klasik Ortodoks -rabbi-Yahudilik, en ince ayrıntısına kadar insanları bazı kurallara zorlamanın en iyi örgütlenmiş biçimidir. Kökeninde, Yahudi elitlerin Yahudileri disiplinize etme ve onlara böylece kumanda etme çabasının olduğu bu aşırı dincilik biçimini Kuran-ı Kerim, "Onlar hahamları ve rahipleri kendilerine rabler edindiler" (Tevbe 31) diyerek eleştirir. Bu ayeti okuyan Hz. Peygamber'e sahabiler sorar; "Hahamlar ve rahipler nasıl rabb edinilir?" Hz. Peygamber cevap verir; "Onların haram dediğine haram, helal dediğine helal demiyorlar mı? İşte rabb edinmek budur!"

Din adamlarını ya da yöneticileri Rabb edinmek, İslam'ın kökten reddettiği bir şeydir. İnsanı akletmeyen bir duruma mahkum edip sonra en basit gerçekleri bile sözde dinsel otoritelere onaylatarak yaşama çukuruna düşürmek, hahamları, rahipleri, hocaları, şeyhleri, üstatları, uluları, Rabb edinmekle mümkündür. Dinsel sömürü tezgahları bu sayede kurulur. Bu dincilik tezgahlarının laik olanında ise,

CEO'lar, brokerlar, kutsal liderler, şefler, ulu önderler, başbuğlar, starlar, anchormanlar vb. vardır. Hepsisi de Kuran-ı Kerim mesajındaki gibi, insanı insana kul etmenin çeşitli görünümelerini temsil eder. Hepsini ayırım yapmadan reddedenler, insanlaşır; Müslümanlaşır. İslam, dinciliği yok etmek için gelmiştir. Ama tarih içinde İslam adı altında bir çok dincilik biçimi peydah olmuştur. İnsanı beşerilikten (yarı hayvanlıktan) arındırıp 'insanlaştırma'-Adem yapma- çabası yerine, insanı tanrıya yaklaştırma (en iyi kul yapma!) adı altında köleleştirme çabası, İslam'a da bulaşmıştır.

Öte yanda, sapkın, heretik akımların insanı tanrılaştırma iddiası vardır. Bu iddia ise, laik dinciliğin örgütlü biçimi olan ve yine Hint kökenli Mısır heretizminden beslenen masonik teşekküllerin teolojik hedefidir. Bu teşekküller, çağdaş bilimci pozitivist meşreplerdir. Bunların teolojik amacı, doğanın ve insanın sırlarını bilim yoluyla çözerek tanrısallaşma çabasıdır. İnsanı tanrısal ışıkla buluşturma, heretik Hıristiyan ya da Müslüman tarikatların hedefidir. Laik bilimci tarikatlar doğanın maddi sırlarını, dinci tarikatlar ise tanrının manevi sırlarını bildiklerini iddia ederek insanları kandırırlar.

Sadece Yahudi'yi yani üstün-seçilmiş insan(!)ları tanrısal ışığa boğma, yani evrensel egemenliği sağlayarak kötülüklerin kaynağı olan sıradan insanları kontrol altına alma inancı ise Yahudiliktir. Burada, Yahudi kelimesinin yerine Aryan, Anglo-Sakson, Arap, Fars, Türk, Kürt, Bulgar, Sırp, Rus, Çinli, Japon vb. koyarsanız, buna çağımızda kibarca Milliyetçilik denir. Yani üstün, ayrıcalıklı, özel bir topluluğun, diğerlerinden kendini özenle ayırma çabası, Yahudiliktir. Milliyetçiliğin her türü, işte bu Yahudi dinciliğinin seküler ifadesinden başka bir şey değildir. Modern milliyetçiliklerin bir çoğunun önde gelen teorisyenlerinin Yahudiler olması tesadüf değildir. Hem bulundukları toplumun elitlerine bağlılıklarını ifade etmek, hem de Yahudice bakış açısıyla insanlar ve toplumlar arasında "ben ve öteki" ayrımı yapmak, Yahudiliğe özgü bir karakterdir.

Dincilik, özünde tanrı, (ya da seküler dilde tanrı yerine koyulan akıl, bilim, devlet vb. bir 'kutsal') adına insanları kul etme çabasıdır. Yahudilik, dinsel biçimiyle işte bu dincilik tarzının ideal örneğidir. Yahudiliğe ve Yahudi dincilere bakarak ne yapılmaması gerektiği, nasıl dindar olunmaması gerektiği ve din adına nasıl yaşanmaması gerektiği çıkarılabilir. Bundan laik dincilik biçimlerinin de (milliyetçilik, pozitivism) bu Yahudice inancın birer taklidi olduğu unutulmamalıdır.

Yahudilik, tanrısını ve dinini, kendi varlığının koşulu yapmaktır. Tanrı, peygamberler ve Tevrat, Yahudi için vardır. Tanrı, sadece Yahudi'yi sever, onu düşünür, her şeyi onun için planlar, olaylara onun adına müdahale eder. Yahudilerin katledilmeleri ya da sürülmeleri, Tanrı'nın Yahudilere kızmasından dolayıdır. Yani her şey Yahudilerle tanrıları arasında olup biter. Diğer insanlar diye bir şey zaten yoktur. Yahudilerin başlarına gelen belalar bile Yahudilerin hatalarının ürünüdür. (Bu egoist ve narsist dünya algısıdır ki, II. Dünya Savaşı'nda

ölen 50 milyon 'insanı' herkes unutmuştur ama '6 milyon Yahudi katledildi' efsanesini 50 senedir herkese ezberletmişlerdir. Sadece onların ki candır!)

5-Yahudilik, Mammon'a -paraya-Tapmaktır!

Mammon antik çağların kötülük tanrısıdır. Altınla özdeşleşmiştir. Aslında şeytanın bir başka adıdır. Bugün tam karşılığı Para'dır.

Yahudiliğin para, alışveriş, tefecilikle özdeşleşmiş bir imajları olduğu doğrudur. Bunda tarih boyunca yaşadıkları ortamlardan her an sürülme korkusuyla gayrimenkul yerine menkul ticaretiyle uğraşıp uzmanlaşmalarının rolü vardır. Kısmi istisnalar olmakla birlikte, Yahudi topluluklarının önde gelenlerinin üretmeden kazanmanın yol ve yöntemlerinde uzman olduk- ları söylenebilir.

Yahudiliğin parayla ilişkisini en iyi Marks tarif etmiştir: "Yahudiliğin tanrısı para değil, para aşkıdır."

Bu tarif, Yahudilerle ilgili yargıların en önemlisi olan paragözlülüğe önemli bir düzeltme yapar. Para değil, para aşkı!.. Yani bizatihi kazanma ve biriktirme şehveti, kazanılandan daha önemlidir. Bugün insanlığı saran kazanma, başarıma, öne geçme, üste çıkma, biriktirme, çoğaltma hırsı bir Yahudi özelliğidir. Yahudilik, inanç ve ibadet biçimleriyle kapalı ve özel bir kabile dinidir ama sosyal ve bireysel karakteristik özellikleri itibariyle dünyanın en yaygın ve hızla yayılan dinidir.

Yahudiliğin Yahve'si, yani aynı zamanda kötülük de yapabilen tanrısının kötülük tarafının adı Mammon'dur. Kim ki Mammon'a tapar, yani parayı, altını, biriktirmeyi, kazanma hırsını her şeyden üstün tutar, o Yahudi'dir.

Soy Yahudilik – Toy Yahudilik

Yahudiliğin bu dört özelliği, her kimde varsa, hangi birey ve toplulukta yoğunlaşmışsa, o da Yahudi'dir. Yahudiliği bu bağlamda Soy Yahudilik ve Toy Yahudilik olarak ikiye ayırabiliriz.

Soy Yahudilik, Yahudi denilen bir kavme mensup olduğunu kabul eden, bu topluluğun dinsel, siyasal, sosyal ve bireysel özelliklerini taşıyan, paylaşan, benimseyen ve savunan kişi ve toplulukların adıdır. Bu Yahudilik soyla geçen, dışardan dahil olunamayan bir ırk dinciliğidir.

Toy Yahudilik ise, soy olarak Yahudi olmayan ama Yahudi karakteristik özelliklerini taşıyan, soy Yahudiliğe düşman görünse bile, özellikleri itibariyle bir Yahudi taklidi olarak yaşayan birey ve toplulukların adıdır. Toy Yahudi, acemi Yahudi taklidçisidir ve soy Yahudiden daha çoktur.

Toy yahudilik, Hint üst kastlarını yani Aryanları taklit eden yahudilerin ikinci elden taklididir. Ve bu iblis soyu, hi,zmetçisi olan yahudilere güç aktarıp vitrine koyarak geri kalan ademoğullarına rol modeli yapmış, yani doğrudan değil dolaylı olarak kendilerine hizmet eden insan sürüleri yaratmaya çalışmıştır. (Modern kapitalist çağlarda bu tezgahı sezen karl marks'ın belki bilinçli belki içgüdüsel olarak burjuvazi diye kodladığı bu aryan faşistlerine açtığı savaş ve alt sınıfları uyarıp bu şeytani düzeni deşifre etmesi, insanlık adına tarihsel bir çabadır.)

Yahudiliği bir günah keçisi olarak küçük bir toplulukla özdeşleştirmek, Yahudice bir bakıştır. Yani olumsuz manada bile olsa, Yahudi'yi geri kalan insanlıktan ayırmak, onu ötekileştirmek, özel bir topluluk kimliği olarak

algılamak yanlıştır. Siyonizm tam da bu Yahudi anlayışı gereği Yahudiler ayrışsın ve bir devlet sahibi olsun diye Alman Nazilerinin Yahudileri ayırıp hedef almasına destek vermiş, başka bir çok ülkenin milliyetçiliklerini de olumlamıştır. Çünkü Yahudi'yi ayırmak, Yahudiliği Yahudi ırkı-kavmine has kılmak tam da Yahudi özelliğidir. Oysa Yahudiliğin saydığımız esas önemli karakteristik özellikleri, tarih boyunca her yerde ve her din mensubunda ortaya çıkmış, başka kültür ve grupların mensupları içinde de yaygın olarak görülebilmektedir. Çünkü bu özellikler insana ait, evrensel özelliklerdir. Yahudiliğin bu manada özelliği, bu karakteri tarih boyunca inat ve ısrarla ve bir özel dinsel kimlik içine saklayarak ve bu asabiye sayesinde süreklileştirerek insanlığa ayna tutacak bir biçimde taşıyor olmalarıdır. Bu manada Yahudiliği Yahudi kavminin dışında da aramak, onun ana özelliklerini tespit ederek Yahudilikten arınma çabasını 'insanlaşma' çabasının bir parçası olarak görmek gerekmektedir.

Bugün kapitalizm denilen Yahudi karakterinin ekonomi-politik sistemi sayesinde Yahudilik en evrensel bir din haline gelmiştir. Hatta yer yer Yahudi kavminden olmayanların Toy Yahudiliği, Soy Yahudiliğin önüne geçmiştir. Özellikle Anglo-Sakson burjuvazi yani Aryan ırkının elitleri, Toy Yahudiliğin en bariz örneği olarak analiz edilebilir. İnsanların soy ve kültürlerini temel alan milliyetçi bakış açısından sıyrılıp, insanlık düzeyinde ortak karakter özellikleri açısından bakılınca, bizatihi Yahudi düşmanlığının bir tür Yahudice ırkçılık olduğu görülecektir. Bu nedenle Yahudiliğe düşmanlık, soy ya da dinsel temelden değil, özdeşleştiği ve yansıttığı bu evrensel karakter özellikleri temelinde anlamlı olabilir. İnsanların nerede ve hangi kültür içinde doğacaklarını seçme şansları yoktur. Soy Yahudi bir insanın Yahudilikten arınma imkanı ve fırsatı diğer her insan kadar vardır ve bu çabayı göstererek Yahudilikten arınıp insanlaşma yoluna giren bir çok örnek vardır. Bu nedenle, önemli olan soy olarak Yahudilik değil, davranış ve yaşam tarzı olarak Yahudiliktir.

Kısacası, saydığımız karakter özellikleri olarak Yahudi topluluğunun önde gelenlerinin güç sahiplerine yeteneklerini kullanım değeri olarak pazarlaması, dinsel milliyetçiliği (Siyonizm), dinciliği ve Mammon'a tapışı manasındaki Yahudiliktir bizim sorunumuz. Soy Yahudilerin sıradan ve kendi halindeki topluluklarının, bahsi geçen Yahudiliğin suç ortaklığını yapmadığı sürece, suçlanması, taşlanması, eziyet, dışlanma ve ayrımcılığa tabi tutulması, diğer her hangi bir insan topluluğuna yapıldığı kadar suçtur ve ayıptır. Yahudiler bu konuda da özel bir hakka sahip olmadığı gibi, belirtilen şartlara riayet etmeleri kaydıyla özel olarak zikredilmeleri bile bir tür ayrımcılıktır. Batılı toplumların anti-semitizmi, tersinden bir Yahudilik olarak insanlık suçudur. (Filistinde yürüttükleri soykırım, suçtur. Yahudilik soykırımın motivasyonudur. Ama misal Avrupa'nın Afrika ve Latin Amerikada, rusya'nın orta Asya ve Kafkasya'da, İran'ın Irak, Suriye ve Afganistan'da, Suud'un Yemen'de yaptığı katliamlar,

işledikleri suçlar, Yahudilerden farklı değildir. Yani bu insanlık suçlarının kaynağı, işleyen suçluların ırkını veya dinini-mezhebini de suçlu yapmaz. Katiller, katil olduğu için suçlanmalıdır, etnik-dini kökenleri için değil. Bu, zulme karşı çıkmanın ahlaki çerçevesini belirleyen ölçüdür. Kuran, 'bir kavme olan düşmanlığınız sizi adaletsizliğe sevk etmesin' diyerek müminlere bu ölçüyü hatırlatır.

Yahudiliğe dönük özel yasaların çıkarılması da başka bir Yahudilik biçimidir. Sıradan Yahudiliği gerçekten sıradanlaştırmak, diğer herhangi bir topluluğun sahip olduğu her tür hak ve hukuka, söylem ve kavram çerçevesi içine alarak eritmek, Yahudiliği insanlıktan olumlu ya da olumsuz olarak ayıran her tür dil, üslup ve davranışa son vermek gerekir. Bu tarihsel Yahudi sorununun tek kalıcı çözümüdür. Binlerce halkın zaman içinde yok olması, değişmesi, başkalaşması, karışıp melezlenerek yeni halkların ortaya çıkması gibi, yahudiliğin de artık aynı doğal insani eliminasyona tabi olması gerekir. Asurlular, Hititler, Romalılar, Frigler, Hurriler, Lidyalılar vb. gibi.

Bunun için Yahudiliğin tanımını sıradan Yahudilerden ayırarak, onu özel bir davranışlar ve karakteristik özellikler bütünü olarak okumak gerekir. Soy olarak Yahudi olup da bu manada Yahudi olmayan bir çok insan olabildiği gibi, soy olarak Yahudi olmayan ama her şeyiyle Yahudi olan bir çok insan da vardır. Bizim sorununuz, daha doğrusu irdelediğimiz Yahudi kavramı, bu sıradan Yahudi insanları değil, Yahudiliği Yahudilik haline getiren saydığımız özelliklerini ifade etmektedir. Bu ayrımı yapmayan bir zihnin meseleyi Batı'ya ait ırkçı ve ayrımcı bir bağlama sokup dinsel ya da etnikçi milliyetçilikle vulgarize etmesi mümkündür. Nitekim, İsrail katliamı yaptıkça, "Bütün Yahudileri asmalı-kesmeli" türünden gelişen Yahudice yaklaşımların nedeni budur. Bu tepki tarzı, ne kadar haklı nedenlere dayanırsa dayansın, sorunun özünü ıskalamayı ve Yahudiliği Yahudice bir mantıkla yani ırkçı gözle kavramayı ifade eder.

Bizce bütün Yahudileri Yahudilikten arındıracak insanlık etiğini geliştirmek, esas çözümdür. En önemlisi her yere yayılan "Yahudi olmayan Yahudiliği", yani Toy Yahudiliğin izini sürüp deşifre etmektir.

İnsanların soy-soplarını araştıran ırkçı ve faşist kafaların bu meseleyi başka projelerin-asıl insanlık düşmanı aryan faşizminin- altyapısını döşemek için kullanmaya çalıştığı bir dönemde, bu ince ayrımları dikkatlice yapmak ve Yahudiliği teo-politik bir bağlamda analiz etmek daha tutarlı bir yoldur. Böylece, Yahudiliği doğru anlamak, abartmamak ve arkasındaki esas güçleri gösteren bir işaret fişegi olarak okumak daha uygun olacaktır.

Meşhur sözdür, "Yahudi'yi arıyorsan parayı takip et!" Biz de diyoruz ki, insanlığa musallat olan zorbaları, eşkıyaları, zalimleri, gerçek güç sahibi firavunları arıyorsan ve ne yapmaya çalıştıklarını merak ediyorsan soy veya toy Yahudi'yi takip et, mutlaka onun yani asıl iblisin eteğinin altındadır ve kendisine tevdi edilmiş bir görevi yapıyordur. Çünkü güç Yahudi'de değil, onu kullanandadır. Yahudiler binlerce yıldır hint üst kastı aryanların paryası olarak hem kullanılmış hem aşağılanmışlardır. 20. Yüzyılda aşağılayıp, katlettikleri yahudileri şimdi İsrail isimli garnizonda toplayıp Müslümanlara saldırtarak kullanmaları, arkalarındaki bu asıl iblis soyunu perdelemek içindir. Yahudiler buna alışkındır ama müminler, katil Yahudilerle savaşırken, bu şeytani perdeyi kaldırıp, arkasındaki mammon tapıcı iblis kullarıyla ve aralarındaki toy Yahudilerle mücadeleyi de asla unutmamalıdır.

Kaynak: Teolojinin Jeopolitiği-Allah, vatan, Özgürlük, Yarın yay. 2005

*<https://kritikbakis.com/wp-admin/post.php?post=20464&action=edit>

**Hint kast sistemi için bkz. <https://www.thenotsoinnocentsabroad.com/blog/the-indian-caste-system-explained>

Bir ‘İnsanlık’ Ölçüsü; Utanmak

MELİHA ÇELİK

www.kritikbakis.com

Uzun bir süredir görüşmediğim bir dostumla rastlaşmış sohbet ediyorduk. Tam veda edecekken kederlenip henüz çok taze olan bir sıkıntısını anlatmak istedi. “Birkaç gündür bir utançla baş etmeye çalışıyorum ve bu uykularımı harap etti” dedi iç çekerek. Ne yapmış olabilirdi ve onu bu kadar inciten ve utandıran neydi, merak ettim. Derdini anlatmaya bile utanıyordu...

Konu, babadan kalan eski bir evdi. Aile içindeki konuşmalar ve adaletsiz bir paylaşım onu çok utandırmıştı. Mesele ne bir evdi ne de para. Utancı doğuran şey, bir zamanlar aynı sofrada oturup aynı ekmeği bölüştüğü, birlikte gülüp birlikte ağladıkları insanların onun çocukluğuna, ailesine ve hatıralarına ihanet etmiş olmasıydı. Kızgınlık değildi bu, ne hayal kırıklığı ne de öfkeydi hissettiği. Bu konuşmalarda bulunmak, bazı hesapların tarafı gibi görünmek onun için başlı başına utançtı. Ve o, sadece utanmıştı. Hem de başkası adına!

Bu konuşmadan sonra uzun süredir üstünde düşündüğüm bu güçlü duygunun üzerine kafa yormaya yeniden başladım.

Yıllar önce Macaristan’ın Kalocsa (Kaloča) kasabasında yetmiş yaşlarında Macar bir kadınla ‘utanma’ duygusu ile ilgili derin bir sohbetimiz oldu. Muhteşem geleneksel Kalocsa motifli elbiselerinden birini giymek istemiştim. Kıyafeti giyebilmem için yardım etmek isteyince nazıkçe reddetmiştim. Kırılır diye mahcubiyetimi ifade etmek isterken aksine kendisi bu durumdan hoşlanmış ve sonra çok hikmetli sözler söylemişti; “Çok eskiden bizler de başkasının yanında soyunup giyinmekten utanırdık. Şimdilerde kimse bu duyguyu artık bilmiyor. Soyunmayı büyük bir marifet ve özgürlük sanıyorlar. Bu duyguyu yok ettikleri için en büyük ayıbı-haksızlığı kadınlara yaptılar. Hem de kadınların marifetiyle ... ” Çok haklıydı...

Modern zamanlarda biz kadınlara özgürlük ve eşitlik karşılığında özellikle çıplaklığı sattılar. Özgürlük, adalet, hak, eşitlik gibi en güzel kavramların yanına ve bilinçaltımıza sinsice sıkıştırdıkları bu çıplaklık fikri – aslında teşhircilik– önce utanma duygumuzu öldürdü. Örtülerimizi kaldırdığımızda özgür olacağımıza inandırıldık. Kadınların mahremiyetleri hem ticari hem şeytani bir meta haline getirildi. En sonunda kadınların dilediği şekilde giyinme hakkı, dilediği gibi soyunma hakkına dönüştürüldü ne yazık ki!

Kutsal kitaplarda yazılan Adem ve Havva meselesinde, insanlık tarihinin ilk duygusunun utanç olduğunu anlamamak imkansız. Onların çıplaklıklarını fark edip saklanmaları, yalnızca bedensel bir örtünme değildir elbette. En insani ve ahlaki duyguyla tanışma anları anlatılır bir bakıma.

Utanma duygusu çok kişisel, insanın kendi özünün temizliğiyle ilgilidir. Merhametten de vicdandan da farklıdır. Merhamet ya da acıma, her ne kadar insani duygular olsa da içinde bir miktar üstünlük, gizli bir kibir barındırabilir. Çünkü bu duyguları yaşayan dışarıdan bakan bir gözdür, acı çekenin kendisi değildir. Dolayısıyla duygudaşlık yapsa da nihayetinde bir yabancısıdır. Acı çeken asıl kişi ya da kişilerden biri olmadığı için minnettardır ve bu durum onun için teselli edicidir. Utanmak öyle midir? İçinde zerre kadar kibir, menfaat veya bencillik yoktur. En güçlü ahlaki duygudur. Dolayısıyla insanlığımızın, onurumuzun en güçlü muhafızıdır. Kant’ın ahlak ve utanma duygusu üzerine bakış açısı çok kıymetlidir. Ona göre insan kendi içindeki yasa koyucu akıldan dolayı sorumluluk hisseder. Asıl utanç, insanın kendi içindeki ahlak yasasına ihanet ettiğini fark etmesidir. Utanmak, yalnızca tanrının veya dış dünyanın bakışıyla ilgili değildir; kendi vicdanının gözünden düşmektir.

Kant'ın ifadesiyle ahlak, insanın kendine duyduğu saygıyla mümkündür; utanç da bu özsaygının koruyucusudur. 'İyiliği iyi olduğu için yap, Tanrı istediği için -Tanrı rızası için değil. Tanrı asıl o zaman razı olur'. Bu ahlaki ilke, kötülüğü veya utanılacak bir şeyi de kötü, ayıp, utanç olduğu için yapmamayı içerir. Ahlak, işte o zaman ilahi ahlakın asıl maksadına dönüşür; İnsanın kendine saygısı. Utanma duygusu, özsaygıdır.

Ne var ki çağımızda utanma duygusu giderek yitiriliyor. Teşhirciliğin özgürlük, terbiyesizliğin cesaret sayıldığı bir dünyada utanç çoğunlukla bir sosyal rezillik meselesi üstünden yorumlanıyor.

Kabul edelim ki günümüzün ve hatta içinde bulunduğumuz yüzyılın en büyük utancı Filistin'de hepimizin gözü önünde gerçekleşen soykırımdır. Gazze'de yaşanan soykırım çoğu devlet yöneticilerinin, uluslararası kurumların sessiz suç ortaklığı kadar kolektif utanmazlığın en büyük örneğidir...

Bu utanmazlık sadece ABD ve İngiltere adına vekâlet savaşı yürüten İsrail'e ait değil. Katile silahları temin eden ve şeytanın sırtını sıvazlayan kadar, zulmü görmeyen ve görmek istemeyenler de en büyük utanmazlardır.

İslam düşüncesinde takva kavramı, kelime kökeni itibariyle "korunmak, sakınmak, tedbir almak" anlamlarına gelir. Sakınmak da ancak utanmakla olur. Kur'an'da takva, yalnızca bireysel ibadetlerle ilgili bir olgu değil, aynı zamanda toplumsal adaletin, zulme karşı duruşun ve hakkın gözetilmesinin temel ilkesi olarak sunulur. Nitekim Hûd Suresi'nde geçen "Zulmedenlere meyletmeyin; yoksa size ateş dokunur" (11:113) ifadesinde, anlamak isteyenler için büyük bir uyarı vardır.

Dolayısıyla gerçek takva sahipleri herhangi bir amaç veya hedef için değil, bizatihi kötülükten kötü olduğu için sakınan ve utanan kimselerdir.

Bu nedenle birçok Müslüman ülke yöneticilerinin Gazze soykırımı karşısındaki sessizliği ve duyarsızlığı birçoğumuzu hayal kırıklığına uğrattı.

Gazze herkese kendi ahlaki portresini gösteren kocaman bir ayna gibi. İnsanlık hafızası ve tarih bu portrelerin hepsini özenle kaydediyor. Şüphesiz bu portrelerin altında isimlerle birlikte kocaman bir utanç da yer alacak.

İslam ahlakında utanma (hayâ), imanın bir parçası olarak görülür. Ancak Gazze'deki zulme karşı hiçbir şey yapmayan Müslüman ülkelerin, utancın da takvanın da özünden uzaklaştığına şahitlik ediyoruz. Batılı birçok ülke halkının nice Müslüman belde yöneticilerine nazaran ne kadar haysiyetli ve gerçek bir mümin kadar takva sahibi olduğuna da şahit olduk elbette.

Oysaki Doğu kültürlerinde utanca dair kelimelerin bolluğu —hicap, hayâ, ar, ayıp— bize bu duygunun ne kadar derin bir ahlaki damar taşıdığını gösterir. Her biri, insanın kendini aşırılıktan korumasının başka bir yüzü gibidir. Bu kelimeler, bize utancın yalnızca bir duygu değil, büyük bir değer olduğunu anlatır.

Ve belki de insanlığımızın hâlâ kurtulma ihtimali vardır. Belki de utanmayı bilenler, utanmazlara göre çok daha fazladır. Hepimizin bu zor zamanlarda en az umut ve inanç kadar utanmaya da ihtiyacı var. Bunca zulüm ve haksızlıklar karşısında hala varlığımızdan bile hayâ etmiyorsak, var olmanın da artık hiçbir anlamı kalmamış demektir.

Arkadaşımın en yakını adına utanması, insana dair güveninin kırılması demektir. Haksızlık yapan kişi utanmamıştı ama haksızlığa uğrayan onun adına da utanmıştı. Başkası adına bile, insanlığından utanmak erdemdir. Çünkü Âdem, utanabilen insan demektir. Utanmadıktan sonra dilediğini yapabilirsin. Gazze soykırımının failleri ve seyircileri gibi. Bu insanlık suçundan utanmayanlar adına da utanıyoruz artık.

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

WWW.KRITIKBAKIS.COM

